

Hvinningdal

En landsby der forsvandt

"Vejgasten" i Hvinningdal som den så ud indtil 1967. Til venstre ses lidt af Lindegaardens udhuse og i midten Meldgaards kostald. I forgrunden ses vejen til Kjærsgaard og Alderslyst (Eidervej) og mod højre ses lidt af vejen til Balle. Mellem de 2 gårde går vejen til Lysbro (Hvinningdalvej) og bagved den grønne mark går vejen til Øster Bording (Eidervej). Akvarel udført af George Lauterbach Petersen i 1965.

Hadsten i april 2025

Jørgen Stadel Nielsen

Forord.

Indtil midten af 1960'erne var Hvinningdal en typisk dansk landsby: Nogle gårde, husmandssteder og enkelte huse med en - efter datidens målestok og transportmidler - betydelig afstand til den nærmeste større by (Silkeborg).

Hvinningdal var beliggende i et typisk landsogn (Balle), hvor hovedparten af sognerådets medlemmer var landmænd.

Indtil 1941 hørte Lysbroområdet også med til Hvinningdal, og Alderslyst var en del af Balle Kommune.

I 1950'erne var landsbyen stort set uændret fra år til år, men i begyndelsen af 1960'erne begyndte Silkeborg at vokse ud over kommunegrænsen, og efterhånden forsvandt næsten alle gårde og husmandssteder i Hvinningdal.

I dag er Hvinningdal en integreret del af Silkeborg med store boligområder, institutioner og forretninger, og det er for de fleste nok svært at forestille sig, at der for blot ca. 60 år siden lå en landsby med et helt anderledes udseende og et helt anderledes dagligliv.

Jeg er selv født og har haft min barndom på en af de gårde, som forsvandt ("Meldgaard" -nuv. Thorsevej 2), og jeg har gennem flere år haft lyst til at prøve at beskrive fortidens Hvinningdal.

Af Silkeborg Kommunes "Kommuneplan 2017-2028" fremgår bl.a. følgende for Hvinningdalområdet: *"Hvinningdal er et større byområde i Silkeborg, som er præget af villabebyggelse opført fra 1960'erne og frem. Bydelen er udsprunget af en række oprindelige gårde, som stadig ligger på Hvinningdalvej, og som før områdets udbygning udgjorde en lille selvstændig landsby."*

Som det fremgår af det efterfølgende må Silkeborg Kommunes formulering vist bero på en misforståelse. Langt de fleste af de oprindelige gårde er forsvundet, og man får let en fornemmelse af, at Hvinningdals historie er ved at gå i glemmebogen.

På Silkeborg Arkiv findes et meget omfattende og særdeles detaljeret materiale om hele Balle Sogn, herunder Hvinningdal.

Materialet består af 37 ringbind udarbejdet af Vagn Lihn, som har lagt en kolossal indsats i at interviewe ældre personer i området, gennemgå arkiver og ikke mindst i levende beskrivelser af fortidens Balle Sogn og af de mennesker, som boede her.

Der findes på arkivet tillige talrige billeder fra hele Balle Sogns fortid. Materialet blev overdraget til Silkeborg Arkiv i 2008 – jf. billedet af Vagn og arkivleder Lis Thaulov.

Vi skylder alle Vagn en stor tak for dette utrolige arbejde.

Imidlertid må man nok erkende, at den ofte stressede hverdag ikke tillader ret mange at gå i gang med et så omfattende materiale, hvorfor det er mit håb, at denne summariske fremstilling bl.a. kan inspirere nogle interesserede til et besøg på Silkeborg Arkiv for at fordybe sig i dele af de mange ringbind.

Noget af materialet kan også findes på Silkeborg Arkivs hjemmeside [Silkeborg Arkiv – Din bys hukommelse](#).

I Midtjyllands Avis var der d. 11. november 2015 et interview med Vagn i anledning af hans 75-års fødselsdag, og i denne artikel udtalte han bl.a.:

"Jeg har samlet materiale til en bog på ca. 200 sider om Balle Sogns Historie, men til min beklagelse ligger det stadig kun på min PC. Jeg havde ellers rejst penge til at få teksterne og de mange fotos udgivet som en bog, men det er ikke lykkedes, og nu synes jeg selv, at jeg er blevet for syg og for gammel til at gøre mere ved det. Men jeg håber stadig, at én derude i nutiden kunne have mod på at se nærmere på det omfangsrige og omhyggeligt ordnede materiale, så der måske alligevel kan komme en bog ud af det".

Det må nok også erkendes, at selv en summarisk fremstilling af hele Balle Sogns fortid ville have fyldt minimum 1000 sider, hvorfor jeg har valgt at koncentrere mig om Hvinningdal Ejerlav, som er det område jeg har haft bedst kendskab til, men forhåbentlig kunne andre have mod på at skrive om de øvrige ejerlav i Balle Sogn (Balle, Kjærsgaard, Øster Bording, Overgaard og Vester Bording).

Vagn har tidligere (i 2009) udgivet en spændende bog om Vester Kejlstrup.

Råmaterialet på Silkeborg Arkiv omfatter utrolig mange personer, årstal, matrikelnumre m.m., hvorfor jeg har fundet det væsentligt i vid udstrækning at supplere med kort og billeder, hvilket forhåbentligt kan være med til at øge overskueligheden.

Der er også i nærværende materiale nævnt mange personnavne, og jeg er selvfølgelig klar over, at hovedparten af disse navne er intetsigende for langt de fleste af nutidens mennesker, men måske kan nogle læsere støde på navnet på en forfader i oversigterne.

Nærværende ”bog” er opdelt i 2 dele:

1. del omfatter generelle forhold vedr. landsbyen Hvinningdal.
2. del omfatter mere detaljerede oplysninger vedr. gårde, huse og mennesker i Hvinningdal.

Jeg forestiller mig, at det sikkert ikke er alle læsere som har interesse i alle sider i del 2, men man kan så vælge at læse kun de sider, som man har interesse i.

Jeg håber ikke nogen føler, at deres ophavsrettigheder er blevet krænkede, men hvis dette skulle være tilfældet, kan jeg forsikre om, at det ikke er sket for at score lette personlige points, men udelukkende ud fra et ønske om at videreformidle informationerne til andre, således at de ikke blot samler støv i en reol.

Eftersom ”bogen” i vid udstrækning er baseret på andres forarbejde, har jeg ikke noget ønske om Copyright, så det står enhver frit at kopiere eller dele afsnit eller hele ”bogen” med andre.

Tak til følgende:

Maria Seidelin

Jakob Haarup Jørgensen

Poul Madsen

Bodil Skov

Lis Thavlov, Silkeborg Arkiv

- og ikke mindst til Vagn Lihn uden hvem denne ”bog” ville have været umulig.

-og her er så et ungdomsportræt af ”bagmændene”!

Hadsten i april 2025

Jørgen Stadel Nielsen

INDHOLDSFORTEGNELSE.

DEL 1.

Notat vedr. kilder.....	Side 5
Hvinningdals historie før år 1800	Side 6
Hvinningdal I – Hvinningdal II – Hvinningdal III – Udskiftningen	
Hvinningdal i 1800-tallet	Side 14
Overgang til selveje – Udflytning og udstykning	
Gravhøje og royalt besøg i Hvinningdal.....	Side 18
Tilværelsen i Hvinningdal i 1800-tallet.....	Side 20
Bading – Ølbrygning – Slagtning – Lys – Fremstilling af tøj – Markarbejdet – Høsten – Tærskning - Vedligeholdelse af bygninger – Nye skikke og sædvaner – Nye afgrøder – Roer – Kartoffler – Husdyr Familiære forhold – Politiske holdninger – Indgangen til 1900-tallet	
Lysbro i 1800-tallet	Side 28
Hvinningdal i 1900-tallet	Side 30
Lysbro i 1900-tallet	Side 31
Forbindelser til omverdenen	Side 32
Vejene i Hvinningdal - Jernbanen	
Nyheder fra omverdenen	Side 35
Kommunen og sognerådet	Side 36
Kommunen – Sognerådet – Kommunalt ansatte – Skat – Balle Kommunes exit	
”Institutioner” i Hvinningdal	Side 42
Skoler – Hvinningdal Skole – Forsamlingshuset – Branddammen – Vandværket – Frysehuset	
Vareforsyning	Side 51
Hvinningdal Købmandshandel – den ”gamle” - Hvinningdal Købmandshandel – den ”nye” – Bager – Slagter – Øvrige varer	
”Landmandsliv” i Hvinningdal i 1950’erne og 1960’erne	Side 57
Arbejdet i marken – Arbejdet i laden – Arbejdet i stalden – Husmoderens arbejde – Børn og arbejdet på gårdene – Familielandbruget forsvinder	
Fremtiden?	Side 65

Notat vedr. kilder

Indholdet i denne ”bog” er baseret på følgende kilder:

- Arkivmaterialet udarbejdet af Vagn Lihn i årene indtil 2008. Herunder en del billeder fra Vagn Lihns arkiv. Disse er senere for en stor dels vedkommende afleveret til og registreret af Silkeborg Arkiv.
- Bogen ”Balle Sogn – Af Silkeborgegnens Historie” (Rasmus Mortensen 1946).
- Bogen ”En tid i Silkeborg” (Poul Henning Jørgensen 2005).
- ”Historier fra Balle Sogn” (Silkeborg Arkiv). [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv](#)
- Artikel af Bendte Seidelin vedr. tilværelsen på Hvinningdal Bakke (1996).
- Input fra Bodil Skov, Poul Madsen samt fra mine søskende Inge Lise og Anders.
- ”Min egen hukommelse”!

Følgende baggrundsmateriale fra Internettet er anvendt:

- Kort fra Klimadatastyrelsen-Dataforsyning. <https://kortoverblik.dk/spatialmap>
Disse kort er i h.t. anvendelsesvilkårene forsynet med teksten: ”Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark DTK 25 2021”.
- Kort fra Flyfotoarkivet. (www.flyfotoarkivet.dk)
På forsiden af denne hjemmeside er angivet:
Flyfotoarkivet bliver primært anvendt som værktøj af forskellige myndigheder i forbindelse med sagsbehandling af natur- miljø- og byggesager. Men løsningerne stilles ligeledes til rådighed til andre formål samt også for offentligheden.
- Billeder fra Det Kgl. Bibliotek ”Danmark set fra luften”. (www.kb.dk)
I denne hjemmeside er angivet følgende:
*Spgsm.: Må jeg bruge luftfotos på min webside eller trykke dem i en artikel eller bog?
Svar: Det må du. Alle luftfotos på Danmark set fra luften må bruges frit mod at kreditere Det Kgl. Bibliotek samt fotografen – for eksempel: Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.*
- Billeder hentet på Silkeborg Arkivs hjemmeside [Silkeborg Arkiv – Din bys hukommelse](#).
Disse billeder anvendes i overensstemmelse med aftale (Lis Thaulov), og er angivet med arkivets reg. nr. i h.t. betingelserne
- Enkelte billeder er hentet fra andre hjemmesider. Disse hjemmesider er krediteret ved angivelse af hjemmesidens web-adresse.

I det efterfølgende har jeg på et par enkelte punkter afvejet fra Vagn Lihns materiale. Det drejer sig om udflytningen af gårdene fra landsbyen, som i kildematerialet er angivet at være sket i 1797 samtidig med udskiftningen. Der er også for enkelte gårde angivet, at de var beliggende i landsbyen fra 1680’erne. Det mener jeg ikke er korrekt, og i afsnittet om ”Hvinningdal i 1800-tallet” samt i afsnittet om de enkelte gårde er argumenterne herfor angivet.

Hvinningsdals historie før år 1800.

Det har i mange år været antaget, at landsbyen Hvinningsdal har haft 3 forskellige placeringer, som benævnes Hvinningsdal I, Hvinningsdal II og Hvinningsdal III, men i slutningen af 1980'erne blev området ved Aabenraavej byggemodnet og museet foretog udgravninger og undersøgelser.

Herved fandt man en temmelig stor jernalderboplads.

Det viste sig, at der var tale om en boplads fra tiden ca. år 400 til ca. år 600 med et indhegnet areal på ca. 50 x 75 m.

Der fandtes både gårde og hytter, og museet mener, at der må have været ca. 20 kreaturer og at der har boet ca. 80 mennesker på stedet.

Ved de arkæologiske undersøgelser i forbindelse med anlæg af motorvejen nord og nordvest for Hvinningsdal blev der i 2013 fundet spor (stolpehuller) af flere huse fra bronzealderen (ca. 1500-1000 f.Kr.).

Der er dog også andre fund meget tæt på Hvinningsdal som viser, at området har været beboet helt tilbage i Bondestenalderen (ca. 3000 f.Kr.)

Hvinningsdal nævnes første gang i skriftlige kilder i et brev fra 1323 som ”Hwerningh”, og i et brev fra 1418 er navnet angivet som ”Hunningdal”.

I et brev fra 1426 bliver en fjerdedel af al jorden i ”Hundinghdall” skænket til ”Røyballe Kirke” (Balle Kirke), og i et brev fra 1446 skænkes en gård, som kaldes ”Huninghdall”, til biskoppen i Aarhus.

I 1488 omtales atter ”Huningdal” samt for første gang ”Huningmølle” og i 1489 afsagde Kong Hans, som var konge 1481-1513, en dom angående ”Huningdal” og ”Huningmølle”.

I 1524 blev grænserne for arealerne, som skulle høre under Hvinningsdal, fastlagt på Hids Herreds Ting.

Igennem mange år har en nærliggende tanke naturligvis været, om byen i virkeligheden har fået sit navn på et tidspunkt, hvor den lå i den ”hornformede” dal som strækker sig fra Lysbro og næsten til Øster Bording (se kortet), og at navnet måske burde være ”Horningdal”.

I min barndom kaldte nogle af de ældre beboere byen for ”Hvonningdal”.

På Videnskabernes Selskabs kort fra 1789 angives navnet ”Hundingdal”, men på Manzas kort udgivet 1846 angives navnet ”Hvinningsdal”, og det har været brugt på alle senere kort.

Det er uomtvisteligt, at byen siden 1680'erne har ligget i området syd for Eidervej og på begge sider af Hvinningsdalvej, som hører til de højereliggende arealer i området.

Derfor virker det selvfølgelig - set med nutidens øjne - lidt malplaceret, at byens navn ender på -dal.

Der foreligger imidlertid også såvel enkelte skriftlige kilder som flere mundtlige overleveringer der bekræfter eller sandsynliggør, at byen tidligere har ligget i ”Horningdal”.

De skriftlige kilder er især:

1. Udskrift af Hids Herreds tingbog for 28. februar 1682.
2. Erindringer fortalt og nedskrevet af **Niels Gadkjær** (1850-1943) i 1930'erne (findes bl.a. i Dansk Folkemindesamling og på Silkeborg Arkiv).
3. Matrikelkort opmålt og udarbejdet i 1796-97 i forbindelse med udskiftningen af byens jord.

Indholdet i 1) er følgende (tillempet nutidens sprog):

”Mændene fra Hvinningsdal afgav bevidnet forklaring om branden i Hvinningsdal.

Ved midnatstid natten efter d. 10. april 1681 opstod ildebrand i Hvinningsdal, og inden daggry var landsbyen helt nedbrændt.

Husene lå så tæt ved hinanden i en smal dal, at det var umuligt at begrænse branden.

Alle indbyggernes indbo og proviant og alt korn brændte, ligesom en stor del af besætningerne indebrændte.

Kun nogle få af de større dyr blev reddet.

Hverken de voksne eller de mange børn i byen reddede ret meget af deres tøj”.

(Originalteksten kan ses på Silkeborg Arkiv).

Den by som brændte i 1681 var Hvinningsdal II.

Måske har Hvinningsdal II lignet denne landsby

Hvinningdal I

Det antages at Hvinningdal I har været beliggende i dalen i området syd for Odinsvej, hvor der tidligere har været fiskedamme.

Evt. kan der dog også være tale om en placering tættere på Lysbro eller evt. i nærheden af Ørnsø.

Iflg. overleveringerne uddøde indbyggerne i Hvinningdal I for mange år siden på grund af pest, og de skulle ligge begravet under store tornetræer på Balle Kirkegård.

Iflg. Niels Gadkjær (2) var Hvinningdal II beboet i ”mange år” uden at der kan sættes årstal på, hvornår Hvinningdal II opstod.

Det må derfor antages, at indbyggerne i Hvinningdal I er uddøde ”mange år” før 1681.

Det kan måske tænkes, at Hvinningdal I har været afløseren for jernalderlandsbyen på Aabenraavej, og at den pest, som udryddede alle indbyggerne, var den Sorte Død, der hærgede i midten af 1300-tallet.

Balle Kirke er fra 1100-tallet så det giver jo god mening, at de døde skulle være begravet her.

Ovenstående er dog mere eller mindre gætterier m.h.t. årstal og beliggenhed.

Hvinningdal II

Niels Gadkjær (2) fortæller i 1938 følgende om Hvinningdal II (igen tillempet nutidens sprog):

”Et af stederne, der nævnes som Hvinningdal II’s beliggenhed er nede i dalen ved gården ”Gadkjær” nordvest for Hvinningdal III (nuv. Jordkærvej 11 -se kortet). Det andet sted der var tale om, at Hvinningdal II har ligget, er kun ca. 450 meter sydvest for Hvinningdal III.

Det var den vestlige ende af den snævre dal, der går fra Hvinningdal III og ned til Vesterskov Bakke, de valgte til boplads, da Hvinningdal II blev oprettet (se kortet).

Fra Hvinningdal II gik en bred vej, Førte, hvor byhyrden samlede byens kreaturer om morgenen og leverede dem tilbage om aftenen.

Der boede så ”granderne” [forfædrene] i dalen i mange år.

Ingen ved hvor mange, fordi de gamle ikke brugte dato eller årstal.

Men der opstod en ildebrand og byen brændte undtagen skrædderens hus og Møllestedet.

Skrædderens hus lå ved foden af Vester Skov Bakke, og Møllestedet lå lidt sydøst derfor.

Møllestedet blev senere flyttet hen til den berygtede Funder Landevej og Mølle. (Odinsvej).

Skrædderens hus blev stående mange år efter at Hvinningdal III blev bygget.

En gammel mand, der var født og opvokset i slutningen af 1700-tallet i Hvinningdal har blandt andet (ca. år 1860) fortalt mig følgende:

”Da han var dreng gik alle byens store drenge på gaden på sjov søndag eftermiddag, og så kom de også i tanke om at besøge skrædderen. Da de kom derned og så forholdene, blev de enige om, at prøve på at springe op på huset fra bakkensiden. Det gik storartet. Når de tog rigtig langt tilløb kunne de springe godt halvvejs op på taget. Men så kom skrædderen ud, han var så gal og skældte ud, så vi luskede op i byen, men kom igen næste søndag. Skrædderen er død for mange år siden, huset forsvundet og hans jordlod ”Skrædderens Toft” er lagt til Pottemagerstedet.”

I sin bog ”Balle Sogn – Af Silkeborgegnens Historie” udgivet i 1946 skriver **Rasmus Mortensen** (1884-1965):

”Gadkær (Gadekær): Forleddet er navn på bebygget område indenfor en bydannelse, efterleddet dam.

Her har Hvinningdal ligget, før byen flyttedes op på sin nuværende plads.

For få år siden var der synlige spor af hustomter ud til siderne for vejen fra Øster Bording. Oprindeligt lå Hvinningdal By et stykke længere nede i dalen mod syd. Lidt nord for Rans Ejendom oppløjes endnu murbrokker, ”store, tykke mursten, lignende munkesten” og en brønd, som havde så meget vand, at ”det løb ovenud af den” påvises endnu, dog fyldt efter. Andet navn til denne byggeplads end Hvinningdal kendes ikke”.

Spørgsmålet er så, hvor Hvinningdal II har ligget.

Rasmus Mortensen konkluderer jo meget hurtigt, at den har ligget ved gården ”Gadkær”, men også, at der har ligget en by ”lidt nord for Rans ejendom”. Sidstnævnte gård er ”Kildevæld” - i dag Odinsvej 40 - som indtil midten af 1920’erne var ejet af Heinrich Rahn.

Væsentlige lokaliteter i Hvinningdal angivet med nuværende forhold som baggrund.
 "Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark DTK 25 2021".

På kortet fra 1796 er følgende angivet:

- A er angivet som "Møllestedet".
- B er angivet som "Vester Skov Eng".
- C er skovarealer og må antages at være "Vester Skov".
- D er en bebyggelse som også er vist på matrikelkortet fra 1816.
 Bebyggelsen er vist på et sted, hvor der er en bakke bagved bebyggelsen, og Niels Gadkjærs beskrivelse af "Skrædderens hus" passer til denne placering.
 Iflg. Folketællingen fra 1801 bebos en ejendom i Hvinningdal af skrædder Thomas Jensen.
 Det kan med rimelighed antages, at D er "Skrædderens Hus".
- E er en bred øst-vestgående vej.
 Vejen eksisterer stadigvæk (nu som sti) og blev i min barndom altid kaldt for "Furtvejen", og er uden tvivl den vej, der af Niels Gadkjær benævnes som "Førte".
- F er angivet som "Pottemagerens Toft".

Oplysninger på kortet fra 1796 angivet med nuværende forhold som baggrund.

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark DTK 25 2021".

Som det kan ses på fotos fra hhv. 1960'erne og fra begyndelsen af det 21. århundrede fører "Furtvejen" netop til en ret smal dal med bakker på begge sider, og afstanden herfra og til Hvinningdalvej er ca. 500 m.

Efter min opfattelse er der et par facts, som taler imod teorien om, at Hvinningdal II skulle have været beliggende i området ved Jordkærvej 11:

1. Dalen er her ikke speciel smal.
2. Der er i dette område ikke forekomst af vandløb, som evt. kunne have dannet basis for en vandmølle. Møllebækken udspringer ca. 500 m sydvest for Jordkærvej 11, og først tæt på Odinsvej er vandmængderne så betydelige, at de har kunnet drive en vandmølle. Såfremt Hvinningdal II skulle have været beliggende ved Jordkærvej 11 forekommer det usandsynligt, at man i 1682 specielt skulle have nævnt, at "Møllestedet" overlevede branden, hvis man mente Møllestedet angivet på kortet foran.
3. For ganske nyligt (2021) blev området "Sommerfugleengen" umiddelbart øst for Jordkærvej 11 byggemodnet.

Silkeborg Museum oplyser, at man ikke fandt noget i området fra hverken oldtiden eller middelalderen.

På basis af ovenstående forekommer det således sandsynligt, at Hvinningdal II kan have været beliggende i den dal, som ses på ovenstående billeder.

Hvorvidt de af Rasmus Mortensen beskrevne bygningsrester omkring Gadkjær også stammer fra en tidligere udgave af Hvinningdal må desværre indtil videre henstå i det uviste.

Hvinningdal III

Det var naturligvis en katastrofe for alle, ikke mindst for de mange børn, at **Hvinningdal II** nedbrændte i 1681. For nutidens mennesker må det forekomme ufatteligt, at hjemløse børn og voksne, der havde mistet stort set alt, overhovedet kunne overleve. Begrebet "hjælp fra det offentlige" opstod som bekendt først meget senere.

Men Niels Gadkjær fortæller følgende om oprettelsen af **Hvinningdal III**:

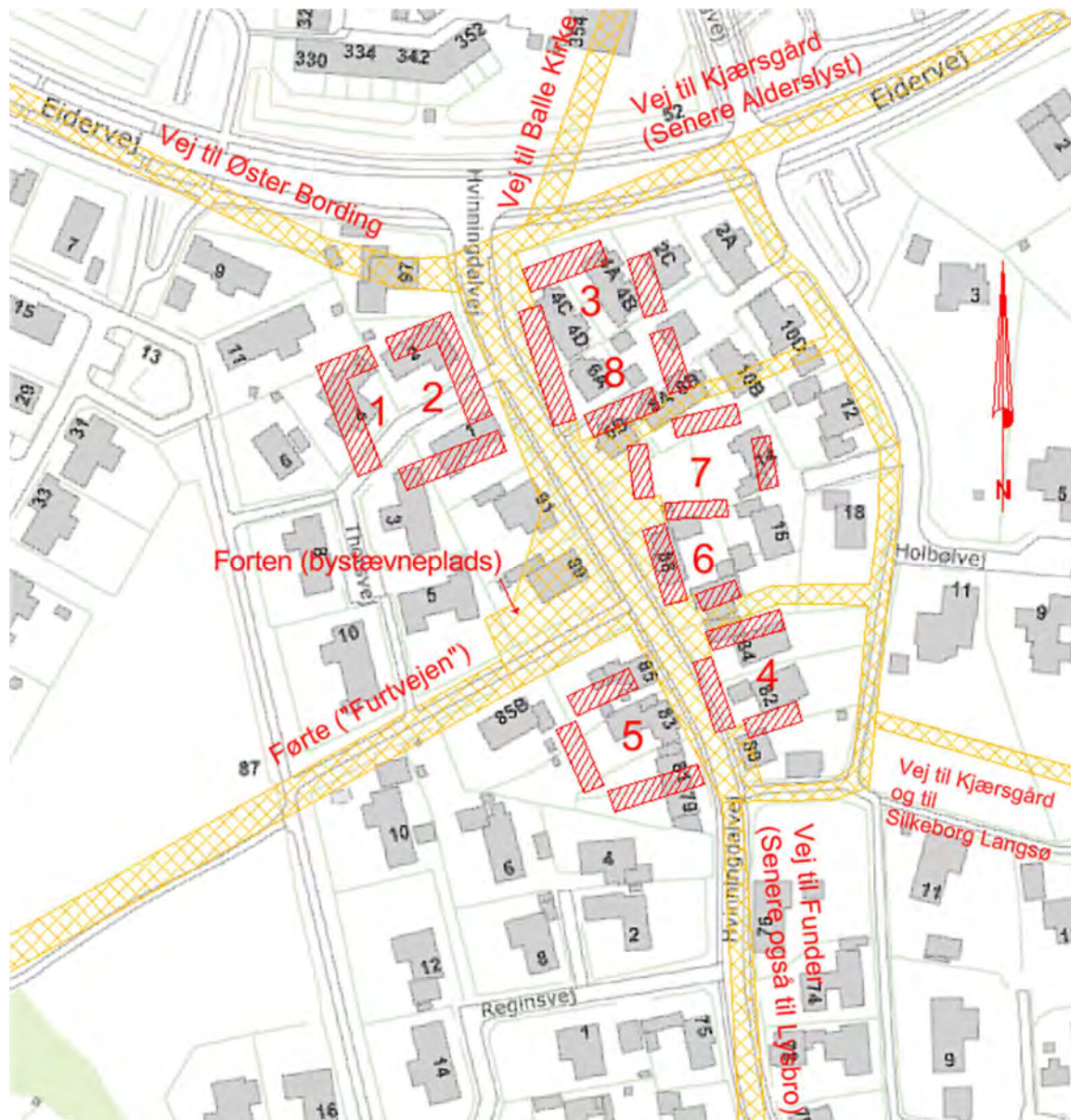
"Det var et hårdt slag for "granderne" [forfædrene], da deres by brændte, men de tabte ikke hovedet derover, ikke engang næse eller mund, men anlagde og byggede Hvinningdal By (III), som en korrekt rundby med landevejen og Forten midt i Byen.

Bystævnet med Majtræet og en række kampesten i halvkreds om træet. Hver mand havde sin bestemte plads, oldermandens plads var ved Majtræet.

Det var kun små bindingsværkshuse de byggede og 2 og 2 gårde sammen. Det var lerklinede fyldninger i væggene, og dørene var 2 halve døre, den ene oven over den anden.

Sådan så det ud til omkring år 1850, men da begyndte folk at erstatte dem med større og tidssvarende bygninger."

I Hvinningdal III blev der i 1680'erne bygget 4 gårde (8 "halvgårde"). Placering og ca. størrelse var som angivet på efterfølgende kort.

Hvinningdal III fra slutningen af 1600-tallet til ca. midten af 1800-tallet.
 Optegnet med den nuværende bebyggelse og nuværende veje som baggrund (2022)
 Gårdene er forsynet med de numre, der senere blev anvendt som matrikelnumre.
 "Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark -Dæmpet skærmbort 2021".

Indtil 1661 havde al jord i Hvinningdal en stor del af tiden været ejet af kongen, men i dette år solgte han (Frederik d. 3.) Silkeborg Slot/Hovedgaard til sin "mundskænk" Christian Fischer – og hele Hvinningdal fulgte med i handlen.

Af Hids Herreds tingbog fremgår, at der i de kommende år blev anlagt adskillige søgsmål mod fæstebønderne, og især en af ridefogederne var hård ved bønderne.

I 1718 blev jorden igen overtaget af kongen (Frederik d. 4.), men i de tider solgte kongerne slotte og herregårde incl. de tilhørende landsbyer, når de var i pengemangel. Og det var de tit!

Bønderne i Hvinningdal var således ikke selvejere, men fæstebønder under "herremanden", og hver fæstebonde dyrkede under landsbyfællesskabet et antal af små, spredte jordstykker.

Iflg. Rasmus Mortensen var der i alt 489 agre i Hvinningdal Ejerlav!

Hver af de 4 gårde (8 "halvgårde") havde dog lige ved gården et lille privat jordstykke, som blev kaldt "Toften". Desuden var der en 5. toft, som blev benævnt "Pottemagerens Toft".

Betegnelsen "Toften" blev stadigvæk anvendt helt op i 1960'erne.

Sideløbende med at jorden i landsbyen blev dyrket, skulle man udføre hoveriarbejde for herremanden, som i 1700-tallet stillede stigende krav til fæstebøndernes indsats.

Driftssystemet var underlagt beslutninger på landsbystævnet, da hver bonde nok drev sin "egen" jord, men måtte følge landsbystavnets overordnede beslutninger om arbejdstilrettelæggelse og om, hvad der skulle dyrkes på de forskellige små jordstykker.

Landsbyfællesskabet havde tidligere været et rationelt og især sikkerhedsmæssigt betryggende system for bønderne, men fællesskabets svagheder viste sig først og fremmest i form af en træg beslutningsproces på landsbystævnet, når f.eks. driftsomlægninger var til behandling.

I Hvinningdal mødtes gårdmændene [*granderne*] på "Forten" (jf. foran), som var på det sted, hvor Hvinningdalvej 89 i dag ligger.

Det var kun gårdmændene, der deltog i bystævnet - uanset om de var ejere eller fæstere. De kunne træffe lovlige beslutninger, når de var forsamlede til grande- eller bystævne under oldermandens ledelse.

Uden for fællesskabet, men underkastet dets beslutninger, stod de jordløse landsbybeboere: Husmænd, tjenestefolk, aftægtsfolk, fattige, børn og unge samt alle kvinder med undtagelse af enker, der havde overtaget et gårdfæste efter den afdøde mand.

Ordningen med bystævne indebar, at landsbyernes beboere skulle løse indre stridigheder uden indblanding fra domstole eller andre myndigheder. Gårdmændene forsamlede til bystævne kunne virke som domstol og idømme straffe, oftest som bøder i form af øl!

Oldermanden var "mødeleder", og et fast tilbagevendende punkt hvert år har uden tvivl været, hvornår man skulle "opgive ævred".

At opgive ævred betød, at sløjfe indhegninger og slippe kvæget løs, så de høstede marker kunne afgræsses. Ingen enkelt bonde kunne tillade sig at opgive ævred, selv om han blev færdig med sin høst lang tid før de andre i landsbyfællesskabet.

Han måtte pænt vente til bylavet som helhed havde vedtaget, at nu var tiden inde til at opgive ævred.

Netop dette punkt gav i mange landsbyer anledning til stridigheder, og det har nok også været tilfældet i Hvinningdal.

Måske har et møde i bystævnet på "Forten" set ud noget i stil med dette konstruerede billede!

Det Kgl. Biblioteks billedsamling - Materialet er fri af ophavsret

Udskiftningen.

I 1780'erne blev de store landboreformer gennemført, herunder Stavnsbåndets ophævelse i 1788.

Landboreformernes formål var at selvstændiggøre bønderne og – med et moderne ord – rationalisere landbruget ved at gøre bønderne til selvejere og at få samlet de jordarealer, som bønderne dyrkede.

Samling af jordarealerne benævnes "udskiftningen", og den var stort set afsluttet i hele Danmark omkring 1810, men det betød ikke, at alle bønder straks kom til at eje den jord, som de dyrkede.

Intentionerne i landbrugsreformerne var, at fæstevæsenet efterhånden skulle afskaffes, men dette var ikke noget krav.

Først i 1919 blev fæstevæsenet endeligt afskaffet gennem lensafsløsningsloven, og især i den første halvdel af det 19. århundrede var mange bønder stadigvæk fæstebønder, der ikke ejede den jord som de dyrkede.

Som eksempel kan nævnes, at Frijsenborg i 1840'erne og 50'erne solgte størstedelen af sit enorme jordtilliggende, så fæstegårdene blev til selvejergårde.

Salget skete på så rimelige vilkår, at Hammelegns beboere i 1882 rejste en statue af greve C.E. Frijs som "tak for god behandling". Statuen står stadigvæk ved landevejen lige syd for Frijsenborg.

Grev Frijs var en meget afholdt, respekteret og aktiv mand. Bl.a. var han Danmarks stats- og udenrigsminister fra 1865 til 1870.

Frijsenborg var langt fra det sidste gods, som afskaffede fæstevæsenet – på andre godser skete det noget senere.

Initiativet til udskiftning lå ikke hos fæstebønderne, men hos jordejere. Hvis blot én jordejere krævede udskiftning, kunne de øvrige jordejere ikke modsætte sig dette.

I praksis blev det gennemført ved opmåling og nyfordeling af jorden i en landsby, således at såvel den dyrkede jord som heder, enge, moser og skove blev inddraget. Den almindelige udskiftningsfigur var mange steder stjerneformet med landsbyen i centrum, dvs. en gård fik al sin jord samlet i et "lagkagestykke" fra gården inde i landsbyens centrum.

Det var stort set denne model, der blev fulgt ved udskiftningen i Hvinningdal.

I 1796 foretog ”Kongelig Landinspektør ” Friderik Wesenberg opmåling af hele Hvinningdal Ejerlav- i alt ca. 570 ha – og udarbejdede et kort med forslag til nye skel mellem ejendommenes jorder.

Det har været et meget omfattende arbejde at foretage opmåling af så stort et areal.

På daværende tidspunkt var transportmulighederne og fremkommeligheden i Danmark yderst begrænset, og man skal huske på, at størstedelen af de 570 hektar i Hvinningdal ejerlav henlå som heder, moser, enge og i mindre grad skove. (Og man havde jo ikke som i dag rådighed over avanceret opmålingsgrej!).

Det af Wesenberg udarbejdede kort blev anvendt som grundlag for udskiftningen, der blev vedtaget på et møde i 1797 hos proprietær **Niels Hastrup** (1749-1815) på Vr. Kejlstrup.

Bygningerne til Vr. Kejlstrup Hovedgaard var indtil 1972 beliggende på den nuværende adresse Kejlstruphøjvej 2, hvor der i dag er bilforhandling.

Sylvest Jensen Lufffoto; Det Kgl. Bibliotek.

1947

Fordelingen af arealerne har uden tvivl givet anledning til diskussioner, men bønderne var dengang vant til at andre bestemte, og da Niels Hastrup siden 1786 havde ejet al jorden i hele Hvinningdal ejerlav, har der næppe været tvivl om, hvem der havde det sidste ord i sagen.

Det skal bemærkes, at udskiftningen skete efter rimelig retfærdige principper, idet hver af de 8 gårde fik ”tildelt” lige meget af Hvinningdals 22,10 tønder ”hartkorn”. (1 tønde (Td.) = 8 skæpper (Skp.) = 32 fjerdingkar (Fdk.) = 96 album (Alb.)).

Ved udarbejdelse af matriklen i 1688 var alle jordstykker blevet vurderet, og registreret med en ”hartkornsbetegnelse”.

De enkelte gårdes tildelte arealer var således af forskellig størrelse, men hver af gårdene antoges at kunne dyrke lige store afgrøder (”hartkorn”).

Iflg. folketællingen fra 1787 boede der 11 familier og i alt 53 personer i Hvinningdal, og det må antages, at denne folketælling er anvendt ved udskiftningen.

De oprindelige 8 gårde i Hvinningdal fik hver ”tildelt” jord med et matrikelnummer, der svarer til nummeret på gården, som er angivet på kortet over Hvinningdal III.

Om de øvrige 3 familier er anført følgende:

9de familie: Thomas Jensen – Bonde og husmand – har avl og er bondeskrædder.

10de familie: Thomas Andersen – Bonde og husmand – har avl og er pottemager.

11 te familie: Peder Andersen – Bonde og husmand – har avl.

Skrædderen boede - som tidligere angivet - formentlig ca. 500 m vest for Hvinningdal III.

Pottemageren var bosat på stedet hvor Reginsvej 2 i dag er beliggende, og det var jo meget praktisk, eftersom den ene af Hvinningdals 2 fælles lergrave var beliggende lige nordvest for pottemagerværkstedet (nuv. Reginsvej 10).

Hvor Peder Andersen (familie nr. 11) var bosat er lidt mere usikkert, men måske har han fået tildelt området i Lysbro ved den senere ”Møllehovedgaard”, idet hans navn er angivet i det øverste hjørne af dette areal (på matrikelkortet fra 1796), og ”Møllehovedgaard” fik også matr.nr. 11.

Ovenstående 3 navne optræder igen i folketællingen fra 1801.

I ”mødereferatet” fra 1797 er angivet følgende:

”Pottemageren beholder hans Toft, og hvad han da endnu skulle mangle samt hvad Thomas ”Skrædder” kan tilkomme bliver dem tillagt på Birkebakken, imellem Renderne og Hvidmosebakken samt i Tørvedalsbakken og i hede synden for Hvidmosebakken, og deraf tager Pottemageren i Øster og Thomas ”Skrædder” i Vester”.

Kortet fra 1796 omfatter derfor 11 hovednumre, og betegnelsen på de mange agre og ”fald” er også angivet på kortet.

Disse betegnelser blev brugt før udskiftningen, men flere af navnene levede videre i mange år efter.

På kortet kan man f.eks. se navnet ”Langbjerg”, som mine forældre stadigvæk anvendte over 150 år senere som betegnelse for det lille stykke skov, der - utroligt nok - stadigvæk er beliggende ca. 75 m nordvest for Haderslevvej 8.

Når/hvis Vestre Højmarksvej en gang forlænges til Funder må ”Langbjerg” dog nok lade livet!

Matrikelkortet udarbejdet i 1796 kan ses inde på hjemmesiden ”Historiske kort på Nettet”, og kortet blev helt indtil 1938 anvendt i forbindelse med skelændringer.

Den ældste udgave af dette kort er dog fra 1816, og der er på kortet flere rettelser i forhold til det helt oprindelige kort fra 1796, hvorfor det i nogle tilfælde kan være svært at se, hvilke skel der er fra 1797 og hvilke skel, der er tilkommet senere.

Bl.a. antyder ovennævnte ”mødereferat” samt et notat på kortet, at ”Thomas Skrædder” var tiltænkt arealet mrk. 10 lige øst for landsbyen, men dette område overgik til pottemageren.

Efterfølgende oversigtskort viser - med rimelig nøjagtighed - de 11 ”lagkagestykker” som Hvinningdal blev delt i efter mødet på Vr. Kejlstrup, og på hvert af disse 11 jordstykker kunne noget af jorden dyrkes.

Desuden blev områder i udkanterne fordelt. Mange af disse områder var af ringe værdi, idet de henlå som lyngbeklædte hedearealer eller som sumpede engarealer.

Bl.a. ansås det meste af det senere Lysbroområde som stort set værdiløst!

Derimod ansås moserne for ret værdifulde, idet der kunne udvindes tørv til brændsel.

Moserne blev derfor delt i utallige smalle strimler, og disse strimler blev af og til handlet i de følgende godt 100 år.

Udskiftningsplanen 1797. ”Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark DTK 25 2021”.

Områderne på ovenstående kort fik senere de matrikelnumre, som er angivet ovenfor – dog undtagen nr. 9 som fik matrikel nr. 13a og den nordlige del af nr. 7, som fik matrikel nr. 12a.

I dag kan man stadigvæk for en del grundenes vedkommende ud fra matrikelnummeret se, hvilken gård jorden oprindelig har tilhørt.

Hvinningdal i 1800-tallet.

Overgang til selveje

Ved indgangen til det 19. århundrede forelå der således en plan for fordeling af al jorden i Hvinningdal mellem de 11 familier, men ejendommene ejedes stadigvæk af **Niels Hastrup**, så de 11 familier var også efter 1797 fæstebønder.

Imidlertid gik Niels Hastrup ret hurtigt i gang med at oprette købekontrakter med nogle af fæstebønderne, således at ejendommene kunne overgå til selveje, men i nogle tilfælde blev skøderne først tinglyst adskillige år efter kontraktens indgåelse.

Man kan forestille sig, at nogle af fæstebønderne måske har haft vanskeligt ved at finansiere overgangen til selveje, hvorved processen kan være trukket noget i langdrag, og det var heller ikke i alle tilfælde de 11 familier, der i 1797 var tiltænkt de 11 "lagkagestykker", som i sidste ende blev ejere af disse.

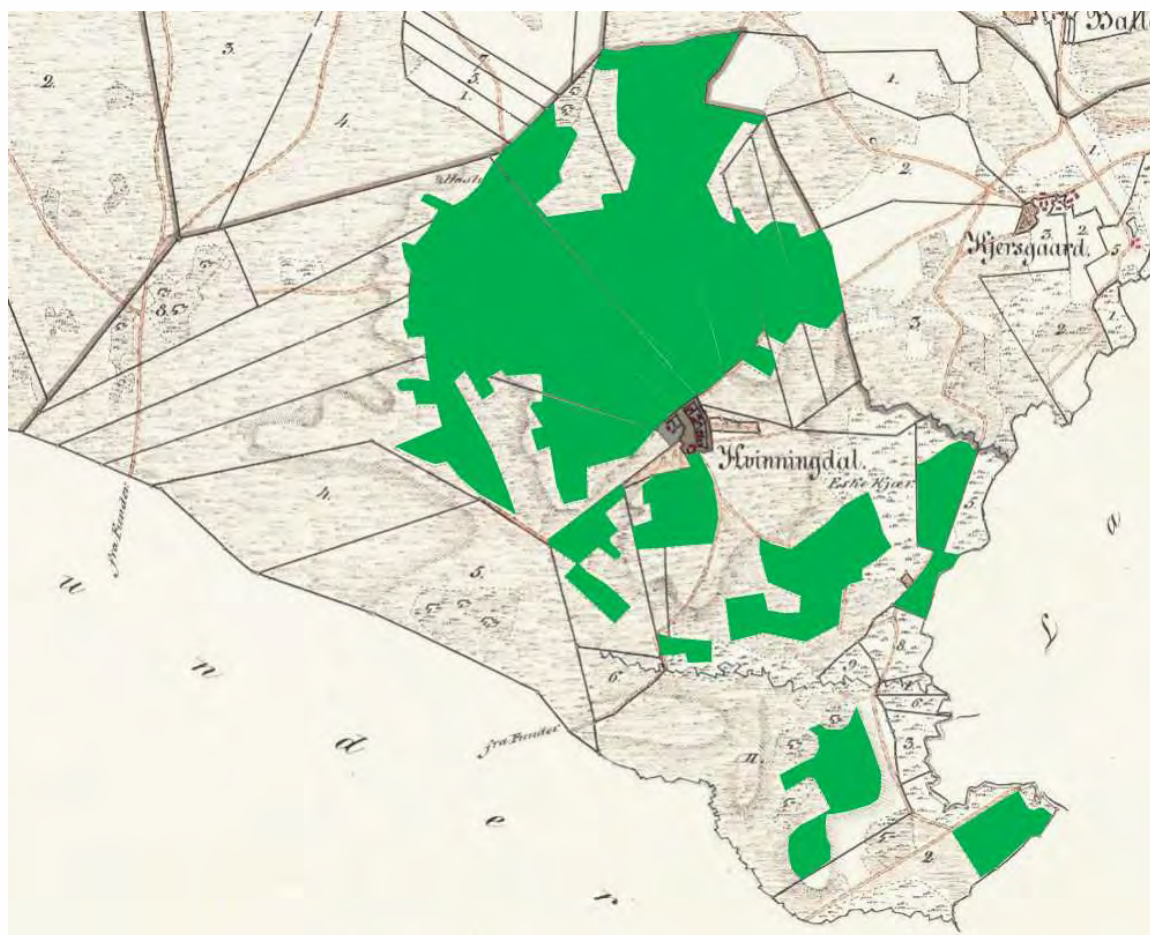
Udskiftningsplanen under Hvinningdal ejerlav omfattede som nævnt ca. 570 ha, og der var således tale om betydelige gennemsnitlige arealer pr. familie, men iflg. Rasmus Mortensen udgjorde det dyrkede areal kun ca. 100 ha, så man skal på ingen måde forestille sig store, sammenhængende og grønne marker, da en stor del af arealerne ved indgangen til 1800-tallet henlå som heder, moser og enge.

Ydermere blev markerne dyrket i vekseldrift, således at de normalt lå brak i 8 år og derefter blev dyrket i 4 år.

De øvrige arealer havde for størstedelens vedkommende tidligere været dyrkbare, men sandflugten i slutningen af 1500-tallet og første halvdel af 1600-tallet havde lagt store arealer øde, og de var sprunget i lyng. Det var tilfældet for såvel hele den vestlige del af Hvinningdal som for store områder syd og sydøst for landsbyen.

Der fandtes kun meget små skovarealer i området. I tidligere tider havde en stor del af området været dækket af skov, men blæsten og sandflugten havde væltet skovens træer, og hvad der måtte være tilbage blev ødelagt under svenskekrigene i midten af 1600-tallet.

På nedenstående "formindrede" kort fra 1835 er den omtrentlige udstrækning af de dyrkbare arealer angivet med grøn farve.

Nogle af gårdene blev udflyttet i den første halvdel af 1800-tallet og - som Niels Gadkjær skriver - blev de gamle, simple bygninger omkring midten af århundredet erstattet med ”*større og tidssvarende bygninger.*” Overgang til selveje ved køb af jorden, evt. udflytning og opførelse af nye bygninger samt det daglige slidsomme arbejde med landbruget har krævet store ressourcer, så det forekommer naturligt, at det har taget tid. Gårdene fik efterhånden ”kaldenavne”, men det skal understreges, at der ikke var tale om officielle navne, og nogle af navnene fremkom ikke før end i det 20. århundrede.

I 1815 døde **Niels Hastrup**, og Vr. Kejlstrup med alt tilhørende ”bøndergods” blev overtaget af **proprietær Albert Stabell** (1785-1857 - Grauballegaard og Alling Skovgaard) samt af **forvalter Rasmus Pedersen**, Silkeborg Hovedgaard.

Allerede i 1816 solgte de igen Vr. Kejlstrup, men beholdt de gårde i Hvinningdal, som ikke var blevet selvejergårde i Niels Hastrups tid.

Albert Stabell og forvalter Pedersen må efter vore dages begreber nok betegnes som ejendomsspekulanter. De havde ingen intentioner om at drive gårdene, men ønskede kun at beholde dem så længe, at der kunne scores en gevinst ved salget.

Albert Stabell købte som kun 23-årig Grauballegaard uden nogen form for kontant udbetaling og solgte den igen i 1812 med god fortjeneste. Han købte derefter Alling Skovgaard.

I nogle tilfælde er det lidt vanskeligt helt nøjagtigt at fastsætte, hvornår overgangen til selveje skete og hvem der overtog gårdene.

I afsnittet ”Gårde, huse og mennesker i Hvinningdal” er anført nærmere oplysninger, men efterfølgende kan betragtes som starten på den periode, hvor familierne levede op til den gængse definition af en gårdejer eller husmand: Familien (manden!) ejer selv gården og ”det daglige brød” skaffes ved indsats fra alle familiemedlemmers side, evt. suppleret med karle og piger som ”tjener” på gården.

Niels Hastrup solgte følgende ejendomme (jf. kort over Hvinningdal III i foregående afsnit):

I **1805** blev gård nr. 4 (**”Damgaarden”**) overtaget af **Anders Sørensen Winther** (1778-1849) der var søn af den mangeårige fæster Søren Poulsen.

Anders Sørensen Winther var i hele den første halvdel af 1800-tallet kendt vidt omkring som ”klog mand”. Nogle af hans efterkommere var med til at præge Hvinningdal de næste ca. 130 år.

I **1805** blev der oprettet købekontrakt på gård nr. 3 (**”Lindegaarden”**) med den hidtidige fæster **Peder Rasmussen** (1757-1823 - senere benævnt ”Den gamle Peder Meldgaard”). Hvornår gården blev overtaget af Peder Meldgaard er lidt usikkert, men noget tyder på, at det er sket i 1816.

I **1805** blev der tinglyst kontrakt på ”Pottemagerstedet” (som senere blev til gård nr. 10 - **”Martsgaard”**) med pottemager Thomas Andersens svigersøn **Niels Pedersen**. Skødet blev dog først endelig tinglyst i 1816, og ejerskabet var åbenbart kortvarigt en tur omkring Albert Stabell og forpagter Pedersen. Martsgaard var efterfølgende ejet af Thomas Andersens efterkommere i en ubrudt linje indtil 1955.

I **1807** blev der oprettet købekontrakt på gård nr. 6 (**”Winthers Gaard”**) med **Hans Jensen (Elling)** og gården blev overtaget i 1808.

I **1807** blev der oprettet købekontrakt på gård nr. 7 (**”Højholt”**) med den hidtidige fæster **Søren Larsen**. Hvornår gården blev overtaget er lidt usikkert.

I **1812** blev der oprettet kontrakt på gård nr. 8 (**”Holms Gaard”**) med den hidtidige fæster **Anders Laursen** (også benævnt ”Anders Larsen”). Tilsyneladende har handelen dog ikke omfattet hele jordarealet benævnt ”8” på udskiftningskortet fra 1797, for i 1816 blev der – den samme dag - tinglyst skøde på en stor del af jordstykket ”8” til **Niels Jensen (Elling)**, som derefter oprettede den nye gård nr. 9 (**”Gadkjær”**).

Den endelige handel faldt først på plads efter at Albert Stabell og forvalter Pedersen havde overtaget efter Niels Hastrup, så måske har de kunnet score en gevinst ved at sælge jorden mrk. ”8” i 2 dele.

Nogle steder er anført, at ”Gadkjær” skulle være en af de oprindelige gårde fra 1680’erne, men kontrakter, skøder og matrikulære forhold tyder på, at dette ikke kan være korrekt.

I **1812** blev der oprettet kontrakt med **Niels Andersen**, ”gård nr. 11”. Der er formentlig tale om den ”gård” som på GI-kort fra 1800-tallet er benævnt ”smedje” og er vist beliggende lige øst for nuværende adresse Hvinningdalvej 80.

I **1814** blev der oprettet kontrakt med **Mourids Andersen** vedr. arealet benævnt ”9” på udskiftningskortet fra 1797. Jordstykket var formentlig oprindelig tiltænkt skrædder Thomas Jensen, men han var født i 1734 og har muligvis været død før 1814, og han efterlod sig ikke mandlige arvinger. Jordstykke ”9” fik matr.nr. 13a og både dette matr.nr. og navnet ”Mourids Andersen” er angivet på matrikelkortet fra 1816 på det jordstykke, hvor gård nr. 13 (**”Kildevæld”**) siden har ligget.

Albert Stabell og forvalter Pedersen solgte følgende ejendomme:

I **1816** blev der oprettet købekontrakt på gård nr. 2 (**”Meldgaard”**) med ejeren af Lindegaarden (**”Den gamle Peder Meldgaard”**). Om han nåede at overtage gården inden sin død i 1823 er tvivlsomt.

I 1805 var den hidtidige fæstebonde Niels Christensen død, og navnene på hans enke (Kirsten Christensdatter) og søn (Christen Nielsen) er angivet som brugere på senere kort, mens Albert Stabell angives som ejer.

Det er dog sikkert, at **”Den gamle Peder Meldgaards”** søn **Jens Pedersen (Meldgaard)** ejede gården fra omkring 1830.

I **1836** solgtes gård nr. 5 (**”Højgaard”**) til **Anders Hansen Kloborg** og smed **Jens Pedersen**.

Anders Kloborg havde siden 1818 været fæstebonde på **”Højgaard”**, mens Jens Pedersen boede i **”Skovfogedhuset”** i Lysbro – det eneste hus i hele Lysbroområdet i begyndelsen af 1800-tallet.

I **1839** overgik gård nr. 1 (**”Vestergaard”**) som den sidste gård i Hvinningdal til selveje, idet **Mourits Madsen**, der i en del år havde været fæster, overtog gården. Hans sønner og døtre var i størstedelen af århundredet i flere tilfælde gårdmænd eller gårdmandskoner i Hvinningdal.

Udflytning og udstykning

Det er sikkert, at 3 af de oprindelige 8 gårde i Hvinningdal By blev udflyttet i den første halvdel af 1800-tallet, og at en af gårdene blev nedlagt. Derimod er de nøjagtige tidspunkter lidt usikre.

På såvel det **”formindrede kort”** fra 1835 som på Manzas kort fra 1844 er alle 8 gårde fortsat vist beliggende i Hvinningdal By.

Det skal dog nok tages med et gran salt, da kortene sandsynligvis ikke er udarbejdet efter forudgående besøg i Hvinningdal, men uden tvivl på basis af Wesenbergs kort fra 1796.

Det skal bemærkes, at det gældende matrikelkort helt indtil 1938 viste, at alle gårde lå i **”byen”**, uanset at nogle var flyttet ca. 100 år tidligere!

Fra omkring midten af århundredet gik tendensen i retning af mindre gårde samt oprettelse af husmandssteder, og de oprindelige 11 **”lagkagestykker”** blev i flere omgange delt i mindre stykker, hvor der blev oprettet nye gårde eller husmandsbrug. Nogle af husmandsbrugene er i folketællingerne benævnt **”huse”**.

Der skete således efterhånden en ret stor reduktion af de arealer, som de oprindelige gårde fik **”tildelt”** i 1797, men da der samtidig opstod forbedrede dyrkningsmetoder og indvinding af hedejord til dyrkning, har arealreduktionen sikkert ikke betydet nedsat produktion på de 8 oprindelige gårde - snarere tværtimod. Det var især arealerne i den nordvestlige del (Hvinningdal Hede) som blev udstykket, men der opstod også et par nye gårde tættere på Hvinningdal By.

Gård nr. 12 **”Birkebakken”** blev oprettet i **1841** af **Niels Sørensen** på et område, som blev udstykket fra gård nr. 7 – **”Højholt”**. Gården var efterfølgende ejet af Niels Sørensens efterkommere i en ubrudt linje indtil 1972. Familien tog senere navnet **Lihn**, og under dette navn kendes **”Balle Sogns lokalhistoriker par excellence”** - Vagn Lihn (f. 1940) - som er søn af de sidste ejere af **”Birkebakken”** **Klara Lihn og Aage Kristensen**.

Gård nr. 14 **”Solbakken”** blev oprettet i **1837** på et areal, som indtil da havde hørt til **”Højgaard”**.

Bygningerne til **”Højgaard”** lå oprindeligt i byen (nuv. adresse Hvinningdalvej 83 og 85), og overgik til selveje i 1836. **”Højgaard”** blev delt i 2, således at **Anders Hansen Kloborg** overtog jorden nærmest byen, og han beholdt de hidtidige bygninger til **”Højgaard”** på Hvinningdalvej 83 - 85.

På GI-kort fra 1882 er disse bygninger stadigvæk angivet, mens der ingen bygninger er vist ude på marken.

Solbakkens bygninger ude på marken ses først på GI-kort fra 1915, men er dog formentlig opført langt tidligere.

”Den nye Højgaard” blev opført på toppen af bakken på Buskelundvej og var ejet af **Chresten Jensen** – den senere folketingsmand. Det virker ikke sandsynligt, at opførelsen af **”Højgaards”** nye bygninger skulle være sket, mens Stabell & Pedersen stadigvæk ejede gården, da de jo havde jorden helt ind til **”bygrænsen”**, og hverken jordejeren eller fæsteren har formentlig været interesserede i at opføre bygninger ude på marken.

Gård nr. 15 **”Lundegaard”** blev oprettet i **1851** ved deling af det areal, som indtil da havde tilhørt **”Winthers Gaard”**. Lundegaards bygninger blev opført centralt på gårdens jorder (på nuv. Buskelundhøjen) som bl.a. omfattede det areal, hvor den nye Hvinningdal Kirke netop er opført.

Gård nr. 16 ”**Holbølgaard**” (selvopfundet navn!) blev oprettet i **1845** ved udstykning fra gård nr. 7 ”Højholt”. Gården kom også til at omfatte nogle gamle bygninger, der lå ved det sydøstlige hjørne af Hvinningdalvej 80 og som havde sit eget matr.nr. 12b, og hvor der iflg. optegnelserne har været en smedje (Laurs Nielsen). Der er sandsynligvis tale om den ”gård” som i **1812** blev solgt til Niels Andersen.

På det ældste kort fra Geodætisk Institut er angivet en smedje ved det sydøstlige hjørne af Hvinningdalvej 80.

Efter fraskillelsen af gård nr. 16 var bygningerne til gård nr. 7 ”**Højholt**” lukket helt inde af naboejendomme uden direkte adgang til gårdens jorder, så det virker sandsynligt, at udflytningen af ”Højholt” til toppen af Hvinningdal Bakke er sket omkring **1845**.

Bygningerne til gård nr. 4 ”**Damgaarden**” var oprindeligt beliggende på den nuværende adresse Hvinningdalvej 80-82-84, men blev udflyttet til Padborgvej. Det er lidt usikkert, hvornår udflytningen fandt sted, men folketællinger tyder på, at det er sket mellem 1840 og 1845.

På grunden, hvor ”Damgaardens” bygninger hidtil havde ligget, var der efter ca. dette tidspunkt et ”aftægts hus”, (Hvinningdalvej 84) som indtil 1940 var beboet af Anders Sørensen Winther og dennes efterkommere.

Formentlig i 1830’erne blev der frastykket en parcel beliggende på nuv. **Drejergårdsvej** fra ”Winthers Gaard” og der blev opført et hus.

Det blev ved tilkøb af jord fra ”Møllehovedgaard” i 1844 til et lille husmandssted (**Gård nr. 17**), som stadigvæk eksisterer.

I **1837** overtog **Rasmus Pedersen Meldgaard**, der ejede gård nr. 3 ”**Lindegaarden**”, det areal nærmest byen, som havde været ejet af gård nr. 8 (”Holms Gaard”). Gård nr. 8 var derefter stort set jordløs, og blev nedbrudt, men formentlig først omkring 1870.

I **1865** oprettedes gård nr. 18 ”**Bækkelund**” på et areal som hidtil havde tilhørt ”Højgaard”, og i **1898** opførte **Christian Nielsen**, som netop havde afhændet ”Martsgaard” til sin søn, et husmandssted (**Gård nr. 19**) på område 10 (Nuv. Frejasvej), som dengang tilhørte ”Martsgaard”.

Ca. 1880 oprettedes gård nr. 20 ”**Blikhuset**” ved udstykning af ”Vestergaard”.

I perioden **1850-1901** oprettedes adskillige nye ejendomme i den vestlige del af Hvinningdal (”**Heden**”). Fælles for dem alle var, at de omfattede arealer som krævede en enorm indsats for at kunne gøres egnede til dyrkning af afgrøder, og flere af ejendommene var så små, at en familie kun vanskeligt kunne opretholde en rimelig tilværelse.

Området benyttedes indtil ca. miden af 1800-tallet udelukkende af fårene!

Ved udflytningen af en gård blev de gamle bygninger skilt ad. Det brugbare tømmer fra bindingsværket og tagkonstruktionen blev derefter kørt ud på den nye jordlod, hvor bygningerne blev genopført. Det var hovedsageligt mændene, der stod for genopbygningen, bortset fra klining af væggene, som blev udført af kvinderne. Udflytningen foregik etapevis, idet man tog en længe ad gangen.

Foruden hjælp fra de andre bønder måtte udflytteren have assistance fra forskellige landhåndværkere. Det drejede sig om en tømmer (til bindingsværket), en murer (til skorsten og bageovn), og en tækkemand (til taget). Bonden stod selv for at lægge syldsten (husets fundament) og grave ler til vægge og gulve.

Bygningerne til de 3 gårde, som blev udflyttet, stammede grundlæggende fra 1680’erne, så det er nok begrænset, hvor meget man har kunnet genanvende.

Der foreligger ikke fotografier som viser, hvordan gårdene så ud i den første halvdel af 1800-tallet, da fotografier først begyndte at blive brugt i 1850’erne, men mange af de bygninger, der blev opført omkring midten af 1800-tallet eksisterede stadigvæk langt op i 1900-tallet.

Dette fotografi fra 1878 (Vagn Lihns fødegård ”**Birkebakken**”) kan måske give et indtryk af, hvordan de - jf. Niels Gadkjær - ”nye og tidssvarende bygninger” så ud.

I afsnittet ”Gårde, huse og mennesker i Hvinningdal” er placeringen af ejendommene angivet sammen med årstallene for oprettelsen og evt. udflytning.

Gravhøje og royalt besøg i Hvinningdal.

I Hvinningdals nordlige del fandtes tidligere talrige gravhøje fra bronzealderen.

I 1885 foretog Nationalmuseet en registrering af højene og fandt spor af ca. 30 gravhøje.

Langt de fleste var dog ødelagte, da de i vid udstrækning var blevet overpløjet eller udjævnet i forbindelse med opdyrkning.

Formentlig har bønderne betragtet højene som noget, der stod i vejen for udnyttelse af jorden, og i nogle tilfælde har man sikkert også set chancen for at få fyldmateriale til opfyldning af huller.

Så sent som i 1901 var et par af gårdmændene i Hvinningdal i gang med at udjævne et par høje, men blev stoppet i deres forehavende, hvorefter de undskyldte og lovede bod og bedring!

I dag er der vist stort set kun "kæmpehøjen" ved siden af Silkeborg Forsynings vandbeholder tilbage af fordums mange høje. Højen er fredet og dermed omfattet af bestemmelserne om pleje af fortidsminder.

Fra "kæmpehøjen" var der helt indtil ca. år 2000 en fantastisk udsigt over Langsøen og (fra 1844) over den nye by Silkeborg. (Se nedenstående foto fra 1998).

Højen kan vel godt betegnes som Hvinningdals gamle vartegn, idet den kunne ses fra stort set ethvert sted i landsbyen. Udsigten fra højen er i dag desværre helt forsvundet på grund af høje træer

En af de forsvundne høje i nærheden af "kæmpehøjen" benævnes "Galgehøjen" og var formentlig det sted, hvor byens misdædere i "gamle dage" blev hængt til skræk og advarsel for alle!

Der har gennem mange år verseret en historie om en ung mand fra "Lindegaarden" som var en doven fyr, der stjal heste. Han blev pågrebet og hængt på "Galgehøjen" hvorefter hans mor tilmurede alle de nordvendte vinduer på "Lindegaarden" så man ikke kunne se højen derfra. Om historien er sand er selvfølgelig svært at afgøre, men hvis den er det, har det formentlig fundet sted engang i 1700-tallet, da "Lindegaarden" blev bygget i 1680'erne.

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2010, side 46](#).

Udsigt fra kæmpehøjen i Hvinningdal - Optaget med telenor af Vagn Lihn i 1998

Royalt besøg i Hvinningdal.

Der foreligger en historie i flere udgaver om kong Frederik d. 7's besøg ved kæmpehøjen i Hvinningdal, som fandt sted omkring midten af 1800-tallet.

Frederik d. 7. var konge fra 1848 til 1863.

Nogle steder angives, at besøget fandt sted på et tidspunkt i perioden 1837-1842, mens Frederik var kronprins, at Frederik var ledsaget af grevinde Danner, og at han, da han skuede ud over Silkeborgsøerne, skulle have udtalt:

"Det er den kønneste plet i mit rige".

Besøget skulle have været arrangeret af Chresten Jensen (Hull), som ejede "Højgaard" fra 1837-1842 og som fra 1849 var medlem af Folketinget. Han blev senere i 1850'erne medlem af Landstinget.

Under besøget skulle Chresten Jensen have holdt en tale for "kongen".

Iflg. en anden udgave af historien fandt besøget sted i den periode, hvor Frederik d. 7. var konge – altså mellem 1848 og 1863.

Iflg. Vagn Lihn berettede Niels Gadkjær (Nabo syd for Højgaard, 1850-1942) følgende:

"Kongen, Frederik VII og dronningen (Grevinde Danner) kom forbi og gjorde hold ved min kæmpehøj (ligger ca. 300 m syd for Højgaard), kongen sagde da "Det er den kønneste plet i mit rige", og Kresten Hull holdt en tale for kongen."

Ved indkørslen til ”Højgaard” står en sten, der er blevet betegnet som en mindesten for det kongelige besøg i 1840.

Stenens inskription er dog kun ”Højgaard”, og i kildematerialet er intet angivet om, hvem der har rejst stenen og hvornår det er sket. Stenen kan således næppe betragtes som dokumentation for at besøget skulle have fundet sted i 1840.

WikiSilkeborg oplyser følgende om Frederik d. 7's besøg i Silkeborg:

1840, 27. juli – 1. august: Christian d. 8., dronning Caroline Amalie og kronprinsen (senere Frederik 7.) gæster Silkeborg. Kongeparret opholder sig på Hovedgården, mens kronprinsen bor på Marienlund. De kommer hertil fra Viborg. De er bl.a. på Himmelbjerget.

1845, 1.-2. august: Christian 8. og kronprinsen (senere Frederik 7.) ankommer fra Skanderborg og indlogerer sig på Silkeborg Hovedgård. De tager stedet i øjesyn, men rejser allerede dagen efter videre til Ringkøbing.

1852, 28. juni - 1. juli: Frederik d. 7. og Grevinde Danner kommer for at se nærmere på den unge by. Frederik 7.s Høj og Lovisehøj i Nordskoven navngives under dette besøg

1857, 24.-27. september: Frederik 7. og Grevinde Danner kommer med dampskib til Fredericia og kører derfra videre over Horsens til Silkeborg.

1861, 20. juni - 5. juli: Frederik 7. og Grevinde Danner holder ferie under private former og deltager ved Hjej lens indvielsestur.

Umiddelbart virker historien om, at besøget skulle have fundet sted mellem 1837 og 1842 lidt konstrueret, da adskillige ting ikke stemmer overens:

- a. Kronprins Frederik var ved besøget i Silkeborg i 1840 ledsaget af sin far – den enevældige konge Christian d. 8. -, og han ville uden tvivl have sig frabedt, at den unge prins Frederik omtalte Danmark som ”mit rige”.
- b. I 1840 var Chresten Jensen (Hull) en ret ung mand på ca. 30 år og hans politiske karriere var kun i sin vorden. Det virker måske derfor lidt usandsynligt, at han skulle være blevet betroet at holde en tale for prins Frederik.
- c. Frederiks forbindelse med grevinde Danner var i 1830'erne tys-tys. Kort tid efter, at Frederik blev kronprins, ventede Louise Rasmussen (som var grevinde Danners borgerlige navn) i øvrigt barn sammen med sin samlever bogtrykker Berling, så det virker ret usandsynligt, at hun skulle have været rejsseledsager for kronprins Frederik i begyndelsen af 1840'erne.

Besøget i Jylland i 1852 blev dækket af Aarhus Stiftstidende i daglige, detaljerede reportager, men netop køreturen fra Viborg til Silkeborg er desværre ikke dækket af avisen. Det kunne jo tænkes, at man på denne tur havde lagt vejen forbi højene i Hvinningdal.

Det virker måske mest sandsynligt, at besøget i Hvinningdal har fundet sted i forbindelse med det ret langvarige ophold i Silkeborg i 1861.

Iflg. Silkeborg Avis interesserede han sig under dette besøg for bl.a. høje i Silkeborgs omegn, så man kan godt forestille sig, at han har besøgt Hvinningdal i denne forbindelse.

På dette tidspunkt var Chresten Jensen (Hull) ganske vist ikke ejer af ”Højgaard”, men derimod af ”Mosegaarden” i Øster Bording. Til gengæld havde han været medlem af folketinget/landstinget og havde dermed måske gennem sine forbindelser muligheder for at påvirke kongens valg af rejsemål. (Det har næppe været noget problem for Chresten Jensen at lave en aftale med ejeren af ”Højgaard” om, at kongen og Chresten Jensen lige kom et smut forbi!).

Grevinde Danner var også blevet lovformelig dronning (om end ildeset af mange i de højere klasser), og det var velkendt, at Frederik d. 7.s interesse for arkæologi langt oversteg hans interesse for statsanliggender.

Bl.a. deltog han netop i 1861 ved udgravning af højene i Jelling – jf. tegningen.

Det virker også troværdigt, at kongen skulle have udtalt: ”Det er den kønneste plet i mit rige”.

Han var kendt for til tider at komme med svulstige udtalelser, og det kunne han jo i perioden 1848-1863 gøre uden fare for at blive irettesat af højere rangerende familiemedlemmer.

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2009, side 52.](#)

Tilværelsen i Hvinningdal i 1800-tallet.

Efterfølgende afsnit er delvist baseret på Rasmus Mortensens beskrivelse af arbejdet på landet i 1800-tallet.

Kvinderne på landet havde utallige pligter:

At føde børn (og dem var der ofte mange af), at passe børn, at sørge for mad på bordet, fremstilling og vedligeholdelse af tøj samt tøjvask, at hjælpe til ved høsten - og meget mere!

Det var en meget slidsom tilværelse, og adskillige kvinder døde da også i en forholdsvis ung alder, selv om gårdmandskonerne som regel havde en eller flere tjenestepiger som medhjælpere.

Indtil henimod år 1900 fremstillede man på de enkelte gårde, hvad husholdningen havde brug for af de vigtige fødemidler brød og øl. At bage og brygge var kvindernes job, men mændene måtte skaffe melet og brænde til ovnen, og når der skulde brygges, sørgede de for malt.

Bagning.

Dejen blev »lagt« om aftenen: Mel blev blandet med lunkent vand og surdej og æltes sammen til passende stivhed i dejtrugets ene ende; dækket med lagen, melsæk og tæppe henstod dejen så natten over.

Næste morgen arbejdedes dejen igen grundigt igennem, idet sidste mål mel æltes i, hvorefter massen deltes i så mange strimler, som man ville have brød, og disse strimler fik så ved videre behandling brødet form.

Efter at brødene således var »slået op«, blev de sat i række på køkkenbordet og blev smurt med fløde, øl eller kaffe.

I mellemtiden var bageovnen blevet varmet op ved ihærdig og omhyggelig fyring, som fortsattes, indtil ovnstenene lyste af varme, og »den sorte mand« var drevet ud. Så blev ovnen hurtigt gjort grundigt ren med en ildrager og en kost, og brødene blev hurtigt sat på »skødselen« (en plade med skaft) og ført ind, ovnen blev lukket godt til, og familien kunne igen trække vejret nogenlunde normalt.

Nu havde man gjort, hvad det var muligt at gøre for at få brød i huset en månedstid fremefter, og snart skulle det spændende øjeblik opleves, hvor man kunne se, om bagningen var lykkedes. Godt brød var en »velstand og velsignelse, som man hilste med taksigelse«.

Hver ejendom havde sin bageovn, for det meste indrettet i forbindelse med køkken eller bryggers; enkelte steder var der bygget ovn ude i det fri.

Ølbrygning.

Malt tilvirkedes af fuldmønt, veludviklet byg, der ved fugtighed og varme var bragt til spiring med derpå følgende tørring i nogle specielle bygninger, de såkaldte maltkøller.

Balle Sogns sidste maltkølle stod vistnok ved Overgaard.

Da maltkøllerne forsvandt, overtog møllerne salg af malt.

At brygge øl var måske husholdningens vanskeligste opgave. Ikke blot krævede ølbrygningen den allerstørste renlighed, men hele processens udviklede gang muliggjorde talrige fejltagelser, der hver for sig kunne være skæbnesvangre for et vellykket resultat.

Først skulle kar og redskaber skoldes og udluftes. Derefter blev »Tapkarret« stillet ovenpå »Tapstolen«, en svær, trebenet træskammel.

I karret var der et hul, »Taphullet«, og heri stak en »Tapstok«.

Omkring denne vikledes man toppen af utærsket, stivstrået, skoldet havre, hvis rodende i vifteform blev bredt ud over karrets bund i et jævnt og tæt lag, som langs karrets kant bukkedes nøje sammen og til yderligere sikring forsynedes med en ekstra stråsnoning. Ovenpå dette silag anbragte man tre stærkt opvarmede sten, og hurtigt dyngedes nu det opblødte, mæskede malt ned, kogende vand samt humleafkog blev hældt på og så begyndte brygningen.

Efter at kraften i løbet af ca. 3 timer var trukket ud af malten, løsnedes tapstokken lidt, og øllet, »Urten«, strømmede langsomt ned i et mindre kar, hvorfra det efterhånden overførtes til gruekedlen til et sidste opkog.

Gruekedel.

Denne model fandtes på alle gårde i Hvinningdal indtil midten af 1950'erne.

Fyring skete med træ eller med tørv gennem indfyringsåbningen i bunden. Gruekedlen var placeret i bryggerset eller evt. i et udhus, og benyttedes (efter at ølbrygningen var ophørt i slutningen af 1800-tallet) især ved tøjvask.

Endelig stillede man øllet i træk, indtil det havde fået en passende afkøling, og så blev der sat gær på fra forrige bryg.

Gærkarret dækkedes med et lagen, og næste morgen kunne man så se resultatet:

Godt øl, hvis gæren var »kommet op«, men ubrugeligt og surt øl, hvis gæringsprocessen var mislykket, fordi gæren endnu lå på karrets bund, uden virkning.

I første tilfælde - og det var jo da heldigvis det almindeligste, da husmoderen eller den ”dygtige, giftefærdige pige” vidste, hvordan man bryggede øl - stod kun tilbage at skumme øllet og »tulle« det over i øltønden, som manden meget gerne ville bære ned i den kølige kælder!

Snart kunne hans tørst blive slukket og hans kræfter øget ved fornuftig brug af en god kones bryg.

Forventning og glæde prægede hjemmet!

Helt anderledes tegnede billedet sig, hvis brygningen en sjælden gang mislykkedes.

At få surt øl betød ikke blot tab, men oven i købet skam, som det var svært at skjule, da alle naboer og venner vidste, at der var blevet brygget, og de spurgte gerne om udfaldet.

100 pund malt og 100 potter vand samt humle tilsat efter smag gav første klasses øl (”gammeløl, gildeøl, høst- og sletdrik”) - tyndere øl til daglig brug fik man ved at hælde mere vand på.

Ølkruset stod altid fyldt foran mandens plads for bordenden, og blev flittigt brugt dagen igennem af alle husets folk!

Øl var således en meget vigtig bestanddel af ernæringen, og da man omkring 1880 begyndte at oprette fælles mejerier, oplevedes det flere steder, at nogle bønder foreslog oprettelse af fælles bryggerier i stedet for fælles mejerier da ”godt øl er af allerstørste vigtighed”!

Slagtning.

Til de periodiske arbejder hørte også slagtning. Når kvæget og fårene i sommerens løb var blevet fede af markens afgrøder, skulle der tyndes ud i flokkene, så bøndernes spisekamre kunde blive fyldt til vinteren.

Slagtning skulle foregå om efteråret, da det var tidspunktet, hvor husdyrene havde kød på kroppen.

Efter nogle vintermåneders slankekost med ”skaftehavre”, rughalm og lyngtop var køerne om foråret oftest så afkræftede, at de næsten ikke kunne stå oprejste i båsene eller vakle hen på den nærmeste græsmark. (Hestene fik den smule hø, som man avlede på engene).

Folk burde jo egentlig være glade for slagtedagene, fordi de gav tryghed og husfred, når man havde skaffet føden til den kommende vinter. Men da ”folk og fæ” stod hinanden nær, levede side om side og trivedes sammen i et langt inderligere forhold, end vi nu kender, følte slagtning - og da navnlig dens indledende optrin - som en ret pinlig ting, man hurtigst mulig skulle over.

Bagefter glemte man nok ret hurtigt den side af ”begivenheden”, da man glædede sig til de bugnende kødgryder, det solide saltkar og den lovende række af røgede skinker og fårelår!

Lys.

Fra slagtekvæget fik man også talg, som blev brugt til støbning af lys. Større, tykke lys sattes i stager eller faste lyseholdere, mens man brugte lange, tynde lys (”pråse”) hvis der kun var brug for lys i meget kort tid.

Når lys skulle tændes eller manden skulle have sin pibe tændt hjemme i stuen, brugte man som regel harpiksholdige fyrrepinde fra mosen, som blev tændt ved at holdes ind i ildstedets gløder, eller også tog man en glød fra ildstedet eller kakkelovnen med en ”ildklemme”.

Udenfor hjemmet brugtes et fyrstøj – det så lidt mere professionelt ud!

Et fyrstøj betegnede oprindeligt en lille beholder med flintesten, et stykke metal samt et let antændeligt materiale (”fyrsvamp”). Ved at slå flintestenen mod metallet dannes gnister, der kan antænde fyrsvampen.

Fra omkring 1860 kunne man købe petroleumslamper og så ophørte lystøbningen.

I 1870’erne afløste tændstikker (”Tordenskjold”!) det tidligere anvendte fyrstøj.

Fremstilling af tøj.

I 1800-tallet blev stort set alt tøj fremstillet på gårdene af uld fra fårene, men der var dog også eksempler på hør dyrkning i Balle Sogn.

At fremstille tøj af såvel uld som af hør var et meget omfattende arbejde, som fortrinsvis blev udført af kvinderne. Der er dog også eksempler på mandlige vævere, der havde vævearbejde som erhverv.

Bl.a. Peder Rasmussen Meldgaard (1828-1906) som var søn af Rasmus Pedersen Meldgaard på "Lindegården". (Kaldt den "unge" Peder Meldgaard for at skelne ham fra farfaren "Den gamle Peder Meldgaard").

Han benævnes i folketællingerne som væver og kapitalist!

Den "unge" Peder Meldgaard boede i aftægtshuset ved Lindegården helt indtil sin død, og ved ombygning af huset i 1930'erne fandtes efterladenskaber fra hans erhverv.

Illustration af kartning, spinning, vævning og tøjvask. Fra "Landbokvinden" af Ole Højrup (1964).

Men også mændene havde rigeligt at se til!

Markarbejdet

Hjulplov

Svingplov

Svenskharve

Om foråret skulle markerne pløjes og harves og der skulle sås korn. Derimod var der indtil ca. 1880 næsten ingen roe- eller kartoffelavl.

Indtil ca. 1820 brugte man den meget upraktiske hjulplov som normalt skulle trækkes af 4 heste.

Bl. a. er det beskrevet, hvordan gårdmand Peder Rasmussen (Meldgaard) ved starten af pløjningen foretog nogle bestemte ritualer, som han mente var forudsætningen for, at pløjningen kunne blive vellykket.

Hjulploven blev afløst af den mere praktiske svingplov som kunne trækkes af 2 heste eller endog af 1 stærk hest. Svingploven fandtes på alle gårde i Hvinningdal indtil begyndelsen af 1950'erne, men den forsvandt, da traktorerne afløste hestene som trækraft.

Foruden heste havde fleste gårde i 1800-tallet også 2 stude, som egnede sig bedre end heste til at trække ploven på bløde og vandlidende arealer.

Der foreligger et billede fra så sent som ca. 1940, der viser den da ca. 80-årige Anders Danielsen Winther (tidligere ejer af "Vinterlyst") med 2 trækstude foran "Foderstoff" i Kragelund.

I 1840'erne begyndte man at anvende den såkaldte "svenskharve" til jordbearbejdning, og harvning om foråret erstattede i nogle tilfælde forårsplojningen. Kornsåning foregik med håndkraft og marken blev efterfølgende overkørt med en "sæddækker" og en glat trætromle. Det var et ret upraktisk redskab, da fugtig og våd jord let klistrede til valsen, hvorfor man senere (men det skete først i slutningen af 1890'erne) begyndte at anvende den mere praktiske ringtromle.

Når markerne var tilsået var der stort set pause i markarbejdet indtil høst - bjergning af de beskedne høfgrøder tog kun kort tid. Græsset blev "slået" med en le, hvorefter det lå og tørrede på marken inden det blev stakket og efterfølgende kørt hjem til gården på hestetrasket vogn.

Man anvendte de ret upraktiske "stive vogne" med skrå sider - en type som anvendtes helt op til midten af 1950'erne. På ovenstående foto fra ca. 1940 ses denne vogntype, og på luftfotoet fra 1947 af gården på Holbøvej - "Ejnar Olesens Gård" - ses bl.a. en stiv vogn parkeret ved møddingen.

Sommerpausen tilbragte man i moserne med hårdt arbejde, hvor der gravedes tørv, så man kunne have brændsel til vinterens kulde.

Tørvne skulle naturligvis tørre inden de blev kørt hjem til gården, så en rimelig tør sommer var velset!

Tørv som brændsel blev anvendt i Hvinningdal helt indtil midten af 1950'erne, og på alle gårde var der indtil dette tidspunkt et specielt rum, som blev benævnt "tørvehuset".

Høsten

Høsten var markarbejdets højdepunkt. Nu skulle det vise sig om der var en god avl så der kunne blive føde til både "folk og fæ" den kommende vinter.

Det var imidlertid vanskeligt at opnå optimale høstbetingelser.

Hvis sommeren og herunder høstperioden var varm og tør, blev alt kornet modent næsten samtidig, og så skulle det hele klares på kort tid. Gårdmændene sørgede som regel for på forhånd at hyre både mand og kone på de små husmandsbrug som medhjælp i høsten, og husmændene måtte så høste deres eget korn i de sene aftentimer. Hvis husmandskonerne havde små børn, som ikke kunne være alene hele dagen, måtte de snige sig hjem, mens "karlfolkene" sleb deres leer eller sov en kort middagssøvn.

At høste kornet med le var et mandejob, mens opbinding af neg og placering af negene i "sæt" på marken var kvindernes job. (På mange luftfotos fra 1950'erne kan man se kornsættene på markerne).

Såfremt høstperioden var regnfuld trak høsten naturligvis ud, og nogle få gange lykkedes det måske ikke at få kornnegene kørt hjem til gården inden de var blevet gjort delvis ubrugelige af regn.

Disse "kornsæt" blev kaldt "juletræer"!

Men som regel lykkedes det at få en god høst i hus, og så skulle det naturligvis fejres med "opskør" (en fest der afholdtes den dag hvor det sidste læs korn blev kørt hjem) og med høstfest, som efter ca. 1890 og indtil slutningen af 1950'erne hver år afholdtes i Hvinningdal Forsamlingshus, når alle havde afsluttet årets høst. Først i 1900-tallet kom de første "høstmaskiner" til Hvinningdal - mere herom senere.

Tærskningen

Når kornet var bragt i hus begyndte tærskarbejdet, som aldrig fik ende, idet hver sommer bragte ny høst i lade, og så kunne man begynde forfra, hvor man slap sidst.

Tærskning foregik med plejl og det var et langvarigt og ensformigt arbejde fra morgen til aften.

Et vist antal kornneg blev lagt på gulvet ("logulvet") - et såkaldt "udlæg".

Efter hvert tærsket udlæg blev stråene bundet i knipper og sat hen i et andet "gulv". Kernerne rev man ud over gulvet i et jævnt lag, og nye neg bredtes ud. Når kernelaget var blevet så tykt, at det dæmpede plejlslagene, skubbede man kornet op mod logulvets ene væg, og når den samlede dyngede havde nået et omfang, der gjorde at et passende "udlæg" ikke kunne få plads, gik man i gang med rensningen.

Først fejedes gulvet rent, hvorefter kornet blev "kastet". Det foregik på den måde, at en mand satte sig på knæ ved siden af korndyngen, og ved hjælp af en kortskaftet let kasteskovl slyngede han kornet i en lav bue op mod logulvets anden, frie væg. De tunge kerner fløj længst og samlede sig helt ind mod væggen, mens muligt iblandet frø, andre lettere urenheder og de lette avner blev liggende foran nærmest ved kasteren.

Hvis kasteren var tilstrækkelig øvet kunne han få avner, vipper, frø og korn til at ligge i hver sin pæne dyngede hen over gulvet. Bagefter rensedes kornet videre i en si, som blev rystet og roteret.

Disse tærsk- og rensemetoder var ældgamle og for så vidt virkningsfulde nok, men langsomme og derfor temmelig kostbare, hvis arbejdslønnen havde været stor. Men det var den langtfra!

I midten af 1800-tallet kunne en daglejer ved tærskarbejde tjene 30-50 øre om dagen (en dygtig voksen karl kunne på samme tid tjene 150-180 kr. om året). Omkring 1890 kunne en daglejer tjene 80-100 øre om dagen! (men så var det også incl. kost!).

I slutningen af 1890'erne var tærskmaskiner ukendt i Balle Sogn.

Enkelte gårde havde dog fået anskaffet rensmaskiner, men nogle år senere kom begge maskiner almindeligt i brug her.

Vedligeholdelse af bygninger

Til mændenes vinterarbejde hørte desuden at "tage tag af", hvilket betød at man i forbindelse med tærskning af rugen adskilte småstråene fra de længere, stive strå og bundtede sidstnævnte sammen til taghalm – også kaldet langhalm.

Udtrykket "at tærske langhalm" stammer fra denne periode som betegnelse for et langvarigt, ensformigt arbejde, men overgik senere til at betyde at snakke langvarigt og ensformigt om det samme!

Da alle huse havde stråtag, var der hver sommer brug for ret store partier sorteret rughalm. Nogle gårdmænd kunde selv tække, men ellers havde man hertil en særlig øvet tækkemand. "Simen" til at sy med "strøg" man for det meste selv i de lange vinteraftener. Simen, som blev fremstillet af strå, var den "snor" man brugte til at sy og binde stråene med. Mens "gammelmor", aftægtsmanden og større børn kartede, og kvinderne spandt, strøg "karlfolkene" simer, hvoraf de også syede "simsko" og måtter.

Sivene ved Langsø og Lyså brugte man til fremstilling af sivsko og måtter, eller man lavede fletværk af sivene og sømmede det på fugtige vægge, f.eks. ved sengestederne. Når søen og åen var frosset til gik lodsejerne ud på isen og skar rør, som der altid var rift om til tag på stuehusene. Særligt i tiderne før der blev anlagt haver og lætræer sled vinden stærkt på tagene - især på rygningerne ("mønningen") - og hvert forår kunne man se harver anbragt over oprevne tage og græstørvsmønninger for at holde tagdækningen på plads.

Der var nok for manden at se til både inde og ude vinteren igennem, selv om tidligere tiders "trævareindustri" (bl.a. fremstilling af hjul) var ophørt.

Nye skikke og sædvaner.

I løbet af 1800-tallet skete der en ændring af de fleste gamle skikke og sædvaner.

Det fælles ølkrus i hjemmet og den fælles lerdunk til læskedrik i marken forsvandt. Dog overlevede lerdunken indhyllt i bast helt indtil omkring 1960, men således at hver person havde sit eget krus så man ikke - som tidligere - bare alle sammen drak af den samme lerdunk!

Tidligere tiders "fællesspisning" med grødfad og mælkeskål, hvorfra alle husets beboere "søbede", blev erstattet af rene tallerkener til hver enkelt.

"Fællesspisning" i 1800-tallet.

Alle spiser af det samme grødfad.

Gårdmanden sidder for bordenden, mens sønnerne/voksne karle sidder på bænken.

Husmoderen og datteren/tjenestepigen står op så de er parate til at betjene mændene!

De forskellige landsdele havde dog forskellige skikke.

Nogle steder kunne man ikke drømme om, at kvinderne sad ned – andre steder kunne man ikke drømme om, at de skulle stå op!

Fra "Landbokvinden" af Ole Højrup (1964).

Hver persons ske og gaffel, som før blot blev slikket ren og sattes i en strop, kom nu i opvasken før næste måltid, og som noget nyt blev der lagt en voksdug på spisebordet inden hvert måltid.

Fra omkring år 1900 erstattede havregrød i vid udstrækning tidligere tiders evindelige øllebrød som morgenmad, ligesom kaffe vandt indpas, og til middagsmåltidet afløste kød og kartofler efterhånden det evindelige, ensformige grødfad.

Anvendelse af friske grøntsager vandt derimod aldrig rigtig indpas på landet, da mange landmænd var noget skeptiske overfor "kaninfoder"!

Lerstampede gulve blev erstattet med ferniserede gulvbrædder, og spytbakkerne, som tidligere fandtes i enhver stue, hvor mændene benyttede dem flittigt, forsvandt helt.

Tunge, håndlavede egetræsmøbler blev i mange tilfælde kasseret og mange kobber- og messingting blev erstattet af nipsgenstande i nikkell og glas.

Man begyndte også at lukke solen ude ved hjælp af tunge, uldne gardiner og fra omkring år 1900 blev væggene efterhånden helt fyldt med fotografiske billeder af familien.

Der opstod ligefrem konkurrence mellem de forskellige gårde om at være først med det nye. Man skulle jo nødvendigvis stå tilbage for naboen!

Nye afgrøder

Roer.

I løbet af 1880'erne begyndte man for alvor at dyrke roer på markerne.

Herved blev der mulighed for at fodre køer hele vinteren i modsætning til tidligere tiders "sultekost".

Mælkeproduktionen steg, så man kunne levere mælk til de andelsmejerier, som blev oprettet i 1880-erne.

Dyrkning af roer var ret arbejdskrævende.

Roesåning skete i starten ved pløjning af jorden i "kamme" og efterfølgende tromling.

Så kørte man med et hjul med påmonterede pigge, som lavede huller i jorden pr. ca. 20 cm, hvorefter der ved håndkraft blev lagt 3-4 frø i hvert hul og jorden blev trykket sammen over frøene.

Når frøene var spiret og roeplanterne var "kommet op" skulle der "tyndes roer", så der kun var 1 plante pr. ca. 20 cm og ukrudt skulle fjernes.

Når roeplanterne var blevet lidt større skulle der igen fjernes ukrudt, så planterne kunne gro frit.

Højsæsonen for at tynde roer var slutningen af maj og begyndelsen af juni, mens ukrudtsfjernelse ofte skete i juli.

Det foregik i begyndelsen pr. håndkraft i kravlende stilling, men senere begyndte man at bruge roehakker.

Selvfølgelig kom hakkerne fra Lysbro Fabrikker, efter at man her var begyndt at fremstille "Jordens Bedste" redskaber! (men det skete først i 1920'erne).

I oktober skulle toppen skæres af roerne og toppene kunne så bruges som foder til køerne.

Roerne skulle "tages op" og samles sammen på marken i "roekuler", som blev dækket med halm og jord, så de kunne holde sig friske og frostfri gennem hele vinteren, hvor man med passende mellemrum hentede roer hjem til gården.

Kartofler.

Kartofflen var blevet indført i Danmark i begyndelsen af 1700-tallet, men det var især "kartoffeltyskerne" omkring Frederiks som sørgede for, at den blev udbredt fra omkring 1750.

Så sent som i den sidste halvdel af 1800-tallet mente mange bønder stadigvæk, at kartofler kun var egnet som føde til grisene, og at ærlige mennesker ikke kunne spise kartofler.

Efter sigende skyldtes modviljen imidlertid, at kartoffeltyskerne glemte at fortælle, at kartoflerne skulle koges inden man spiste dem! Da bønderne blev klar over det, forsvandt modviljen mod kartoflerne efterhånden, og da man yderligere i begyndelsen af 1900-tallet fandt ud af, at kartofler var et fortrinligt middel til modvirkning af skørbug, blev kartofflen en uundværlig del af den daglige kost for bønderne.

Kartoffeldyrkning var egnet til de magre jorder, bl.a. på opdyrkede hedearealer, så i 1900-tallet blev der avlet en del kartofler på bl.a. Hvinningdal Hede. I mange år skete både "sætning", optagning og samling af kartofler ved håndkraft. Kartofflerne blev ligesom roerne samlet i kartoffelkuler.

Husdyr.

Indtil midten af 1900-tallet var hestene de uundværlige dyr på en gård, og de lagde beslag på en del af markerne til dyrkning af havre.

I modsætning til køerne, som måtte nøjes med "sultekost" om vinteren, var man nødt til at sørge for at hestene ikke blev så afmagrede i vinterens løb, at de ikke kunne trække ploven, når foråret kom.

Indtil ca. 1880 var der mange får og kun få grise på gårdene.

Fåret var et nøjsomt dyr, der kunne finde føde på hederne, og de producerede både uld til tøj og kød til den daglige kost. Af grise var der som regel kun et par stykker på hver gård, så de dækkede normalt stort set kun gårdens eget forbrug.

Alle gårde havde også en større eller mindre fjerkræbesætning, så man både kunne få æg og kød.

Stegt kylling var en delikatesse til søndagsmiddagen!

Omkring 1880 begyndte der imidlertid at ske væsentlige ændringer, idet antallet af får begyndte at gå nedad, mens antallet af grise konstant var stigende. I 1887 blev det første andelsslagteri i Danmark oprettet og i 1890 åbnede Koopmann i Silkeborg sit slagteri ved nuværende Jernbanegade.

Silkeborg Andels Svineslagteri åbnede først i 1908 på grunden ved Chr. D. 8's vej, hvor Kvickly lå indtil 2021. Den efterhånden forbedrede fodring af kvæget medførte øget mælkeproduktion, og i 1889 blev et mejeri sat i drift på Herningvej i Lysbro.

Familiære forhold.

I 1800-tallet var Hvinningdal et stort set selvsupplerende samfund. Næsten alle var i familie med hinanden, og der blev ofte indgået ægteskaber mellem nabobørn. Gårdene blev ved generationsskifte tit overtaget af en søn og en svigerdatter eller af en datter og en svigersøn, mens forældrene ofte blev på gården som "aftægtsfolk".

Af kirkebøgerne fremgår, at såfremt en af ægtefællerne afgik ved døden, blev den overlevende ægtefælle i mange tilfælde ret hurtigt gift igen og ofte med en datter eller en søn fra en af nabogårdene.

Det har uden tvivl været en simpel nødvendighed. Man kunne ikke stå alene tilbage med en gård og måske en større børneflokk, uden at der var både en mand og en kone på gården.

Det ses også, at der – som i det øvrige samfund – var en ret stor dødelighed blandt børnene, og flere af de voksne døde også i en forholdsvis ung alder.

Adskillige gårde i Hvinningdal var langt op i 1900-tallet stadigvæk ejet og drevet af efterkommere fra de første selvejere.

Politiske holdninger.

I 1880'erne rasede forfatningskampen i Danmark.

Partiet Venstre, som fortrinsvis var bøndernes parti, havde flertal i Folketinget, mens "godsejerpartiet" Højre havde flertal i Landstinget, idet kun et fåtal af vælgerne havde stemmeret til Landstinget. Desuden udnævnte kongen (Christian d. 9.) en del af landstingsmedlemmerne, og han var i næsten hele sin regeringstid (1863-1906) modstander af, at Venstre skulle overtage regeringsmagten.

Iflg. Grundloven kunne der ikke opkræves skatter, uden at finansloven var vedtaget i begge ting, og Venstre nedstemte år efter år finansloven i Folketinget.

Dette forhindrede imidlertid ikke Højreregeringen under konseilspræsident (statsminister) J.B.S. Estrup i at udstede "provisoriske love", så perioden 1879-1891 kendes som "provisorieårene".

I nogle af hjemmene, hvor man var tilhængere af Venstre, hang der et billede af Venstres 5 ledere fra provisorieårene:

Frede Bojsen - Sofus Høgsbro - Chresten Berg - Viggo Hørup - Holstein-Ledeborg

Fra "Danmarkshistorien.dk, Aarhus Universitet"

Regeringen oprettede også et gendarmerikorps, som skulle sørge for, at de (ulovlige!) love blev overholdt, så de blå gendarmere var almindeligt forhadte i den brede befolkning, mens nedlæggelsen af korpset vakte almindelig glæde. Jf. denne tegning fra "Blæksprutten" 1889!

I Hvinningdal som i resten af Balle Sogn støttede befolkningen op om Venstre, og som eksempel herpå ses reaktionerne i forbindelse med skatteopkrævningen i 1886.

Man nægtede at betale statskat, hvorefter der blev foretaget udpantning, og det var sognefogedens sure pligt at foretage udpantningen.

Stort set alle beboere protesterede mod udpantningen, og som eksempel anføres nedenfor udskrift af panteprotokollens notat vedr. udpantningen hos Mogens. P. Sørensen (Moust Winther), som på daværende tidspunkt var bosat i huset på Hvinningdalvej 84:

”Året 1886 Mandag den 9. august mødte undertegnede Sognefoged Thomas Pedersen for Balle Sogn med tvende Vidner, F. Pedersen og J. Rasmussen hos Husmand Mogens P. Sørensen for at foretage Udpantning for resterende Kongelige Skatter og Afgifter for første halve Aar af 1886 ifølge Amtstjuens Restanceliste af 01/07 – 1886, bekendtgjort ved Balle Kirkestævne den 11/07 – 1886.

Restancelisten var tilstede og blev forelagt Husmand Mogens P. Sørensen, Hvinningdal der skyldte efter Restancelisten 1 kr. 60 øre.

Manden var hjemme og blev underrettet om Hensigten med denne Forretning, men han erklærede ej at ville betale bemeldte Restance og fremkom med følgende Protest:

”Da Finansloven af den lovgivende Rigsdag for Tiden ikke er vedtaget og Grundloven § 49 udtrykkelig bestemmer, at forinden Finansloven er vedtaget, må Skatter ej opkræves, så nedlægger jeg hermed min bestemte Protest mod Udpantningens Lovlighed og forbeholder mig min Ret i enhver Henseende og videste Omfang. Bidrag til Amtsrepartitionsfonden og Brandpenge er jeg villig til at betale, når disse kan modtages, dog ikke som Afdrag på Statskassen.”

Til dækning af Restance med påløbende Omkostninger blev af Vidnerne vurderet således:

1 Standkiste 2 kr.

1 Pibe 1 kr.

Det udpantede forblev i Mogens P. Sørensen eje. Forretningen sluttede.”

Den angivne protest blev nedlagt i stort set uændret form af næsten alle skatteyderne i Balle Sogn, så man kan forestille sig, at en af beboerne, der havde ordet i sin magt, har forfattet og viderebragt teksten til alle.

Indgangen til 1900-tallet.

I den sidste del af 1800-tallet skete der store forandringer indenfor landbruget.

Gennem stort set hele århundredet var kornprisen på verdensmarkedet faldende, så tidligere tiders korneksport blev afløst af animalsk produktion: Mælk, smør og svinekød, som i stigende grad eksporteredes til England. Som angivet ovenfor var forudsætningerne for, at man også i Hvinningdal kunne ”komme med på vognen” absolut til stede med både et mejeri og et (engelskejet) slagteri i Silkeborg.

Velstanden steg da også i Hvinningdal, men som andre steder var den ulige fordelt.

Det var især gårdmændene, som blev mere velhavende, mens husmænd og ”tyende” stadig haltede langt bagefter, og i mange tilfælde levede de nær sultegrænsen.

Velstanden gav sig bl.a. udslag i, at flere gårde i Hvinningdal både fik nye eller renoverede stuehuse (med 3 skorstene!) og lidt mere tidssvarende udhuse, og nye hjælpemidler for landbruget var på trapperne, så alt i alt kunne man møde det nye århundrede med optimisme!

I 1858 havde Hvinningdal fået sin første skole, der blev opført på ”bygrænsen” mellem Hvinningdal og Øster Bording som en fællesskole for de 2 bysamfund. Skolen blev opført af Anders Sørensen Winthers søn Poul Andersen Winther, som var både gårdmand og smed og åbenbart en ret effektiv bygmester, idet skolen blev afleveret til bygherren kun 3 måneder efter licitationsdagen! (Se nærmere under afsnittet ”Skoler”).

I 1887 blev forsamlingshuset opført, så ”civilisationen” bredte sig så småt til Hvinningdal i løbet af den sidste halvdel af 1800-tallet. (Se nærmere under afsnittet ”Forsamlingshuset”).

Lysbro i 1800-tallet.

Lysbro-området henlå i første halvdel af 1800-tallet for en stor dels vedkommende som engarealer af ringe værdi. Området var ved udskiftningen forudsat opdelt som angivet på udskiftningsplanen og tillagt gårdene i Hvinningdal, men udviklingen tog en noget anden retning end i det øvrige Hvinningdal.

Indtil ca. 1830 var der kun 1 hus i Lysbroområdet, nemlig ”Skovfogedhuset” som på efterfølgende kort er angivet med ”20”.

Da det var beliggende øst for Lyså/Funder Å, hørte det imidlertid ikke til Hvinningdal men derimod til Linaa Sogn.

Huset var beboet af smed **Jens Pedersen**, som i 1836 købte halvparten af ”**Højgaard**” i Hvinningdal, hvorefter denne halvpart blev overtaget af Jens Pedersens datter og svigersøn – den senere folketingsmand **Chresten Jensen** (se under gård nr. 5 – ”Højgaard”).

Område 2 i Lysbro (jf. udskiftningsplanen) var forudsat tillagt ”Meldgaard”, men det ser ud til at kun engområderne ved Lyså rent faktisk blev overtaget af **Jens Pedersen (Meldgaard)**. Den øvrige del af område 2 blev solgt til **Christen Christensen Wallesbek**, og blev omkring 1850 gennemskåret af den nye landevej mellem Aarhus og Ringkøbing (A15-Herningvej).

I 1877 kom jernbanen mellem Skanderborg-Silkeborg-Herning-Skjern, og den gennemskar ligeledes område 2.

Omkring midten af 1800-tallet startede en omfattende teglindustri i Lysbro.

Fremstilling af mursten og tagsten havde i middelalderen været udbredt, men var delvis gået i glemmebogen i 1600- og 1700-tallet. Nu blev det genoptaget på adskillige meget små teglværker i Lysbro, bl.a. på område 11 (Møllehovedgaard) samt på område 2 og 3.

Man fandt ud af at der i Lysbroområdet fandtes meget ler, som var velegnet til teglbrænding, og 3 af teglværkerne udviklede sig til store virksomheder, som eksisterede i ca. 100 år.

Bøgild Teglværk blev grundlagt i 1873 af **Peder Pedersen Rask** (Pe’ Rask), som havde lært teglbrænding af **Christopher Steinicke** (1824 – 1898).

Pe’Rasks svigerfar glarmester **Thomas Nielsen** havde i 1838 købt område 3 af Lindegaardens ejer **Rasmus Pedersen Meldgaard**, og på dette område opførtes Bøgild Teglværk. **Christian Jensen** (”Kræn Teglbrænder”) havde dog allerede på dette tidspunkt en lille teglovn på arealet.

Lysbro Teglværk blev grundlagt af Christopher Steinicke i 1896 – kort før hans død.

Allerede ved folketællingen i 1860 er han anført som teglbrænder, hvilket jo stemmer overens med, at det var Steinicke som oplærte Pe’ Rask.

Det tredje store teglværk De Forenede Teglværker blev bygget på den allervestligste del af område 2 i år 1900 (der hvor Kingo Karlsen senere havde hovedkvarter), som afløser for flere mindre teglværker. Værket blev bygget af Chr. Jensen (”Kræn Teglbrænder”) og af **Jens Pedersen**. Chr. Jensen havde tidligere drevet et teglværk på område 2 ved Herningvej/Funderholmevej, mens Jens Pedersen var søn af **Hans Pedersen**, som havde drevet adskillige små teglværker i området, bl.a. på Funder-siden af sogneskellet.

I begyndelsen blev en stor del af teglværkernes produkter transporteret ned til Lyså, hvorfra de på pramme blev fragtet over Langsøen og videre ad Gudenåen, bl.a. til Randers.

Efter at jernbanen gennem Lysbro blev åbnet i 1877 blev mange mursten transporteret pr. jernbane til bl.a. Herning.

I løbet af 1800-tallet opstod 2 vandmøller i Lysbroområdet:

Frederikslund Vandmølle som var beliggende, hvor Lysbro Fabrikker senere opstod.

Den var i drift fra 1860 til 1908.

På Kradsmøllen ved de senere Errboes fiskedamme lidt nordvest for Møllehovedgaard blev forløberen for Jysk Trikotagefabrik oprettet i 1880-erne. Den gav i en periode beskæftigelse til en del medarbejdere, men fabrikken flyttede i 1899 til Silkeborg (Amaliegade).

Fra 1889 var der som nævnt mejeri på Herningvej i Lysbro, men det blev nedlagt i 1899 og afløst af Silkeborg Andelsmejeri på Nygade i Silkeborg.

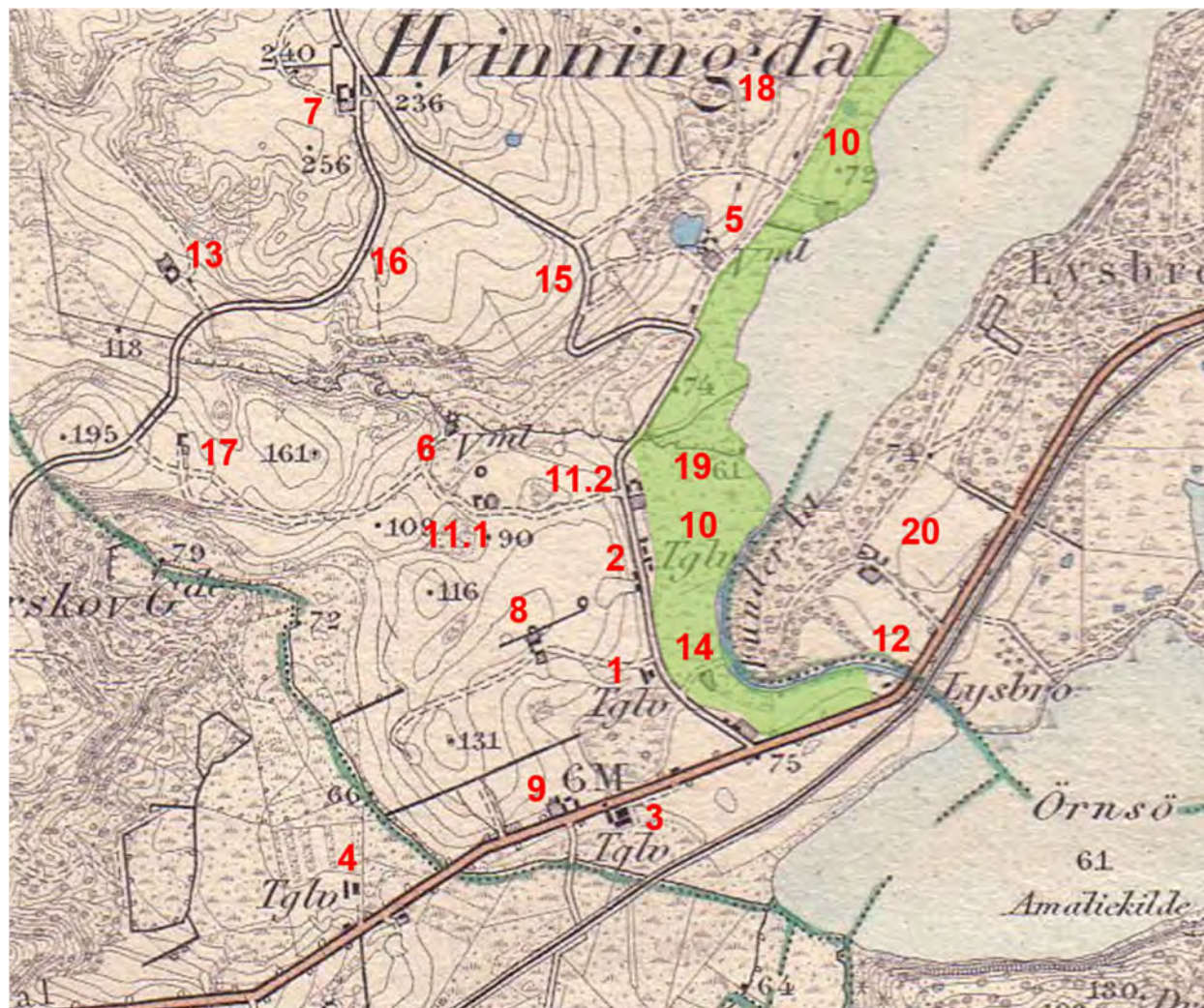
På den fremragende hjemmeside [Lysbrohistorier – Historier om Lysbro](#)

findes en meget omfattende og detaljeret beskrivelse af Lysbro.

Et besøg på denne side kan stærkt anbefales!

Eng- og markarealerne langs Lyså (benævnt Funder Aa på nedenstående kort) og ved Langsøens bred blev beholdt af gårdene i Hvinningdal langt op i 1900-tallet.
 Det sidste engareal tilhørende en gård i Hvinningdal var engområdet mrk. 19 tilhørende ”Vestergaard”.
 Det blev solgt i 1962.

Lysbro og den sydlige del af Hvinningdal i 1880’erne.

1	Bøgild Teglværk	8	Thomas Niensens hus (1838)	14	Bøgild Teglværks ”pramvej”
2	Lysbro Teglværk	9	Lysbro Mejeri 1889-1899	15	Hvinningdal Bakke
3	Chr. Jensens teglværk	10	Mark- og engarealer tilhørende gårdene i Hvinningdal	16	Vej til Funder - Odinsvej
4	Hans Pedersens teglværk	11.1	Møllehovedgaard – ”1. gård”	17	Gård nr. 17 - Drejergårdsvej
5	Frederikslund Mølle	11.2	Møllehovedgaard – ”2. gård”	18	Gård nr. 18 - Bækkelund
6	Kradsmøllen	12	Lysbro Hotel (ca. år 1900)	19	Engareal tilhørende ”Vestergaard” indtil 1962
7	Gård nr. 7 - Højholt	13	Gård nr. 13 - Kildevæld	20	Skovfogedhuset

Hvinningdal i 1900-tallet.

Omkring 1910 havde landsbyen og arealerne mod nord og vest stort set den udformning, som var gældende de næste ca. 50 år.

Alle gårdene var nu placeret der, hvor de blev liggende de næste 60-70 år.
Kun på Hvinningdal Bakke skete der store ændringer i 1920'erne (se specielt afsnit herom).

I 1905 fik byen sin egen skole og i 1908 åbnede købmandsforretningen (se specielle afsnit herom).
I løbet af 1920'erne blev der etableret fælles vandforsyning og elektriciteten fandt vej til Hvinningdal.

På denne tid blev der også bygget 3 nye "aftægtshuse" i byen (Hvinningdalvej 75, 83 og 85).
Disse 3 huse, som alle stadig eksisterer, er bygget i ensartet stil og er måske de tidligste eksempler på "typehuse".

I 1924 blev jernbanen mellem Silkeborg og Kjellerup indviet (se specielt afsnit herom).

I slutningen af 1940'erne blev der bygget et nyt hus på Hvinningdalvej 80 (Kristian Brøgger).

Samtidig blev den nye købmandsforretning på Hvinningdalvej 70 opført (Verner Christensen), og i slutningen af 1950'erne blev der også opført et parcelhus på vestsiden af Hvinningdalvej overfor den nye købmandsforretning.

I 1952 skete der en voldsom begivenhed: Lindegården brændte! (Se under gård nr. 3).

Men ellers var landsbyen Hvinningdal i de første ca. 65 år af 1900-tallet et temmelig stillestående samfund.
I byen var der en skolelærer og en købmand, mens resten af den voksne befolkning enten var - eller tidligere havde været - beskæftiget med landbrug.

Arbejdet på gårdene er beskrevet i et af de efterfølgende afsnit.

Fra omkring 1935 begyndte efterkommerne af de oprindelige familier i Hvinningdal efterhånden at fraflytte gårdene, og disse blev i stedet overtaget af tilflyttere udefra – derunder mine forældre.

Indtil ca. midten af 1960'erne kendte stort set alle beboere i Hvinningdal dog stadig hinanden, og indtil ca. 1960 fortsatte de traditionelle årlige kaffegilder, som er beskrevet af Vagn Lihn (*Se Museum Silkeborgs hjemmeside – "Kaffegilder på Silkeborgengen"*).

Fra omkring 1960 begyndte man imidlertid nok at kunne ane, at den traditionelle landsby Hvinningdal levede på lånt tid.

Den gamle købmandsforretning lukkede, skolen blev nedlagt, forsamlingshuset afgik ved døden og restaurant "Bækkelund" lukkede i 1966, så nu var der slet ingen "mødesteder" tilbage.

I 1968 blev jernbanen nedlagt, og bybusserne havde endnu ikke gjort deres indtog, så derfor var bilen i endnu højere grad et nødvendigt transportmiddel.

På Hvinningdal Bakke og i Kjærsgaard-området rakte den bymæssige bebyggelse sine fangarme ud i retning af den gamle landsby!

Endvidere var der tegn i sol og måne på, at de gængse familielandbrug på 15-20 ha slet ikke ville kunne opfylde fremtidens krav til rentable landbrugsvirksomheder.

Fra omkring slutningen af 1950'erne var der i dagligdagen kun få børn eller "teenagere" i landsbyen, og hvis man spørger, hvad der foregik i landsbyen Hvinningdal i 1960'erne, må det korte svar være:
INTET – som i absolut intet!

I 1970 blev Hvinningdal en del af den nye Silkeborg Kommune, og kommunen begyndte straks efter med opkøb af landbrugsejendomme for at sikre den fremtidige byvækst.

Markerne blev efterhånden inddraget til parcelhusgrunde og veje, eller de henlå som mere eller mindre vedligeholdte "grønne områder".

Fra omkring 1970 påbegyndtes nedrivning af gårdenes bygninger, og i 1990 var denne operation afsluttet i selve landsbyen. Tilbage af fordums herlighed stod kun bygningerne på Hvinningdalvej 88 ("Winthers Gård")!

I perioden indtil 2015 forsvandt også gårdene i landsbyens udkant ved Eidervej og Buskelundvej.

Lysbro i 1900-tallet.

Som beskrevet under afsnittet ”Hvinningdal i 1800-tallet” var der allerede på dette tidspunkt tale om en udvikling i Lysbro, som var væsensforskellig fra landsbyen Hvinningdal.

Virksomhederne, der var oprettet i 1800-tallet, udviklede sig fortsat, og mange nye virksomheder blev etableret i 1900-tallet – ikke mindst Lysbro Fabrikker. Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv](#) *HBS 2016 side 9*.

*Lysbro Fabrikker og vejen fra Hvinningdal ca. 1930.
Set fra nordøst.
I billedets højre side ses vejen fra Hvinningdal der passerer forbi
Lysbro Fabrikker og svinger hen imod teglværkerne.
Mellem fabrikken og Langsø ses marker,
som stadig blev dyrket af gårdene i Hvinningdal*

*Lysbro Fabrikker 1947. Set fra vest mod øst.
Anlæg af Vr. Ringvej er påbegyndt, men Hvinningdalvej er endnu
ikke omlagt.
I nederste højre hjørne ses huset Vr. Ringvej 39 (Opført 1920).
Fra det Kgl. Bibliotek – ”Danmark set fra luften”*

Virksomhederne beskæftigede mange hundrede medarbejdere, så bydelen kunne med rette betegnes som en industriby.

Bydelen fik både station, posthus og hotel samt mange nye (små) forretninger.

Lysbro blev skilt fra Balle Kommune og dermed fra Hvinningdal i 1941, men alligevel bibeholdtes en vis tilknytning mellem de tidligere sammenhørende områder.

På trods af de mange arbejdspladser og en vis bosætning i Lysbro, måtte den i 1930 nyopførte folkeskole i Lysbro mærkværdigvis nedlægges igen allerede i 1959 på grund af manglende elevtal!

Også de mange industrivirksomheder, forretninger og hotellet forsvandt desværre i løbet af de ca. 50 år fra 1965 til 2015.

I 2003 skrev forfatteren Bent Rasmussen en levende, humoristisk og samtidig sarkastisk artikelserie om områderne i Silkeborg By, herunder Lysbro.

Et besøg på adressen [Gader og veje i Silkeborg: Teglblændernes by](#) kan bestemt anbefales!

Det skal måske bemærkes, at disse artikler blev skrevet på et tidspunkt, hvor Lysbros eksistens var truet af planerne om en motorvej i Ringvejslinjen.

Og igen henvises til hjemmesiden [Lysbrohistorier – Historier om Lysbro](#), hvor der findes talrige og detaljerede artikler om Lysbros udvikling (og afvikling!) i 1900-tallet.

Forbindelser til omverdenen

Indtil ca. midten af 1960'erne var der 2 muligheder for at komme til og fra Hvinningdal:

1. Ad smalle og bakkede grusveje.
2. Med jernbanen (1924 – 1968).

Vejene i Hvinningdal.

Lysbro Fabrikker og Hvinningdal Bakke ca. 1930.
Set fra sydøst mod nordvest.
Bagved fabrikken ses det store vandreservoir og skoven mellem Frejasvej og Bragesvej.
Øverst i midten ses det ensomt beliggende hus Hvinningdalvej 25 ("Bakbo", opført 1920) samt lergraven mellem Valhallavej og Ydunsvej. Herfra var der indtil ca. 1945 tipvognsspor til Lysbro Teglværk.
I forgrunden ses direktør Holger Madsens privatbolig samt Langsøvej.

Eidervej set fra "vejgaflen" mod nord.
Toppen af "Lille Dumpbakke" ud for Kliplevej og toppen af "Store Dumpbakke" ud for Christiansfeldvej.
Denne vej gik man til "stationen" (Hvinningdal Trinbræt)

Hvinningdalvej sidst i 1940'erne ud for nr. 83
De 2 piger er købmandens døtre.

Vejen til Alderslyst ud for Kjærsgaard ca. 1950

Indtil ca. 1950 var alle vejene i Hvinningdal smalle grusveje, som mødtes i "vejgaflen" mellem "Meldgaard" og "Lindegaarden" – se forsiden.

Hvinningdalvej gik herfra i en stort set lige linje ned forbi Lysbro Fabrikker, hvorefter den svingede mod vest henimod teglværkerne. Som det kan ses på ovenstående billede var der ikke sket nogen synderlig forbedring af Hvinningdalvej siden 1910 (se billedet under afsnittet "Hvinningdal Købmandshandel").

Vestre Ringvej var endnu ikke anlagt, og da det skete, blev Hvinningdalvej ændret på den strækning, som nu lå i Silkeborg Kommune, idet de nuværende sving forbi Hvinningdalvej 1-25 blev anlagt. Samtidig blev strækningen fra kommunegrænsen mod syd til ringvejen asfalteret (af Silkeborg Kommune).

På strækningen fra Vr. Ringvej og op til toppen af bakken ved Hvinningdalvej 62 (ca. 750 m) skulle man overvinde en højdeforskel på over 50 m, så det kunne godt være lidt anstrengende på en cykel uden gear, specielt når man kom til grusvejen ved kommunegrænsen.

I 2003 skrev Bent Rasmussen poetisk i sin artikel om Lysbro:

"Til og fra, op og ned, Lysbro er ikke en flad mark med huse, men et bjergfyldt terræn. Fra kvarterets bagside udgår Silkeborgs eneste rigtige bjergvej. I en stejl stigning og med noget, der ligner hårnålesving, forsvinder vejen op i den gamle Hvinningdal by med dens synlige rester af gårde og boelssteder, næsten skjult og overtrumfet af de nordlige pløjemarkers vildtvoksende boligområder.

Bjergvejen har sit udspring ved et prosaisk og nøgternt hjørne med en bilhandel, et busstoppested og en tilplantet, forurennet grund."

Når man så – forhåbentlig uden at være blevet alt for forpustet – nåede op til Verner Christensens købmandsbutik, fik man igen "fast grund under fødderne".

Balle Kommune havde nemlig omkring 1950 gjort indgreb i kassebeholdningen og spenderet en asfaltbelægning mod nord gennem landsbyen og hele 10 m forbi vejgaflen!

Men derefter gik der yderligere ca. 15 år før man igen hengav sig til den slags ekstravagancer, og også på grusvejene til Øster Bording, Balle (Buskelund), Alderslyst (se ovenstående billede) og ikke mindst til Funder måtte man som cyklist kæmpe med diverse bakker på vejene – på vejen til Øster Bording (Eidervej) benævnt "Lille Dumpbakke" og "Store Dumpbakke".

I midten af 1960'erne blev der så lukket op for den store pose med asfalt, og i 1967 blev "vejgaflen" sløjfet og et lille stykke af Eidervej blev lagt ud på markerne.

Samtidig blev Hvinningdalvej ned til kommunegrænsen reguleret i forbindelse med kloakeringsarbejde, og der blev også her lagt asfalt på vejen.

Vejene til Øster Bording, Balle og Alderslyst fik også et lag asfalt.

Det kunne måske tænkes, at man i sognerådet havde forudset, at en indlemmelse i Silkeborg Kommune stod for døren, hvorfor man valgte at bruge pengene i stedet for at hælde dem i den store fælles kasse i Silkeborg.

Og det er vel på en måde "rettidig omhu"?

Senere er alle disse veje vistnok udvidet og omlagt flere gange, men hvor der handles spildes der som bekendt!

Jernbanen.

I 1924 åbnede jernbanen mellem Silkeborg og Kjellerup.

Allerede i 1912 var jernbanen mellem Kjellerup og Rødkærsgade blevet anlagt, så nu var der "direkte" jernbaneforbindelse mellem Silkeborg og Viborg med omstigning i Rødkærsgade til Statsbanernes tog mellem Langå og Struer.

Det var godt nok en tilsnigelse at kalde det en direkte linje, idet de forskellige landsbyer mellem Silkeborg og Kjellerup alle ville have gavn af jernbanen, så den fik et ret kringlet forløb.

Jernbanens officielle navn var "Silkeborg-Kjellerup-Rødkærsgade Jernbane" (SKRJ), men den blev aldrig kaldt andet end "Kjellerupbanen".

Arbejdet med anlæg af jernbanen gav beskæftigelse til mange, og nogle af disse var fra Hvinningdal.

Ca. 1200 m syd for trinbrættet blev der etableret et sidespor op til "banesandgraven" og såvel herfra, som fra jorden tilhørende gårdene "Vinterlyst" og "Blikhuset", blev der udvundet meget sand og grus, både i forbindelse med banens etablering og senere ved vedligeholdelse.

Hvinningdal blev betænkt med hele 2 stoppesteder, nemlig en fin stationsbygning i bydelen Lysbro og et mere ydmygt træskur i Hvinningdal lige bagved gården "Gadkjær".

Hvinningdal Trinbræt. Hvis man ville med toget skulle "signalet" indstilles med den runde plade vinkelret på køreretningen. Der var sidespor, hvor der bl.a. blev læst juletræer på godsvogne. Lige bag ved trinbrættet ligger gården "Gadkjær"
Fotos fra www.exp.dk (Erik V. Petersen)

Stationen i Lysbro fik aldrig nogen betydning for beboerne i Hvinningdal (det var sikkert heller ikke meningen), og for at komme med toget fra Hvinningdal Trinbræt skulle de fleste gå min. 1,5 km ad bakkede grusveje, som henlå i totalt mørke, når solen var gået ned. Gadelys i Hvinningdal var et aldeles ukendt begreb!

Selvfølgelig var alle begejstrede, da jernbanen åbnede i 1924, men der var bare den hage ved historien, som Rasmus Mortensen beskrev 20 år senere:

"Det var en meget forsinket Jernbane, der 1920 – 23 førtes ind på Balle Sogns Grund.

I fyrretyve lange Aar havde man ventet på Tog, og da det saa endelig naaede frem, var Rejsegodset og Publikum lige netop kørt bort med hidkaldte Automobiles".

Bortset fra besættelsestiden og nogle få andre år, gav jernbanen hvert år underskud, som skulle dækkes af kommunerne langs banen.

Så langt tilbage, som jeg kan huske, var der jævnlig snak om, hvornår banen mon blev nedlagt, og det skete så i 1968 med sidste tog d. 31. marts.

Efterfølgende blev skinner og sveller fjernet, og nu havde man så en udmærket natursti, som meget passende blev døbt "Kjellerupstien".

Man kan måske stille det spørgsmål, om det egentlig ikke havde været ret smart, hvis man havde bevaret skinnerne fra Hvinningdal Trinbræt til Silkeborg Banegård. Så havde man jo haft en ret billig "letbane" til at betjene de mange beboere i Hvinningdal og Lysbro, som nu bor indenfor gåafstand fra Hvinningdal Trinbræt og fra Lysbro Station?

Det ville måske også have kunnet medvirke til en marginal (og tiltrængt!) forbedring af driftsøkonomien for den måske kommende direkte jernbaneforbindelse mellem Silkeborg og Aarhus.

Nå, men planlægning er jo altid lettest i bagklogskabens ulideligt klare lys!

I 2019 udkom bogen *"Kjellerupbanen 1912-1924-1968"* (404 sider – Forfatter Nils Bloch) og på internettet findes talrige artikler med detaljerede beskrivelser og billeder af Kjellerupbanen, så jeg vil blot afslutte dette afsnit med et par linjer og et par billeder af de tog, som jeg husker fra min barndom.

Indtil slutningen af 1940'erne var det udelukkende damplokomotiver som trak vognene, men i 1947 var der en stor brand i lyngbakkerne (det område som motorvejen i dag går igennem).

Scandia i Randers var begyndt at fremstille skinnebusser, der var drevet af en dieselmotor og som var velegnede til let trafik på små jernbaner, hvor max. hastighed var 70 km/h, så damplokomotiverne forsvandt ret hurtigt. Jeg kan ikke huske at have set et damplokomotiv på Kjellerupbanen, så måske var damplokomotivet, som i 1953 forulykkede ved Hinge, et af de sidste af slagsen.

Persontrafikken blev derefter varetaget af skinnebusser og af "Den gamle", der her ses køre over den tidligere ringvejsbro i Lysbro.

Den ret beskedne godstrafik besørgedes af "David", som var et lidt ejendommeligt, ombygget diesellokomotiv. Lokomotivet eksisterer stadigvæk, og er (vistnok!) under genopbygning efter en lang og omtumlet tilværelse.

Se www.jernbanen.dk

På den 3,2 km lange strækning fra Hvinningdal til Lysbro var der et fald på ca. 40 m, så når togene skulle den vej, kunne de næsten selv trille til Lysbro. Den anden vej skulle der bruges en del flere kræfter, så turen foregik i et meget adstadigt tempo.

www.jernbanen.dk

Fra Silkeborg Arkiv nummer B24127

Nyheder fra omverdenen.

I 1950'erne var der i Hvinningdal reelt set kun 2 kilder til nyheder:
Radioen og de lokale dagblade.

I radioen kunne man hver dag kl. 12, kl. 19 og kl. 22 lytte til Pressens Radioavis på Statsradiofonien.

Mange landmænd havde den gode vane at kombinere frokost og en ½ time på divanen med at lytte til "Pressen" kl. 12, og man sørgede altid for at være færdig med dagens arbejde og aftensmaden, således at man kunne lytte til "Pressen" kl. 19 og måske også til "Aktuelt Kvarter" som blev sendt i sammenhæng med nyhederne.

I 1964 blev navnet "Radioavisen" indført, og "Statsradiofonien" var i 1959 blevet omdøbt til "Danmarks Radio".

I midten af 1950'erne kom det første fjernsyn til Hvinningdal, men ikke før i begyndelsen af 1960'erne var det almindeligt, at der var et fjernsyn i hver husstand.

Indtil TV-Avisen startede i 1965 var nyhedsformidlingen via TV stadig noget beskedent – selv om satellitten "Telstar" fra 1962 muliggjorde direkte TV-udsendelser fra f.eks. USA.

Langt de fleste i Hvinningdal abonnerede på den lokale "Silkeborg Avis".

Den udkom første gang i 1857, og fra 1862 til 1994 var såvel ejerskab som redaktion i hænderne på 4 generationer af familien Sørensen (H.S. Sørensen, Sophus Sørensen, Svend Sørensen og Viggo Sørensen).

Politisk set lagde avisen sig – i hvert fald til langt oppe i 1900-tallet – tæt på partiet Venstres linje, så det var naturligt at landmændene og pensionisterne læste Silkeborg Avis.

Såvel den daglige omdeling af avisen som opkrævning af den kvartalsvise betaling lå i hænderne på unge mennesker i aldersgruppen 14 – 18 år, så her var muligheder for at tjene penge!

Min søster var i en periode i slutningen af 50'erne omdeler af avisen i Hvinningdal.

Hun gik på Th. Langs Skole, så efter skoletid passede det fint, at man kunne afhente en pæn stak af dagens udgave på Silkeborg Avis' trykkeri på hjørnet af Hostrupsgade og Vestergade.

Herefter forestod en længere cykeltur på grusvejene og bakkerne rundt i Hvinningdal og helt ud til Buskelundkvarteret, så alle kunne få avisen i rette tid.

Jeg fulgte en gang med min søster på en tur, hvor hun skulle opkræve betaling for avisen. Den var da steget til 19,- kr. i kvartalet, og jeg erindrere bl.a., at en af abonnenterne ytrede: "Den er da godt nok blevet dyr!"

Det skal måske bemærkes, at kvartalsprisen for avisen netop var steget til ca 2/3 af hvad 1 eksemplar af avisen i dag koster i løssalg, men også – i retfærdighedens navn – at timelønnen for en jord- og betonarbejder den gang var 4,28 kr.!!

Kommunen og sognerådet.

Indtil 1970 var Balle Sogn en selvstændig kommune som bestod af følgende 7 "ejerlav":
Balle, Vr. Kejlstrup, Kjærsgaard, Hvinningdal, Øster Bording, Vester Bording og Overgaard.

Tidligere havde kommunen tillige omfattet Gødvad Sogn (indtil 1926).

Sognerådet blev oprettet i 1867 i overensstemmelse med Lov af 6. juli 1867, og afløste sogneforstanderskabet, som havde virket fra 1841 til 1867.

I 1860'erne påbegyndtes en udvikling i områderne nord og vest for Silkeborg Langsø.

Især i området ved den nuværende Borgergade blev der efterhånden bygget adskillige boliger.

Det var først og fremmest borgere fra Silkeborg, som kunne se fordelene ved at købe en billig grund og bygge et hus i Balle Kommune, da skatteprocenten her var lavere end i Silkeborg By.

Navnet "Alderslyst" opstod i 1877, da beboerne vedtog, at bydelen skulle have dette navn, og efterfølgende satte en notits i avisen, så der blev ikke nedsat nogen langsomt arbejdende kommission til at træffe beslutning!

I 1908 var Balle Kommune p.g.a. de mange tilflyttere nødt til at opføre en ny skole i bydelen (Alderslyst Skole – senere kaldet "Borgergadeskolen").

I Lysbro blev der med start i 1860'erne etableret adskillige industri-/erhvervsvirksomheder og der blev efterhånden bygget en del boliger, bl. a. af virksomhedernes ansatte.

I 1930 var Balle Kommune derfor nødt til at opføre en ny skole også i Lysbro, der var en del af Hvinningdal ejerlav.

Efterhånden havde udviklingen i både Alderslyst og Lysbro taget et sådant omfang, at disse områder blev væsensforskellige fra den øvrige Balle Kommune.

Derfor bredte der sig med tiden ønsker om, at disse 2 områder skulle overføres til Silkeborg Kommune.

I Silkeborg var man meget interesseret i en sådan overflytning for at sikre Silkeborgs udviklingsmuligheder mod nord og mod vest, og denne model vandt også stor tilslutning blandt beboerne i såvel Alderslyst som i Lysbro.

Blandt beboerne i den øvrige del af Balle Kommune var holdningerne mere delte.

Nogle mente, at Balle Kommune som en typisk landkommune ikke var gearret til en betydelig byudvikling, mens andre var modstandere af at afstå noget af "arvegodset".

I 1938 blev den udarbejdede delingsplan så - meget demokratisk - sendt til folkeafstemning.

Resultatet blev - som forventet - et stort flertal for delingsplanen i såvel Alderslyst som i Lysbro, mens flertallet i den øvrige del af kommunen var knap så overvældende.

Nogle af beboerne i de områder, der blev overført til Silkeborg, fortrød dog vistnok senere deres stemmeafgivning, da de blev konfronteret med den højere skatteprocent i Silkeborg Kommune.

I den resterende del af Balle Kommune var der sikkert glæde, for efter 1941 faldt skatteudskrivningsprocenten til ca. halvdelen af det niveau, som havde været gældende i 1930'erne!

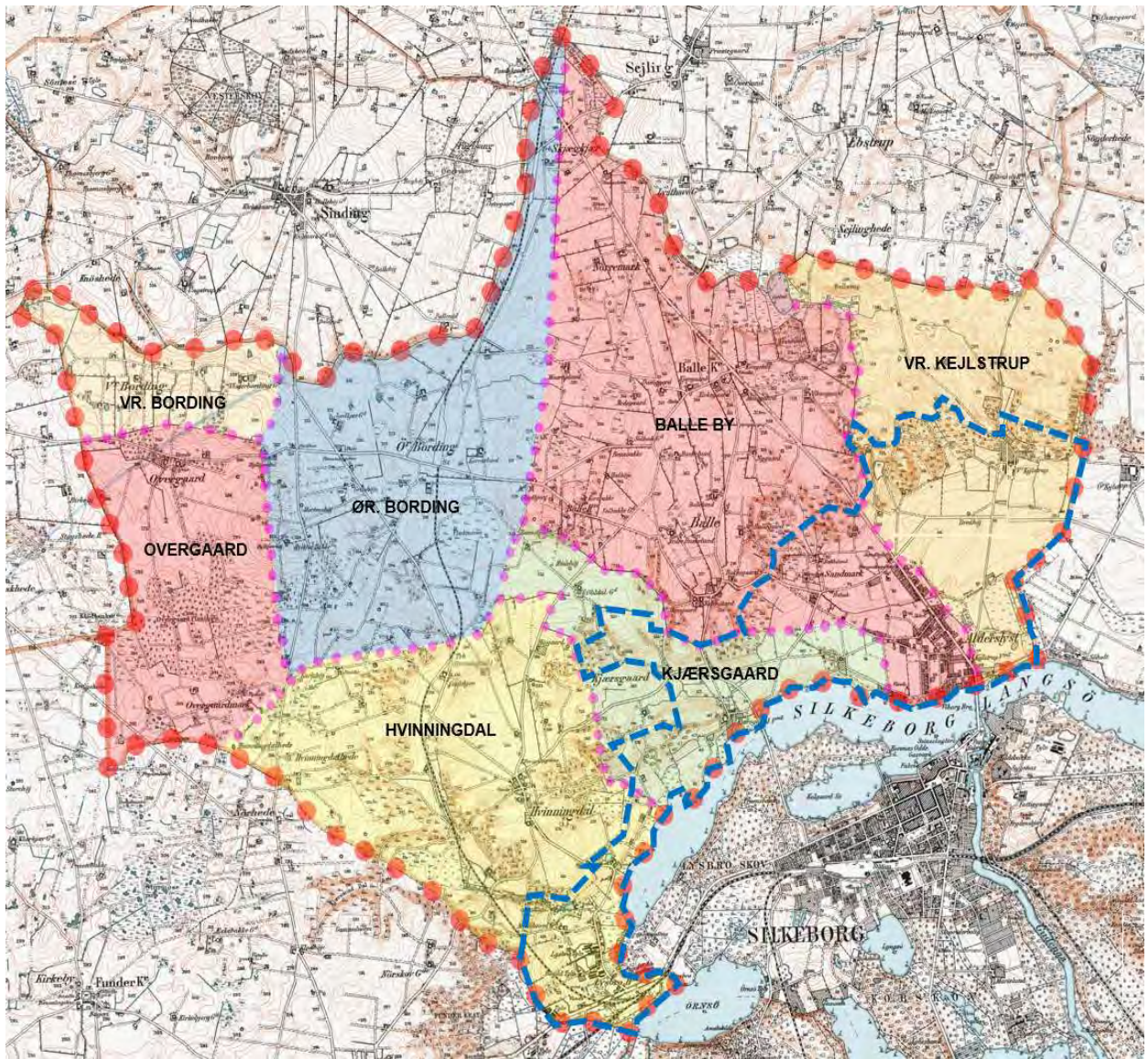
Konsekvenserne for Balle Kommune var, at man igen var en næsten "ren" landkommune bestående af de små landsbyer Balle, Gl. Balle, Hvinningdal, Øster Bording og Skæggær samt af de gårde og husmandssteder, som lå i det åbne land.

Naturligvis mistede kommunen mange skatteydere ved delingen i 1941, men til gengæld slap man også for de betydelige fremtidige investeringer i infrastruktur, som måtte forudses i Lysbro- og specielt i Alderslystområdet. Uden tvivl ville det også have været nødvendigt med en betydelig større kommunal administration end tilfældet blev efter delingen af kommunen.

Delingen af kommunen kunne også ses på skatteopkrævningen. Det sidste år inden delingen af kommunen var den samlede skatteudskrivning 392.502,- kr., men 2 år efter delingen var skatteudskrivningen kun 70.362,66 kr., så det var jo noget af en reduktion!

Kommunens afgrænsning og de 7 "ejerlav" er angivet på efterfølgende kort.

På kortet er ligeledes angivet de områder, som Balle Kommune i 1941 afstod til Silkeborg Kommune (arealet der er afgrænset med blå stiplede linje).

Kort over Ballegaard Kommune 1925-1941 indtegnet på grundkort fra ca. 1925.

Indtil 1941 havde man et kommunekontor på Borgergade i Alderslyst, men det forsvandt ved opdelingen af kommunen, så indtil 1965 stod sognerådsmedlemmerne selv for hele administrationen i Ballegaard Kommune.

Sognerådet bestod i perioden fra 1943 til 1970 af 7 medlemmer.

Som regel var Venstre repræsenteret af 3 eller 4 medlemmer, de Radikale havde som regel 1 eller 2 medlemmer og Socialdemokratiet 1 medlem. I nogle perioder var hhv. Retsforbundet og De Uafhængige repræsenteret med 1 medlem.

Derimod var Det Konservative Folkeparti ikke på noget tidspunkt repræsenteret i sognerådet (Så vidt jeg husker!).

Indtil begyndelsen af 60'erne herskede nogenlunde "ordnede forhold" blandt vælgerne:

Gårdmandsfamilierne stemte på Venstre, husmandsfamilierne stemte på De Radikale og arbejderfamilierne stemte på Socialdemokratiet.

Der var dog slet ikke tale om de partiskel, som vi i dag kender fra Folketinget.

Man kan måske med rette sige, at traditionerne fra "bystævnet" levede videre, idet gårdmændene helt op i 1960'erne stadigvæk stort set var dem, som traf beslutningerne i sognet!

De sognerådsmedlemmer, som jeg især husker fra 1950'erne og 60'erne, er følgende:

Ernst Valbjørn (1901-1978)

Han var en betydelig politiker og en rigtig sognekonge, som énstemmigt blev valgt til sognerådsformand i hele perioden 1943-1970.

Desuden var han medlem af Viborg Amtsråd og i en lang periode ordfører for den dominerende gruppe i amtsrådet (Venstre).

Hans evne til at få sine synspunkter igennem var nærmest legendarisk – kun sjældent ved diktater men ved argumentation på overbevisende måde.

I 1950'erne legede jeg tit med nabodrengen Poul Madsen, hvis far Johannes også sad i sognerådet.

En aften, vistnok i 1958, spurgte Johannes Madsen Poul og mig, om vi ville med på en tur, for han skulle lige en smut over til Valbjørn.

Da vi kom ind sad Ernst Valbjørn stor og mægtig i lænestolen og gik straks i gang med de sager, som han og Johannes skulle snakke om.

Jeg husker specielt følgende ordveksling:

Ernst Valbjørn: ”xx har ansøgt om tilskud, så hans knæjt kan komme til at gå i skole i Silkeborg. Men knæjten er no æ ret godt begavet, så det synes a æ at vi skal sige ja til. Hvad mener do Johannes?”

Johannes Madsen: ”Næj, det tøvs a heller it”.

Så var den sag afgjort (det var nok ikke gået i dag!).

Det skal bemærkes, at sognerådet nok var lidt træg med at ”implementere” den nye skolelov fra 1958, og først i 1964 kunne man indenfor kommunens grænser tilbyde børnene den undervisning, som de havde krav på iflg. skoleloven fra 1958.

I 1967 var jeg på session, og her var Ernst Valbjørn også ordfører for sessionskomiteen.

Han var da så venlig at følge mit eget ønske om at blive udskrevet til Civilforsvarskorpset.

Her var tjenestetiden nemlig kun 10 måneder, så det kunne lade sig gøre at få overstået værnepligten og læse videre kun 1 år efter studentereksamen, mens man måtte regne med 2 års afbrydelse, hvis man blev udskrevet til militæret.

Ernst Valbjørn skænkede grunden til Ballelund Plejecenter, som blev opført i midten af 70'erne – inden Valbjørn døde i 1978.

Johannes Madsen (1904-1976)

Johannes var vores nabo og en utrolig rolig og 100 % ærlig mand.

Han var medlem af sognerådet fra 1954 til 1966 og stod for folkeregistret og for kommunens veje.

Dengang var langt de fleste kommunale veje grusveje, og kun i ”byerne” var der – i begyndelsen af 50'erne – udlagt asfalt.

I midten af 60'erne blev en del veje dog asfalterede. (Se afsnittet om veje).

(Se mere om Johannes Madsen under ”Vestergaard”)

Magnus Jensen (1900-1973)

Han var gårdejer i Øster Bording, men blev alligevel kaldt ”Magnus Forpagter”.

Magnus Jensen var i mange år kommunekasserer med en forbilledlig orden i kommunens finanser og regnskab.

Magnus Jensen passede utroligt godt på kommunens penge – nogle mente lidt for godt.

I 1965 ansatte Balle Kommune en kæmner, og det betød selvfølgelig en aflastning af Magnus Jensen.

Jeg erindrer at mine forældre i 1963 flere gange talte om, hvor tragisk det var, at Magnus og hans kone mistede deres søn, som kun var 22 år.

Alfred Sørensen (1903-1981)

Han var ejer af ejendommen som i dag har adressen Karlshøjvej 25C. I 25 år sorterede det sociale område i Balle Kommune under Alfred Sørensen, som var et menneske med social forståelse. Han var den der sørgede for, at folk, som havde behov herfor, fik den hjælp de havde ret til – hverken mere eller mindre. Det siges, at Alfred Sørensen, der boede ca. 500 m fra Hvinningdal Trinbræt, en gang imellem havde lidt svært ved at nå rettidigt ned på ”stationen”. Han bad derfor somme tider sin svoger Peder Kjærgaard, som boede lige ved siden af stoppestedet, om at gå ud og dreje stopsignalet, så toget ventede, indtil Alfred var ankommet. Ja, det kunne lade sig gøre dengang. I nyere tid er noget tilsvarende vist kun sket for Ritt Bjerregaard og Storebæltsfærgen!

Poul Henning Jørgensen (1930-2009)

Han boede sammen med sin hustru Aase Haarup Jørgensen på Bjarkesvej, hvor de i 1964 som nogle af de første havde bygget et nyt hus på toppen af Hvinningdal Bakke. Aase var datter af Henry Haarup, som i mange år var gårdejer og kommunekasserer i Kragelund og som i 1920'erne havde været smed i Øster Bording. Hendes søster Gunhild havde i starten af 1950'erne Hvinningdal Købmandsforretning (den gamle butik på Hvinningdalvej 79), og Aase Haarup var min dansklærer i 1. og 2. real på Th. Langs Skoler fra 1962 til 1964.

Poul Henning var i mange år kontorleder for Kgl. Brand på hjørnet af Vestergade og Tværgade. Forud for kommunalvalget i 1966 ønskede mange af de nye tilflyttere i Balle Kommune (Gl. Balle og Hvinningdal) at få indflydelse på kommunens styrelse og udvikling, og ved valget blev Poul Henning valgt som repræsentant for især Hvinningdal, mens Viggo Stæhr blev valgt som repræsentant for Gl. Balle. Poul Henning overtog det sociale område efter Alfred Sørensen, og efter kommunesammenlægningen i 1970 var han i 24 år et meget aktivt og respekteret medlem af Silkeborg Byråd.

Kommunalt ansatte.

Som det fremgår af næste afsnit var skatteudskrivningen i Balle Kommune meget beskeden, så det gav sig selv, at der ikke var råd til ret mange kommunalt ansatte, og det kommunale serviceniveau var også meget lavt.

Indtil 1965 var vejmanden den eneste kommunalt ansatte bortset fra de ansatte på skolerne.

I hele min barndom var Henry Olsen fra Øster Bording vejmand i kommunen.

Han var et rigtig rart menneske som også tog sig tid til at snakke lidt med vi børn.

”Henry Vejmand” kørte rundt med skovl og kost på sin cykel og reparerede huller i grusvejene.

Selvfølgelig blev der dog tilkaldt en vognmand, hvis det var nødvendigt at tilføre ekstra grus, når huller skulle udbedres.

Sidst på efteråret opsatte han også sneskærme, bl.a. på østsiden af den nuværende Eidervej fra Hvinningdal by og ned til vejsvinget ved Jordkærvej.

Hvis der ikke var opsat sneskærme kunne vejen hurtigt blive ufremkommelig på grund af ophobet sne.

Landmændene havde pligt til – mod betaling - at medvirke ved snerydning på vejene, men når kassen var tom, måtte de fortsætte uden betaling indtil vejene var ryddet!

Balle Kommune havde sammen med nogle af nabokommunerne en vejtrømler som kørte ud, når det var påkrævet at få tromlet grusvejene.

Thorvald Jensen fra Øster Bording kørte vejtrømlen, men jeg er i tvivl om, hvorvidt han var kommunalt ansat eller blev afregnet ”efter medgået tid”. Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2010 side 8](#).

Først i 1965 ansatte kommunen en kæmner (som det hed dengang) der stod for den kommunale administration indtil kommunesammenlægningen i 1970. Kæmneren havde kontor på Øster Bording skole, som i 1964 var blevet afløst af centralskolen i Skægkær.

Skat.

Indtil 1970 blev personskatterne fastlagt af sognerådet, og indtil slutningen af 50'erne blev skattebogen for Balle Kommune efterfølgende fremlagt til offentlig beskuelse hos købmand Verner Christensen på Hvinningdalvej 70.

Skattebogen blev også omdelt, og kunne erhverves for 1,00 kr.!

I løbet af 1950'erne steg prisen dog til 1,25 kr.!

Dengang var det for mange en ære at stå i den øverste del af skattelisten. Det var jo tegn på, at det var gået godt i årets løb, hvilket aftvang respekt i lokalsamfundet.

Skatteudskrivningen var i forhold til vore dages niveau meget beskeden.

Som eksempel kan nævnes, at Balle Kommunes samlede kommunale skatteudskrivning i 1950 androg 129.000 kr., i 1955 var den steget til 215.000 kr. og i 1959 til 280.000 kr.

Årets skattebetaling skete kvartalsvis ved personligt fremmøde hos kommunekassereren!

Poul Henning Jørgensen har i sin bog "En tid i Silkeborg" givet følgende levende beskrivelse af skatteligningen i slutningen af 60'erne:

"En særlig begivenhed var der i slutningen af februar måned hvert år. Man skulle indsende sin selvangivelse inden 15. februar for det forrige år. I slutningen af måneden samledes sognerådet en hel uge og gennemgik selvangivelser.

Vi lejede Øster Bording forsamlingshus og havde senere indkaldelser her bistået af skattekonsulent Fillipsen fra Thorning. Han var amtets kontrollant for, at det hele gik rigtigt og retfærdigt til Selve ligningen foregik ved, at to og to medlemmer delte "stakkene" og gik dem igennem en for en. Valbjørn sagde: "Stæhr og P.H. kan tage alle de handelsrejsende og lærere og i øvrigt alle udflytterne, så tager vi landmændene og de gamle".

For vores vedkommende var arbejdet mest at kontrollere, om der var trukket for meget fra i rejsediæter, kørsel o.l., hvorimod det andet hold skulle fastlægge indkomsten for de fleste landmænds vedkommende ud fra et skønnet forbrug og en bevægelse i formuen. Disse to tal dannede grundlag for den skattepligtige indkomst.

Her udspandt sig mange episoder ved indkaldelserne ("Torskegilde"!). Når skatteyderen mødte op i Ø.B. Forsamlingshus, sad det samlede sogneråd med Fillipsen i spidsen ved et langt bord, og "delinkventen" måtte sidde alene overfor og fremføre sin sag. Valbjørn førte normalt ordet og meddelte, hvad vi var nået frem til i skøn af hans indkomst.

En mand fra Vester Kejlstrup kom gram i hu. Han havde fået besked om 1500 kr. i forhøjelse op til 9000 kr. i forhold til, hvad han selv og navnlig konen mente.

Valbjørn startede med at rose ham for hans flid og nøjsomhed, og ikke mindst fremhævede han konen, der fik utrolig meget ud af lidt. Manden blev helt rørt, og samtalen endte med, at han glad og tilfreds forlod mødet. Da han vendte hjem, mødte konen ham i døren: "Nå, fik du så skovlen under dem?"

"Nu skal du høre", sagde manden. "Valbjørn roste os for vores flid og påpasselighed og fremhævede i hele sognerådets påhør den flittige og nøjsomme kone, jeg havde."

"Nej, sagde han det", svarede konen. "Ja, men vi klarer os jo da også helt godt".

På den måde fik Valbjørn ofte en ting glattet ud, så alle var tilfredse.

Jeg spurgte ham engang: "Hvor længe kan vi forhøje skønnet?" Hertil svarede Valbjørn: "Til vi når grænsen. Så møder de op med regnskab" Også en snedig måde at få retfærdigheden til at ske fyldest".

Balle Kommunes exit.

I bogen "Balle Sogn" skrev Rasmus Mortensen i 1946 følgende om delingen af kommunen i 1941:

"Afstået var således det landområde, der geografisk hældede mod Silkeborgsiden, og hvis beboere havde økonomisk og politisk tilknytning sammesteds.

Måske kan det endelig siges, alt nu er kommet på rette plads.

Sø gør ikke længere skel, men høje bakkerygge. Lad det da blive herved! Og lad land og by følges videre fremad uden at kives på vejen!

Balle er blevet mindre, Silkeborg stor. Betegnende for hele denne udvikling hedder det altid "indlemmelse", ikke "fraskillelse". Alene dette ordvalg viser, at løsrivelsen skyldes kræfter, der har virket udefra eller nedenfor bakkerne, mindre i selve landsognet.

Men hvad Balle Kommune tabte i ydre udstrækning, vandt den med mere ensartethed og indre sammenhold.

Balle er stor nok til selvstændig livsførelse, stor nok til at være hjemsted for kultur og bedrifter.

Herom vil forhåbentlig kunne blive meldt, når sognets historie engang ad åre skal skrives".

Det viste sig dog relativt hurtigt, at denne fremtidsprofeti vedr. Balle Sogn var alt for optimistisk.

I specielt Gl. Balle, Kjærsgaard og på Hvinningdal Bakke bredte den bymæssige bebyggelse sig meget hurtigt fra starten af 1960'erne, og det stod efterhånden for de fleste klart, at man nu var i en situation, som mindede om det tidligere passerede i Lysbro og Alderslyst:

Balle Kommune var som en typisk landkommune ikke gearret til en hurtig og ret voldsom udvikling af den bymæssige bebyggelse.

Ved kommunalvalget i 1966 forlod 5 af de 7 siddende medlemmer sognerådet, og kun Ernst Valbjørn og Otto Jensen sad tilbage fra det afgående sogneråd.

Valbjørn nød dog så stor respekt, at han igen énstemmigt blev valgt til sognerådsformand.

I 1966 forelå Indenrigsministeriets rapport om den fremtidige kommunestruktur, og i denne var det ret klart angivet, at sognekommunernes dage var talte.

Det blev efterfølgende forsøgt at danne en ny "Hids Herreds Kommune", som skulle bestå af bl.a. Balle Kommune og nogle af de mod nord og vest beliggende sognekommuner, men ret hurtigt stod det klart, at en sådan løsning var helt uacceptabel for Silkeborg Kommune, der ikke kunne leve med at være lukket inde, og som derfor ønskede, at Balle Kommune skulle være en del af Silkeborg Kommune.

Og det blev så resultatet pr. 1. april 1970.

Nogle var glade, mens andre var knap så glade, men langt de fleste indså nok, at det var håbløst at stritte imod!

I begyndelsen af det 21. århundrede skete der så igen store ting, da nogle politikere (vistnok især Lars Løkke Rasmussen!) mente, at "storkommunerne" fra 1970 også var for små. Med hel usædvanlig hurtighed forsvandt både "storkommunerne" og amterne fra landkortet, og blev erstattet af endnu større kommuner og regioner. Sidstnævnte har formentlig også en snarlig udløbsdato?

Men i dette spil var såvel Balle Sogns som Hvinningdals rolle for længst udspillet!

”Institutioner” i Hvinningdal.

Skoler.

Den ældste skole i Balle Sogn var Balle Skole fra 1741.

Skolen var beliggende i Gl. Balle (nuv. adresse Balle Kirkevej 40).

Indtil 1859 var det den eneste i hele Balle Sogn, hvorfor børnene fra Hvinningdal skulle gå i denne skole.

Det har for mange været en meget lang skolevej, som skulle tilbagelægges på gåben, og da mange forældre uden tvivl mente, at det var mere vigtigt at børnene var medhjælpere i landbruget end at de gik i skole, har fremmødet sikkert været noget begrænset i denne periode.

I 1814 kom en ny skolelov, som bestemte, at børnene på landet skulle gå i skole hver anden dag fra de var 7 år til de blev konfirmerede. I 1857 blev skolepligten dog afløst af en undervisningspligt, hvilket bl.a. muliggjorde oprettelsen af friskoler.

I midten af 1800-tallet opstod der ønsker om oprettelse af en skole, som lå mere centralt i forhold til Øster Bording og Hvinningdal.

Naturligvis var der adskillige meninger om, hvor en sådan skole skulle placeres, så det trak ud med en beslutning, men i 1858 blev det endelig besluttet, at skolen skulle opføres ved ”bygrænsen” mellem Hvinningdal og Øster Bording (nuv. adresse Jordkærvej 4).

Rasmus Mortensen skriver følgende om oprettelsen af skolen:

Øster Bording Skole skulle så bygges 1858, lærerlønnen fastsattes til 6 tønder rug og 10 tønder byg, betalt efter kapitelstakst, desuden ”80 eller 100 rigsdaler”- samme år ændret til 15 tønder byg og 150 rigsdaler samt anordningsmæssig brændsel.

Ministeriet fandt også dette for ”så ringe, at sandsynligvis ingen seminarist vil søge om dette embede og endnu mindre blive tilsinds at forblive flere år”.

Forstanderskabet får valget: enten straks at opføre 2 pogeskoler eller lægge 10 tønder byg til Øster Bording-planen. ”Man vedtog at forhøje lønnen med 10 tønder byg”.

Skolen skal være 21 alen lang, 12 alen bred og 4 ¼ alen høj; Grundmur, lyngtag.

Gårdmand Poul Winther, Hvinningdal, blev ved licitation d. 1. august 1859 lavestbydende med 1000 rigsdaler. Hans bud modtoges straks, og d. 2. november 1859 kunne han melde færdig, hvorpå Sogneforstanderskabet tog såvel skolebygningen som udhuset i øjesyn, Man fandt alt såre godt, og skoleplan udformedes med ikke mindre end 119 feriedage, deriblandt 6 markedsdage og 13 lørdage à 2 timer.

Skoledirektionen ændrede planen til 106 feriedage. Skoletiden kl. 6-12, 31 børn.

Der bevilgedes skolen 12000 tørv, anskaffet ved offentlig opråb”.

Som det kan ses var beslutningsprocessen også dengang langstrakt, men byggeperioden var til gengæld meget kort (3 måneder fra licitation til færdigmelding!)

Selvfølgelig mente man nu, at kommunens skoleforhold var ordnet mange år ud i fremtiden, men i slutningen af 1800-tallet blev det klart, at man igen måtte i gang med ændringer og nybyggerier,

Igen blev der holdt mange møder og diskussioner om, hvordan man skulle gribe det an.

Resultatet blev, at der i perioden 1905-1907 blev bygget ikke mindre end 4 nye skoler i Balle sogn:

Hvinningdal Skole på adressen Hvinningdalvej 76. Skole for Hvinningdal (herunder Lysbro) og en del af Kjærsgaard ejerlav.

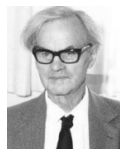
Øster Bording Skole på adressen Øster Bordingvej 60. Skole for Øster Bording, Vester Bording og Overgaard.

Balle Skole (Nuv. adresse Pippisvej 2).

Alderslyst Skole på Borgergade (Kaldet Borgergadeskolen).

I perioden fra ca. år 1900 skete en stor befolkningstilvækst i Lysbroområdet. Elevtallet på Hvinningdal Skole oversteg efterhånden skolens kapacitet, så i 1930 var Balle kommune nødsaget til at opføre en ny skole i Lysbro.

I 1941 overgik skolen til Silkeborg Kommune, og samtidig blev skolen udvidet, men allerede i 1959 var elevtallet faldet så meget, at man var nødsaget til at lukke skolen som folkeskole.

I hele skolens levetid var den navnkundige Otto Mathiasen (1896-1981) førstelærer på skolen. Han var overbevist pacifist, meget engageret i foreningen ”Aldrig mere krig” og året efter skolens nedlæggelse blev han valgt til Folketinget som repræsentant for SF.

Han var folketingsmedlem fra 1960 til 1964.

Hviningdal Skole (Hviningdalvej 76).

Nummer B6952 – Årstal 1953 Fotograf: Johs. Jensen

Hviningdal Skole, der blev opført i 1905, fungerede som skole indtil 1964, men bygningen eksisterer stadigvæk.

I skolens aktive periode var der 3 forskellige lærere på skolen (1 af gangen!):

Peder Pedersen 1905-1923.

Jørgen Vestergaard 1923-1953.

Gudrun Thomasen 1953-1964 (se efterfølgende klassebilleder).

De 2 førstnævnte har jeg aldrig kendt, men jeg har hørt, at landsbyens beboere lettede på hatten/kasketten, hvis man mødte læreren!

Jeg var selv elev på Hviningdal Skole fra 1. april 1956 til juni 1959. (Skoleåret begyndte d. 1. april!)
Dengang var der 2 klasser. "Bette klasse" omfattede 1.-3. årgang og eleverne gik i skole fra kl. 11 til kl. 14.
"Store klasse" omfattede 4. – 7. årgang og eleverne gik i skole fra kl. 8 til kl. 11.

Der var kun 1 klasseværelse, så læreren skulle undervise 3-4 årgange samtidigt!

På væggene hang opbyggelige billeder af Ansgar, der døber de første danskere og af de sammensvorne, der rider fra Finderup Lade.

Bagest i klasselokalet stod en kakkellovn og en tørvekasse, idet lærerens pligter også omfattede "fyrbøderjobbet".

En gang om året kom skolekommissionen for at overhøre, om der skete fremskridt med eleverne, og ved en sådan lejlighed blev det på et tidspunkt min opgave at stå op ved siden af katederet og synge "Højt på en gren en krage". Om det var en succes skal jeg ikke udtale mig om!

Fru Thomasen var efter min mening en god lærer. Hun hyldede ikke terperi og udenadslære, men evnede at gøre eleverne interesserede i stoffet.

Vi skulle ikke lære salmevers udenad, men sang ofte salmer og sange i fællesskab.

Fru Thomasen var indgroet modstander af militær, og da jeg iklædt min udgangsuniform fra Civilforsvaret mødte hende i foråret 1968, udtrykte hun sin glæde over, at jeg ikke var kommet til militæret!

Hun udgav adskillige digte og bøger under sit ungpigensnavn Gudrun Andersen eller under pseudonymet Gudrun Mejse. Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2021 side 28](#).

Mulighederne for gymnastik og boldspil i skoletiden var nærmest ikke-eksisterende.

En gymnastiksal og en idrætsplads var kun noget man kunne drømme om, og ingen havde endnu hørt om idrætshaller. (Silkeborghallen på Vestergade blev først taget i brug i 1959).

Det voldte også vanskeligheder at få sognerådet til at bevilge en bold til skolen!

På pladsen ved skolen kunne det max. lade sig gøre at skyde på mål mellem 2 stolper, (fru Thomasens tørrestativ!) eller at spille rundbold.

Det skal bemærkes, at der allerede i 1858 var fremsat følgende bemærkninger:

"Da ministeriet kræver visse foranstaltninger truffet vedr. undervisning i gymnastik, svarer Sogneforstanderskabet, at "uoverstigelige vanskeligheder hindrer gymnastikundervisningens fremme".

Disse vanskeligheder var åbenbart stadigvæk ikke overvundet 100 år senere!!

Efter sommerferien i 1959 påbegyndte de fleste af eleverne på efterfølgende billede af "Bette klasse" skolegang i Silkeborg.

For mit eget vedkommende skete skoleskiftet absolut ikke på grund af utilfredshed med Hvinningdal Skole.

Tværtimod var jeg glad for at gå i skolen, som jo var beliggende kun 100 m fra mit hjem, men det lå ligesom i kortene at jeg - ligesom min storesøster Inge Lise - skulle gå på Th. Langs Skole i Silkeborg.

Fru Thomasen syntes godt nok, at det var lidt for tidligt, at sådan en lille purk skiftede skole, men hun accepterede det trods alt.

Heldigvis kom der nye elever i både 1957 og 1958, så "Bette klasse" kunne opretholdes.

I slutningen af 1950'erne blev det dog åbenlyst, at skoleloven fra 1958 ville kræve en ny skolestruktur i Balle Kommune, og at der skulle samarbejdes med nabokommunerne herom.

Der var megen tovtrækkeri om, hvor den nye centralskole skulle ligge, men efter et par år med diskussioner blev man enige om at placere den i Skæggær.

I 1964 åbnede den nye skole i Skæggær og de næste ca. 15 år var Hvinningdal uden skole.

Gudrun Thomasens fortælling om livet på Hvinningdal Skole.

I midten af 1980'erne skrev fru Thomasen under sit pigensnavn Gudrun Andersen følgende beretning om livet på den gamle Hvinningdal Skole:

"Jeg begyndte som lærer på en af de store skoler i Silkeborg, og det var jeg glad for, men da jeg havde fået mine to børn, fik jeg lyst til at flytte på landet, så de kunne vokse op der.

Heldigvis blev der så en stilling som enelærer ledig i Hvinningdal, der var en landsby dengang med nogle gårde og huse og en købmandsbutik. Det embede søgte jeg så og fik det.

Jeg skulle begynde en decemberdag, og det var en stor forandring at komme fra en moderne byskole til et sted, hvor jeg skulle være min egen skoleinspektør, gårdvagt, pedel og rengøringsdame, men det blev en dejlig tid for mig i de ti år, jeg fik, indtil skolen blev nedlagt, fordi der var bygget en ny stor skole, hvori børn fra flere små skoler blev samlet.

I min lille skole var der kun ét klasseværelse, ingen gymnastiksal, ingen rigtige toiletter. Der var heller ingen skolebus, som eleverne kunne tage med. I al slags vejr måtte de gå eller cykle ad dårlige, mørke veje. Jeg tændte lys i vores lille gang, så de kunne se at komme ind i varmen. Et par timer før de kom havde jeg jo tændt op i den store kakkelovn. På skolen i byen var der centralvarme, godt lys, gode tavler og skabe med mange bøger. I den lille skole var vægtavlen revnet og hullet, næsten umulig at skrive og tegne på. Der var heller intet lys over den, og der gik flere år, før vi fik det, så jeg også i den mørke tid kunne bruge tavlen. Det skete for resten på en morsom måde.

De, som dengang bestemte over kommunens penge, var meget fornuftige.

Det måtte helst ikke koste noget at holde skolen i gang. Nu skete det imidlertid, at nogle soldater, som var på øvelse, fik lov at overnatte på gulvet i skolestuen. Det blev der betalt firs kroner for, og nu tillod kommunen, at de penge blev brugt til tavlebelysning.

Men så billigt kunne elektrikerer ikke lave det. Da han var en rar mand, hængte han alligevel en stump ledning med en pære i op på et søm i loftet og bøjede et gammelt stykke blik, så lyset fra pæren faldt ind på tavlen. Det var storartet.

I det store skab ved siden af kakkellovnen var der kun nogle gamle lasede bøger, og jeg spurgte en mand fra skolekommissionen, om jeg måtte købe nogle læsebøger til børnene. Det fik jeg lov til, og nu kunne mine børn heldigvis få lektier for. De bøger kostede 440 kr. Kommunens kasserer blev så forskrækket over regningen, at han skrev til mig: "Det var en stor sum til skolen."

Nu blev jeg jo klar over, at jeg godt kunne opgive at få nogle af de andre bøger, som jeg havde tænkt, at børnene skulle have, og i stedet for lære dem at lytte og huske alt, hvad jeg fortalte. Kan jeg bare lære dem dansk, tænkte jeg, så lærer de let alt det andet.

Jeg fortrød ikke, at jeg var blevet landsbylærer. Det kommer jo ikke an på, om vi bor i et stort eller lille hus, om vi har få eller mange ting, men om vi er glade og gode mod hinanden.

Det var en sort decembertid, jeg første gang hilste på mine børn. De kom ude fra mørket med våde vanter og huer, med røde kinder og klare øjne, og vi fik travlt med at lægge det våde tøj til tørre i nærheden af kakkellovnen, som jeg havde fyldt godt op med brænde og tørv. For egne penge havde jeg købt ler og lys, så vi kunne begynde med at lave nogle små juledekorationer. Gran havde vi også, og så begyndte vi at synge. Imens tænkte jeg: Dette øjeblik vil jeg aldrig glemme, men huske det så klart, at jeg altid kan tage det frem som et billede, der vil fylde mig med lys og glæde.

Vi skulle i gang med arbejdet, og det var ikke så ligetil som i byskolen, for børnene var jo ikke lige gamle. Flere årgange skulle undervises samtidigt, men vi tog fat. Et hold havde skriveøvelser, mens et andet trænede stavning og grammatik. Når vi trængte til at strække os, lukkede vi døren op ud til skolepladsen, hvor vi i godt vejr kunne løbe en løbetur, mens vi i godt vejr kunne løbe en løbetur, mens vi i dårligt vejr blev inde og gjorde lidt gymnastik, idet vi gik eller løb i række rundt om skolebordene, listede, trampede, klappede og hvad vi ellers kunne finde på, før vi tog fat igen. Min dejlige sorte hund, som havde ligget og sovet under katederet, strakte sig også og gik rundt for at få et venligt ord, mens jeg fyldte mere brænde i ovnen.

Så gik det løs med taløvelser og regneopgaver, og til sidst, mens de tegnede, fortalte jeg dem om Danmarks og andre landes historie, om mærkelige mennesker og ting fra gamle dage. Bøger om de ting havde vi jo altså ikke, men så gode lyttere var de, at de uden besvær kunne gengive, hvad jeg havde fortalt.

Somme tider holdt vi frikvarter i den lille stue ved siden af skolestuen. Der var rodekasser med legetøj, gamle Anders And blade og en kat foran kakkellovnen. I køkkenet var der et komfur, som jeg også skulle fylde brænde i. Hvis en eller anden var ked af noget, gik vi derud og fik en lille snak i fred og ro. Det hjalp somme tider.

Efter skoletid, kl. 14 eller 15 måtte jeg i gang med rengøringen, aske ud af ovnene, brændsel ind osv., så det var ret sent, før jeg kunne tage fat inde i lejligheden, gøre rent, lave mad og ordne tøj, men mine to drenge legede imens i haven.

Den første vinter var streng, for huset var fugtigt. Flere steder hang tapetet løst som tæpper på væggene, og i kælderen stod vandet en halv meter op. Vi blev tit syge af hoste. En mand, som kom og så på boligen, bemærkede, at det var godt nok skidt med det vand og det tapet.

Men det blev forår omsider. Den store have forvandlede til et eventyrland for børnene. Min drøm var opfyldt. "Her vil vi bo i 100 år", råbte de ude fra deres grønne verden.

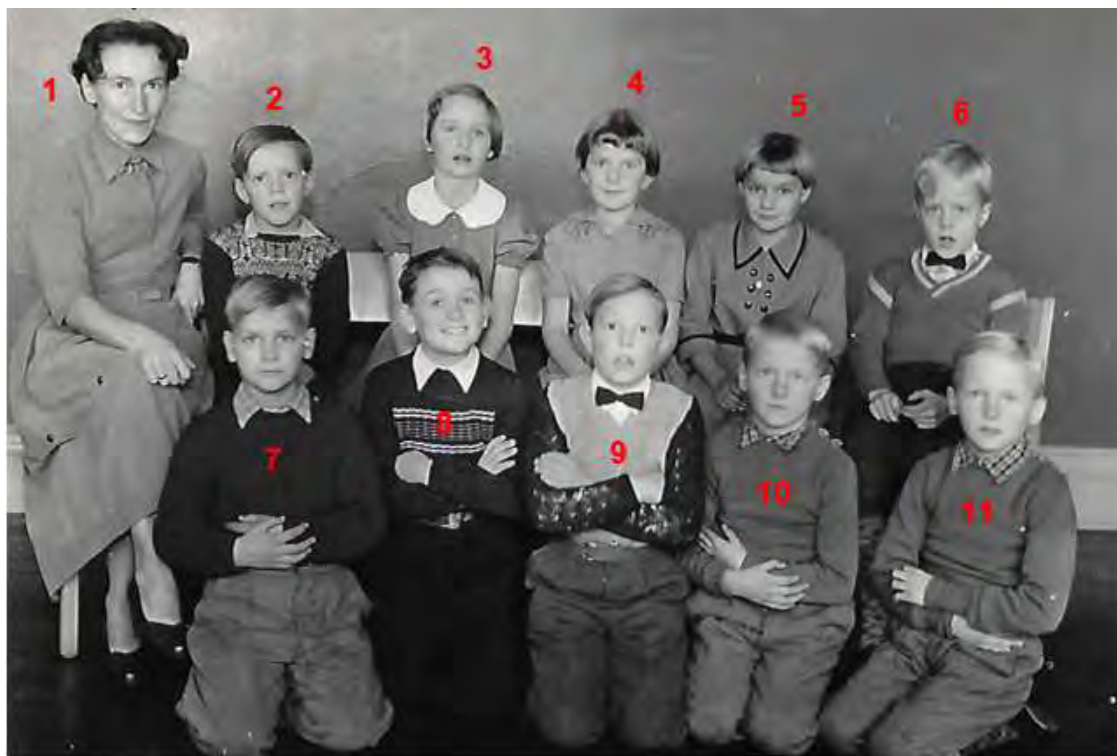
Den sommer købte vi et æsel. Vi kunne ikke lade være, da vi så de store, bedrøvede øjne. Lotte, som det hed, blev gladere efterhånden, og en skønne dag fik hun helt uventet det sødeste fø, man kan tænke sig. Det var så lille og lykkeligt og lavede de særeste krumspring.

Da vi den følgende vinter holdt julefest i skolestuen, syntes børnene, at æslerne skulle være med, så vi trak dem ind i skolegangen, hvor vi havde bredt noget halm ud på cementgulvet. Der stod de så og gumlede, mens vi sang Et barn er født i Bethlehem.

Det blev et rigt liv i den lille fattige skole, og det var meget svært at sige farvel til den".

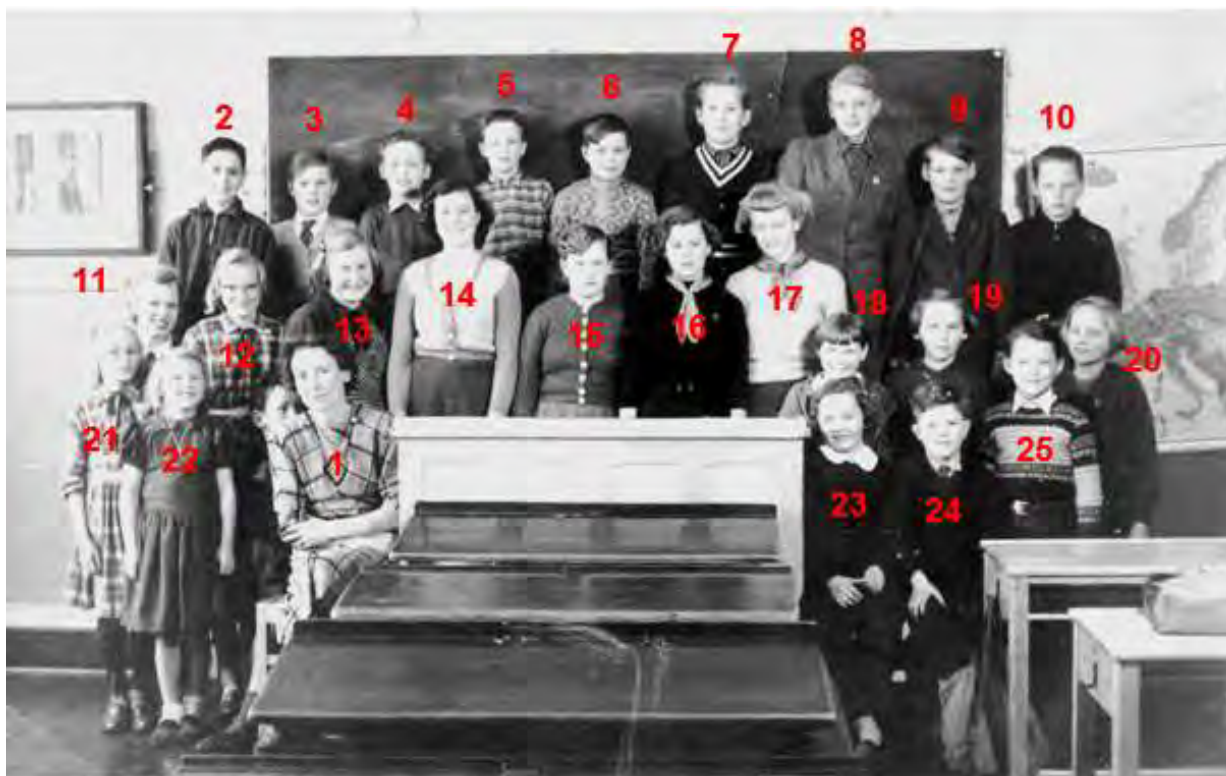
På efterfølgende billeder er vist 2 klasser fra 50'erne med elevnavne, forældrenes navne og bopæl.

Bette klasse" 1957

Lærer og elever	Forældre	Bopæl
1 Fru Thomasen		Hvinningdal Skole
2 Mig	Elna og Mikael Nielsen	Meldgaard, nu Thorsvej
3 Bodil Johansen	Margrethe og Kresten Johansen	Kjærsgaard
4 Tove Thygesen	Johanne og Edmund Thygesen	Eidervej
5 Elise Madsen	Doris og Johannes Madsen	Vestergaard, nu Thorsvej
6 Jørn Sørensen	Edel og Holger Sørensen	Hvinningdalvej 62
7 Poul Madsen	Doris og Johannes Madsen	Vestergaard, nu Thorsvej
8 Poul Erik Bak	Ellen og Egon Bak	Lundegaard, nu Hvinningdal ny kirke
9 Tonny Korsbakke	Hulda og Peder Korsbakke	Nørhedevej 28, Hvinningdal Hede
10 Jens Kjærgaard	"Musse" og Peder Kjærgaard	Jordkærvej 11
11 Anders Kjærgaard	"Musse" og Peder Kjærgaard	Jordkærvej 11

Alle elever 1954

Lærer og elever	Forældre	Bopæl
1 Fru Thomasen		Hvinningdal Skole
2 Thorkild Madsen	Elise og Svend Madsen	Rolf Krakesvej
3 John Korsbakke	Hulda og Peder Korsbakke	Nørhedevej 28, Hvinningdal Hede
4 Henning Pedersen	Alice og Svend Pedersen	Buskelundvej (Kjærsgaard Ejerlav)
5 Olfert Hansen	Anna og Kristian Hansen	Hvinningdal Bakke
6 Anders Nielsen	Elna og Mikael Nielsen	Meldgaard, nu Thorsvej
7 Jørn Hvam	Elly og Gunnar Hvam	Hvinningdal Bakke
8 Vagn Lihn	Klara og Aage Kristensen	Eidervej
9 Egon Riis	Gerda og Peter Riis	Hvinningdal Hede
10 Steen Sørensen	? og Søren Sørensen	Rolf Krakesvej
11 Lissy Lihn	Klara og Aage Kristensen	Eidervej
12 Britta Hansen	Anna og Kristian Hansen	Hvinningdal Bakke
13 Birthe Jensen	Jenny og Peder Jensen	Karlshøjvej, Hvinningdal Hede
14 Gurli Korsbakke	Hulda og Peder Korsbakke	Nørhedevej 28, Hvinningdal Hede
15 Solvejg Linnebjerg	Esther og Peder Linnebjerg	Hvinningdalvej
16 Grethe Hvam	Elly og Gunnar Hvam	Hvinningdal Bakke
17 Rita Sørensen	? og Søren Sørensen	Rolf Krakesvej
18 Bodil Christensen	Esther og Egon Christensen	Hvinningdalvej
19 Bodil Kjærgaard	"Musse" og Peder Kjærgaard	Jordkærvej 11
20 Hanne Kjærgaard	"Musse" og Peder Kjærgaard	Jordkærvej 11
21 Eline Hansen	Anna og Kristian Hansen	Hvinningdal Bakke
22 Birthe Haurbak	Hanne og Hans Haurbak	Odinsvej
23 Martha Pedersen	Alice og Svend Pedersen	Buskelundvej (Kjærsgaard Ejerlav)
24 Kaj Madsen	Elise og Svend Madsen	Rolf Krakesvej
25 Kaj Holm	Karen og Aage Holm	Buskelundvej (Kjærsgaard Ejerlav)

Forsamlingshuset.

*Hvinningdal Forsamlingshus og
branddammen tegnet af Willy Seidelin.
Ved gavlen ses toilettet.*

Hvinningdal Forsamlingshus blev som det første forsamlingshus i Balle Sogn bygget i 1887 og var placeret ved vejen til Balle (se kort).

Blandt initiativtagerne til opførelsen af forsamlingshuset var to af Hvinningdals betydnende, afholdte og respekterede mænd:

Mads Johansen ejede den største gård i Hvinningdal (Højholt på toppen af Hvinningdal Bakke). Han havde i 1864 været med i den 2. slesvigske krig og blev senere sognerådsformand i Balle Sogn (se under afsnittet ”Hvinningdal Bakke”).

Peter Petersen Rask havde i 1873 oprettet Bøgild Teglværk i Lysbro, og teglværket var de næste små 100 år en god og stabil virksomhed. Han var også i nogle år ejer af ”Meldgaard” og var i perioden 1879-1891 sognerådsformand i Balle Sogn.

Indtil slutningen af 1950’erne var der megen aktivitet i forsamlingshuset, men i min barndom var opbakningen til forsamlingshuset i en nedadgående spiral, og jeg opnåede aldrig at deltage i de berømmede høstgilder, som Vagn Lihn så levende har beskrevet.

Jeg har dog et par gange deltaget i ”slå katten af tønden” og i ”andespil” (der var datidens navn for Bankospil).

I maj 1957 var Englands dronning Elizabeth på officielt besøg i Danmark, og ved den lejlighed opstillede radioforhandler Knud P. Andersen fra Alderslyst et fjernsyn i forsamlingshuset, så beboerne i Hvinningdal kunne følge med i slagets gang.

Dronning Elizabeths besøg faldt uheldigvis sammen med folketingsvalget og de følgende kringledede forhandlinger, som førte til dannelsen af den noget finurlige trekantregering.

Det siges i øvrigt, at man i København måtte udskifte lysskiltene i de elevatorer, som dronningen skulle benytte. Der stod nemlig ”I fart” på lysskiltene, når elevatoren kørte op eller ned, og det betyder noget helt andet på engelsk!

Nå, det var en sidebemærkning, men folk i Hvinningdal (incl. jeg selv!) strømmede til for at se på et lidt flimrende sort-hvid fjernsyn, for på daværende tidspunkt fandtes der – så vidt jeg erindrer – kun 1 fjernsyn i hele Hvinningdal.

Naturligvis husker jeg det noget specielle toilet, som hørte til forsamlingshuset: 2 lokumsspande ved siden af hinanden i det samme rum og et fælles bræt med 2 huller.

En indretning der selvfølgelig gav mulighed for ”lokumsaftaler” i ordets oprindelige betydning, men som nok fik de fleste til at udsætte gøremålet til man kom hjem eller alternativt finde et passende sted på marken udenfor.

I begyndelsen af 1960’erne ophørte aktiviteterne i forsamlingshuset og huset blev efterfølgende på skift brugt til lagerlokale og i en periode af en motorcykelklub.

I 1985 blev huset så jævnet med jorden – en næsten 100-årig æra var definitivt slut.

Det afsluttende bestyrelsesmøde i forsamlingshuset blev dog først afholdt i 1991.

Her skulle bl.a. den disponible formue fordeles, og ved den lejlighed kom den ca. 100 år gamle rivalisering mellem Øster Bording og Hvinningdal åbenbart igen lidt op til overfladen, idet alle var enige om, at pengene i hvert fald ikke skulle gå til Øster Bording!

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2015 side 9](#)

Branddammen.

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

Byens branddam lå lige overfor forsamlingshuset på den anden side af vejen til Balle.

Stedet er allerede på matrikelkortet fra 1796 angivet som "fælles vanding".

I min tid har branddammen kun været anvendt til sit primære formål 1 gang – nemlig i 1952, da udbygningerne til vores nabogård "Lindegaarden" nedbrændte totalt.

En gang eller to blev der dog afholdt brandøvelse under ledelse af brandfoged Peder Linnebjerg, med assistance fra Silkeborg Brandvæsen og med byens arbejdsføre mænd som brandsvende.

Om vinteren kunne man løbe på skøjter, når branddammen var tilfrosset. Eller løbe er måske for meget sagt, for dammens overfladeareal var så begrænset, at det var svært at få ret meget fart på skøjterne.

Dog bredte dammen sig nogle gange ud på de tilstødende marker, og så var der et noget større isbelagt areal.

Da der på det tidspunkt ikke var indhegning omkring branddammen gav det naturligvis bedre muligheder for skøjteløb.

Omkring 1960 kom entreprenørfirmaet H.C. Theut fra Viborg med en stor gravemaskine med slæbeskovl og oprensede branddammen. Gravemaskinen kom uden tvivl fra Søby Brunkulslejer, hvor firmaet i over 20 år havde været førende indenfor brunkulsindustrien.

Derefter blev der opsat hegn omkring dammen, idet tiltroen til børns evne til at tage vare på deres egen sikkerhed begyndte at aftage i 1960'erne.

Fair nok – der havde gennem årene været adskillige tilfælde af tragiske dødsfald i mergelgrave og vandhuller, og i 1849 var en pige fra "Højgaard" druknet i branddammen, så måske var det på tide at hegnet blev opsat. I de kommende år blev hegnet imidlertid ikke vedligeholdt, og som det fremgår af Willy Seidelins tegning var hegnets afspærrende virkning nok ret minimal.

Branddammen blev fyldt op i begyndelsen af 1980'erne.

Vandværket.

Hvinningdal By blev i min barndom forsynet med vand fra Hvinningdal Vandværk, som var beliggende umiddelbart syd for vores have.

Indtil midten af 50'erne var vandværket et simpelt træskur, og i den sydligste del af haven ved "Meldgaard" fandtes der indtil slutningen af 50'erne rester af en overjordisk vandbeholder, som var blevet opført omkring 1916. (Se under historien om Otto Sørensen [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2008 side 35.](#))

I 1950'erne blev træskuret erstattet af en muret bygning med skråt betontag.

Jeg har fået fortalt, at før min tid frøs vandledningerne sommetider om vinteren, fordi de ikke lå dybt nok i jorden, hvorfor der ingen vand var på gårdene.

På et tidspunkt er de åbenbart blevet omlagt og gravet dybere i jorden, for i min barndom var problemet med frosne vandledninger kun noget som en sjælden gang kunne opstå med gårdens interne vandledning til stalden. Derimod var der i 50'erne ofte problemer med vandværkets boring og pumpe, og et par gange var vi i længere tid uden vandforsyning.

En af gangene blev der på stedet, hvor Odinsvej krydsede jernbanen, opstillet en stor håndpumpe i bækken, så man her kunne hente vand (i en ajletønde!!) til køerne.

Vand til husholdningen blev hentet i en 40 liter mælkespand. Jeg erindrer desværre ikke, hvor dette vand blev hentet, men det var ikke vand fra bækken.

Når vandværket gik i udu blev smedemester P. Mogensen fra Lysbro tilkaldt af Alfred Olsen, som passede vandværket.

Boringen, hvorfra man hentede vand, var beliggende inde i vandværket, og et par gange var det nødvendigt at hidkalde assistance fra nogle af byens mænd, idet der blev opstillet et stort treben ovenpå vandværksbygningen, så man kunne hejse de tunge rør op igennem taget med en talje.

Arbejdet inde i vandværket foregik nogle gange akkompagneret af højlydte tilråb fra smed Mogensen.

Indtil omkring 1960 skete oppumpningen af vand fra boringen med en noget antikveret stempelpumpe, som blev drevet af en elmotor med et stort svinghjul.

Vandet blev rensat i et trykfilter med filtergrus, som skulle udskiftes en gang imellem.

Når filtergruset var udskiftet, lå der udenfor vandværket en dyngede rødte grus (okker).

I vandværksbygningen var der en lagertank, en hydrofor med kompressor og en pumpe, som sørgede for det nødvendige tryk i vandledningerne.

På "Meldgaard" kunne vi altid høre, når kompressoren startede og stoppede.

Omkring 1960 blev oppumpningssystemet erstattet af en ny driftssikker grundvandspumpe af mærket "Grundfoss" fra Bjerringbro Pumpefabrik, som i dag er verdens førende pumpeproducent under netop firmanavnet Grundfos.

Derefter var der vand i hanerne hver dag!

Hvinningdal fik fra midten af 70'erne vand fra Silkeborg Kommunes nye store vandværk ved Kildevæld, og det gamle vandværk blev fjernet.

Frysehuset.

I 1952 blev Hvinningdal frysehus opført ved siden af vandværket på den gamle bystævneplads.

Indtil dette tidspunkt havde man anvendt saltning i et stort trækar som opbevaringsmetode for friskslagtet svinekød. At der nu blev mulighed for at nedfryse kød og frugt var et stort fremskridt.

Frysehuset blev oprettet på andelsbasis og man kunne tegne sig for en hel eller en halv fryseboks.

Inden der blev slagtet gris reserverede man "lynfryseren" ved at skrive sig på kalenderen, som hang på væggen i frysehuset,

Selvfølgelig skulle kød og frugt være indpakket forsvarligt i specielt "frysepapir" og med net omkring, så væske eller saft ikke dryppede ned i de andre bokse.

Kompressorens start og stop i frysehuset kunne vi også tydeligt høre på "Meldgaard", så vandværket og frysehuset leverede i fællesskab baggrundsmusik, som dog ikke altid var i indbyrdes harmoni.

Frysehuset var i en periode en slags mødested for beboere, og specielt genboen Ester Linnebjerg kom nogle gange over i frysehuset, når der var en andelshaver på besøg.

Ester elskede at snakke med andre mennesker og at høre, om nogen havde nogle nyheder fra lokalsamfundet.

Allerede i begyndelsen af 60'erne var hjemmefrysere imidlertid kommet ned i en prisklasse, som gjorde, at flere andelshavere anskaffede sig en hjemmefryser og meldte sig ud af frysehuset.

I 1967 blev frysehuset nedlagt og inventar samt maskiner blev fjernet.

En meget kort æra var forbi.

Min far tilbød at sørge for vederlagsfri fjernelse af selve bygningen, og i sommeren 1968 fik jeg så overdraget den opgave.

Tagpladerne (der uden tvivl indeholdt asbest) samt murværk og beton blev bortkørt med traktor og vogn og læsset af i skoven "på den anden side af banen" som vi altid sagde dengang.

Spærene blev genanvendt til opførelse af en lille carport på "Meldgaard".

Ja, det var før nogen blev opmærksomme på, at asbest er meget sundhedsskadeligt, og inden der fandtes regler for deponering af byggeaffald.

Så måske vil arkæologerne om et par tusind år støde på bygningsrester i skoven og undre sig over, hvad de stammer fra.

På nedenstående luftfoto fra 1966 ses vandværket og frysehuset på nordsiden af vejen om til "Vestergaard". Huset i nederste højre hjørne er Hvinningdalvej 85.

Vareforsyning.

Hvinningdal Købmandshandel – den ”gamle”

I 1908 blev den første butik i Hvinningdalområdet bygget på grunden, hvor boligerne Hvinningdalvej 79-81 i dag er beliggende.

Grunden var en del af det areal, hvor gård nr. 5 (Højgård)/Gård nr. 14 (Solbakken) havde ligget indtil ca. midten af 1800-tallet, men arealet havde siden henligget mere eller mindre ubenyttet, og var ejet af gårdmand Moust Winther (Gård nr. 6 – Hvinningdalvej 88).

I 1908 købte **Else Kirstine Filipsen** (1877-1967) grunden for 400 kr. og byggede et hus med butik. Hun var indtil 1908 bosat på Damgården (gård nr. 4), men var blevet enke i 1907, hvorfor hun solgte Damgården i 1908.

Else Kirstine Filipsen flyttede ind i huset sammen med sine 3 små piger, sin far og sin afdøde mands far og fik næringsbrev i 1908, hvorefter butikken blev åbnet.

Hvinningdal Købmandshandel ca. 1910. Foran butikken ses Else Kirstine Filipsen sammen med sine piger.

Den ældre mand på billedet er formentlig Else Kirstine Filipsens svigerfar Jens Peter Filipsen, som tidligere havde ejet Damgården.

I baggrunden ses Meldgaard til venstre og Lindegaarden til højre. Det hvide stråtekte hus til højre i forgrunden var beliggende på Hvinningdalvej 84 indtil 1990. I forgrunden ses den nyligt indrettede, indhegnede skoleplads. Læg mærke til, at Hvinningdalvej dengang kun var et pløret hjulspor!

I 1911 blev Else Kirstine Filipsen gift med Anders Peder Nielsen Bøgild, som havde en gård i Lemming (Lemming Østergård).

A.P. Bøgild var blevet enkemand i 1908, og var bror til Martin Bøgild, som indtil 1919 ejede Lindegården.

Butikken blev solgt til **Jens Aggerholm** (1878 – 1972) for 5.800,- kr., og han drev derefter butikken indtil 1919, på hvilket tidspunkt han opførte en ny købmandsforretning på Lysbrogade 13 – én af de mange købmandsforretninger som opstod i Lysbro i den første halvdel af 1900-tallet.

Hvinningdal Købmandshandel på en vinterdag ca. 1918. Personerne foran butikken er formentlig købmand Jens Aggerholm, hans hustru Marie og en tjenestepige.

I baggrunden ses Lindegaarden og bagved det hvide stråtekte hus i forgrunden skimtes Wintners Gård (Hvinningdalvej 88), som var bygget i samme stil.

Læg mærke til, at der nu er kommet telefonmaster til byen!

I 1919 blev butikken solgt for 10.500,- kr. til Jens Martin Nielsen Bøgild (1872-1945), altid kaldt **Martin Bøgild**.

Han ejede på dette tidspunkt ”Lindegaarden” og havde tidligere også ejet ”Vestergaard”, men i 1919 solgte han ”Lindegaarden” til sin søn, og nedsatte sig i stedet som købmand i Hvinningdal.

Martin Bøgild var en personlighed og en fremsynet mand, meget vellidt og ikke bange for at gøre andre en tjeneste. Han drev forretningen med stor dygtighed, og Hvinningdal Købmandshandel havde stor fremgang. Martin Bøgild var den første, der fik telefon i Hvinningdal (Tlf. nr. 211 – Et nummer som alle i Hvinningdal indtil ca. 1960 kunne udenad!). Han passede købmandshandlen sammen med en ung pige.

Albertine, hans kone, hjalp ikke så meget til i butikken, men havde andre gøremål. Bl.a. serverede hun kaffe for kunderne!

Hvinningdal Købmandshandel ca. 1918. I baggrunden til venstre ses Martsgaard. Læg mærke til den (upraktiske!) "stive" vogn og de mange rolige mennesker (stress var endnu et ukendt begreb!)

Hvinningdal Købmandshandel i begyndelsen af 1920'erne – efter tilbygningen. Foran butikken ses Martin Bøgild, hans hustru Albertine samt en tjenestepige/ekspedient.

Martin Bøgild valgte efter overtagelsen straks at bygge et fag til husets nordlige ende. Den tidligere butiksdør blev nu anvendt som indgang til "privaten", og der kom en ny butiksdør til højre for butiksvinduet. Der blev lavet en entre i butikkens sydlige ende samt større butik og lager.

Det var en udpræget landhandel med kolonial og isenkram - og hvad der ikke var i butik eller på lager, kunne skaffes hjem til næste tirsdag. I butikken var der en lang disk og bag ved en reol med hylder og skuffer, som var fyldt op med diverse varer. Længst mod nord, for enden af disken, havde Martin Bøgild en pult, hvorfra han førte sit regnskab.

På væggen mod nord, bag butiksdøren, var der en reol med ting tilknyttet landbruget. Mod syd, ind mod entreen, var der hylder med isenkram, stof i rulle og træsko, som Kristian Brøgger (1900-1994), fremstillede. (Vedr. Kristian Brøgger – se under "Meldgaard" og Hvinningdalvej 80).

Kaffemøllen stod i selve butiksvinduet, men i slutningen af 1940'erne blev den flyttet om bag disken.

På lageret stod der rundt langs væggene sække med mel, gryn, sukker, en tønde med spegesild, klipfisk, margarine, og chokolade. Der lå tovværk, kopper og tallerkener, og mindre landbrugsredskaber, såsom skovle, river, tøjrekøller og meget, meget mere.

Alt blev vejet af på stedet. Det var meget lidt, der var færdigpakket dengang. I det ene hjørne af lageret var der en petroleumspumpe, hvor man pumpede petroleum op i kundernes medbragte dunke. Petroleummen blev brugt til belysning og til primusser. Petroleummen blev kørt ud fra Silkeborg med en stor hestetrukket tankvogn og derefter fyldt på en jordtank hos købmanden. Der blev også solgt kul, koks og frimærker, da købmandshandlen var opsamlingssted for breve. I kælderen blev der opbevaret ost, smør, øl og sodavand.

Martin Bøgild fik i starten af 1930'erne opsat en SHELL benzinpumpe ved siden af butiksdøren. Det var med en 5 ltr. beholder og en håndpumpe.

Martin Bøgild havde en hest opstaldet hos sønnen Jens Andersen Bøgild på "Lindegaarden". Hver tirsdag kørte Martin Bøgild til Silkeborg efter varer, og samtidig leverede han varer til kunderne i Tudkjær (Sleipnersvej-kvarteret) og Lysbro.

Lysbro var i en rivende udvikling, idet mange af beboerne arbejdede på Lysbro Fabriker og på teglværkerne i Lysbro. Mange af dem var kunder i Hvinningdal Købmandshandel. De kom gerne fredag aften og betalte ugeregning for det, som familien havde hentet i ugens løb. Når regningen var betalt, blev der budt på cigar, og der kom et kræmmerhus bolsjer i kurven med hjem til børnene. Samtidig afleverede de en ordre, som så blev leveret tirsdag formiddag.

Butikkens indretning og ”forretningsgangen” med afvejning på stedet af stort set alt, samt notering af kundernes køb i ”kontrabog”, fortsatte uændret helt indtil butikkens lukning i 1963.

1930’erne var dårlige tider med stor arbejdsløshed. Det kneb for mange at få betalt ugeregningen hos købmanden, og der var nogle, der havde en veksler og afdrog 5 kr. om måneden, så det kunne jo tage lang tid at få betalt købmandsregningen.

I 1939 solgte Martin Bøgild købmandshandlen, som var blevet et kærkomment samlingssted for beboerne i Hvinningdal, og flyttede til det hus, som han havde bygget i 1930’erne – Hvinningdalvej 85.

I 1940’erne havde Hvinningdal Købmandshandel en del forskellige kortvarige ejere og lejere og forretningen var i tilbagegang.

I 1945 overtog **Verner Christensen** (1896-1960) og hans hustru **Helene** (1894-1981) lejermålet, og det lykkedes dem at få stoppet nedgangen.

Bygningsejeren så nu chancen for at forhøje lejen eller at sælge butikken til overpris, men dette ville Verner ikke være med til, og i stedet byggede han en ny købmandsforretning (Hvinningdalvej 70 – se under Hvinningdal Ny Købmandshandel).

Jeg erindrer udmærket både Verner og Helene – af gode grunde dog kun fra tiden i den nye købmandsbutik!

I 1950 solgte bygningsejeren (Smedemester Christoffer Pedersen) forretningen for 23.000,- kr. til **Esther** (1913-1993) og **Egon Christensen** (1913-1968). Egon var karetmager i Silkeborg, så det var Esther (altid kaldt Esther Købmand) som passede butikken.

Da jeg var 4-5 år gammel var deres datter Bodil en af mine legekammerater. Hun blev altid kaldt ”Bette Bodil” for at undgå forvekslinger med Bodil Linnebjerg (Skov) som er 5 år ældre.

Jeg husker også meget tydeligt, at min julegave i 1954, da jeg var 5 år gammel, var en fin trækvogn i træ og med barnevognshjul, som min far havde fået Egon til at fremstille.

I 1955 blev butikken solgt til **Gunhild** (1922-1973) og **Jens Jensen** (1922-1992). Jens Jensen, som kun kendtes under navnet Jens Dragon, arbejdede på Neptunbryggeriet, så det var Gunhild som passede butikken.

I 1957 blev butikken igen solgt, denne gang til **Kirstine** (kaldt Stinne) og **Ejnar Nørskov Madsen**.

Stinne havde imidlertid ikke et stærkt helbred, så somme tider måtte genboen Kristian Brøgger træde til som butiksafløser.

Hvis vi børn var ude at lege en sommeraften, kunne vi altid banke på entredøren for at købe is, hvorefter Ejnar kom ud og ekspederede os. Butikken havde nemlig netop fået noget så fornemt som en hjemmefryser!

Hele perioden fra ca. 1950 til 1963 var en stadig sværere tid for de små købmandsbutikker og med 2 butikker i nærheden af hinanden, et spinkelt kundegrundlag, tiltagende konkurrence fra de fremvoksende supermarkeder i Silkeborg og til dels Øster Bording Brugsforening, kunne de fleste nok se hvad vej det gik.

I hele perioden fra ca. 1940 til 1963 fortsatte butikken efter de samme principper og med nogenlunde samme - eller mindre- vareudvalg som i Martin Bøgilds tid.

Stort set alt blev stadigvæk afvejet på stedet, så butikken fremstod nærmest som en tidslomme.

Desværre kom der færre og færre kunder, så butikken blev lukket i 1963, og dermed var der sat endegyldigt punktum for et tidligere væsentligt samlingssted for byens beboere.

De næste 25 år var bygningen udelukkende bolig (Grethe og Frede Pedersen).

I 1988 blev bygningen købt af et byggefirma, og den var i så sørgelig forfatning, at nedbrydning og opførelse af en ny bebyggelse var eneste mulighed.

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2011 side 36](#).

Hviningdal Købmandshandel – den ”nye”

Som beskrevet under det foregående afsnit besluttede **Verner Christensen** i slutningen af 40'erne at bygge en ny købmandsbutik i Hviningdal. Han ville helst have bygget den lige overfor den gamle købmandsbutik, hvor der var en tom grund, men Kristian Brøgger kom ham i forkøbet og byggede et hus på grunden (se under Hviningdalvej 80).

I stedet købte Verner en grund (Hviningdalvej 70) af Marinus Niebuhr (Hviningdalvej 62) og opførte her et hus med bolig og butik.

Butikken åbnede i 1949 og blev passet i fællesskab af Verner og hans hustru **Helene**.

Verner havde et svagt helbred forårsaget af meget hårdt fysisk arbejde i sin tidligere tilværelse. Han var et utroligt rart menneske, som altid tog sig god tid til at snakke med kunderne og han overså heller ikke børnene.

Helene var nok lidt mere forretningsminded og kontant, når hun ekspederede kunderne.

De havde i alt 11 børn (2 døde som små), men i 1950'erne var de fleste af børnene voksne og var flyttet hjemmefra.

Selvfølger var det meget svært at få 2 butikker til at løbe rundt i så lille en landsby, så både Verner og Helene påtog sig forskellige bijobs.

At der på dette tidspunkt også fandtes adskillige købmandsbutikker i Lysbro, som nu hørte under Silkeborg, forbedrede naturligvis heller ikke kundegrundlaget.

Hviningdal Ny Købmandshandel i 1950'erne. Foran butikken ses en del af familien Christensen.

I 1960 døde Verner kun 64 år gammel, og ejendommen blev solgt til slagter Jørgen Harbo Nielsen, Funder.

Ret hurtigt herefter blev ejendommen videreoverdraget til Harbos datter og svigersøn – **Anna og Henry Sørensen**.

Anna passede butikken, mens Henry var buschauffør.

I løbet af 60'erne forbedredes kundegrundlaget, og da den gamle købmandshandel samtidig lukkede, lykkedes det ved en dygtig indsats fra Anna og Henrys side at skabe fremgang i 60'erne og 70'erne.

Butikken blev udvidet og Henry købte et jordstykke nord for ejendommen (Hviningdalvej 72), hvor der i 1984 blev opført garageanlæg og senere (1987) et enfamiliehus. Han var i 1973 startet som selvstændig vognmand (buskørsel) og fortsatte indtil 1993.

Hviningdalvej 70 ca. 1990

Da alle efterhånden havde bil, tiltog konkurrencen fra de mange supermarkeder i Silkeborg og i 1985 blev butikken lukket.

I 1987 solgte Anna og Henry ejendommen og flyttede over i det nybyggede enfamiliehus.

De nye ejere forsøgte i de kommende år at drive nærbutik/døgnbutik, men konkurrencen var for hård, og i 1993 gik ejendommen på tvangsauktion.

Siden dette tidspunkt har der ikke været butik på adressen, men til gengæld kom der jo kort tid efter en Fakta i Hviningdal.

Bager

Der har aldrig været bagerforretning i Hvinningdal, så i 1950'erne og 60'erne kom brødforsyningen andetsteds fra, herunder selvfølgelig også fra husmødrenes egen produktion af franskrød og kager.

Fra min egen tid erindrer jeg følgende:

I starten og midten af 50'erne kørte bagermester Oskar Jensen, Skæggær en ugentlig brødtur i Hvinningdal. En vinterdag – det har nok været i 1955 – påkørte han desværre vores hund. Det var en terrier, som vi ikke havde haft ret længe, og en dag løb den lige ud foran bagerens bil. Efterfølgende lå den og forblødte på vores bryggersgulv, så selvfølgelig gjorde det stort indtryk på en 6-årig dreng. Det skal understreges, at Oskar Jensen var uden skyld i ulykken!

I 50'erne og i begyndelsen af 60'erne fik vi hver søndag morgen rundstykker fra bageren på Lysbrogade.

I midten af 50'erne blev bageriet i Lysbro overtaget af Orla Hansen, hvis hustru Kirsten bl.a. kørte ud med rundstykker søndag morgen. Selv i 1961, da hun var højgravid, blev rundstykkerne punktligt leveret til døren.

Det blev en dreng, og pudsigt nok blev jeg 30 år senere kollega med drengen, som i mellemtiden havde uddannet sig til bygningsingeniør.

Se [Lysbrohistorier – Historier om Lysbro](#).

Jagten på Meldgaard og på Vestergaard var i en del år udlejet til bagermester H. Hoffmann, som i mange år havde bagerforretning på Borgergade i Alderslyst. Når Hoffmann gik på jagt en sommeraften medbragte han ofte en papkasse med wienerbrød, snegle og spandauere, der ikke var blevet solgt i dagens løb, så jeg oparbejdede en forkærlighed for de nævnte varer. Den har holdt sig siden, men heldigvis uden alvorlige konsekvenser for min vægt!

Slagter

Kødforsyningen blev – i det omfang som var nødvendigt ud over gårdenes egen forsyning – indtil ca. midten af 50'erne varetaget af Thorvald Rahn, som havde slagterforretning i Skæggær.

Rahn var født på "Kildevæld".

Han kørte i en del år rundt i både Hvinningdal og Lysbro i en grøn Ford A årg. 1929, som Funder Karosserifabrik i sin tid havde ombygget til "slagterbil".

Bilen eksisterer utroligt nok stadigvæk. dog nu med hvid og grøn lakering.

Da Lysbro i 1941 blev underlagt Silkeborg Kommune, måtte Rahn ikke længere køre rundt i Lysbroområdet og sælge kød, så i stedet opsatte han et skur lige nord for grænsen mellem Balle og Silkeborg Kommune (I vejkannten lige syd for Rolf Krakesvej 1). Her kunne beboerne i Lysbro så møde op og gøre deres indkøb. Hygiejnen var så som så og efter vore dages regler til adskillige blodrøde, sure smileys!

Sidst i 50'erne ophørte handelen med kød, og skuret blev flyttet op i haven på Hvinningdalvej 85, hvor det stod som "havehus" indtil 2005. Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2011 side 12](#).

Efter at Rahn var ophørt, kunne man så købe varer fra slagtermester Eberhart Skov, Engesvang, som hver tirsdag kørte rundt i området.

Mine forældre handlede af og til hos Brdr. Sørensen, som havde forretning i Nygade 21, hvor man havde specialiseret sig i hestekød og fars til hestebøffer!

Da vores trofaste heste Musse og Tulle i midten af 50'erne var blevet overflødiggjort af en larmende traktor, blev hestene solgt til slagtermester Sørensen. Han var en korpulent herre, og var - som alle andre handelsmænd på den tid - i besiddelse af en velspækket prangertegnebog.

Kontant betaling og hestene drog bort til en grum skæbne!

Men ellers stammede meget kød fra hjemmeslagtede grise og høns af egen avl.

Der var flere hjemmeslagtere i området, bl.a. Robert Nielsen, hvis søn Torben har skrevet en artikel, som beskriver hvorledes hjemmeslagtingen foregik. Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2018 side 41](#).

Øvrige varer

I 1960'erne var der stadigvæk salg fra omkringkørende salgsvogne, dog kørte nogle også på motorcykel med sidevogn. Min bror erindrer, at der omkring 1950 blev solgt fisk af et ældre ægtepar som kørte rundt i hestevogn!

Der har formentlig været tale om fiskehandler Hald, som boede på Vestre Ringvej 13 i Lysbro.

Handelen med fisk skiftede ofte, og jeg erindrer specielt en af fiskehandlerne, som kørte på motorcykel og som flere gange udtalte: "Det er en kummerlig tilværelse at være fiskemand!" Og det havde han uden tvivl ret i.

Johannes Pedersen fra Alderslyst (Tidl. Øster Bording) kørte i nogle år rundt i en salgsvogn med ost og med sodavand fra "Valencia" i Hedensted, og da han alt for tidligt døde, fortsatte hans søn Bent (kendt som Oste-Bent) i nogle år ostehandelen.

Sodavand fra Hatting Most- og Mineralvandsfabrik kunne man i en periode købe hos en omkringkørende motorcyklist.

Specielt Hattings grønne sodavand faldt i min smag (men det var længe før grøn blev et meget positivt ladet begreb!).

Også arbejdstøj og skjorter kunne man få leveret til døren via motorcykel fra Refsgaards fabrik på Nørreskov Bakke!

Efter at de fleste husstande havde erstattet det gamle fastbrændselskomfur med et gaskomfur, sørgede "gasmanden" Sehested på Guldbergsgade for forsyningen med SHELL-flaskegas.

I Silkeborg var der desuden depoter for BP, Kosangas og Dalsøgas.

I en længere periode i 1950'erne og 60'erne kom der hvert år en repræsentant fra Linds Kemiske Fabrikker i Holstebro på besøg, og man kunne så bestille varer ud fra et katalog. Det var jo på en måde en forløber for vor tids udbredte on-linehandel, men inden varerne blev leveret, gik der nok lidt længere tid end vi i dag vil acceptere i vores fortravlede og utålmodige verden!

”Landmandsliv” i 1950’erne og 1960’erne.

Det daglige arbejde på gårdene var i nogle henseender som beskrevet under ”Hvinningdal i 1800-tallet”.

Selvfølgelig var der løbende sket en vis udvikling, efterhånden som nye maskiner og hjælpemidler blev tilgængelige, men endnu i begyndelsen af 1960’erne foregik en stor del af arbejdet på marken, i stalden og i laden stadigvæk med metoder, som krævede hårdt manuelt arbejde og mange arbejdstimer. På de fleste gårde var der da også som regel 1 landbrugsmedhjælper (”karl”), og nogle gårde havde også en ”pige i huset”.

Efterfølgende beskrivelse er meget naturligt udarbejdet med udgangspunkt i mine egne og mine søskendes erindringer fra ”Meldgaard”, men arbejdet på alle gårdene i Hvinningdal foregik efter stort set samme model. Når man sammenligner arbejdsmetoderne med nutidigt landbrugsarbejde, må de naturligvis betegnes som ”oldnordiske”, og når jeg fortæller mine børnebørn herom, spørger de meget naturligt, om jeg var barn i stenalderen!

Men for blot 60-75 år siden var dette det normale!

Indtil de første år af 1950’erne var der heste på alle gårde, men i løbet af få år anskaffedes en traktor, så hestene forsvandt efterhånden. På de mindre husmandsbrug overlevede hestene dog helt til begyndelsen af 1960’erne. Gårdene havde typisk et markareal på 25-35 tdr. land og som regel også et mindre skovareal.

Husmandsbrugene havde typisk 10-15 tdr. land.

På alle gårde var der en blandet besætning af køer, kvier og kalve, grise og høns.

Enkelte gårde havde også nogle få gæs, mens får stort set ikke fandtes.

I [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2017, side 5](#) findes en beskrivelse af Kurt Christensens erfaringer fra sin tid som landbrugsmedhjælper i Balle i 1944-45. I Hvinningdal var tilværelsen og arbejdet ikke helt så gammeldags som beskrevet af Kurt Christensen, men nogle dele af historien går dog igen!

Arbejdet i marken.

Såning af korn.

Når foråret kom påbegyndtes markarbejdet, og starttidspunktet kunne variere fra ca. 1. marts til 15. april, idet jorden skulle være rimelig tør inden man startede.

Om efteråret var markerne blevet ”vinterpløjet”, så det første der skete om foråret var, at markerne blev harvet med en fjedertandsharve, som var den bedst egnede harve til jordens første behandling.

Derefter kørte man over markerne med en pigharve eller en ukrudtsharve, inden kornet blev sået på de markarealer, hvor der ikke senere skulle sås roer, eller hvor der var græsmarker.

Der blev sået byg og i mindre omfang havre. Rug blev også dyrket i et vist omfang, men det skulle sås om efteråret. Efter såningen blev markerne tromlet. Vore dages store, gule marker med raps havde endnu ikke vundet indpas, ligesom hvede og majs endnu ikke anvendtes.

Sammen med sædekornet blev der på noget af arealet sået græsfrø med henblik på næste års høst.

Roer.

Lidt senere på foråret blev der sået roer. Der dyrkedes især kálroer (kálrabi) og sukkerroer.

Turnips fandtes stadigvæk, men i begrænset omfang, da denne roesort har meget lav foderværdi og har svært ved at holde sig vinteren over.

I midten af maj skulle der så ”tyndes roer”.

Det var et ret omfattende arbejde, og på flere gårde blev arbejdet udført med assistance af daglejere.

Først blev ukrudtet i jorden mellem roerækkerne fjernet ved hjælp af en radrenser, og derefter gik man med en hakke i gang med roeutdyndingen.

I begyndelsen af 1950’erne blev roefrøene sået med en almindelig såmaskine, og det medførte, at roeplanterne stod alt for tæt, hvorfor det var noget bøvet og krævede en god teknik at foretage udtynding.

Senere begyndte man at anvende en ”enkornsmaskine” til såning af roefrø, og det gjorde udtyndingsarbejdet noget lettere. I slutningen af juni/begyndelsen af juli blev roerækkerne så igen gennemgået med en hakke, og ukrudt i rækkerne blev fjernet.

Arbejdet med roerne var således i nogle henseender som beskrevet i 1800-tallet!

Kartofler.

Kartofler til foderbrug dyrkedes i et vist omfang på de fleste gårde. Med en plov, som var påmonteret et specielt dobbeltskær, blev der lavet render med ca. ½ meters afstand, og heri blev læggekartoflerne anbragt med håndkraft. Herefter blev kartoffelmarken ”hyppet”, så den fik sit karakteristiske udseende.

Højbjergning.

Normalt i midten/slutningen af juni skulle høet bjerges, idet græsset på dette tidspunkt havde nået en rimelig højde.

Græsset blev slået med en slåmaskine, som havde afløst den tidligere anvendte le (”hjelli”), og derefter lå det afklippede græs nogle dage og tørrede på marken. Så blev høet revet sammen med en hjulrive og derefter samlet i høstakke. Kort tid efter blev høet kørt hjem til gården. Høet blev med en fork læsset på landbrugsvognen, kørt hjem til gården og ”forket” ind på loftet over stalden.

For at bevare foderværdien blev der drysset salt i høet inde på loftet.

Bjergning af løst hø var en noget arbejdskrævende operation, så der blev forsøgt diverse løsninger, som kunne lette arbejdet, f.eks. udførelse af høstakke på træstativer, som kunne køres til gården med en speciel grab bag på traktoren. Den store lettelse kom først i begyndelsen af 1960’erne, hvor man rev høet sammen med en siderive og fik det presset sammen på marken i miniballer.

En forudsætning for en god høst var en periode med tørvejr i juni!

Høsten.

Den sidste del af juli og den første del af august var normalt en periode med kun lidt aktivitet på markerne, men ca. i midten af august begyndte årets største begivenhed: Høsten!

Og så kunne man sige som Kim Larsen gjorde mange år senere: ”Så vi be’r bare guderne om godt vejr!”.

Tidligere tiders høstmetode med at bruge en le og binde negene med en håndfuld strå var i løbet af den første halvdel af 1900-tallet afløst af selvbinderen, der – som navnet siger - både høstede kornet og bandt en snor (sejlgarn) omkring negene, der så blev kastet ud til venstre.

Den gamle metode, hvor man slog kornet med le, blev dog stadigvæk anvendt i kornmarkernes hjørner for at undgå, at kornet her blev kørt ned, når traktoren og selvbinderen svingede rundt.

Når man havde høstet en mark lå negene spredt over marken, og så blev de sat sammen i ”sæt” á 6 eller evt. 10 neg. (På luftfotos fra 1950’erne kan man se kornsættene på mange marker).

Hvis vejret holdt tørt, kunne man derefter i løbet af ret kort tid køre negene hjem i gårdens lade. Hvis det derimod blev regnvejr, kunne bjergningen af kornet godt trække ud, og enkelte gange kunne det ske, at de sidste neg først kunne køres hjem i oktober måned.

Med en fork blev negene læsset på vognen i op til 3 m’s højde, kørt hjem til gården, læsset ind i laden gennem en luge og lagt på plads på ”logulvet”. Hvis høsten var så stor, at der ikke var plads til alle negene i laden, blev negene stakket udendørs i en såkaldt ”hæs”.

Når markerne var ryddet for kornneg blev de ”skrælplovet”, dvs. pløjet i lille dybde.

I begyndelsen af 1960’erne begyndte mejetærskning at vinde indpas – især ved hjælp fra maskinstationer. Lige pludselig blev høstarbejdet meget lettere, da høst, tærskning og halmpresning foregik i én operation.

Roehøsten

Ca. i midten af oktober foregik roehøsten.

Kålroerne var de letteste at have med at gøre, idet man med en ret simpel roeoptager (med et indbygget skær) spændt efter traktoren eller efter hestene både kunne skære toppen af roerne og få dem samlet i en række på jorden. Kålroetoppene var ikke noget værd som foder, så de blev blot pløjet ned når roerne var bjerget.

Sukkerroerne var mere bøvlede. De skulle først manuelt ”aftoppes” med et ”topjern” og roetoppene blev samlet i rækker mellem roerne. Så blev den afhuggede roetop med en greb læsset på vognen, kørt hjem til gården og med en greb læsset ind af lugen til ensilagesiloen. Lugen sad tit oppe i ca. 3 m’s højde, så det var noget bøvlet arbejde.

I slutningen af 1950’erne fremkom grønthøsteren, og det gjorde arbejdet med roetoppen noget lettere.

Efter at roerne var aftoppede kørte man over marken med en roeoptager, som samlede 2 rækker roer i 1 række løse roer. De blev så læsset på vognen med en ”stikgreb”, og når vognen var fuld, kørte man hen og læsede roerne af i en roekule med en ”roegreb”.

Roekulen blev derefter dækket med halm og jord, og så var roerne parate til at blive afhentet i vinterens løb.

Som det fremgår var roedyrkning noget som krævede mange forskellige arbejdsoperationer fra såning til høst!

Kartoffelhøst

I oktober var det tid til kartoffelhøsten, og det gav i skolernes efterårsferie beskæftigelsesmuligheder for bl.a. skolebørn. Derfor har efterårsferien i mange år også været benævnt ”kartoffelferien”.

I 1950’erne var en kartoffeloptager af den type som ses her meget anvendt (Billede fra Herregården Hessel).

Rotoren bagpå maskinen kørte rundt, når maskinen blev trukket af et par heste eller af en traktor. Grenene på rotoren gravede kartoflerne op, og de blev kastet over i sigten til venstre, der også drejede rundt når maskinen kørte. Kartofflerne blev nogenlunde rensat for jord og blev efterladt i en række på jorden, og så kunne man gå i gang med at samle dem op med håndkraft.

I Hvinningdal var det især Anders Conradi på ”Højgaard” der havde en betydelig kartoffelavl.

Gødning.

En forudsætning for, at der kunne blive en god avl på markerne var, at der blev tilført gødning.

Den billigste slags gødning var naturligvis det møg og ajle, som besætningen på gården selv producerede.

Ajlen løb selv fra staldene ud i en ajlebeholder, og når den var fuld, blev indholdet pumpet op i en ajletønde og kørt ud på marken. På alle gårdene var der en ajlepumpe fra P. Mortensen i Herning, men modellen fra omkring 1950 var uden motor, så man måtte bære den ret tunge støbejernsmotor fra malkeanlægget ud og sætte den på pumpen.

Ajletønderne var fremstillet i træ, så de kunne godt ved udtørring blive utætte, men en god gang regnvejr kunne dog som regel løse det problem!

Udkørsel og spredning af møg på markerne var en større operation. I begyndelsen af 1950’erne skete det på følgende måde:

Møget blev med en ”møggreb” læsset fra møddingen op på vognen, og når den var fyldt, kørte man ud på marken. Så blev det trukket af vognen så det lå i dynger på marken, hvorefter det blev spredt med en ”møggreb”. Derefter blev det pløjet ned.

I slutningen af 1950’erne blev det dog almindeligt at leje en maskinstation til dette arbejde, og de kom så som regel med en gummiged og 2 eller måske 3 traktorer med en efterspændt møgspreader, og så gik det lige pludselig hurtigt!

I modsætning til vore dages gylle gav denne form for håndtering af dyrenes efterladenskaber kun anledning til ubetydelige lugtgener!

”Naturgødningen” blev suppleret med spredning af kunstgødning og salpeter.

Kornmarkerne blev sprøjtet for ukrudt, men slet ikke i det omfang som senere blev almindeligt.

Klargøring af markerne til vinteren.

Når alle afgrøder var høstet, blev markerne klargjort til vinteren ved udførelse af ”vinterpløjning”.

I nogle mindre arealer blev der sået vinterrug under anvendelse af samme metoder som beskrevet under forårssåningen. Vinterrug, som er en rimelig hårdfør kornart, var især velegnet til de ”magre” jorder, men såningen skulle helst ske i slutningen af september eller i begyndelsen af oktober.

Arbejdet i laden.

Tærskning.

Efter at høsten var bragt i hus, skulle der med passende mellemrum tærskes korn i løbet af vinteren og foråret.

I 1913 havde Dronningborg Maskinfabrik i Randers konstrueret et af de første tærskéværker i Danmark, så tærskéværket afløste efterhånden tidligere tiders arbejdskrævende tærskning med plejl.

I størstedelen af 1900-tallet var Dronningborg Maskinfabrik den førende producent i Danmark af tærskéværker og kværne, og efter ca. 1960 også af mejetærskere.

Det var imidlertid et problem, at gårdene ikke havde elektricitet til rådighed førend i slutningen af 1920'erne og for visse vedkommende ikke førend i midten af 1940'erne.

Nogle steder (dog mig bekendt ikke i Hvinningdal) var der en vindmølle eller et hestetrasket spil på gården, men det var dog - i forhold til elektromotoren - en noget ustabil og uhensigtsmæssig form for drivkraft.

Ved tærskning blev kornnegene forket ned fra ”logulvet”, og blev lagt enkeltvis op på ilæggerbordet, hvor bindegarnet blev skåret over, og det løse neg blev skubbet ind i tærskéværket.

Såfremt man ikke fik skåret bindegarnet over, slutte tærskéværket neget på én gang, og det medførte som regel, at maskinen gik i stå, fordi drivremmen fra motoren sprang af!

Efter en tur gennem tærskéværket var negene delt i kerner, halm og avner.

På ”tudene” var anbragt jutesække, som kernerne faldt ned i. Avnerne blev blæst ud forinden til venstre, mens halmen kom ud foroven til venstre.

Halmen fortsatte så gennem en ”halmpakker”, som på en sliske skubbede halmen op på loftet over stalden.

”Halmbanen” kunne dog til tider blive ustabil og bule op, så det hele faldt ned på gulvet, og så måtte det løse halm forkes op på loftet!

Senere i 1950'erne blev ”halmpakkeren” afløst af en halmpræsser, som bandt halmen i baller, og så blev det hele lidt mere stabilt.

Avnerne var et ret irriterende produkt. Hvis man fik avner ind under tøjet, kløede det aldeles rædsomt!

I det hele taget var tærskearbejde meget støvende, og da man dengang ikke kendte til åndedrætsværn, var det uden tvivl også meget usundt!

Maling af korn.

Kornet blev fortrinsvis anvendt til fodring af grise, men inden det kunne serveres for dem, skulle det en tur gennem kværnen.

Den mest udbredte kværntype var Dronningborg Maskinfabriks Dania-Kværn. Sækkene med korn blev tømt ud i tragten på toppen af kværnen (som regel efter deling af indholdet i mindre portioner), og når motoren blev startet kom der malet korn (”grutning”) ud af tudene, hvor der i forvejen var påsat sække til opsamling af ”grutningen”.

På nogle gårde var der et ”kornloft” over kværnen, og ved påmontering af en kornblæser på tærskéværket kunne man gøre arbejdet med maling af korn noget lettere.

Kværnstenene skulle med passende mellemrum ”bildes”, således at ”grutningen” blev af ordentlig kvalitet. I Balle Sogn var der adskillige ”kværnbildere”. (Se f.eks. under ejendommen Karlshøjvej 3).

Arbejdet i stalden.

Dyrene i stalden skulle passes hver dag året rundt, så det blev ikke til ret mange fridage i årets løb, og ferier var et stort set ukendt begreb på landet i 1950'erne.

Kvægbesætningen.

Tidligt om morgenen og igen ved 17-tiden om eftermiddagen skulle køerne malkes.

Omkring midten af 1900-tallet var tidligere tiders håndmalkning, som på nogle gårde blev udført af "malkepiger", alle steder afløst af malkemaskinen.

En eller 2 spande (som ses ved siden af) blev tilsluttet ventiler, der var placeret under loftet på et gennemgående stålrør, som var tilsluttet en vacuumpumpe i malkerummet.

Denne gav en karakteristisk lyd fra sig, hvorfor man som regel kunne høre, når naboen var i gang med malkningen.

Når "maskinspanden" var ca. halvfylt, blev indholdet hældt over i en 40 l mælkejunge ("mejerispand"), og når denne spand var fyldt, blev mælken afkølet. Det var nødvendigt for at mælken kunne holde sig nogenlunde frisk, indtil spandene blev afhentet af mælkekusken

op ad formiddagen. Der fandtes flere forskellige typer mælkekølere, men fælles for dem alle var, at de medførte et ret stort forbrug af koldt vand.

Stort set alle landmænd i Hvinningdal var medlem af Sinding Kontrolforening. Det medførte at der med jævne mellemrum kom en kontrolassistent på gården, og han foretog prøver og analyser af mælken fra alle køerne. Inden han kom på besøg blev "kontrolkassen", som var ret stor, leveret af den landmand, som sidst havde haft besøg af kontrolassistenten.

Når mælken var afleveret på mejeriet, kom mælkekusken senere tilbage med syrnede mælk, skummetmælk og kærnemælk, der blev anvendt til at fodre grisene.

Køernes foder bestod af hør og halm, kålrabi, ensilage, kraftfoder og masser af vand.

Roerne blev sendt gennem en "roerasper", som fjernede det meste af jorden på roerne og derefter snittede disse, så køerne kunne spise dem. Roerne opbevarede i "roehuset" og når lageret her var ved at være tomt, blev nye forsyninger hentet fra roekulerne på marken.

Fra om foråret og til sidst på efteråret blev køerne hver morgen sendt på græsmarken efter morgenmalkningen, og de blev så hentet hjem inden malkningen om aftenen.

Hver dag skulle der muges ud i kobåsene og i grebningen bagved køerne. Det foregik med møggreb, skovl og trillebør, som blev kørt ud og tømt på møddingen, og derefter fik køerne frisk strøelse i båsene: Halm og avner. Kvier og kalve blev stort set fodret ligesom køerne, men de nyfødte kalve fik normalt kun "råmælk" fra moderen i en periode efter fødslen.

De såkaldte sødmælkskalve blev ekstra forkælet, idet de som navnet siger fik sødmælk som en væsentlig del af kosten.

Køerne kunne normalt levere mælk i ca. 5 år, så udskiftning blandt køerne var relativt sjælden.

I 1800-tallet havde hver landsby en "bytyr", som sørgede for slægtens videreførelse, men den var for længst afløst af kunstig befrugtning. I Hvinningdal var det inseminør Jørgen Gjelstrup, som kørte rundt og sørgede for det fornødne, så han blev altid omtalt som "Den kunstige"!

Når en landmand var på besøg hos andre landmænd, var der tradition for, at man gik en tur ud i stalden for at se på besætningen. Hvis det var om foråret, når køerne lige var kommet på græs, kunne det hænde, at de havde tynd mave, så hvis man stod for tæt på, kunne det gå ud over tøjet. Det tog man normalt ikke så højtideligt, og så sent som i slutningen af 1970'erne, da jeg havde adskillige møder med kommunalbestyrelsesmedlemmer i Viborg- og Randersområdet, kunne man opleve, at en gårdmand kom til mødet iklædt tøj, som lugtede umiskendeligt af "kostald"!

Grisene.

På en gård var der i begyndelsen af 1950'erne typisk 3-5 grisesøer som i årets løb fik 2 kuld smågrise á typisk 10-12 stk. pr. kuld. Der skulle holdes øje med, hvornår soen var parat til at få besøg af en orne, og når tiden var inde, ringede man f.eks. til Anders Conradi på "Højgaard", som i nogle år havde ornecentral.

Når soen skulle "fare" var det klogt at holde vagt, for ellers risikerede man, at soen lagde sig ovenpå en nyfødt gris og klemte den ihjel.

De nyfødte grise fik derefter i en periode på ca. 5 uger al deres ernæring fra moderen.

Hangrisene blev som regel kastrerede når de var 10-14 dage gamle.

Når de var vænnet fra blev de fodret morgen og aften med grutning og skummetmælk/syrnet mælk samt rengjorte og raspede sukkerroer. Kogte kartofler var også et udmærket foder til grise.

En gang om året blev kartoffelkullen på marken tømt, og kartoflerne blev med traktor og vogn kørt til kartoffelkogeriet lige nord for Skæggær (Viborgvej 110) og taget med retur, når de var kogt.

Grisene fik også tilskudsfoeder ("Grokraft" og "Sokraft") som de fleste steder blev leveret af L.C. Lauritzen i Silkeborg. Endvidere blev der anvendt fiskeolie.

Hver dag skulle der muges ud hos grisene, og griselort var mere træls at håndtere end komøg, da det var mere tyndtflydende og derfor også vanskeligere at køre op i møddingen på trillebøren!

Når grisene var 5-6 måneder gamle og vejede omkring 70 kg, blev de afhentet af en vognmand og kørt på slagteriet.

På de fleste gårde var grisene – ligesom køerne – underlagt en kontrolordning. "Svinekontrollen" kom på jævnlige besøg og udarbejdede foderplaner.

Husmoderens arbejde.

I 1950'erne og 60'erne var arbejdsfordelingen på en bondegård stort set, som den havde været i 1800-tallet: Manden stod for arbejdet i stalden og på marken, mens husmoderen varetog alt det øvrige arbejde.

Det kan vel siges, at overskriften fra afsnittet "Tilværelsen i Hvinningdal i 1800-tallet" stadig var gældende: "*Kvinderne på landet havde utallige pligter*":

At føde børn, at passe børn, at sørge for mad på bordet, fremstilling og vedligeholdelse af tøj samt tøjvask, indkøb - og meget mere!

Tidligere tiders store børneflokke var ganske vist – med nogle få undtagelser – en saga blot, og det almindelige var nu 3, 4 eller max. 5 børn i hver husstand.

Kvindernes arbejde med ølbrygning, kartning og spinning var også udgået af repertoire, men der var stadigvæk rigeligt at se til.

Madlavning.

Vor tids madlavningskultur, hvor begge ægtefæller deltager i madlavningen, var et ukendt begreb, og jeg tror faktisk ikke, at nogen mænd på landet var i stand til eller havde lyst til at lave mad, så den daglige madlavning påhvilede udelukkende kvinderne.

På gårdene blev der som regel slagtet en gris hvert år, og selv om hjemmeslagteren grovparterede grisen, var der stadig meget arbejde, som husmoderen selv skulle udføre. Grisen skulle finparteres og der blev lavet medisterpølse og blodpølse ved anvendelse af de rengjorte tarme fra grisen. Fremstilling af fars skete med en håndtrukken kødhakker og ved omrøring i et fad.

Elektriske røremaskiner som "Ballerup Master-Mixer" kom først rigtig frem i slutningen af 1950'erne.

I tiden før frysehuset i Hvinningdal eksisterede (før 1952) blev kødet saltet og opbevaret i et saltkar, så det var naturligvis en lettelse, da det blev muligt at anbringe kødet i fryseboksen og hente det, efterhånden som det skulle bruges.

Køleskabet blev først almindeligt i begyndelsen af 1960'erne, så man skulle være meget påpasselig med opbevaring af fødevarer, for at de ikke blev fordærvede. I ethvert landbokøkken var der et "spisekammer", men da det var uden køling var funktionen noget tvivlsom.

Varme i huset.

At sørge for varme i stuehuset påhvilede også husmoderen. I tiden før oliefyrene kom frem, måtte husmoderen hente tørv eller brænde i udhuset. Der skulle tændes op i komfuret og i kakkelovnen, og ilden skulle holdes i gang.

At skaffe brænde var dog mændenes opgave. I 1950'erne, hvor man stadigvæk fyrede med tørv og brænde, blev der som regel fældet træer i skoven, og tyndet ud i beplantningen. Udbyttet blev så transporteret hjem på gårdspladsen, hvor stammerne og tykke grene blev savet til brænde, mens de tyndere grene blev sendt gennem en "kvashugger" og anvendt til optænding.

De bedste træstammer blev kørt til Gl. Balle Savskæreri, og skåret op til brædder og planker

I midten af 1950'erne blev der installeret centralvarmeanlæg med en fastbrændselskedel på de fleste gårde, og man gik over til hovedsageligt at fyre med koks. Samtidig blev de gamle komfurer og de gamle gruekedler fjernet og blev erstattet af komfur, ovn og gruekedel, som blev opvarmet med flaskegas.

I 1960'erne fik man de fleste steder installeret oliefyr, og herefter ophørte husmoderens fyrbøderjob!

Haven.

På landet var det ikke førend i begyndelsen af 1900 - tallet, at man begyndte at gøre noget ud af haverne. Adskillige billeder fra omkring år 1900 viser, at det areal, som senere blev til nydelige haver, på dette tidspunkt nærmest henlå som græsmarker. Der havde dog i en del år som regel været en "kålgård" på hver ejendom. I den første halvdel af 1900-tallet blev der anlagt egentlige haver med både græsplæne, prydbuske, blomster og frugtræer, ligesom man fik en egentlig køkkenhave med bær, ærter, kål, bønner, rødbeder og meget andet. (Se f.eks. billedet af det nydelige haveanlæg ved "Damgaarden" i et senere afsnit).

Og hvem skulle så holde haven i orden og sikre udbyttet fra køkkenhaven? Husmoderen! Herunder hørte også henkogning og syltning af frugt, bær og grønsager, så der var forsyning til hele vintersæsonen. En del frugt og bær blev dog opbevaret i fryseboksen, da dette blev muligt.

Tøj.

De fleste husmødre på landet syede, strikkede og reparerede tøj i et vist omfang. I Silkeborg var der dog adskillige tøjbutikker, og især hos Peter Christensen ("Peter Vævefejl") i Vestergade kunne man gøre billige indkøb, men "øgenavnet" fortæller vel også lidt om årsagen til de lave priser!

Storvask.

Det grundlæggende arbejde var først at lægge tøjet i blød. Man opvarmede en gruekedel med vand, kom tøj og vaskemiddel i kedlen og rørte rundt med en træstok. Når det havde kogt, tog man tøjet op, og i en vaskebalje blev det på et vaskebræt gnutbet godt igennem. Så blev tøjet skyllet flere gange, vredet i en vridemaskine og hængt op på tørresnoren.

Der fandtes dog også forskellige typer "mekaniske" vaskemaskiner. En simpel type var den såkaldte "vugge", hvor tøjet blev gnutbet hen over nogle zinkriller ved håndkraft, men tøjvask var stadigvæk hårdt arbejde.

Brug af "vuggen" og vaskebrættet ophørte ca. i midten af 1950'erne, da elektriske vaskemaskiner var kommet på markedet, og "vuggen" blev derefter mange steder fyldt med jord og beplantet med blomster!

"Ferm" fra fabrikken i Ulstrup var en af de mest brugte vaskemaskiner i 1950'erne. Maskinen var hvid, tøndeformet, med lodret drivaksel og en tilhørende vridemaskine. I Silkeborg kunne man flere steder leje en Ferm vaskemaskine, som blev bragt ud og afhentet igen efter brug, og der var også i en periode en vaskemaskine på andelsbasis i Hvinningdalområdet.

I begyndelsen af 1960'erne anskaffede man de fleste steder sin egen elektriske vaskemaskine, men tørretumblere kom først senere på markedet.

Rengøring.

At holde rent i stuehuset på en gård var et stort arbejde. Der var af gode grunde mere støv på en gård, end man kendte i byen, og specielt i den periode, hvor der blev fyret med tørv og træ i kakkelovn og komfur, skulle der ofte gøres rent.

Heldigvis var støvsugeren allerede i 1930'erne og 40'erne ret udbredt.

Træ- og linoleumsgulve skulle selvfølgelig vaskes med passende mellemrum, men de skulle også vedligeholdes ved sæbebehandling og med boning og evt. fernisering.

Et specielt fænomen på landet var, at der især i de varme somre var en ukristelig masse fluer, som selvfølgelig også gav deres bidrag ved tilsmudsning af rummene i stuehuset.

Indkøb.

Indkøb sorterede også under husmoderen. I 1950'erne skete langt de fleste indkøb af dagligvarer i en af de to lokale købmændsforretninger, og her var en opgave, som børn kunne være behjælpelig med. I "kontrabogen" blev skrevet, hvilke varer der skulle hentes, og så kunne man sende et barn afsted med en kurv i hånden. Købmanden fandt varerne frem og noterede priserne i "kontrabogen", og så var det hjemad med den fyldte kurv.

Fra omkring 1960 begyndte forretningerne i Silkeborg (OKA, Løvsbjerg og lidt senere Føtex) at friste også omegnens beboere med priser, som købmændene i Hvinningdal havde svært ved at konkurrere med, og så gik det som man måtte forvente: Den gamle købmændsbutik lukkede. (Se under Hvinningdal Gamle Købmandshandel).

Fjerkræ.

På alle gårdene i Hvinningdal var der en større eller mindre fjerkræbesætning, og pasning af høns hørte også med til husmoderens arbejdsopgaver. Nogle steder udrugede man også kyllinger.

Hønsene blev fodret med hønsefoder og strandskaller, og om dagen blev de lukket ud i hønsegården, som i øvrigt var et fortrinligt sted til kirsebærtræer, idet hønsenes efterladenskaber gav store og saftige kirsebær.

Begrebet burhøns var endnu ikke opfundet.

En høne lagde stort set hver dag et æg, og når æggekassen var fyldt, blev den afhentet af Midtjysk Ægexport i Silkeborg

Børn og arbejdet på gårdene.

På alle gårdene deltog børnene i større eller mindre omfang i arbejdet på gårdene – som regel begyndende med de lettere arbejdsopgaver i 7-8 års- alderen.

For mit eget vedkommende fik jeg i årenes løb prøvet alle de beskrevne arbejdsoperationer, men måske ikke altid i det omfang, som mine forældre håbede eller forventede!

Familielandbruget forsvinder.

Jeg afslutter dette afsnit med lidt statistik for perioden 1950 – 2010, som vel klart illustrerer, hvorfor de traditionelle familielandbrug forsvandt.

Landbrugsstatistik 1950 - 2010	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010
Antal landbrugsbedrifter	205.835	196.076	148.512	119.155	79.338	62.788	35.674
Antal beskæftigede i primære landbrug	396.999	300.025	173.117	121.400	102.977	60.092	57.700
Antal landbrug med kvæg	184.800	166.700	96.300	42.400	21.500	9.800	3.500
Antal landbrug med svin	ca. 200.000	ca. 180.000	ca. 80.000	ca. 40.000	12.512	8.304	3.294
Køer i alt	1.577.000	1.438.000	1.153.000	1.104.000	839.988	760.310	665.403
Indvejet mælkemængde mio kg	4.813	5.082	4.273	4.910	4.229	4.482	4.949
Gennemsnitlig årlig ydelse pr. kø kg	3.911	4.192	4.615	5.243	6.628	7.610	9.663
Antal mejerier	1.571	1.339	524	208	53	30	20
Gennemsnitlig behandlet mælkemængde pr. mejeri	3.063.654	3.795.370	8.154.580	23.605.769	79.792.453	149.400.000	247.450.000
Gennemsnitlig mælkeproduktion pr. bedrift	26.044	30.486	44.372	115.802	196.698	457.347	1.414.000
Gennemsnitlig antal køer pr. bedrift	9	9	12	26	39	78	190
Svin i alt	3.235.000	6.147.000	8.361.000	9.957.000	9.457.000	11.921.000	12.331.000
Antal slagtede svin pr. år ca.	6.000.000	11.000.000	15.000.000	19.000.000	18.000.000	22.000.000	23.000.000
Antal slagterier	77	77					

Kilde: Danmarks Statistik og "Dansk Mejeribrug".

Antallet af landbrugsbedrifter faldt med over 80 %, og en stor del af de tilbageværende var hobby- eller fritidslandbrug, og antallet af beskæftigede faldt med ca. 85 %.

Selv om antallet af køer faldt til under det halve, var mælkemængden i hele perioden stort set konstant, men i stedet for 1571 små mejerier i 1950, var der i 2010 kun 20 store mejerier.

Svineavl havde derimod et voldsomt opsving, men både slagtesvin og mælk blev efterhånden produceret på store, gennemmekaniserede virksomheder.

I 2019 producerede Danmarks største "svinefabrik" f. eks. over 200.000 slagtesvin pr. år, så i dette spil har det traditionelle familielandbrug for længst måttet melde pas.

Fremtiden?

Det nye Hvinningdal må vel i dag betragtes som stort set færdigudviklet, og det gamle Hvinningdal er definitivt afviklet.

Det samme gælder for Lysbro, og stort set ethvert spor af fortidens landbrugs- og industrivirksomheder samt forretninger er effektivt fjernet overalt.

I 2003 skrev forfatteren Bent Rasmussen bl.a. følgende:

"Herningvej var Lysbros strøggade. Her lå posthus, to købmandsforretninger, trikotagehandler, hotel, station og meget mere. Og selv om verden er aflave - ikke mindst i denne Silkeborgs vestre bydel - kan man dog endnu gå i teatret, drikke sig en øl i Hyttefadet, sætte penge i Folkesparekassen, få motorsaven og plæneklipperen justeret og bestille en nedrivning hos Kingo Carlsen. Man kan købe sig ind i de nye alt for høje huse mellem vejen og jernbanen, følge Arrivas overholdelse af køreplanen, nyde sit otium, kigge ud over Ørnsø og trille tommelfingre."

20 år efter er de fleste af de nævnte muligheder så også forsvundet!

Der er nu bygget utallige huse, og de er vel alle meget pæne, men måske vil man om en gang i fremtiden sige det samme, som man i flere år sagde om 60'ers husene med grå eternittage og svenskrødt træværk: Det er lidt for kedeligt og ensformigt!

Men det er vel som Niels Hausgaard synger: "De flest' hår jo magten så det er så nemt – det blywer præcis som de flest' hår bestemt".

Det er vist svært at finde flere områder, hvor der kan opføres mere eller mindre velgennemtænkt bebyggelse. Nu har Hvinningdal jo fået sin imponerende kirke på det højeste punkt, og det eneste, som jeg nu umiddelbart kan få øje på af fremtidige projekter, er en konklusion på de mangeårige planer om at forlænge Vestre Højmarksvej helt til Funder.

Allerede i begyndelsen af 1960'erne fortalte min far mig, at der nok en dag ville komme en stor vej gennem dalen nord og vest for Hvinningdal, men ting ta'r tid, og måske er dette projekt i virkeligheden blevet overhalet af motorvejen.

Diskussionerne om motorvejens placering fandt jo sted i massevis af år, men da beslutningen endelig blev taget, gik det til gengæld ret hurtigt med at få den ført ud i livet og oven i købet til en noget billigere pris end budgetteret, så nu ligger motorvejen der, og det er uden tvivl meget fornuftigt.

Men set med mine øjne forekommer det uforståeligt, hvis man evt. beslutter at lave en ny vej parallel med motorvejen.

I min barndom blev en del af området mellem Kjellerupbanen og Nørhedevej kaldt "Lyngbakkerne" og her var både lyng, tyttebær og blåbær og også en gang imellem en hugorm.

Dog var en del af området allerede dengang molestreret på grund af grusgravning.

Hvis - og jeg skriver udtrykkeligt hvis - der skal udføres en vejforbindelse fra svinget på Eidervej/Vestre Højmarksvej, mener jeg, at den helt klart skal udføres ved tilslutning til motorvejen, som er beliggende kun ca. 500 m nordvest for vejsvinget. Tilslutningen vil være beliggende langt fra nærmeste nabo, og jeg er sikker på, at en dygtig landskabsarkitekt også kan indpasse anlægget i naturen og skabe smukke omgivelser.

Rent teknisk kan det sagtens lade sig gøre, og kan nok udføres for ca. 1/5 af prisen for en ny parallelvej. Der er allerede nu en tunnel under motorvejen på den viste lokalitet og denne tunnel vil formentlig kunne ombygges ved etablering af en tilkørsel.

I forbindelse med projekteringen af motorvejen blev der i sin tid nævnt en mulighed for et tilslutningsanlæg i Hvinningdal, og da den nærmeste afkørsel mod øst er nr. 30 og mod vest nr. 33, er der jo tilsyneladende allerede taget højde for et tilslutningsanlæg ved Hvinningdal!

Argumenterne imod et nyt tilslutningsanlæg har indtil videre været følgende:

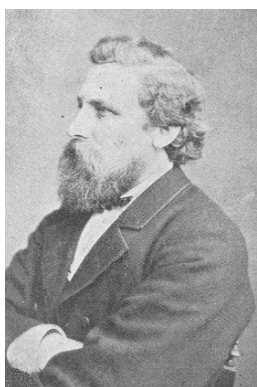
1. Vejdirektoratet har ingen planer om at etablere en ny motorvejtilkørsel.
2. Silkeborg Kommune har ingen planer om at etablere en ny motorvejtilkørsel.
3. Silkeborg kommune er i forvejen tilgodeset med en del motorvejtilkørsler.
4. Vejdirektoratet er ”svære at danse med”.

Efter min opfattelse er ovenstående meget dårlige argumenter for at bruge ca. 250 mio. kr. på en over 3 km lang parallelvej med motorvejen igennem et område, som kunne blive et værdifuldt naturreservat, når man måske kan nøjes med at bruge 50 mio. kr.!

Eftersom motorvejen i sin tid blev billigere end forventet kunne man endog - måske lidt naivt - forestille sig, at staten helt eller delvis vil finansiere selve tilslutningsanlægget. Det er dog sket ved andre motorvejsafkørsler (Horsens C - afkørsel 56b), og her undgik Horsens Kommune at skulle anlægge en 3 km lang parallelvej med E45!

Og så kunne man måske i en rundkørsel rejse en mindsten for Anders Jensen Meldgaard, der blev født på den samme gård som jeg selv – blot 100 år tidligere.

(Nu har Funder jo for nogle år siden fået hele 2 statuer i rundkørslerne – af Tollundmanden og af Ellingpigen). Som angivet under ”Meldgaard” i del 2, udgav Anders Jensen Meldgaard i 1870’erne og 80’erne adskillige bøger under forfatternavnet Sigurd Lind, og i en af disse beskrev han livet og naturen på Hvinningdal Hede:

”Jeg kom tidligt til at tage del i arbejdet på gården, og som dreng drev jeg fårene ud på heden og blev snart fortrolig med den særegne natur, der rådede her. I timevis kunne jeg ligge i lyngen og lytte til vindens susen over lyngtæppet, til lærkens glade triller og til hjejlsens klagende skrig. Jeg glædede mig over hver fuglerede, jeg fandt i mit kongerige og græd bitre tårer, når jeg fandt en rede plyndret af hedens rovdyr. Hugormen var min arge fjende, den lærte jeg tidligt at være mig for, men blev dog alligevel en dag mærket af dens gifttænder og lå flere timer lammet i det ene ben, før gårdens karl fandt mig og bar mig hjem. Blev tiden for lang ude på heden læste jeg Ingemanns romaner. De optog mig i allerhøjeste grad, og når jeg var færdig med en af bøgerne, genoplevede jeg i leg alle de historiske begivenheder, Ingemann så levende havde skildret.”

Nu skal man naturligvis ikke svømme hen i romantiske forestillinger om at genskabe fortiden, men hvis forlængelsen af Vestre Højmarksvej bliver endelig skrottet, ville der være mulighed for en delvis genskabelse af den natur, som Anders Jensen Meldgaard beskrev for ca. 150 år siden, og måske kunne en poetisk sjæl en gang i fremtiden blive inspireret heraf.

Desværre har vi i Danmark en mangeårig tradition for, at trafikprojekter (i hvert fald dem der sorterer under Vejdirektoratet) besluttet af dødrætte politikere ved studehandler i de sene nattetimer og ud fra mere eller mindre realistiske forudsætninger.

Sådan bliver det jo nok også i dette tilfælde!

Sådan så Hvinningdal ud i 1925

- og sådan ser det samme område ud i 2025

Hvordan ser det mon ud i 2125?

INDHOLDSFORTEGNELSE.

DEL 2.

Gårde, huse og mennesker i Hvinningdal ..... Side 68

Landsbyens gårde og huse..... Side 69

Gård nr. 1 – ”Vestergaard”.....	Side 71
Gård nr. 2 – ”Meldgaard”	Side 74
Gård nr. 3 – ”Lindegaarden”.....	Side 82
Gård nr. 4 – ”Damgaard”	Side 86
Gård nr. 5 – ”Højgaard”	Side 90
Gård nr. 6 – ”Winthers Gaard”	Side 95
Gård nr. 7 – ”Højholt”	Side 100
Gård nr. 8 – ”Holms Gaard”.....	Side 102
Gård nr. 9 – ”Gadkær”	Side 103
Gård nr. 10 – ”Martsgaard”	Side 106
Gård nr. 11 – ”Møllehovedgaard”	Side 109
Gård nr. 12 – ”Birkebakken”	Side 111
Gård nr. 13 – ”Kildevæld”	Side 116
Gård nr. 14 – ”Solbakken”	Side 118
Gård nr. 15 – ”Lundegaard”	Side 121
Gård nr. 16 – ”Holbølgaard”	Side 123
Gård nr. 17 – ”Drejergaardsvej 128”	Side 126
Gård nr. 18 – ”Bækkelund”	Side 127
Gård nr. 19 – ”Viiums Gaard”	Side 129
Gård nr. 20 – ”Blikhuset”	Side 131

Hus – Hvinningdalvej 75	Side 134
Hus – Hvinningdalvej 80	Side 135
Hus – Hvinningdalvej 83	Side 137
Hus – Hvinningdalvej 84	Side 138
Hus – Hvinningdalvej 85	Side 140

Ejendommene vest for motorvejen (”Heden”)..... Side 142

Nørhedevej 22 – ”Vinterlyst”	Side 144
Nørhedevej 24 – ”Købmandsforretningen”.....	Side 147
Nørhedevej 26 – ”Grusgraven”	Side 150
Nørhedevej 27 – ”Dybdalsgaard”	Side 152
Nørhedevej 28 – ”Korsbakke”	Side 153
Nørhedevej 30 – ”Gustavussen”	Side 155
Nørhedevej 31 og 36 – ”Bigård og frugtplantage”	Side 156
Karlshøjvej 3 – ”Den gamle smedje”	Side 158
Karlshøjvej 1 – ”Amalienborg”	Side 160
Jordkærvej 9 – ”Hvinninggaard”	Side 162

Hvinningdal Bakke ..... Side 164

”Højholt”	Side 164
Hvinningdalvej 62	Side 167
Hvinningdalvej 46	Side 168
Hvinningdalvej 44A	Side 169
Hvinningdalvej 32	Side 170
Hvinningdalvej 49	Side 171
Hvinningdalvej 51	Side 172
Odinsvej 1	Side 174
Hvinningdal Bakke 2022 (Kort)	Side 177
Bendte Seidelins fortælling om Hvinningdal Bakke	Side 178

Gårde, huse og mennesker i Hvinningdal

Efterfølgende afsnit indeholder kort, billeder og beskrivelse vedr. de enkelte gårde og huse, som var beliggende i Hvinningdal ejerlav omkring midten af 1950'erne.

Der er foretaget en underopdeling i 3 afsnit:

- Selve landsbyen og de nærmestliggende gårde.
- Området vest for motorvejen (Hvinningdal Hede)
- Hvinningdal Bakke

Beskrivelsernes omfang er ret naturligt meget forskellige for de enkelte ejendomme, da det både afhænger af, hvor meget skriftligt materiale, der har været tilgængeligt og hvor godt mit eget kendskab har været.

Det samme er tilfældet for de personer, der omtales i afsnittet.

Jeg har bestræbt mig på at omtale personer i positive eller neutrale vendinger.

Det kan naturligvis foranledige nogle læsere til at spørge, om der da slet ikke har været noget negativt, som der kunne fortælles om?

Det har der jo sikkert, for selvfølgelig var sladder og nedsættende bemærkninger også et begreb, som man kendte i Hvinningdal, men jeg kan med god samvittighed skrive, at jeg aldrig har følt det som et problem, der fyldte meget i dagligdagen, og da slet ikke som et emne, som jeg føler relevant at spille ret mange linjer på i denne fremstilling.

Der forekommer rigtig mange navne og årstal i beskrivelserne og der kan ikke garanteres for, at de i alle tilfælde er fuldt korrekte, og de er på ingen måde fyldestgørende.

Såfremt en læser skulle ønske at gå dybere ind i f.eks. familieforholdene må henvises til enten "råmateriale" på Silkeborg Arkiv eller evt. til slægtsforskningsprogrammerne på internettet (Geni, My Heritage el. lign.).

Kirkebøgerne indtil slutningen af 1950'erne findes også på internettet, og her kan hentes mange oplysninger, hvis det skulle have interesse. <https://arkivalieronline.rigsarkivet.dk/da/geo/geo-collection/5> (Søg under Viborg Amt – Balle Sogn).

Det må desværre også erkendes, at billedmaterialet omhandlende de enkelte personer er noget tilfældigt, idet jeg selvfølgelig har været afhængig af muligheden for at fremskaffe relevante billeder.

I "råmateriale" forekommer flere forskellige stavemåder for nogle af navnene. Det gælder f.eks. det udbredte efternavn "Winther" samt gårdnavnet/familienavnet "Meldgaard", der begge forekommer med flere forskellige stavemåder.

Jeg har valgt konsekvent at anvende de her nævnte stavemåder, selv om det muligvis ikke i alle tilfælde er korrekt.

I kirkebøgerne er angivet forskellige stavemåder for de samme personers fornavne.

F.eks. kan den samme person være opført som "Kresten, Kristen, Chresten, Christen eller Cristen".

Jeg har bestræbt mig på at anvende ens stavemåder for den samme person.

Tilsvarende gælder for kvindernes navne.

Det skal bemærkes, at langt op i 1800-tallet fik drengene faderens fornavn med tilføjelsen -sen som efternavn, mens pigerne fik faderens fornavn med tilføjelsen -datter som efternavn.

Hvis faderen f.eks. hed Peder Rasmussen kom den ældste søn typisk til at hedde Rasmus Pedersen og alle andre sønner fik også efternavnet Pedersen, mens døtrene alle fik efternavnet Pedersdatter.

Allerede i 1828 forsøgte man at indføre anvendelsen af "faste" efternavne som vi kender det i dag, men det var en stor del af befolkningen (og også en del præster) modstandere af, så man skal helt hen til omkring 1875 før den gamle navngivning var helt udryddet.

Ved omtale af de kvindelige ægtefæller bruger jeg normalt ordet "hustru". Det vil nogen sikkert synes er meget gammeldags, men det er vel lidt mere respektfuldt end ordet "konen"?

Ejernavne incl. hustruens navn er i vid udstrækning angivet med **fed skrift**.

Beskrivelsen af de enkelte ejendomme afsluttes normalt på det tidspunkt, hvor landbrugsbedriften blev indstillet, dvs. almindeligvis i 1970'erne eller 1980'erne.

Det er der 2 væsentlige årsager til:

1. Jeg har ikke fundet det relevant i en beskrivelse af en landsby, som forsvandt, at medtage beskrivelser og ejeroplysninger fra den nyere tid, hvor ejendommene næsten udelukkende har fungeret som beboelse.
2. Ikke mindst det faktum, at min egen relation til Hvinningdal ophørte i 1973.

Hvinningdal 1954 – Landsbyen

På dette luftfoto kan man se, hvordan selve landsbyen – gårde, huse og veje – så ud i 1954.

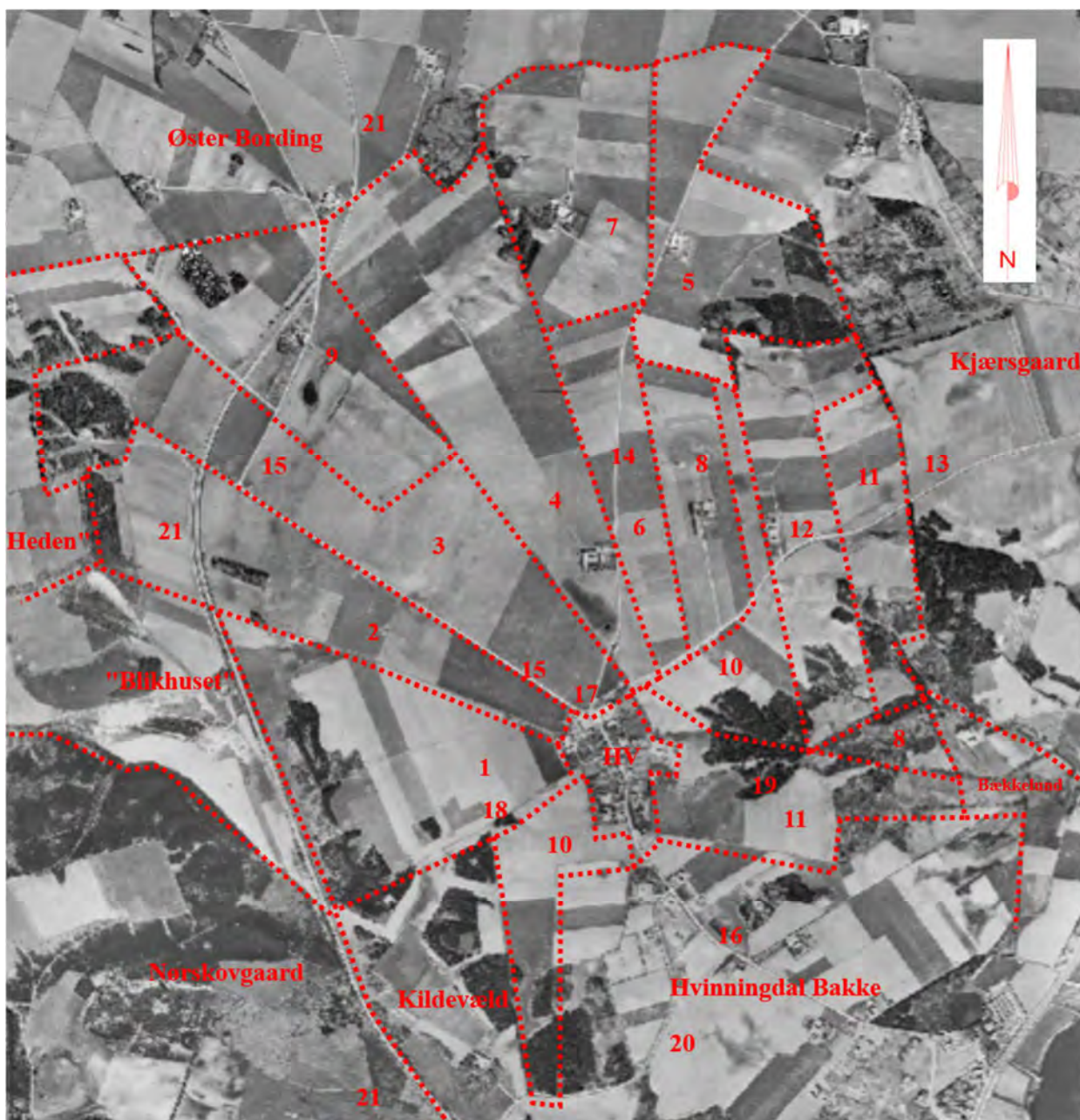
Gårde og huse er forsynet med navnene på dem, som ejede husene og gårdene i 1954.

12 år senere så landsbyen præcis lige sådan ud, men der var dog sket udskiftning blandt beboerne!

- 1 Gård nr. 1 - Johannes Madsen
- 2 Gård nr. 2 - Mikael Nielsen
- 3 Gård nr. 3 - Henry Olesen
- 4 Gård nr. 6 - Peder Linnebjerg
- 5 Gård nr. 16 - Ejnar Olesen
- 6 Gård nr. 10 - Alfred Olsen
- 7 Hv. Vej 71 - Niels "Thamsen"
- 8 Hv. Vej 83 - Karl Andersen
- 9 Hv. Vej 85 - Otto Sørensen
- 10 Hv. Vej 84 - Martin Jensen
- 11 Hv. Vej 80 - Kristian Brøgger
- 12 Skolen
- 13 Den gamle købmandsforretning
- 14 Den nye købmandsforretning
- 15 Vandværket
- 16 Frysehuset
- 17 Forsamlingshuset
- 18 Vej til Kjærsgaard
- 19 Vej til Balle
- 20 Vej til Øster Bording
- 21 Vej til Lysbro
- 22 "Vejgaflen"
- 23 "Furtvejen"
- 24 Vej til "Bækkelund"
- 25 Branddammen

På efterfølgende luftfoto – også fra 1954 – ses markerne og gårdene omkring Hvinningdal.
 Det fremgår heraf, at opdelingen af markerne tæt på landsbyen i store træk er som angivet på udskiftningsplanen fra 1797

HV	Landsbyen	11	Gård nr. 16 - Ejnar Olesen
1	Gård nr. 1 - Johannes Madsen	12	Gård nr. 12 - Aage Kristensen (Liln)
2	Gård nr. 2 - Mikael Nielsen	13	Vej til Kjærsgaard
3	Gård nr. 3 - Henry Olesen	14	Vej til Balle
4	Gård nr. 4 - Knud Pedersen	15	Vej til Øster Bording
5	Gård nr. 5 - Anders Conradi	16	Vej til Lysbro
6	Gård nr. 6 - Peder Linnebjerg	17	"Vejgafflen"
7	Gård nr. 15 - Egon Bak	18	"Furtvejen"
8	Gård nr. 14 - Edmund Thygesen	19	Vej til "Bækkelund"
9	Gård nr. 9 - Peder Kjærsgaard	20	Vej til Funder
10	Gård nr. 10 - Alfred Olsen	21	Kjellerupbanen

Gård nr. 1 - "Vestergaard"

Gården er oprettet ca. 1685
 Overgik til selveje 1839
 Bygninger nedbrudt 1985-88

Thorsvej

Bygningernes beliggenhed 1685-1988

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1947

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1973

	Ejer	Født	Død	Ejede gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Mourits Madsen Ane f. Nielsdatter	1778 1788	1859 1874	1839	1859	
2	Niels Mouritzen Anna Margrethe f. Jensen	1824 1836	1894 1880	1859	1889	s. af 1
3	Jens Andersen			1889	1896	
4	Martin Bøgild Marie Albertine f. Jensen	1872 1873	1945 1949	1896	1908	Se også gård 3 og Hv. Købmandshandel
5	Karl Frederik Sørensen Karen Marie Kirstine f. Larsen	1866 1868	1944 1938	1908	1936	
6	Christian Lind			1936	1945	
6	Johannes Madsen Doris Jessie f. Pedersen	1904 1908	1976 2002	1945	1970	
7	Frode Sørensen			1970	1972	

Gård nr. 1 "Vestergaard" var en af de oprindelige gårde fra 1680'erne i Hvinningdal (III).

Den blev oprettet som en "halvgård" sammen med gård nr. 2 "Meldgaard", og matrikelkortet fra 1796 viser, at de 2 halvgårde var delvist sammenbyggede.

Gården overgik til selveje i 1839, og inden da var der følgende kendte fæstere:

Claus Møller, Søren Laursen og Mourits Madsen.

Gården var indtil 1815 ejet af Niels Hastrup på Vr. Kejlstrup og fra 1815 til 1839 af proprietær Albert Stabell og forvalter Pedersen på Silkeborg Hovedgaard.

Mourits Madsen overtog gården i 1839 og flere af hans børn optræder senere som mand eller kone på nogle af de andre gårde i Hvinningdal.

Det må antages, at sammenhængen med "Meldgaard" ophørte i første halvdel af 1800-tallet, og at der herefter var tale om en selvstændig gård. Gården omfattede oprindeligt hele området mrk. 1 på udskiftningsplanen fra 1797 – helt ud mod vest forbi Nørhedevej – samt et engareal i Lysbro.

Den vestlige halvdel af gårdens areal henlå dog stort set som lyngbegroet hede.

Omkring 1860 blev det lille område vest for Nørhedevej fraskilt "Vestergaard", og omkring 1880 blev arealerne vest for den senere jernbane udskilt fra "Vestergaard", og der blev oprettet 2 nye ejendomme ("Blikhuset" og "Grusgraven"). Ejerforholdene i 1880'erne er lidt usikre, og det tyder på, at "Vestergaard" ligesom flere andre ejendomme var i økonomiske vanskeligheder omkring 1890.

I 1896 overtog **Martin Bøgild** ejendommen – kun 24 år gammel.

Senere ejede han gård nr. 3 ("Lindegården") og 1920-1939 var han købmand i Hvinningdal.

Karl Frederik Sørensen, som ejede gården fra 1908 til 1936, havde i sine unge år været i Amerika, hvor han havde været gift, og han havde tjent mange penge i staterne.

Han købte gården incl. besætning for kr. 14.100, -.

Da han i 1908 var i Hvinningdal for at se på gården, havde han sin svoger Søren Lind fra Haurbak i Vinderslev med. Søren Lind var så uheldig at træde et søm op i foden som der gik blodforgiftning i, og han døde deraf. Ca. 30 år senere købte Søren Linds søn Christian Lind gården.

Karl Sørensen var bror til Otto Sørensen (se gård nr. 13 "Kildevæld"), og Otto Sørensen var i en årrække medhjælper på gården.

I 1920'erne overtog Adolf Sørensen (Karl Sørensens hustru svigersøn) forpagtningen af gården, mens forældrene flyttede ind i aftægtsboligen.

Det gik imidlertid dårligt med at drive gården, og i 1936 solgte Karl Sørensen gården til **Christian Lind**, men Karl og hans hustru blev i nogle år boende i aftægtsboligen.

Karl Sørensen døde på Alderslyst Alderdomshjem på sin 78-års fødselsdag d. 1. januar 1944.

Fra 1940 var der en forpagter på gården, men efter 5 år var alt i en sørgelig stand, og heller ikke dyrene blev behandlet for godt, så forpagterfamilien rejste til Sjælland i 1945.

Stuehuset var opført i begyndelsen af 1920'erne. Den østlige del var indrettet som beboelse for ejerens familie, mens den vestlige del var en aftægtsbolig med 1 værelse og et lille køkken med fastbrændselskomfur.

Der var værelse på loftet.

I 1945 blev gården overtaget af **Doris og Johannes Madsen**, som indtil da havde haft en gård i Jaungyde ved Ry.

Dog havde de i ca. 1½ år haft en købmandsforretning i Tulstrup ved Ry, da Johannes havde helbredsproblemer, som til tider kunne reducere hans muligheder for hårdt fysisk arbejde.

Doris var uddannet sygeplejerske.

Børn:

Gerda Madsen f. 1938 i Jaungyde.

Holger Madsen f. 1941 i Jaungyde.

Peter Madsen 1944 – 2001. Født i Jaungyde.

Tvillingerne Elise Madsen 1948 – 2016 og Poul Madsen f. 1948 i Hvinningdal.

Doris og Johannes Madsen var meget afholdte og respekterede mennesker.

Johannes Madsen var en absolut ærlig mand, og der fortælles således en lille historie om ham:

Engang var han til "torskegilde" indkaldt af skattevæsnet.

Dengang blev skatten hovedsageligt beregnet ud fra vurdering af familiens privatforbrug, idet kun få landmænd førte regnskab.

Johannes var da blevet spurgt, om familien havde anskaffet sig noget nyt til hjemmet, og dette svarede han nej til.

Da der var gået en kort tid, bankede det på døren. Johannes var kommet tilbage for at fortælle, at da han cyklede hjem, kom han til at tænke på, at de havde fået en ny divan, som han havde glemt at opgive, så det ville han da fortælle til ligningskommissionen!

Som nogle af de første i Hvinningdal anskaffede Johannes Madsen og Kristian Brøgger i fællesskab en bil i 1950. Det var en ældre Chevrolet, som de brugte adskillige reparationstimer på. Engang, hvor de havde stået og makket med bilen, udbød Kristian Brøgger: ”Det er nu en god bil, bare den havde været i lidt bedre orden”!
Bilen stod parkeret i garagen ved mit barndomshjem ”Meldgaard”, som Brøgger tidligere havde ejet.
Jeg kan svagt erindre, at bilen stod parkeret i vores garage, og jeg mener, at det er den bil som kan ses på dette foto fra 1950.

Johannes og min far var fælles om en selvbinder. På begge gårde var der 2 heste, men da det i høsten kunne være nødvendigt at bruge 3 heste til at trække selvbinderen, lånte de i den situation en hest ved hinanden. I 1954-55 blev hestene på begge gårde afløst af en traktor. Det var - som på næsten alle de andre gårde i Hvinningdal - en grå Ferguson fra G. Tandrup på Borgergade i Alderslyst.

Den vestlige del af gårdens areal var skov (den tidligere nævnte ”Vesterskov”), og mellem skoven og Kjellerupbanen var der et engareal, hvor ”Møllebækken” havde sit udspring. Disse områder havde tvillingerne Elise og Poul og jeg selv stor fornøjelse af i 1950’erne, idet vi byggede adskillige huler i skoven (også nogle af en art som nutidens forældre sikkert ikke ville give 9-10 årige børn tilladelse til at bygge!).

I bækken kunne vi sommetider være heldige at fange en ørred, der var undsluppet fra Errboes fiskedamme, som var beliggende længere nede ad bækken.

Der var også nogle bakker, hvor vi om vinteren kunne køre på kælk eller endog - i adstadigt tempo - løbe på ski. Og dengang var der som bekendt meget mere sne om vinteren end der er nu til dags!

I 1961 foretog Johannes Madsen en omfattende ombygning af udhusene, idet den gamle kostald (formentlig fra midten af 1850’erne) blev nedbrudt, og der blev opført en ny og moderne kostald med stor underjordisk beholder til gylle, samt udmugningsanlæg.

Der blev også udført ombygning af og tilbygning til laden.

Til gården hørte som nævnt et engareal i Lysbro (nuværende adresse Vestre Ringvej 54).

Engarealet blev i 1962 solgt til FIAT-forhandleren i Silkeborg, og det var det sidste tilbageværende af de tidligere mange engarealer i Lysbro, som havde tilhørt en gård i Hvinningdal.

Gården blev drevet dygtigt og effektivt af Johannes Madsen, og der var i hele perioden 1945-1970 en medhjælper på gården.

Johannes Madsen sad i Balle sogneråd 1954 – 1966 og i Balle skolekommission, og han var i nogle år medlem af aften- og ungdomsskolenævnet.

Doris var nævninge- og domsmandsmedlem.

Gården blev solgt i 1970 solgt til muremester **Frode Sørensen** fra Funder, som i 1972 videresolgte til Silkeborg Kommune.

Johannes og Doris købte i 1970 et hus i Funder Kirkeby, hvor Johannes et par år virkede som ejendomsmægler, men han døde allerede i 1976 – kun 71 år gammel.

Doris solgte kort efter huset og flyttede til Holstebro, hvor hun boede indtil 1997, men tilbragte den sidste tid på plejehjem i Randers, hvor hun døde i 2002 i en alder af 93 år.

Gårdens udbygninger blev nedrevet i 1985 og stuehuset i 1988.

Såvel arealet, hvor bygningerne havde ligget, som en stor del af markarealerne blev i 1990’erne bebygget med parcelhuse. (Thorsvej og Aabenraavej).

Gård nr. 2 - "Meldgaard"

Gården er oprettet ca. 1685
 Overgik til selveje ca. 1830
 Bygninger nedbrudt 1985

Thorsvej/Hviningdalvej

Bygningernes beliggenhed 1685-1985

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1947

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1963

	Ejer	Født	Død	Ejede gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Jens Pedersen Meldgaard	1807	1856	1830	1856	s. af 1 gård 3
	Birthe Kirstine f.Nielsdatter	1816	1839			
	Kirsten f.Andersdatter	1816	1886			d. af 1 gård 4
2	Jørgen Peter Andreasen	1825	1859	1856	1859	d. af 1 gård 4
	Kirsten f.Andersdatter	1816	1886			
3	Andreas Andreasen	1832	1889	1859	1885	b. til 2.1
	Kirsten f.Andersdatter	1816	1886			d. af 1 gård 4
4	Kristian Nielsen	?	?	1885	1890	
5	Peder Pedersen Rask	1846	1914	1890	1894	"Bøgild Teglværk"
	Mette Marie f. Thomsen	1844	1916			
6	Palle Kristensen Brøgger	1867	1943	1894	1930	pld. af 5
	Mette Marie f. Poulsen	1872	1953			
7	Kristian Brøgger	1900	1994	1930	1946	s. af 6
	Mary f. Pind	1904	1976			
8	Mikael Nielsen	1908	1973	1946	1972	
	Elna f. Stadel Nielsen	1908	1991			

Gård nr. 2 "Meldgaard" var en af de oprindelige gårde fra 1680'erne i Hvinningdal (III).

Den blev oprettet som en "halvgård" sammen med gård nr. 1 "Vestergaard", og matrikelkortet fra 1796 viser, at de 2 halvgårde var delvist sammenbyggede.

Gårdens navn stammer formentlig fra den lidt indeklemt beliggenhed imellem "Vestergaard" og "Lindegaarden". ("Imellem" udtaltes på jysk "Imæld").

Gården var indtil 1815 ejet af Niels Hastrup på Vr. Kejlstrup og fra 1815 af proprietær Albert Stabell og forvalter Pedersen på Silkeborg Hovedgaard. Den overgik formentlig til selveje i 1820'erne, og inden da var der bl. a. følgende fæstere:

Niels Christensen, som ved folketællingen i 1787 er angivet som "Bonde og Gaardbeboer og gjør Hjul".

Han er fæstebonde indtil sin død i 1805, og derefter overgår fæstet til enken Kirsten Christensdatter, som dør i 1827. Både Kirsten Christensdatters og sønnen Christen Nielsens navne er angivet med håndskrift på matrikelkortet fra 1816.

Der blev ganske vist i 1816 indgået en købsaftale med ejeren af "Lindegaarden" (Peder Rasmussen), men han døde i 1823, og selv om han senere er blevet kaldt "Den gamle Peder Meldgaard" ser det ud til, at han ikke har ejet "Meldgaard", og hans navn forekommer da også kun på matrikelkortet i forbindelse med "Lindegaarden". Derimod er det sikkert, at Peder Rasmussens søn **Jens Pedersen** (1807 – 1856) på et tidspunkt (senest 1830) overtog "Meldgaard" – måske på grundlag af den købsaftale, som hans far havde indgået i 1816.

Jens Pedersens første hustru døde i 1839, og han blev derefter i 1840 gift med **Kirsten Andersdatter**, som var datter af genboen Anders Sørensen Winther ("Den kloge mand") på "Damgaarden".

De fik bl.a. sønnen Anders Jensen, som uden tvivl var opkaldt efter sin morfar.

Anders Jensen tog senere tilnavnet Meldgaard, og han var en af de forholdsvis få fra Hvinningdal, som blev kendt i en bred kreds. *Se sidste del af dette afsnit.*

Jens Pedersen døde i 1856 (kun 49 år gammel), og senere samme år blev enken gift med **Jørgen Peter Andreasen** fra Them.

Han døde imidlertid allerede i januar 1859, og i december samme år blev enken Kirsten Andersdatter derefter gift med Jørgen Peter Andreasens bror **Andreas Andreasen**.

De var ejere af "Meldgaard" indtil midten af 1880'erne, og i denne periode blev der frasolgt flere områder på "Heden" (se under afsnittet "Ejendommene vest for motorvejen).

Fra 1885 til 1890 var gården ejet af **Kr. Nielsen**, men om ham foreligger ingen notater.

I 1890 blev "Meldgaard" solgt på tvangsauktion for kr. 11.400,- til teglværksejer **Peder Pedersen Rask** i Lysbro, som var kendt under navnet Pe' Rask. (1846 – 1914).

Mette Marie og Peder Pedersen Rask i stuen i "Villa Bøgild", Vestergade 111 i Silkeborg. (Ca. år 1910). Pigen som står ærbødig ved siden af bordet er formentlig bamebanet Mie Brogger.

Han var i 1869 blevet gift med **Mette Marie Thomsen** (1844 – 1917), der var datter af glarmester Thomas Nielsen i Lysbro.

Thomas Nielsen havde i 1838 købt det område i Lysbro, som hidtil havde tilhørt "Lindegaarden", og her havde han et lille husmandsbrug.

Mette Marie Thomsen havde i 1865 fået et barn udenfor ægteskab. Drengen blev døbt Thomas Nielsen ligesom morfaren, men tog senere navneforandring til Thomas Nielsen Rask (1865 – 1954).

(Nogle steder angives "Rasch", men kirkebogen angiver "Rask").

I 1872 havde Pe' Rask for 1600,- kr. købt ejendommen i Lysbro af sin svigerfar, og året efter startede han Bøgild Teglværk.

I 1876 adopterede Mette Marie og Pe' Rask en lille pige, som hed Mette Marie Poulsen (1872 – 1954). Hendes biologiske far hed Poul Mikkelsen, og pigen havde (eller fik) altså samme fornavn som sin (adoptiv)mor, hvilket jo kan synes lidt upraktisk!

Det er næppe sandsynligt, at Pe' Rask selv boede på "Meldgaard" efter overtagelsen i 1890.

Han havde i 1880'erne opført den (stadig eksisterende) flotte ejendom bagved Bøgild Teglværk (nuv. adresse Bøgildhøjen 34) og havde formentlig nok at se til med driften af Bøgild Teglværk.

Derimod var Thomas Nielsen Rask en nygift ung mand på 25 år, og i kirkebogen er han i 1890 angivet som gårdejer. Det virker derfor mere sandsynligt, at Thomas Rask er blevet "installeret" som bestyrer af "Meldgaard".

Thomas Nielsen Rask overtog senere Bøgild Teglværk, men omkring 1920 blev det overdraget til datteren Mathilde og hendes mand Frands Frandsen (Se [Lysbrohistorier – Historier om Lysbro](#)).

Kilderne angiver, at Pe' Rask byggede et nyt stuehus på "Meldgaard" i 1893.

Det kan næppe være korrekt. Halvdelen af stuehusets sydfacade og hele vestgavlen bestod helt indtil nedbrydningen i 1985 af kløvede kampesten opmuret i mørtel, og det er ikke et materiale, som jeg kan forestille mig, at en teglværksejer ville anvende til et nyt hus. Der har formentlig været tale om en udvidelse af stuehuset mod øst og måske noget ombygning i 1893.

På Bøgild Teglværk arbejdede i slutningen af 1880'erne og begyndelsen af 1890'erne en energisk ung mand fra Sejling, som hed **Palle Brøgger** (1867 – 1943).

I stedet for at få sin løn udbetalt, og måske gå og "klatte" pengene væk, lod han sit tilgodehavende blive stående til forrentning hos Pe' Rask, og det fortælles, at sidstnævnte en dag sagde til Palle Brøgger:

"Du bliver vist nødt til at gifte dig med Mette Marie og få Meldgaard, thi du har snart så meget til gode at jeg ved ikke hvad".

Og det gik som i eventyret: Prinsen fik både prinsessen og det halve kongerige!

I 1893 blev **Mette Marie Poulsen og Palle Brøgger** gift i Balle Kirke, og i 1894 overtog de "Meldgaard".

De fik 4 børn:

- Anna Kristine Brøgger (1895 – 1976). Hun blev i 1914 gift med gdr. Anker Lemminger, "Mosegaarden" i Øster Bording.

- Mette Marie Brøgger (1898 – 1990). Hun blev altid kaldt Mie, hvilket jo var meget praktisk, eftersom hun havde samme navn som sin mor og sin mormor! Det skal dog bemærkes, at moderen altid kun blev kaldt Marie Brøgger. Mie blev i 1921 gift med Alfred Holm (Se senere).

- Maren Brøgger (1898 – 1987). Hun blev i 1926 gift med Karl Andersen (Se under gård nr. 4 – "Damgaarden"). Mie og Maren var tvillingsøstre,

- **Peter Kristian Brøgger** (1900 – 1994) som overtog "Meldgaard" efter faderen Palle Brøgger.

Han var uden tvivl opkaldt efter morfaren, men blev aldrig kaldt andet end Kristian Brøgger eller slet og ret "Brøgger".

Kilderne angiver, at Palle Brøgger byggede eller ombyggede kostald, svinehus og laden, hvilket absolut lyder sandsynligt. Der foreligger et billede fra omkring 1912 som viser Kristian Brøgger foran en bygning med hvide, pudsede vægge, men da mine forældre overtog "Meldgaard" i 1946 var alle ydervægge på udhusene i røde mursten, mens alle andre gårde i Hvinningdal havde min. 1 bygning opført i bindingsværk eller med hvide, pudsede ydervægge. Det forekommer troligt, at Palle Brøgger har fået leveret mursten til hele byggeriet fra sin svigerfars/svogers teglværk.

Gårdens jordtilliggende var ca. 50 tdr. land, men i 1919 udskilte Palle Brøgger godt 20 tdr. land på "Heden" med henblik på at oprette et statshusmandssted.

Et statshusmandssted skulle være på mindst 20 tdr. land, men da jordudvalget skulle godkende udstykningen blev det forkastet, idet jorden var for dårlig. Palle Brøgger måtte selv afholde omkostningerne, men den udstykkede jord bibeholdt sit nye matr.nr. 2ax og forblev indtil videre under "Meldgaard".

I 1921 lod Palle Brøgger huset på Hvinningdalvej 83 bygge, og han flyttede sammen med hustruen Marie derhen for at gå på pension som 54-årig.

Palle Brøgger, som i 8 år var medlem af Balle Sogneråd, var formentlig ret velhavende, idet han adskillige gange ydede lån til andre beboere i Hvinningdal.

Gården blev så i nogle år bestyret af datteren **Mie** og hendes mand **Alfred Holm**.

Kristian Brøgger arbejdede i de år bl.a. ved anlægget af Kjellerupbanen, men i 1925 blev han gift med **Mary Pind**.

Samme år overtog de "Meldgaard", selv om tinglysningen tilsyneladende først skete i 1930.

Mie og Alfred Holm overtog i stedet i 1925 gård nr. 5 – "Højgaard".

Kristian Brøgger var dog næppe den "fødte landmand" og ikke af den type, som ville prøve at drive sin gård så længe som muligt.

Allerede i 1946 solgte han gården til mine forældre **Elna Stadel og Mikael Nielsen**, der hidtil havde været præstegårdsforpagtere i Vorde nordvest for Viborg. Her var mine 2 søskende Inge Lise og Anders født i hhv. 1941 og 1944.

(Jeg selv blev født på "Meldgaard" i 1949).

Købssummen for gården var kr. 74.000, -, hvoraf kr. 20.000, - var den kapitaliserede værdi af en årlig aftægtsforpligtelse på i alt kr. 1.000, - til Mary og Kristian Brøgger samt til Mette Marie Brøgger, der var blevet enke i 1943. Denne ydelse skulle betales hvert år indtil den længstlevende af de 3 nævnte afgik ved døden

Det skulle dog vise sig at blive mere omfattende end påregnet. Da mine forældre i 1972 solgte gården til Silkeborg Kommune, ville kommunen ikke overtage forpligtelsen, så den kom til at hænge på dem resten af deres tilværelse. Der blev lavet en aftale med sparekassen om, at de hvert år skulle overføre 1.000, - kr. til Kristian Brøgger, men en gang i slutningen af 1980'erne havde sparekassen glemmt dette, hvorefter Kristian Brøgger som næsten 90-årig mødte op hos min mor, der da boede som enke i Funder, og spurgte, om det ikke var meningen, at han skulle have sine penge!

Brøgger overlevede både min far og min mor, og da han døde i 1994 havde den kapitaliserede værdi af aftægtsydelsen nok nærmere sneget sig op i nærheden af 100.000, - kr. i stedet for de påregnede 20.000, - kr.!

Ved salget af "Meldgaard" i 1946 beholdt Kristian Brøgger de ovenfor nævnte 20 tdr. land i "heden", så derefter omfattede "Meldgaard" kun ca. 30 tdr. land.

Kristian Brøgger satte sig dog ikke hen og trillede tommelfingre. Da mine forældre overtog "Meldgaard" flyttede Mary og Kristian Brøgger ind hos moderen på Hvinningdalvej 83, mens de fik opført et nyt hus (**Hvinningdalvej 80 – se under denne**).

I 1950'erne hentede Mary Brøgger hver dag mælk hos os, men somme tider var det Kristian Brøgger, som kiggede ind.

Indtil jeg blev 4-5 år gammel kaldte han mig altid for "Boppe", og det forstår man vel godt, når man ser billedet her ved siden af!

Årets gang.

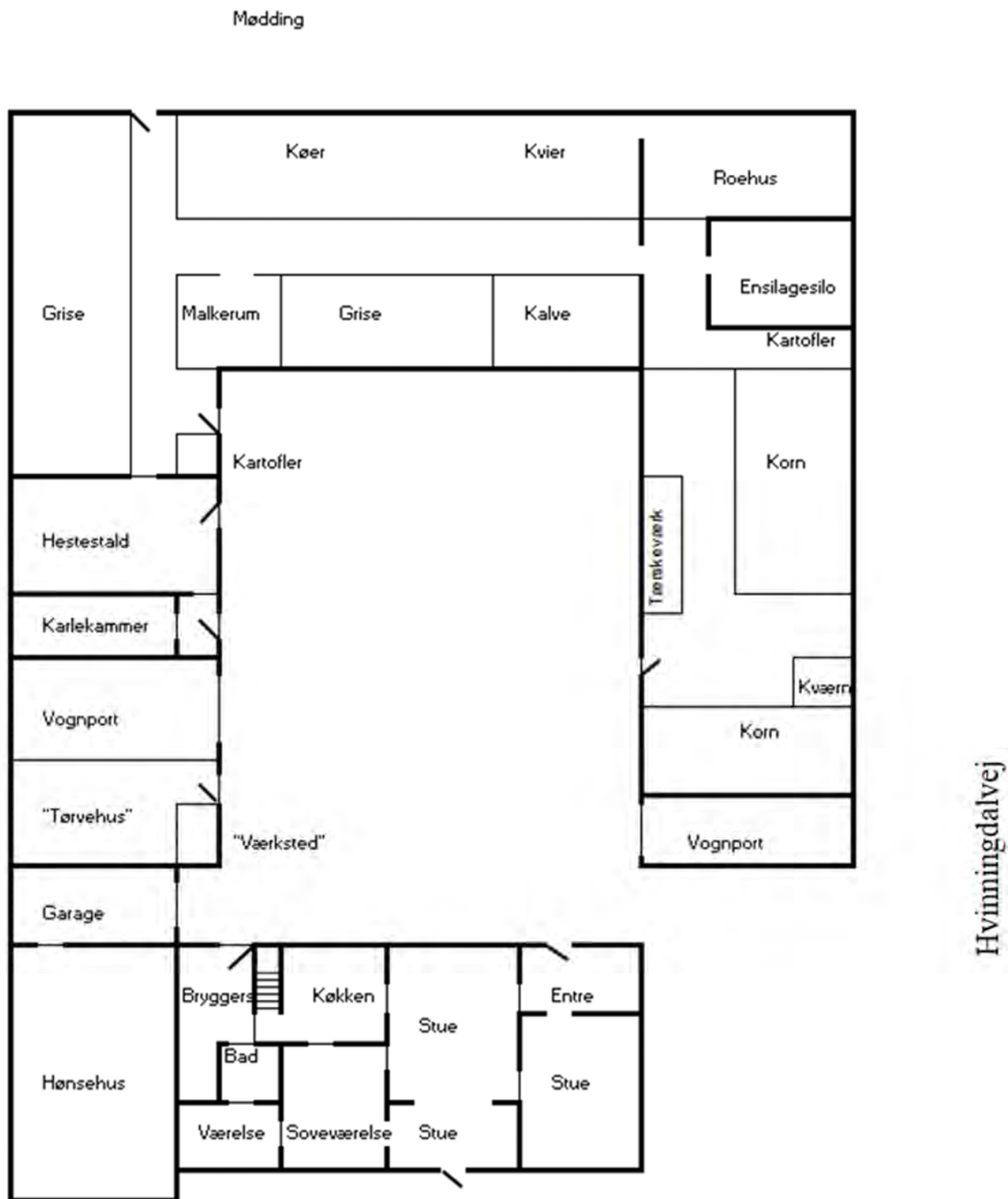
Årets gang på en bondegård i 1950'erne og 1960'erne er beskrevet i et af de generelle afsnit i del 1, så jeg vil her nøjes med at skrive om nogle ting som specielt har relation til "Meldgaard". Nu er det jo ikke meningen, at denne "bog" skal være en selvbiografi, men det er nok svært at undgå selvbiografiske islæt, når man skriver om sit barndomshjem, så det må jeg anmode læserne om at bære over med!

Ombygning og indretning.

Et par år efter at de havde overtaget gården, foretog mine forældre en ombygning og reovering af udhusene, og i 1955 blev stuehuset reoveret og ombygget. Der blev etableret et badeværelse, som afløste tidligere tiders lokum i udhusene, og der blev indlagt centralvarme med fastbrændselsfyr og varmtvandsbeholder i kælderen. I denne forbindelse opmurede Kresten Johansen et nyt stykke skorsten i kælderen. Det var første gang jeg så en murer i aktion, og det er fuldt forståeligt, at Kresten blev kaldt "lynmureren". Det gik virkelig hurtigt!

Indtil dette tidspunkt havde de eneste varmekilder i stuehuset været komfuret i køkkenet og en kakkelovn i stuen, som blev fyret op med tørv eller brænde. I stuen længst mod øst (kaldt "storstuen") havde der en gang været en kakkelovn, men den var fjernet inden mine forældre overtog gården.

Rindende varmt vand fandtes ikke, så bad foregik i en stor træbalje med vand opvarmet på komfuret. Indtil 1965 blev fastbrændselskedlen i kælderen fyret med træ og koks, men det år blev der installeret oliefyr. Bygningsindretningen fremgår af efterfølgende tegning, og den kan opfattes som et typisk eksempel på gårdens bygningsindretning på denne tid.

Rummet benævnt "værksted" var det gamle udendørs lokum!

Besøg.

Indtil slutningen af 1950'erne var der altid en karl på gården. Som regel var der tale om en nylig konfirmeret ung mand på 15-16 år. Den første karl på gården var vejmand Henry Olsens søn Eivind. Han rejste i midten af 1950'erne til Norge og bosatte sig i Skien, hvor han arbejdede som smed, og hvor han blev gift med en norsk pige der hed Bjørg. Mine forældre udvekslede indtil midten af 1960'erne hvert år julekort med Eivind og Bjørg, og de aflagde også et par gange besøg på "Meldgaard", når de var en tur hjemme i Øster Bording.

En gang i midten af 1950'erne aflagde en mand fra Amerika besøg på gården. Jeg kan huske, at han hed Peter Holm, og det undrede mig noget, at han var kommet helt fra Amerika for at besøge os. Så det er faktisk først nu, at jeg er blevet klar over, at der var tale om Mie og Alfred Holms søn, som blev født på "Meldgaard" i 1921, mens hans forældre bestyrede gården.

Søndagsskole.

Mine forældre var med i Indre Mission, hvorefter nogle så straks tænker, at vi børn da må have haft en frygtelig barndom.

Således har jeg nu aldrig oplevet det, eftersom mine forældre ikke anvendte indoktrinering eller fordømmelse i deres opdragelse – tværtimod var de meget empatiske og med stor forståelse og hjælpsomhed overfor mennesker, som havde det hårdt.

F.eks. kom der i 1950'erne flere gange en af landevejens farende svende ("spritterne") ind på gården og bad om lov til at overnatte i halmen. Det gav min far altid lov til, på betingelse af at den overnattende afleverede sine tændstikker.

Min søster gik også nogle år på danseskole i Silkeborg, og det var ellers ikke noget som forældre tilknyttet Indre Mission normalt gav deres børn tilladelse til.

Selvfølgelig så specielt min mor gerne, at vi gik i søndagsskole, og det gjorde vi så alle 3 i nogle år.

Det foregik på Lysbro Skole søndag formiddag kl. 10, og her så jeg bl. a. en gang førstelærer Mathiasen stå på gangen med et blik, som antydede, at søndagsskoleundervisning ikke var noget, der befandt sig højt på hans prioriteringsliste!

Årets højdepunkter var udflugten med Hjejlebådene til Møgelø i sommerferien og juletræsfesten, der blev afholdt på Lysbro Hotel med uddeling af godteposer.

På Lysbro Hotel så jeg for første gang en jukeboks, og her kunne man på tilpas afstand og med beundrende blik se et par teenagedrenge putte 25-ører i møntindkastet, hvorefter maskinen spillede tidens hotteste hits så som Katy Bødtgers "Fiskerpigens sang" eller Gustav Wincklers "Hvide måge".

Klaverundervisning.

I 1950'erne havde vi et klaver på "Meldgaard", og i midten af årtiet fik min bror i en periode klaverundervisning af den kendte (men noget specielle) musiker og klaverstemmer Rasmus Sørensen.

Det var han dog ikke særlig begejstret for, så måske afholdt det mig fra at lære klaverspil – noget som jeg senere har fortrudt.

Rasmus Sørensen ankom flere gange på cykel sidst på dagen og spurgte så, om han kunne spise aftensmad hos os, og om han kunne få lov til at sove på divanen om natten, inden han skulle videre næste morgen!

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2020 side 16. Rasmus Sørensen.](#)

Traktorkørsel.

Jeg var formentlig kun 12 eller 13 år gammel, da jeg begyndte at køre traktor på Øster Bordingvejen, som var "markevejen" både for os og for Henry Olesen på "Lindegaarden"

Det var naturligvis ganske ulovligt, men det var nu ret sjældent, at man så en bil på Øster Bordingvejen (nu Eidervej), og i modsætning til min bror blev jeg aldrig antastet af politiet.

En gang i slutningen af 1950'erne blev han stoppet af landbetjent Jakobsen, og vores far måtte betale en bøde. Samme dag var en gårdmandssøn i Øster Bording, som også var for ung til at køre traktor på landevejen, blevet stoppet, men hans far mente, at han nok ville slippe for at betale bøden, for - som faren sagde - "A kender jo Jakobsen".

Så sig ikke, at korruption var et helt ukendt begreb i Hvinningdal og omegn!

Otto Sørensen.

Otto og Nelly Sørensen var vores naboer på Hvinningdalvej 85.

Otto blev ved med at arbejde hele livet, og i 50'erne var han mange gange ovre hos os på "Meldgaard" for at hjælpe til. Jeg kan specielt huske en gang, hvor han var med til at flytte en hel del kornneg (havre) fra loftet over svinestalden og over til tærskværket i laden.

På grund af grisene nede i stalden var der dejligt varmt på loftet, og da de sidste neg blev flyttet, vrimlede det med mus.

Otto havde et par overalls og en arbejdsjakke på, men en af musene sprang op på hans skulder og kravlede ned ad ryggen indenfor jakken og overallsene.

Otto klemte den ihjel, men havde besvær med at få den rystet ud, og så sagde han:

"Årh skie, den ka fo low å blyw sæddend te wi ska nier å ha woer unden".

(Pyt med det, den kan få lov at blive siddende til vi skal ned og have vores frokost!)

Duer og kaniner.

På gården var der til stadighed en masse duer. I sin tid, da Palle Brøgger byggede udhusene, bestod taget af tjærepap på tynde brædder, men senere blev der lagt lægter og blikplader ovenpå.

I mellemrummet havde duerne en fortrinlig yngleplads, så der foregik en stor produktion af dueunger.

I kostaldens ydermur var der oppe under tagudhænget en del huller, der sikkert var tænkt som ventilation, men de blev altid kaldt "duehullerne", og på indersiden blev der til tider sat kasser op, som duerne kunne bruge som yngleplads.

Dueungerne blev afsat til Brdr. Sørensens slagterforretning i Nygade. Da det hverken var nødvendigt at anskaffe avlsdyr eller købe foder til duerne, var det jo næsten en win-win situation – bortset fra det ukristelige svineri, som duerne forårsagede!

Både min bror og jeg selv havde gennem flere år en anselig kaninproduktion på gården. I slutningen af 1950'erne var der ikke længere brug for karlekammeret til det oprindelige formål, og tiden var nok også løbet fra den tidligere anvendte udformning og placering af karlekamre.

Jeg fik derfor lov til at anvende karlekammeret til mine kaniner, og den slags dyr er som bekendt ret produktive, så i årenes løb blev mange kaniner afsat til hhv. Lysbro Fjerkræslagteri (på Nørrevænget) og senere til Jens Madsen fra Ans Frugtplantage og Hønseri.

Gården sælges.

I foråret 1972 blev gården solgt til Silkeborg Kommune, og mine forældre fik tømrermester Erling Fisker til at bygge et hus på Skærskovvej i Funder, hvor de flyttede ind i november 1972.

Lige på den anden side af vejen boede de tidligere naboer Doris og Johannes Madsen samt Ejner Olesen og Herdis Nielsen.

Min far passede dog fortsat gården indtil sensommeren 1973, hvor forpagterne Irma Korsbakke og Evald Jensen flyttede ind.

Desværre blev min far ramt af knoglekræft, og han døde på Silkeborg Sygehus i november 1973 efter et par måneders smertefuldt sygeleje – kun 65 år gammel.

Dødsfaldet indtraf netop den søndag aften, hvor de bilfrie søndage var indført, hvorfor jeg forsøgte at få en køretilladelse hos politiet i Silkeborg. På trods af min forklaring om situationen afslog de dette, men heldigvis var politiet i Herning, hvor min bror og svigerinde boede, mere forstående, så det lykkedes ham at få en køretilladelse, så vi alle kunne komme ned på sygehuset.

Min mor passede derefter selv både hus og have indtil sin død i oktober 1991.

3 uger før sin død sagde hun: "Åh, jeg er så træt og nu vil jeg gerne herfra!"

Hun kom ofte til sammenkomster på Funder Plejehjem, og en dag sank hun sammen og var død øjeblikkeligt – 83 år gammel.

Lettere kan det vel ikke være?

"Meldgaards" bygninger blev nedrevet i 1985 og efterfølgende blev husene Thorsvej 1 og 2 opført her.

Et par år senere opstod en del af kvarteret Aabenraavej samt hele Haderslevvej på arealet, som tidligere havde været "Meldgaards" marker.

Anders Jensen Meldgaard (Forfatteren Sigurd Lind)

[Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2021 side 11. A.J. Meldgaard](#)

Som tidligere angivet blev Anders Jensen født på "Meldgaard" i 1844, og han tog efternavnet efter sin fødegård. Han blev senere lærer og kirkesanger i hhv. Emborg og Bjedstrup ved Ry, og i 1870'erne og 80'erne udgav han adskillige bøger under forfatternavnet Sigurd Lind.

Anders Jensen Meldgaard er omtalt i slutkapitlet af del 1 i denne bog, og nedenfor har jeg indsat et udsnit af den omfattende artikel fra "Silkeborg Avis", der omhandler hans begravelse i 1893.

Silkeborg Avis d. 15. december 1893

Lærer Meldgaards jordfæstelse foregik i går på Dover Kirkegård under megen højtidelighed.

"Skanderborg Amtsavis" melder herom følgende:

I følget sås mænd af alle stænder, præster og lærere i massevis, bønder og borgere i hundredevis, kvinder i usædvanligt stort tal, unge og gamle. Af lærerne mødte næsten hver eneste lærer i hele omegnen, de fleste af lærerne fra Skanderborg, Silkeborg, Odder osv.

*I følget sås repræsentanter for Skanderborg Landboforenings bestyrelse, **en deputation fra Meldgaards fødeby Hvinningsdal osv. osv.***

*Kisten, der henstod foran alteret, var smykket med den afdødes hæderstegn, 3 sølvkranse, et blomsterflor af kranse, palmegrene osv. Vi skal blot nævne en kostbar sølvkrans fra skoledistriktets beboere, en anden sølvkrans fra sognets sygekasse, en sølvpalmegren fra lærerne i 75. kreds, en dejlig, blomsterrig krans med hvide silkesløjfer fra aftenskoleeleverne, en smuk krans fra "Jydsk Forlagsforretning" i Aarhus, der nu har overtaget forlaget af Meldgaards bøger, en krans fra lærerne i Silkeborg, en prægtig palmekrans fra Foredragsforeningen for Skanderborg og Omegn, en lignende smuk krans fra "Skanderborg Landboforening" og endelig **en sjælden imponerende krans, på hvis hvide sløjfer med sorte bogstaver stod: "Fra slægt og venner i Meldgaards fødeby".***

I øvrigt var der utallige andre kranse, lige fra de tarveligste lyng- og tøjblomster til duftende kranse, bunden af levende gule roser - et talende bevis på, at den afdøde havde sine venner blandt rige som blandt fattige.

Kl. 1 var kirken fyldt til trængsel, og kapellanen, pastor Overgaard, Veng, trådte frem foran kisten. Han mindede om, hvor pludseligt døden her havde indfundet sig:

"For kun 2 søndage siden stod den afdøde i den samme kirke og røgtede sin gerning, den, han fyldte så godt i. Hans klangfulde stemme lød endnu den gang ud i kirkerummet; men som Meldgaard stod i sin bedste kraft, gik vejret hen over ham.

Dog dette dødsfald bliver ikke uden frugt, thi han var som et af de store træer i skoven, der først ret favnes, når det fældes. Sådan går det ofte med de iblandt os, der rager frem over det almindelige, først når træet er fældet, favner vi dets kraft og skønhed, dets mægtige krone og den behagelige skygge, denne afgav, når solen brændte. Meldgaard ejede ikke alene de voksnes men også børnenes kærlighed. Det ved vi fra hans skolevirksomhed, hvor han med varme og inderlighed talte til de små om Guds skatte.

Også ungdommen var han en trofast ven af og den igen af ham. Også de fattige og syge vil savne Meldgaard. De der trængte til trøst og hjælp fik den, hvis det var ham muligt.

Ja, savnet af denne mand vil blive stort. Tak fra os alle, som her står bedrøvede ved din kiste. Din hustru har det gode smukke minde om dig samt håbet om en genforening. Vi andre siger dig også tak for al din virksomhed og bringer dig en sidste tak."

Provst Th. Sørensen, Skanderborg sagde i sin tale bl.a. følgende:

"Meldgaard var en mild og god mand, lysset og håbet strålede i hans øje. Han var en lys og frejdig natur; der vidste, at netop lysset kom fra "Lysenes Fader". Vor afdøde ven var en udpræget type på de mænd, der sluttede kreds om Grundtvig: En mild, velgørende skikkelse, som hadede mørket og elskede lyset, hvor det var at finde. Han var derfor også en hjertevindende mand, der havde sin bedste tjeneste i oplysningens fremme, både i skolen og ude i det store samfund, hvor hans skrifter læstes, og hvor hans tale lød. Den afdøde var en af de mænd, vi har lov at sig Gud og Faderen tak for!"

Under dyb bevægelse bar lærere fra omegnen kisten ud af kirken, mens alle rejste sig op. Jordpåkastelsen foretoges af sognepræsten, hvorpå forsamlingen sang "Kærlighed fra Gud" og endelig takkede lærer Karl Jensen, Haarby bevæget på enkens vegne alle de tilstedeværende for den inderlige deltagelse som her var udvist. Mens kirkeklokken på ny kimedede og sendte sine højtidelige toner hen over egnen, skiltes den store sørgeskare i alvorsfuld stilhed.

Gård nr. 3 - "Lindegaarden"

Gården er oprettet ca. 1685
 Overgik til selveje ca. 1805
 Bygninger nedbrudt 1990

Hviningdalvej/Holbøvej

Bygningernes beliggenhed 1685-1990

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1947

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1963

	Ejer	Født	Død	Ejede gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Peder Rasmussen Meldgaard Dorthe Kirstine f. Danielsdatter	1757 1773	1823 1820	1805	1820	
2	Rasmus Pedersen Meldgaard Karen f. Sørens datter	1798 1802	1851 1868	1820	1848	s. af 1
3	Thomas Jensen Hull Dorthe Kirstine f. Rasmussen Ane Johanne f. Johansen	1816 1825 1833	1879 1852 >1906	1848	1879	d. af 2 d. af 4 gård 7
4	Jens Christensen Thomsen Ane Kirstine f. Sørensen	1854 1864	? 1888	1879	1898	s. af 3.1 og 3.3
5	Niels Sørensen Malling Severine f. Rasmussen	1845 1853	? ?	1898	1902	
6	Jens Peter Søndergaard Jensen Erikke Margrethe f. Pedersen	1876 1880	? ?	1902	1905	
7	Martin Bøgild Marie Albertine f. Jensen	1872 1873	1945 1949	1905	1920	Se også gård 1 og Hv. Købmandshandel
8	Jens Andersen Bøgild Marie f. Brøkner	1896 1894	1970 1982	1920	1945	s. af 7
9	J. Duellund Hermansen			1945	1947	
10	Niels Brøndum Andersen	1922	1947	1947	1947	
11	Egon Nielsen			1947	1947	
12	Henry Overgaard Olesen Lilly f. Jensen	1911 1919	1967 1988	1947	1988	

Gård nr. 3 "Lindegården" var en af de oprindelige gårde fra 1680'erne i Hvinningdal (III).

Den blev oprettet som en "halvgård" sammen med gård nr. 8 "Holms Gaard", og matrikelkortet fra 1796 viser, at de 2 halvgårde var delvist sammenbyggede.

Gården overgik formentlig til selveje i 1816, og inden da var der følgende kendte fæstere:

Jens Andersen, Anders Jensen, Morten Jensen, Jens Mortensen og **Peder Rasmussen ("Den gamle Peder Meldgaard")**.

Det er dog nok lidt uberettiget, at Peder Rasmussen kaldes Meldgaard, eftersom han formentlig ikke nåede at blive ejer af "Meldgaard", og navnet blev først antaget af hans efterkommere efter Peder Rasmussens død.

Fra fæstetiden foreligger en historie om en hestetyv, som skulle være en søn fra "Lindegården" - formentlig i begyndelsen af 1700-tallet.

Iflg. historien blev hestetyven hængt på galgehøjen, hvorefter moderen på "Lindegården" lod vinduerne mod nord tilmure, så hun ikke kunne se galgehøjen fra stuehuset (Se under afsnittet Gravhøje).

I 1805 blev der oprettet købekontrakt mellem ejeren Niels Hastrup på Vr. Kejlstrup og fæsteren Peder Rasmussen, men det tyder på, at overtagelsen først er sket i 1816.

Flere af Peder Rasmussens børn og børnebørn optræder senere som mand eller kone på nogle af de andre gårde i Hvinningdal.

Det må antages, at sammenhængen med "Holms Gaard" ophørte omkring 1815, og at der herefter var tale om en selvstændig gård.

Gården omfattede oprindeligt hele området mrk. 3 på udskiftningsplanen fra 1797 – helt ud mod vest forbi Nørhedevej og endvidere det areal i Lysbro, hvor Bøgild Teglværk senere blev opført.

Den vestlige halvdel af gårdens areal henlå dog stort set som lyngbegroet hede.

Efter Peder Rasmussens død i 1823 overtog sønnen **Rasmus Pedersen** gården, og i 1837 købte han den del af gård nr. 8, som lå nærmest landsbyen. Rasmus Pedersen antog navnet Meldgaard.

Rasmus Pedersen havde i 1838 solgt jorden i Lysbro til glarmester Thomas Nielsen. Dennes svigersøn Peder Pedersen Rask købte i 1872 ejendommen af sin svigerfar for 1600,- kr. og grundlagde her Bøgild Teglværk i 1873.

Efter Rasmus Pedersens død i 1851 blev "Lindegården" overtaget af en datter og hendes mand **Thomas Jensen Hull**, men datteren døde allerede i 1852.

Rasmus Pedersens enke **Karen Sørensdaughter** og sønnen Peder Meldgaard ("Den unge Peder Meldgaard") blev boende i aftægtshuset ved "Lindegården" indtil deres død i hhv. 1868 og 1906.

Peder Meldgaard, som forblev ungkarl hele livet, var væver og blev betegnet som "kapitalist".

Han var åbenbart en ret velhavende mand, idet han ydede lån til adskillige i Hvinningdal, og af skattelisten fra 1890 fremgår, at han var den næsthøjeste skatteyder i Hvinningdal.

Et par år efter hans død blev huset indtil 1930 lejet ud til sadelmagersvend Rasmus Pedersen, som arbejdede på Lysbro Fabrikker.

Indtil 1920 var seletøj Lysbro Fabrikkers hovedprodukt.

I forbindelse med ombygning af det gamle aftægtshus til svinehus i 1930'erne blev der fundet efterladenskaber fra såvel væverarbejde som fra sadelmagerarbejde, ligesom træskofremstillingen og hjulmageriet i 1800-tallet havde efterladt spor.

Omkring 1860 blev området vest for Nørhedevej fraskilt "Lindegården", da gården på Nørhedevej 27 ("Dybdalgaard") blev oprettet, og formentlig omkring 1870 blev jorden til gården på Nørhedevej 30 ("Gustavussen") fraskilt "Lindegården". I 1898 blev gården overtaget af **Niels Sørensen Malling**, som nogle år tidligere havde foranstaltet fraskillelsen fra "Vestergaard" af de 2 ejendomme på "Heden" ("Blikhuset" og "Grusgraven").

Den vestligste del af "Lindegårdens" jord blev fraskilt i 1902, og den nye gård (som senere blev kaldt "Hvinninggaard") blev oprettet. Ovennævnte frasalgs betød naturligvis en indskrænkning af gårdens jordtilliggende, men på trods heraf var "Lindegården" indtil 1922 den næststørste (efter "Højholt"), og efter 1922 var det den største gård i Hvinningdal.

I 1905 overtog **Martin Bøgild** gården og han havde den indtil 1920. (Se også under "Vestergaard", Hvinningdal Gamle Købmandshandel og Hvinningdalvej 85).

På billedet til venstre ses Albertine og Martin Bøgild i stuen på "Lindegården". Fotoet må være fra perioden 1910 – 1920. Læg mærke til de mange fotografier på væggene, petroleumlampen på bordet og den flittige husmor, der - som på fotos af andre husmødre fra denne periode - naturligvis har gang i håndarbejdet!

I 1920 overtog Martin Bøgilds søn **Jens Andersen Bøgild** ejendommen efter sin far, der på dette tidspunkt overtog købmandsforretningen.

Vagn Lihn fortæller følgende:

"J.A. Bøgild blev betegnet som lidt af en "pralrøv" som man sagde i Hvinningdal, og der er fortalt utrolig mange historier om ham.

Engang da J.A. Bøgild og Anders Winther, der var jævnaldrende og nabosønner, traf hinanden, fortalte Anders Winther om en vellykket jagt han havde været på.

J.A. Bøgild skulle straks overgå Anders Winther og sagde " Jeg har også lige været på rævejagt, vi forfulgte 15 ræve og vi skød dem alle 16."

Han var ikke nogen "født landmand", men var til gengæld en dygtig teknisk "altmuligmand" der kunne lave alt, hvad han fik stillet af opgaver. Ved siden af var han lidt af en opfinder.

Havde man problemer med sit vandværk, så lavede J.A. Bøgild det. Ville tærskemaskinen ikke fungere, så lavede J.A. Bøgild det. Stod man og manglede nogle skruer eller dippedutter, så lavede J.A. Bøgild dem. Og sådan kunne man blive ved.

I 1945 måtte han p.g.a. af økonomien opgive og solgte gården, hvorefter han flyttede til Alderslyst, hvor han nedsatte sig som budcentral og tøffede rundt i en gammel lastbil/varevogn."

Fra 1945 til 1947 var der kortvarigt 3 forskellige ejere af gården.

Den ene af disse var **Niels Brøndum Andersen**, der var en ung, landbrugsuddannet mand på 25 år, som fik en tragisk skæbne.

Han stod overfor at skulle giftes, men den kommende brud var ham utro, og det tog så hårdt på ham, at han i maj 1947 hængte sig i skoven umiddelbart syd for den senere motorvej.

Han blev fundet af legende børn (Gerda og Peder Riis' børn og Alfred Sørensens søn Valeur).

I 1947 blev gården overtaget af **Henry og Lilly Olesen**, der kom fra en ejendom i Sorring.

Børn:

Vagn Overgaard Olesen f. i Sorring 1938.

Dan Overgaard Olesen f. i Sorring 1940.

Kirsten Overgaard Olesen f. i Hvinningdal 1952.

Gårdens stuehus var opført omkring år 1900, og det var ret stort:

3 stuer, 2 karlekamre, køkken, spisekammer, soveværelse, bryggers og baggang.

På loftet var der 2 værelser, og i huset var der centralvarme, som kom fra et komfur i køkkenet.

Udhusene var noget forsømte og utidssvarende.

Henry Olesens ældre bror Ejner havde et par år tidligere overtaget nabogården "Holbølgaard", så man kan måske forestille sig, at Ejner har givet et praj til Henry Olesen om, at der i Hvinningdal var et godt gårdemne for en ung, dygtig og energisk landmand.

Og det viste Henry sig at være, men den 31. marts 1952 nedbrændte størstedelen af udhusene i det, som var den største ildebrand i Hvinningdal siden katastrofen i 1681.

Ved branden omkom næsten alle gårdens dyr: 16 malkekøer, 14 kvier og kalve, 2 grisesøer og 2 grisesøer med smågrise samt 10 slagtesvin. Kun de 2 heste reddede livet.

En del af dyrene blev skudt af brandmandskabet, da det var umuligt at redde dem ud af de brændende bygninger.

Branden på "Lindegaarden" er min første erindring fra min tilværelse, idet jeg kan huske både de røde brandbiler, de døde køer på gårdspladsen og min fars (heldigvis vellykkede!) indsats for at forhindre branden i at brede sig til vores gård.

Det viste sig efterfølgende, at branden var påsat af en ung medhjælper, som var startet på "Lindegaarden" et par dage forinden.

Vagn Lihn, som var 11 år på brandtidspunktet, har nedskrevet en meget detaljeret artikel om branden.

Den kan ses på Silkeborg Arkiv.

Efter branden blev de nogenlunde intakte dele af udhusene mod Hvinningdalvej renoveret og der blev opført en ny og moderne staldbygning mod nordvest. Nogle år senere blev det gamle aftægts hus nedrevet, og der blev opført ny svinestald og garage mod øst.

(Se luftfoto fra 1963).

Jeg generer næppe nogen ved at skrive, at "Lindegaarden" nok var den mest veldrevne gård i Hvinningdal i 1950'erne og 60'erne, og Henry Olesen var op gennem 1950'erne den største skatteyder i byen.

Lilly og Henry var de første i Hvinningdal, som fik fjernsyn og også de første, som anskaffede en fabriksny bil (Taunus 17M!).

Desværre blev Henry i 1964 ramt af og opereret for en hjernesvulst, men på trods af operationen overvandt han ikke sygdommen, og han døde efter et hårdt sygdomsforløb i februar 1967, kun 55 år gammel.

Lilly beholdt imidlertid gården og drev den videre, selvfølgelig med god hjælp fra maskinstationer og fra ejeren på Kjærsgaard.

Lilly døde i 1988 og efterfølgende blev gårdens bygninger nedrevet, og erstattet af bebyggelsen Holbølvej 2-10.

Også på gårdens tidligere marker blev der opført mange huse (Kliplevej, Christiansfeldvej og boligblokkene sydvest for Padborgvej).

Gård nr. 4 - "Damgarden"

Bygningernes beliggenhed ca. 1685-1837

Hvinningdalvej

Gården er oprettet ca. 1685

Bygningernes beliggenhed ca. 1837-1980

Padborgvej

Bygninger nedbrudt 1980

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

Overgik til selveje 1805

1947

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1963

	Ejer	Født	Død	Ejede gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Anders Sørensen Winther Marie Kjerstine f. Larsdatter	1778 1783	1849 1859	1805	1836	
2	Jens Sørensen Mette f. Andersdatter	1807 1807	1837 1885	1836	1837	d. af 1
3	Christen Jensen Mette f. Andersdatter	1810 1807	1876 1885	1837	1866	d. af 1
4	Jens Peter Filipsen Marie Christine f. Berthelsen	1833 1840	1912 1906	1866	1900	pld. af 3, d.d. af 1
5	Niels Marius Filipsen Else Kirstine f. Andersen	1874 1877	1907 1967	1900	1908	s. af 4 Se Hv. Købmandshandel
6	Jørgen Peder Jensen Henriette f. Andersen Bodholt	1866 1870	1914	1908	1914	
7	Severin Andersen Karen Marie f. Laursen	1850 1853	1936 1902	1914	1922	
8	Karl Andersen Maren f. Brøgger	1893 1898	1973 1987	1922	1953	s. af 7 d. af 6 gård 2
9	Knud Ervind Pedersen Karen f. Andersen	1925 1926	2006 2001	1953	1958	d. af 8
10	Jens Aage Nielsen Esther f. Nebel	1922 1927	2002 2024	1958	1966	
11	Niels Peter Overby Erna	1922	1972	1966	1972	

Gård nr. 4 "Damgaarden" var en af de oprindelige gårde fra 1680'erne i Hvinningdal (III).

Den blev oprettet som en "halvgård" sammen med gård nr. 5 "Højgaard", og matrikelkortet fra 1796 viser, at de 2 halvgårde var delvist sammenbyggede.

De 2 halvgårde lå på hver sin side af den nuværende Hvinningdalvej:

"Damgaarden" øst for vejen (nuv. adresse Hvinningdalvej 84) og "Højgaard" vest for vejen (nuv. adresse Hvinningdalvej 83 og 85).

Begge gårde blev i 1800-tallet udflyttet til deres senere beliggenhed, som de begge bibeholdt, indtil de blev nedbrudt i slutningen af 1900-tallet.

Der er ikke tale om officielle navne, men om "kaldenavne" som opstod efter udflytningen, hvor gårdenes beliggenhed gjorde det naturligt at navngive dem som anført ovenfor.

"Damgaarden" overgik til selveje i 1805, idet **Anders Sørensen Winther**, som var søn af den tidligere fæster Søren Poulsen, købte gården af Niels Hastrup på Vr. Kejlstrup.

Af navne på tidligere fæstere kendes Thomas Christensen, Anders Thomsen og Christen Andersen Winther.

Anders Sørensen Winther og hans hustru **Marie Kjerstine** fik 8 børn mellem 1805 og 1821, og adskillige af disse børn optræder senere i forbindelse med gårdene i Hvinningdal.

- Maren Andersdatter 1805-?. Hun fik i 1840 et "uægte barn", Marie Kirstine Berthelsen, som senere blev gårdmandskone på "Damgaarden".
- **Mette Andersdatter** 1807 – 1885. Hun blev i 1836 gift med **Jens Sørensen** fra Nr. Vissing, og de overtog samtidig "Damgaarden", men Jens Sørensen døde allerede i oktober 1837. Mette Andersdatter beholdt tilsyneladende gården, og i december 1838 blev hun gift med **Christen Jensen** fra Nørskovgaard.
- Søren Andersen Winther 1809 – 1879. Han er i folketællingen fra 1845 angivet som boende på "Damgården" og som pramdrager. Ved giftermålet i 1851 med datteren fra "Vestergaard" er han i kirkebogen angivet som "indsidder", men ved senere lejligheder er han i kirkebogen angivet som gårdmand.
- Hans Nikolaj Andersen Winther 1814 – 1900. Han var ligeledes pramdrager indtil begyndelsen af 1850'erne, men i 1854 blev han gift med datteren på "Møllehovedgaard", og her startede han som en af de første i Lysbro et beskedent teglværk samtidig med landbrugsbedriften.
- Kirsten Andersdatter 1816 – 1886. Hun blev i 1840 gift med Jens Pedersen, som ejede "Meldgaard" og som var blevet enkemand året før. Forfatteren Anders Jensen Meldgaard var deres søn.
- Poul Andersen Winther 1819 – 1878. Han var smed og bygmester, og købte i 1851 gård nr. 6 ("Winthers Gaard"). I 1858 havde han "totalentreprisen" ved opførelsen af Hvinningdals første skole (Se under afsnittet skoler).
- Daniel Andersen Winther 1822 – 1887. Han overtog det jordstykke på Hvinningdal Hede, som tilhørte "Damgaarden", og her blev gården "Vinterlyst" oprettet (Se under denne.)

Anders Winther selv blev kendt viden om som "Den kloge mand fra Hvinningdal".

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2008 side 35](#).

Iflg. folketællingen fra 1840 er Anders Sørensen Winther bosiddende på "Damgaarden" som aftægtsmand hos sin datter og svigersøn sammen med sønnen Hans Andersen Winther, men i 1845 er han aftægtsmand i "et hus" sammen med sin kone og de tre sønner Hans, Poul og Daniel Andersen Winther.

Under "Damgaarden" er ved folketællingen i 1845 kun angivet ejeren Christen Jensen og hans kone Mette Andersdatter, deres plejedatter Marie Kirstine Berthelsen samt Søren Andersen Winther.

Sidstnævnte har sikkert været ansat som medhjælper på gården ved siden af sit job som pramdrager.

Det kan derfor med rimelig sikkerhed konkluderes, at udflytningen af "Damgaarden" må være sket mellem 1840 og 1845, og at det gamle hus på Hvinningdalvej 84, som blev nedrevet i 1990, formentlig er bygget samtidigt eller måske er en rest af den tidligere gård. (Se også under gård nr. 6 og under Hvinningdalvej 84).

I 1866 afstod Christen Jensen og Mette Andersdatter gården til deres plejedatter **Marie Christine** og hendes mand **Jens Peder Filipsen**, som kom fra Grønnebæk. Christen og Mette blev boende på gården som aftægtsfolk indtil deres død i hhv. 1876 og 1885.

Marie Christine og Jens Peder Filipsen fik ingen børn, men i 1874 adopterede de en nyfødt dreng som blev døbt **Niels Marius Filipsen**.

I 1899 blev Niels Marius Filipsen gift med **Else Kirstine Andersen**, og i år 1900 overtog han gården fra sine plejeforældre, der blev boende som aftægtsfolk.

Niels Marius og Else Kirstine fik efterfølgende 3 piger, men i 1907 døde Niels Marius Filipsen kun 32 år gammel. Enken solgte derfor gården og byggede den første købmandsforretning i Hvinningdal (Se spec. afsnit herom).

Hendes svigermor var død i 1906, men svigerfaren levede stadig, så han flyttede med hen i købmandsforretningen.

Fra 1908 til 1914 var gården ejet af **Jørgen Peder Jensen** og hans hustru Henriette.

Deres søn Jens Pagh Jensen startede i 1929 Silkeborg Jern & Staal, som udviklede sig til en stor forretning. Det blev senere en del af Sanistål (i dag Ahlsell) som stadig findes på Nordre Højmarksvej.

I 1914 blev gården overtaget af **Severin Andersen** (1850 – 1936), der flyttede til Hvinningdal fra en gård han havde haft i Nr. Brande ved Them.

Han var enkemand, og hans familie fik en forfærdelig tragisk skæbne.

I 1902 havde hans hustru begået selvmord, og han stod tilbage med 5 børn i alderen 8-23 år.

I 1915 begik en af døtrene (27 år) selvmord, og i 1921 skete det samme med de 2 øvrige døtre.

Den ældste datter på 42 år var om sommeren på "Damgaarden" for at hjælpe sin far, men druknede sig selv ved at kravle ned i et vandfyldt kar i kostalden og trække låget på plads over karret.

Den næstældste datter på 38 år var husbestyrerinde hos sin far, men blot 2 måneder efter søsterens død tog hun sig selv af dage ved anvendelse af den samme metode.

Derefter var der kun de 2 sønner tilbage: Anders Andersen (1889 - 1948) og Karl Andersen (1893 – 1973).

Severin Andersen beskrives som en hård mand, og det forstår man jo godt, når man hører hvilke tragedier han var udsat for. Men han beskrives også som en retfærdig og hjælpsom mand, som ikke undlod at hjælpe sine naboer, når de havde brug for det.

I 1922 blev "Damgaarden" overtaget af den yngste søn **Karl Andersen**, og den ældste søn Anders Andersen overtog senere en ejendom på Jordkærvej i Øster Bording. Han begik i 1948 selvmord ved at springe i Langsøen ved Kjærsgaardsbroen, og jeg erindrer fra min tidligste barndom, at mine forældre stadig talte om, hvor tragisk det var.

I 1926 blev Karl Andersen gift med **Maren Brøgger**, som var datter af Mette Marie og Palle Brøgger (se under gård nr. 2 – "Meldgaard").

De fik 2 piger: Karen (1926 – 2001) og Esther (1932 - ?).

Vagn Lihn fortæller følgende:

"Karl Andersen var en dygtig landmand, en rigtig slider. Han var spinkel bygget, lidt duknakket og hørte ikke til blandt de højeste personer.

Han kunne godt lide at drille os børn. Når der om vinteren var omgangsbesøg og der blev spillet kort, kunne man altid regne med at han smed store mønter på gulvet til os børn, som skik dengang var.

Karl Andersen gik for at være en af de mere velstillede gårdmænd i Hvinningdal.

Karl undgik den psykiske sygdom, som hans mor og søskende havde haft og som forårsagede deres selvmord. Der fortælles, at Karl var blevet lægeundersøgt for sygdommen inden han blev gift.

Maren var klar over at sygdommen kunne være der, hvorfor Karl ikke selv fik lov til at gå i stalden eller i marken, altid var der en med. Maren holdt øje med ham, og hun vidste altid, hvor Karl var, så lejligheden til selvmord ikke bød sig.

Da de havde solgt gården og var flyttet hen i huset på Hvinningdalvej 83, kom Anders Conradi Nielsen fra Højgaard en dag kørende med sin orne på vej til en kunde. Han holdt stille og spurgte, om Karl vidste hvor vedkommende boede.

Det vidste Karl godt og han tog med Anders for at vise vej. Turen trak ud og Karl havde sagt til Anders, at han hurtig var nødt til at skulle hjem.

Da de holdt ud for huset i Hvinningdal by kom Maren ud og begyndte at skælde Karl ud for at han havde været væk så længe. Nogle dage senere havde Karl fortalt Anders, at han aldrig var alene på grund af forholdene.

Karl Andersen havde altid en karl og en dreng på gården. I 1950 fik han en tjenestedreng fra Silkeborg som hed Villy. Han var 13 år, gik i Hvinningdal skole og var stor i slaget. Han købte hver dag slik hos købmanden og det kom os skolekammerater til gode. Villy kunne godt købe en hel kasse flødeboller for derefter at bruge dem til at skyde til måls efter nogle søm i skolens læskur. Bagefter kastede vi drenge os over hvert sit søm som vi slikkede rent for den utværede flødebolle.

Da skolen var på sommerudflugt, hvor Villy også var med, havde han til vores store forbavselse rigtig mange penge med, og købte ind helt ud i det blå.

I samme periode havde Karl Andersen problemer med tyveri på gården, men man havde ikke kunnet pågribe nogen for det. På grund af Villys store pengeforbrug som han ikke kunne gøre rede for, indrømmede han, at det var ham der havde stjålet penge fra Maren og Karls pung og tegnebog. Villy blev straks bortvist.”

I 1930 solgte Karl Andersen jorden imellem Lysbro Fabrikker og Langsøen til fabrikant Holger Madsen, og i 1947 solgte han det nordligste af gårdens jord. Det er det areal, hvor ”Sommerfugleengen” i dag er beliggende. Oprindeligt hørte grunden på Jordkærvej 13 også til ”Damgaarden”. Her lå tidligere et ret faldefærdigt hus, der var kendt under navnet ”Trine Roms Hus”.

Maren og Karl Andersen solgte gården til deres datter **Karen** og svigersønnen **Knud Ejvind Pedersen**.

De flyttede hen i Marens forældres hus Hvinningdalvej 83, Hvinningdal by, som de havde købt efter at moderen (Mette Marie Brøgger) var død i 1953.

Datteren Karen og svigersønnen Knud Pedersen havde gården fra 1953 til 1958.

I 1954 købte min far og Knud i fællesskab en grå Ferguson traktor, men min far var lidt betænkelig ved, om en traktor kunne bruges på bakkerne ved ”Meldgaard”, så han beholdt hestene yderligere et års tid.

Knud anskaffede en traktor af det danske fabrikat Bukh fra Kalundborg, og min far overtog derefter ejerskabet af Ferguson traktoren, men de var stadig fælles om en gødningsspreder og en roeoptager.

På et tidspunkt havde Knud et noget usædvanligt dyr opstaldet på ”Damgaarden”.

Der var tale om en lama, og hvis man kom for tæt på den, fik man en spytklat i ansigtet!

I 1958 blev gården solgt. Karen og Knud Pedersen flyttede til Gødvad, hvor Knud fik arbejde indenfor entreprenørbranchen.

De nye ejere var **Esther og Jens Aage Nielsen**.

Esther var fra Mollerup, mens Jens Aage kom nordenfjords fra, og det hørtes tydeligt på hans herlige vendelbomål.

De havde i ca. 10 år haft en ejendom i Stae ved Vester Hassing, og ved ankomsten til Hvinningdal havde de 5 børn i alderen 1-8 år. Senere fik de yderligere 1 dreng.

Jens Aage og min far var fælles om de tidligere nævnte landbrugsredskaber. De købte også i fællesskab en JF-Grønthøster, og i flere tilfælde blev jeg betroet opgaven med at ”aftoppe” roer med grønthøsteren hos såvel min far som hos Jens Aage.

Min søster var i flere tilfælde barnepige hos Esther og Jens Aage.

På ”Damgaarden” var der til stadighed en (efter datidens forhold!) ret betydelig besætning.

Da gården i 1966 blev solgt til **Erna og Niels Overby** bestod den af følgende:

14 køer, 5 kvier, 8 ungkreaturer, 21 søer, 1 orne, 20 fedesvin, 65 smågrise og 450 høns.

Gårdens jordtilliggende var 36 tdr. land.

Jens Aage begyndte efter salget af gården at bygge huse. Det var i den periode, hvor parcelhusbyggeriet eksploderede, og i 1972-73 tegnede jeg en 4-5 huse for ham.

Niels Overby døde - alt for tidligt - i 1972, hvorefter gården blev solgt til Silkeborg Kommune og bygningerne blev nedrevet i 1980.

Efterfølgende blev den nu fjernede vandrekirke opført på stedet, hvor gårdens bygninger tidligere havde ligget, og på markerne byggedes boligblokkene nordøst for Padborgvej, den nordligste bebyggelse ved Christiansfeldvej samt området Buskelundvænget.

Gård nr. 5 - "Højgaard"

Bygningernes beliggenhed ca. 1685-1840

Hvinningdalvej

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

Gården er oprettet ca. 1685

Bygningernes beliggenhed ca. 1840-2005

Buskelundhøjen

Bygninger nedbrudt 2005/2010

Overgik til selveje 1834

1957

Sylvest Jensen Luffoto; Det Kgl. Bibliotek.

1963

	Ejer	Født	Død	Ejede gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Jens Pedersen (Smed) Anna Margrethe f. Nielsdatter Anders Hansen Kloborg Kirsten Marie f. Eriksdatter	1788 1791 1787 1793	1856 1866 1860	1834	1837	
2	Chresten Jensen (Hull) Mette Marie f. Jensdatter Ane Margrethe Jensen	1809 1811 1819	1888 1846 1908	1837	1842	d. af Jens Pedersen d. af Jens Pedersen
3	Jens Andersen Ane f. Christensdatter Ane Katrine f. Sørensen	1811 1812 1829	1855	1842	1872	
4	Christen Olesen (Højgaard) Ane Mathilde f. Lassen	1840 1851	1914	1872	1885	
5	Christian Pedersen Bodline Kirstine f. Kristensen	1858 1848		1885	1890	Tvangsauktion 1890
6	Niels Dyrberg Christensen Marie Christine f. Betzer	1839 1845	1926	1890	1891	
7	Hans Peter Johansen Nikoline f. Stenholt	1855 1851		1891	1914	
8	Magnus Stenholt Andrea Margrethe f. Jensen	1890 1887		1914	1925	
9	Alfred Holm Mette Marie f. Brøgger	1895 1898	1984 1990	1925	1946	d. af 6 Gård 2
10	Anders Conradi Nielsen Henny f. Hørmann	1919 1925		1946	1992	

Gård nr. 5 "Højgaard" var en af de oprindelige gårde fra 1680'erne i Hvinningdal (III).

Den blev oprettet som en "halvgård" sammen med gård nr. 4 "Damgaarden", og matrikelkortet fra 1796 viser, at de 2 halvgårde var delvist sammenbyggede.

De 2 halvgårde lå på hver sin side af den nuværende Hvinningdalvej:

"Damgaarden" øst for vejen (nuv. adresse Hvinningdalvej 84) og "Højgaard" vest for vejen (nuv. adresse Hvinningdalvej 83 og 85).

Begge gårde blev i 1800-tallet udflyttet til deres senere beliggenhed, som de begge bibeholdt, indtil de blev nedbrudt i slutningen af 1900-tallet/begyndelsen af 2000-tallet.

Der er ikke tale om officielle navne, men om "kaldenavne" som opstod efter udflytningen, hvor gårdenes beliggenhed gjorde det naturligt at navngive dem som anført ovenfor.

"Højgaard", som havde matr.nr. 5, blev i forbindelse med overgangen til selveje delt i 2 gårde, idet gård nr. 14 "Solbakken" kom til at omfatte den del af matr.nr. 5, som lå nærmest landsbyen.

Der foreligger en tilladelse fra 1837 til udstykning af matr.nr. 5y, som er den del af matr.nr. 5, der ligger nærmest landsbyen.

I 1836 købte **Anders Hansen Kloborg** sammen med smed **Jens Pedersen "Højgaard"** af Albert Stabell og forvalter Pedersen.

Anders Hansen Kloborg havde siden 1818 været fæster på "Højgaard", og smed Jens Pedersen boede iflg. kirkebogen for Linaa sogn i Lysbro såvel i 1811 som i 1834.

"Skovfogedhuset" på den nuværende Skovfogedvej i Lysbro lå dengang som det eneste hus i Lysbro på østsiden af Lyså, og området hørte til Linaa Sogn, idet Silkeborg endnu ikke eksisterede.

Af kirkebogen for Linaa fremgår, at Jens Pedersen og hans hustru Anna Margrethe i 1811 fik datteren Mette Marie Jensdatter, som i 1834 blev viet til **Chresten Jensen** fra Balle. (ikke at forveksle med den samtidige ejer af "Damgaarden" Christen Jensen).

Meget tyder således på, at Jens Pedersen i 1836 har købt halvparten af "Højgaard" med henblik på, at denne halvpart skulle overtages af hans datter og svigersøn, mens den anden halvpart skulle beholdes af Anders Hansen Kloborg. (Se under gård nr. 14 "Solbakken")

Anders Hansen Kloborg beholdt "Højgaards" gamle bygninger inde i landsbyen, så måske har han ikke haft så travlt med at opføre nye bygninger ude på marken til gården "Solbakken". Det er noget usikkert, hvornår det faktisk skete.

I 1837 overtog Chresten Jensen og hans hustru deres halvpart af "Højgaard", og det forekommer sandsynligt, at man samtidig (eller inden da) har opført bygninger på toppen af bakken, hvor gården siden lå.

Allerede i 1842 afstod Chresten Jensen igen "Højgaard" og overtog i stedet "Mosegaarden" i Øster Bording.

Hans hustru Mette Marie døde i 1846, men i 1847 giftede han sig med den afdøde hustrus søster Ane Margrethe. De fik 5 børn og den yngste søn Morten Christensen Hull blev i 1890'erne sognerådsformand i Balle Kommune og medlem af Viborg Amtsråd.

Chresten Jensen var allerede i 1830'erne aktiv i det omgivende samfund, og han blev i 1849 valgt til den grundlovgivende forsamling.

Han startede som repræsentant for "Bondevenerne", men blev med årene mere og mere "højreorienteret", så da han døde i 1888 skrev Venstreavisen Silkeborg Avis følgende lidt forbeholdne nekrolog:

"Som det vil ses af omstående bekendtgørelse er gårdejer, Dannebrogsmænd Chresten Jensen af Øster Bording i torsdags afgang ved døden, 79 år gammel. Den afdøde var en i vide kredse særdeles agtet og anset mand; forekommende og tjenstvillig, som han var, havde han mange venner, selv om disse ikke altid kunne sympatisere med hans politiske retning. Han var nemlig Højremand, hvilket han forsøgte at lægge for dagen ved enhver lejlighed. I tidligere dage var han dog ret frisindet, men efter at han havde skiftet standpunkt og Venstre havde sat ham ud først af rigsdagen, senere af amtsrådet, blev han stedse mere og mere bitter overfor tidligere venner, indtil han til sidst havnede i reaktionens favn. Han beklædte indtil sin død forskellige offentlige og private hverv – han var bl.a. forligskommissær, medlem af åbestyrelsen, medlem af direktionen for Silkeborg Sparekasse osv. osv. – hvilke hverv han røgtede med samme dygtighed og nidkærhed som i yngre dage."

”Højgaard” var en af de meget få gårde i Hvinningdal, der ikke på noget tidspunkt gik i arv til næste generation ved ejerskifte.

Om de 6 ejere mellem 1842 og 1925 foreligger kun få oplysninger:

Jens Andersen, som ejede gården mellem 1842 og 1872 havde en datter (Ane Sine) der som 10-årig druknede i branddammen i Hvinningdal (se under ”Branddammen”).

Christian Pedersen, som ejede gården mellem 1888 og 1890, havde – ligesom flere andre i Hvinningdal omkring 1890 - helt åbenlyst store økonomiske problemer.

I 1888 solgte han 8 tdr. land af gårdens jord til naboen Thomas Nielsen på ”Lundegaard”, og ligeledes i 1888 blev der afholdt fogedforretning på gården, hvorfra der foreligger følgende opgørelse over gårdens besætning, redskaber, inventar og husgeråd m.v.:

1 dobbelt Klædeskab Egetræsmalet	15,00 kr.	1 Spejl, 1 Skilderi	2,00 kr.
1 dobbelt do	20,00 kr.	1 Syæske	1,00 kr.
1 Kommode	10,00 kr.	1 Stol, 1 Garnvinder og	
1 Slagbænk	15,00 kr.	1 Kørepisk	2,00 kr.
1 Bord	2,00 kr.	1 Bord	3,00 kr.
1 Armstol, 1 Barometer	1,50 kr.	4 Træstole	4,00 kr.
1 Kommode	3,00 kr.	1 Armstol	3,00 kr.
1 Lampe, 4 Par Kopper	3,00 kr.	3 Stegefade, 13 Tallerkener	5,00 kr.
4 Skildrier, 1 Spejl	2,00 kr.	3 Bakke, 1 Potageske	3,00 kr.
1 Amerikansk Ur	10,00 kr.	3 Ølgas, 3 Kopper, 1 Flødekande	
1 Køkkenskab	1,00 kr.	1 Terrin	2,00 kr.
1 Kaffemølle, 1 Si	1,00 kr.	3 Emaljerede Gryder	5,00 kr.
1 Mælkespand, 1 Blikdunk	2,00 kr.	1 Øltønde med Fod	2,00 kr.
1 Lygte, 1 Lysestage, 1 Tragt	2,00 kr.	1 Dunk, 1 Kanne, Hakkebræt	5,00 kr.
1 Får	10,00 kr.	1 Dejtrug	2,00 kr.
1 So	40,00 kr.	1 Slibesten med Fod	1,00 kr.
1 Grisegalt	15,00 kr.	1 Hjulbør, 1 Vandtrug	3,00 kr.
1 Brun Hest	100,00 kr.	1 Fjedervogn med 2 Stole	50,00 kr.
1 Sortbroget Ko	60,00 kr.	1 Træakslet Arbejdsvogn	20,00 kr.
1 do	70,00 kr.	1 Sæddækker	10,00 kr.
1 Rødbroget Ko	80,00 kr.	1 Jernplov	8,00 kr.
9 Høns	9,00 kr.	1 Hakkelsesmaskine	10,00 kr.
1 Høvlbænk	5,00 kr.	1 Plejl, 1 Krat, 1 Rive	1,00 kr.
1 Sæt Seletøj	25,00	1 Høle, 1 Spade, 1 Skovl, 1 Greb	3,00 kr.
		1 Skæppemål, 1 Saltkar	4,00 kr.
		1 Rensemåske	8,00 kr.

Ovenstående kan jo give en fornemmelse af, hvad der fandtes på en gård omkring 1890 og hvordan det var værdisat!

I 1890 blev gården ved tvangsauktion solgt for 3.000,- kr. til **Niels Dyrberg Christensen**, men han videresolgte den hurtigt til **Hans Peter Johansen**, der var en af de 3 gårdmænd, som i 1901 foretog den herostratisk berømte udgravning/ødelæggelse af gravhøje i Hvinningdal (se under gård nr. 6 – ”Winthers Gaard”).

Magnus Stenholt, som ejede gården fra 1914 til 1925, plantede midt på gårdspladsen det lindetræ, som stadig står på parkeringspladsen ved Buskelundhøjen 231.

I 1925 blev gården overtaget af **Mie og Alfred Holm**, som i nogle år havde bestyret ”Meldgaard” for faren/svigerfaren Palle Brøgger (Se under gård nr. 2 ”Meldgaard”).

Mie var født på ”Meldgaard”, mens Alfred Holm var født på ”Ulvdalsgaard” i Kjærsgaard ejerlav - nabogård til ”Højgaard”.

Deres børn var:

Peter Brøgger Holm (1921 -?). Født på ”Meldgaard”.

Evald Brøgger Holm (1924 -?). Født på ”Meldgaard”.

Inga Brøgger Holm (1928 – 2006). Født på ”Højgaard”.

Mie og Alfred Holm afstod gården kort efter deres sølvbryllup i 1946 og flyttede til et hus på Ansvej i Alderslyst, men boede senere andre steder i Silkeborg.

Efter salget af ”Højgaard” arbejdede Alfred Holm en del år på Lysbro Fabrikker. Han døde i 1984 – 89 år gammel -, mens Mie døde i 1990 på Marienlund Plejehjem – 92 år gammel.

I 1946 blev ”Højgaard” overtaget af **Anders Conradi Nielsen** (f. 1919), som var søn af gdr. Niels Peter Nielsen på ”Hjordkærgaard” i Øster Bording.

Anders Conradi Nielsen var soldat i Fredericia den 9. april 1940.

Hans kompagni var på vej til Højer Sluse, men inden de nåede så langt, kom en ordonnans og fortalte, at de skulle vende om, fordi Danmark var blevet besat af tyskerne.

De havde ingen mad med, og derfor bad de obersten om at få lov til at købe mad i en nærliggende landsby, hvor der var både et mejeri og en bager.

Det nægtede obersten, og gjorde opmærksomt på, at lydighedsnægtelse i denne situation var at betragte som mytteri, der kunne medføre dødsstraf.

Da han begyndte at famle efter sit håndvåben, blev han gjort opmærksom på, at langt over 100 mand var bevæbnet med skarp ammunition, hvorefter han gav soldaterne lov til at handle ind i landsbyen!

Efter endt soldatertid i 1940-41 var Anders Conradi Nielsen på skole, hvorefter han tjente på Fyn og deltog i avl af kartofler og grøntsager, hvilket senere skulle komme ham til gode.

Kilderne angiver, at han også en kort tid var i Sverige, men det må vel formodes at have været umiddelbart efter besættelsesårene.

Året efter at han havde overtaget "Højgaard" blev han gift med **Henny Hørmann**, som var datter af Agnes og Alfred Hørmann på ejendommen Jordkærvej 25b i Øster Bording.

De fik følgende børn:

Niels Peter Conradi Nielsen (f. 1951)

Agnes Conradi Nielsen (f. 1955)

Astrid Conradi Nielsen (f. 1964)

Anders Conradi, som han blev benævnt af alle på egnen, var en dygtig, alsidig og fremsynet landmand.

Han tilkøbte i flere omgange både agerjord og skov øst for ejendommen (i Kjærsgaard ejerlav), og han opførte flere nye bygninger ved gården:

I 1947 blev kostalden/svinehuset, som var opført i 1907 og lå langs med vejen, ombygget.

I 1949 blev den gamle lade og hestestald (som er den stråtede bygning mod nord der ses på luftfotoet fra 1947) erstattet af en ny bygning.

I 1959 blev det gamle stråtede stuehus fra midten af 1800-tallet nedbrudt, og der blev bygget et nyt stuehus mod øst, som ses på luftfotoet fra 1963.

I 1965 blev der opført en ny, stor grisestald lige syd for den oprindelige gård. Denne bygning eksisterer stadigvæk, men er ombygget til skaterhal.

Straks efter overtagelsen i 1946 begyndte han at satse på kartoffelavl, men også kvægavl blev drevet med stor dygtighed, og i 1960'erne var hans kvægbesætning den højst ydende i Sinding Kontrolforening

I 2008 fortalte Anders Conradi om årene efter at han havde overtaget "Højgaard":

Han overtog ejendommen i 1946, hvilket var samme år som Gartnernes Salgsforening startede.

Han besluttede at dyrke tidlig modne spisekartofler, som han begyndte at afsætte på Gartnernes Salgsforening i 1947. Salgsforeningen var blot en enkelt bygning på det tidspunkt, men i løbet af et par år var salgsauktionen udbygget efter planen. Da afsætningen var god, forpagtede Anders Conradi yderligere fem tdr. land, som han brugte til kartoffelavl.

Da han begyndte at avle kartofler, købte han 50 specielle kasser, som blev brugt til forspiring af kartoflerne, men da der opstod et stort behov for læggekartofler, opkøbte han træ som blev opskåret og lavet til spirekasser, og efterhånden som arealerne blev udvidet, måtte der 1400 kasser til, for at dække behovet.

Det var som omtalt tidlig modne kartofler, han satsede på, så det gjaldt selvfølgelig om at få dem i jorden så tidlig som muligt om foråret. Der var dog et år det gik galt, for efter at han havde lagt kartoflerne i marts måned, indtraf en lang og forholdsvis kold periode med frost. Når den slags sker, bliver en kartoffelavl selvfolgelig lidt nervøs, for meget står jo på spil. Han skyndte sig derfor at sætte andre kartofler til spiring. Det gik dog ikke så galt, selv om nogle gik til, for i april så det bedre ud, da mange af de først lagte kartofler klarede frostangrebet. Kartoffelavlen gav beskæftigelse til fire kvinder, og efter skoletid kom nogle skolebørn og hjalp med at samle kartofler. Det er ikke noget børn gør nu om dage. Ikke engang i kartoffelferien!

Da Anders Conradi fik traktor, stod han selv for transporten af kartoflerne til Gartnernes Salgsforening.

Tidligere fik han mælkekusken til at klare transporten, og betalingen for en sådan tur var tre kroner, men efter at der var kommet en traktor på "Højgaard" fik han en ung mand til at ordne transporten.

Han aftalte med denne medhjælper, at hvis prisen ikke kom over tre kroner pr tønde, skulle kartoflerne trækkes hjem, for så kunne det ikke betale sig at sælge dem. Men nogle gange stod opkøbere på lur i håb om at gøre en god handel ved at købe disse kartofler, for selv to ører pr tønde betød jo noget for avlerne. Men kartoflerne blev kun solgt, hvis en køber betalte mere, end da kartoflerne blev trukket tilbage på auktionen. For handelen skulle jo kunne betale sig for begge parter. De kartofler der ikke blev afsat på auktionen eller solgt på anden vis, blev brugt til dyrefoder.

Anders Conradi lejede jord flere steder i Hvinningdal-området. I 1960'erne lejede han bl. a. en del af Kristian Brøggers areal på Hvinningdal Hede, hvor jorden var egnet til kartoffelavl.

På gården var der i nogle år en større flok gæs, 70-100 stk. som gik frit omkring. De blev hver morgen i flok drevet fra Højgaard ned omkring Ulvdalsgaard, og op på et areal nord for Hesselhøj, hvor de gik og spiste det korn, der var tabt ved mejetærskningen. Om aftenen gik det igen hjem til gården.

I flere år havde Anders Conradi en orne, som han kørte rundt med i Balle sogn.

Efter salget af gården til Silkeborg kommune i 1992, drev han gården kvægløs i nogle år.

Landbrugsbygningerne blev efter en storm i januar 2005 så beskadigede, at de blev nedbrudt i efteråret 2005. Kun stuehuset og grisestalden fra 1965 blev stående.

Anders Conradi Nielsen flyttede fra gårdens stuehus i 2007, og stuehuset blev nedbrudt i 2010.

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv](#) *HBS 2007 side 15*.

Gård nr. 6 - "Winthers Gaard"

Gården er oprettet ca. 1685
 Overgik til selveje 1808
 Bygninger eksisterer stadigvæk delvist (2022)

Hvinningdalvej 88

Bygningernes beliggenhed ca. 1685-nu

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1963

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1947

	Ejer	Født	Død	Ejede gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Hans Jensen (Elling) Mette Kjerstine f. Lauritsdatter	1776 1780	1846 1857	1808	1834	
2	Søren Pedersen Maren f. Hansdatter	1806 1809	1884 1884	1834	1841	d. af 1
3	Søren Christensen Vinther Ellen f. Mikkelsen	1805 1803	1883 1880	1841	1851	
4	Poul Andersen Winther Kjerstine Caroline f. Jensdatter	1819 1828	1878 1885	1851	1884	s. af 1 Gård 4
5	Jens Anton Sørensen (Louring) Ane Petrea f. Poulsen	1856 1856	1886 1886	1884	1890	d. af 4
6	Anthon Sørensen Winther	1857		1890	1891	s. af 4
7	Mogens Peter Sørensen "Moust Winther" Margrethe f. Andersen Nyhus	1852 1869	1929 1939	1891	1929	s.s. af 1 Gård 4
8	Anthon Winther Ingeborg Rosalie f. Petersen	1901 1909	1964 1959	1929	1937	s. af 7
9	Peder Linnebjerg Esther f. Nielsen	1908 1911	1983 1993	1937	1964	
10	Viggo Skov Bodil f. Linnebjerg	1925 1940	2022	1964	1981	d. af 9

Gård nr. 6 "Winthers Gaard" var en af de oprindelige gårde fra 1680'erne i Hvinningdal (III).

Den blev oprettet som en "halvgård" sammen med gård nr. 7 "Højholt", som lå umiddelbart nord for gård nr. 6, og matrikelkortet fra 1796 viser, at de 2 halvgårde var delvist sammenbyggede.

Ejendommen er den eneste bygning i Hvinningdal, som har haft den samme placering uafbrudt siden ca. 1685 og den eksisterer stadigvæk.

Naturligvis er der sket adskillige ombygninger og renoveringer i tidens løb, og det er nok tvivlsomt, om der overhovedet eksisterer noget fra de oprindelige bygninger.

Gården har aldrig haft noget "officielt" navn, men betegnelsen "Winthers Gaard" anvendes i kildematerialet, så den betegnelse har jeg bibeholdt.

I 1808 købte **Hans Jensen (Elling)** fra Funder gården af den hidtidige ejer Niels Hastrup, Vr. Kejlstrup.

Den havde ligesom de øvrige gårde i Hvinningdal indtil da været en fæstegård og følgende navne på tidligere fæstere kendes: Peder Christensen (Folketællingen 1787 og 1801).

Gårdens jord omfattede arealerne angivet med "6" på udskiftningsplanen fra 1797.

Hans Jensen og hans hustru Mette Kjerstine havde bl.a. følgende børn:

Lars Hansen (1805 - 1861).

Maren Hansdatter (1809 – 1884).

Jens Hansen (1811 - 1893).

Jens Kristian Hansen (1813 – 1898).

Maren Hansdatter blev gift med **Søren Pedersen** fra Balle Nedergaard i Gl. Balle (Det er den gård, som i mange år prydede forsiden på hæftet "Historier fra Balle Sogn").

I 1834 overtog de gård nr. 6, men Hans Jensen og Mette Kjerstine blev boende på gården som aftægtsfolk.

I 1841 flyttede Søren Pedersen og Maren Hansdatter til Vr. Kejlstrup Mark, og gården blev solgt til **Søren Christensen Vinther** fra Øster Bording og dennes hustru **Ellen f. Mikkelsen**. De havde gården indtil 1851, hvor den blev solgt til **Poul Andersen Winther** – en af sønnerne fra den (tidligere) nabogård "Damgaarden". Det er uvist, om Søren Christensen Vinter var i familie med den næste ejer Poul Andersen Winther.

Sønnen Lars Hansen blev i 1846 gift med Maren Mouritsdatter fra "Vestergaard", og de boede iflg. folketællingerne på "Vestergaard" i 1850'erne – muligvis som medejere af gården.

Jens Hansen var væver, men i 1844 overtog han det jordstykke ved Drejergaardsvej som hørte til gård nr. 6. (Se under gård nr. 17).

Omkring 1850 blev en betydelig del af arealet, som hørte til gård nr. 6, fraskilt og den nye gård nr. 15 "Lundegaard" blev oprettet. Denne gård blev overtaget af Jens Kristian Hansen.

Efter at gård nr. 8 var blevet nedbrudt i 1860'erne var "Winthers Gaard" herefter den mindste af de 8 oprindelige gårde i Hvinningdal.

I 1851 blev gården overtaget af Poul Andersen Winther, der var en af sønnerne fra "Damgaarden", og som tillige var både smed og bygmester. (Se under gård nr. 4 "Damgaarden").

Bl.a. opførte han skolebygningen på Jordkærvej (se under afsnittet "Skoler").

Poul Andersen Winther døde i 1878, men enken **Kjerstine Caroline** beholdt gården indtil 1884, hvor den blev overtaget af svigersønnen **Jens Anton Sørensen (Louring)**, der var smed, ligesom sin afdøde svigerfar.

I 1885 døde Kjerstine Caroline og året efter døde også hendes datter Ane Petrea, som var gift med Jens Anton Sørensen.

I 1880'erne var flere af gårdene i Hvinningdal ude i økonomiske problemer og det lader også til at være tilfældet på "Winthers Gaard". I 1890 blev gården overtaget af **Anton Sørensen Winther**, der var søn af Søren Andersen Winther og dermed kusine til den afdøde hustru Ane Petrea.

Gårdens gæld var ved overdragelsen lige så stor som salgssummen!

Allerede i 1891 blev gården videreoverdraget til Anton Sørensen Winthers bror **Mogens Peter Sørensen Winther** (1852 – 1929).

Han blev altid omtalt som "**Moust Winther**" så dette navn anvendes i det følgende.

Moust Winther var født i ”naboejendommen” – huset som lå tilbage på ”Damgaardens” areal, efter at gården var udflyttet i begyndelsen af 1840’erne (Nuv. Hvinningdalvej 84). I 1879 overtog Moust Winther dette hus efter sin far – ”pramdrageren” Søren Andersen Winther – på betingelse af, at forældrene kunne blive boende i huset, men såvel faderen som moderen døde kort efter i 1879 med få måneders mellemrum. Moust Winther, der var ugift, arbejdede formentlig på teglværket i Lysbro.

I 1891 blev han som næsten 40-årig gift med **Margrethe Andersen Nyhus** fra Sinding, som var 17 år yngre. De overtog så samme år ”Winthers Gaard”, og de 2 naboejendomme var derefter begge i familien Winthers eje indtil hhv. 1937 og 1940.

I løbet af de næste 20 år fik de 12 børn, og Moust Winther var således næsten 60 år gammel, da det sidste barn blev født i 1912.

Alle børnene fik efternavnet Vinther Sørensen, men fik i 1922 efternavnet Winther.

Af børnene skal specielt nævnes følgende:

Anders Winther (1900 – 1945) var i en periode indehaver af smedjen i Øster Bording, men startede i 1932 virksomheden ”Winther Cykler” i Them. En virksomhed som stadig eksisterer, og hvor efterkommere af Anders Winther stadig er med i ledelsen.

Anthøn Winther (1901 – 1964) overtog gården i 1929 (Se senere).

Thorvald Winther (1903 -?) var udlært murer, og arbejdede bl. a. som murer i USA (Chicago).

Otto Winther (1905 -?) var udlært tømrer, men havde stort talent for jonglør- og tryllekunster. Bl.a. kørte han altid baglæns på sin cykel!

Han optrådte flere gange i såvel Alderslyst som i Hvinningdal Forsamlingshus med sine numre.

Sammen med sin hustru Gerda f. Bomholt og sin bror Thorvald udvandrede han til USA. Han optrådte både sammen med broderen og sammen med hustruen, og de havde stor succes.

Min gode ven Poul Madsen fra ”Vestergaard” har fortalt, at der engang kom en fra USA til Hvinningdal, og han optrådte som tryllekunstner. Jeg husker ikke selv hændelsen, men der har formentlig været tale om Otto Winther.

Frede Winther (1907 -1996) var også udlært tømrer, men i mange år var han en del af ledelsen hos Winther Cykler i Them.

Han har bl. a. fortalt følgende om sin far Moust Winther:

”Han var mere spillemand end musiker og spillede flere forskellige instrumenter, bl.a. klarinet og violin. Han havde som regel sin pibe i munden, når han spillede violin. Da han slog takt med sin ene træsko i gulvet, blev den så slidt, at den knap kunne hænge ved foden. Der var et tydeligt mærke i hans violin af piberøret.

Var spillemanden nu bestilt til at komme og give musik et eller andet sted i sognet eller måske ude i et af nabosognene, var det ikke altid så lige en sag for dem at vide

nøjagtigt i hvilken gård eller hus, det pågældende bryllup eller festlighed foregik. Men de garvede spillere havde en talemåde, som lød: ”Vi skal se efter, hvor børnene sidder på møddingen, for det er der, vi skal hen, der foregår festen”.

Naturligvis kunne det hænde, at spillemanden fik en tår for meget under festens forløb, men så fik de en blund i en krog af stuen. Efter en passende hvile, var de igen klar med deres musikinstrumenter.

Når Moust Winther hen ad natten var på vej hjem, gik han gerne og spillede på sin klarinet”.

Inden Moust Winther blev gift havde han et nivellerinstrument, og han gik ud og nivellerede. Han var også ligsynsmand, og de var altid 2, der fulgtes ad for at erklære et menneske dødt.

I april 1901 udgravede Moust Winther en af de kæmpehøje, der lå nordligst på hans mark i nærheden af ”Højgaard”.

Tandlæge Warming fra Silkeborg meddelte telefonisk den 23. april 1901 til Aarhus museum, at 6 høje i Hvinningdal stod i fare for at blive udgravet af ejeren. Den ene høj var allerede udgravet, og deri var fundet et udbrændt skelet, nogle stensager og nogle stærkt forvitrede småting.

Aarhus museum lod meddelelsen gå videre til Nationalmuseet, som pålagde Warming at gøre forsøg på at få ødelæggelsen standset og eventuelt tilbyde museets hjælp til undersøgelsen af højene.

Få dage efter kunne Warming indsende følgende: *”Manden der har udgravet den ene høj, er gårdejer Moust Winther. Højen er aldeles ødelagt, kammeret er åbnet, manden som lå deri, gennemgravet, redskaberne splittede ad, tilbage er kun en flint flække og et par ravringer, og sten, og 30 læs jord er bortkørt.”*

Den 30. april 1901 skrev Warming igen: *”Højejerne afstår fra deres forsæt. Moust Winther, der delvis har sløffet en høj, angrer. Foruden et par meget tarvelige flint flækker eller skraber har han kun fundet en lille genstand, som sendes museet til tidsbestemmelse.”*

D. 15. juni 1922 oplyste Jyllands-Posten følgende:

”Ved tørvegravning i en mose, tilhørende Mogens Winther af Hvinningdal ved Silkeborg, er man dybt nede i tørvelaget stødt på træstykker, som stammer fra et af oldtidens befordringsmidler. Museumsassistent, Arkitekt Schmidt, opholdt sig tilfældigvis i nærheden. Han tilkaldtes og konstaterede, at fundet var af stor vigtighed. Det er nu under overvejelse at tømme hele mosen for vand og derefter forsætte udgravningen under vilkår der garanterer, at fundet kan blive en værdifuld forøgelse af vore nationale samlinger.”

På et tidspunkt i 1800-tallet er det område, hvor bygningerne til ”Højgaard” tidligere lå (Nuv. Hvinningdalvej 79, 81, 83 og 85) åbenbart overgået til ”Winthers Gaard” eftersom Moust Winther i 1908 solgte grunden Hvinningdalvej 79 og 81, hvor købmandsforretningen blev opført. Her havde tidligere ligget en smedje, som havde tilhørt familien Winther (formentlig Poul Andersen Winther), men smedjen var på et tidspunkt brændt ned.

I 1921 solgte han de 2 grunde Hvinningdalvej 83 og 85 til hhv. købmand Martin Bøgild og gårdejer Palle Brøgger, og her opførte de efterfølgende de stadig eksisterende huse.

Da Moust Winther døde i 1929 blev ”Winthers Gaard” overtaget af sønnen **Anthon Winther** og hans hustru **Ingeborg**, mens enken Margrethe Nyhus flyttede over i nabohuset på Hvinningdalvej 84, og her boede hun indtil sin død i 1939.

Anthon Winther var bestemt ikke landmand. Det gik rigtig dårlig for ham, og flere gange fik han hjælp fra svigerforældrene, som satte besætning ind på ejendommen.

Ejendommen var lige ved at gå på tvangsauktion, men Anthon Winther fik solgt 03/05 – 1937, og flyttede i et hus i Sinding. Senere flyttede de i et hus på Vinderslev mark.

Anthon Winther kørte derefter rundt som uldkræmmer. Han havde en motorcykel med sidevogn og kom vidt omkring. Han var meget afholdt, et behageligt og venligt menneske, fyldt med fortælleevne, altid glad og så var han en gemytlig mand. Han var en stor naturelsker, men hans store interesse var himmelrummet med stjernerne og galakser. Han gik også meget op i syner og varsler.

Anthon Winther holdt meget af at læse, og havde mange bøger.

Han var abonnent på H.P. Hansens tidsskrifter, og han var også en flittig læser af bibelen.

Det fortælles, at Anthon Winther havde arvet mange egenskaber fra sin oldefar Anders Sørensen Winther – ”den kloge mand i Hvinningdal”.

Han tog varsler og betegnes som synsk, så han kunne forudsige vejret og fremtidige hændelser.

På Silkeborg Arkiv findes en artikel om ”Kloge folk i Hvinningdal”, og heri optræder bl.a. Anthon Winther.

I 1937 blev ”Winthers Gaard” overtaget af **Esther** (1911 – 1993) og **Peder Linnebjerg** (1908 – 1983), som var blevet gift samme år.

Peder kom fra Ry-egnen, mens Esther var fra Sinding, hvor hendes far, Erik Nielsen, i en årrække var sognerådsformand. De købte gården for kr. 15.500, -, mens Anthon Winther i 1929 havde købt den for kr. 19.000, -.

Prisfaldet skyldtes formentlig de meget vanskelige vilkår, som landbruget levede under i 1930’erne.

Børn:

Bodil Linnebjerg f. 1940 – Gift med vognmand Viggo Skov i Øster Bording.

Solvejg Linnebjerg (1942 – 2005).

Som nævnt ovenfor var ”Winthers Gaard” siden midten af 1800-tallet den mindste af de oprindelige 8 gårde i Hvinningdal, og det var selvfølgelig vanskeligt at skabe det nødvendige overskud til moderniseringer og til anskaffelse af landbrugsmaskiner.

Esther og Peder Linnebjerg kæmpede dog en brav kamp, og foretog bl.a. udbygning af stuehuset (som ses på luftfotoet fra 1963), ligesom de gamle stråtage blev udskiftet med tagplader.

I 1947 var de udsat for et af de meget sjældne tilfælde af kriminalitet i Hvinningdal – dog i den helt milde ende af skalaen.

Der blev stjålet dåser med småkager samt pigernes sparebøsser, og først nogle år senere blev ”forbrydelsen” opklaret. Se artiklen ”Tyveri af julesmåkager” på Silkeborg Arkiv.

Peder Linnebjerg var brandfoged i Hvinningdal og havde som sådan en lille håndbetjent brandsprøjte stående på gården. Da ”Lindegaarden” brændte i 1952, foreslog nogle, at sprøjten blev fundet frem, men Peder Linnebjerg svarede: ”Nøj – nøj – det nøtter æ nøj”.

Og det havde han fuldstændig ret i. Ved en brand af den størrelsesorden skal der meget kraftigere materiel til.

Peder Linnebjerg var i nogle år mælkekusk, hvor han samlede mælkejunger sammen og kørte dem til Silkeborg Andelsmejeri på arbejdsvognen forspændt 2 små gule nordbakkere. En gang var han desværre så uheldig at hestene rev sig løs fra deres fortøjning på gårdspladsen i Hvinningdal, og det forårsagede en del spildt mælk – men det skal man jo som bekendt ikke græde over!

Esther og Peder var nogle rare og venlige mennesker.

Adskillige gange, når jeg kom gående eller cyklende forbi på vej hjem fra skole, åbnede Esther køkkenvinduet for at høre, hvad jeg havde lært i skolen i dag!

I 1964 blev gården solgt til vognmand **Viggo Skov** i Øster Bording. Han var Esther og Peders svigersøn, og de blev boende til leje på gården.

Peder Linnebjerg fik arbejde på Møballes Savværk/Pallefabrik ved Nordre Ringvej.

I 1973 blev arealet lige vest for Hvinningdalvej 85 solgt, og der blev bygget et parcelhus (Hvinningdalvej 85B). Jordstykket var altid blevet benævnt ”Tåwten” (Toften) og her havde Hvinningdal Vandværk i begyndelsen af 1900-tallet haft den brønd, som forsynede en del af landsbyen med vand.

En af de sidste gange jeg så Esther og Peder var i vinteren 1972.

Jeg var netop blevet færdig med ingeniørstudiet, og boede da ca. ½ år på ”Meldgaard” i Hvinningdal.

Esther var da så venlig at invitere mig indenfor på kaffe og hjemmelavet flødeskumslagkage. Hun kendte uden tvivl min forkærlighed for lækker kage!

De kom begge på Remstruplund Plejehjem hvor Peder døde i 1983 og Esther i 1993.

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv](#) *HBS 2021 side 41 Viggo Skov.*

Gård nr. 7 - "Højholt"

Bygningernes beliggenhed ca. 1685-1840
Hvinningdalvej/Holbølvej

Bygningernes beliggenhed ca. 1840-1990
Ægirsvej

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

Gården er oprettet	ca. 1685
Overgik muligvis til selveje	1808
Bygninger nedbrudt	1988

	Ejer	Født	Død	Ejede gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Søren Larsen Maren Nielsdatter Gjertrud Sørensdatter	1757 1743 1777	1815 1803 1860	1808	1815	Muligvis stadigvæk fæster
2	Niels Nielsen Bach Gjertrud Sørensdatter	1781 1777	1848 1860	1815	ca. 1835	
2	Laur Sørensen	1806	1845	ca. 1835	ca. 1840	s. af 1 (Gjertrud) Enkemand 1835
3	Johannes Madsen Bertha f. Danielsdatter	1806 1809	1877 1891	ca. 1840	1865	Kom fra "Kjærsgaard"
4	Mads Johansen Marie Katrine f. Pedersen	1840 1847	1924 1918	1865	1894	s.af 3
5	Jens Pind Bertine f. Johansen	1866 1868		1894	1910	d. af 4
6	Hans Ludvig Møller Karen Margrethe f. Nielsen Rask	1880 1891				d. af Thomas Rask
7	J. Nielsen og J.A.Jensen					
8	Peter Clemmensen og Lars Larsen					
9	Martinus Andersen Andrea f. Rasmussen	1886 1886			1933	
10	Div.			1933	1939	
11	Niels Haubak Nielsine Amalia, f. Sørensen ("Malle")	1893 1899	1989 1874	1939	1979	

Gård nr. 7 "Højholt" var en af de oprindelige gårde fra 1680'erne i Hvinningdal (III).

Den blev oprettet som en "halvgård" sammen med gård nr. 6 "Winthers Gaard", som ligger/lå umiddelbart syd for gård nr. 7, og matrikelkortet fra 1796 viser, at de 2 halvgårde var delvist sammenbyggede.

Kildematerialet vedr. gården er lidt forvirrende og modstridende, idet flere personer, som åbenlyst er de samme, er angivet med flere forskellige navne.

Det angives også, at gården blev udflyttet til den senere placering på toppen af Hvinningdal Bakke allerede i 1797, men dette forekommer ikke sandsynligt.

Der er endvidere sammen med "Højholt" beskrevet en gård nr. 12, som skulle have været beliggende ca. 400 m sydøst for landsbyen Hvinningdal, men denne er ikke angivet på noget af det gamle kortmateriale.

Endelig forekommer i perioden fra 1812 til 1845 utallige handler, som kan være svære at stedfæste.

Formentlig er der tale om følgende forhold:

I 1812 sælger Niels Hastrup "gård nr. 11" til Niels Andersen (Funder).

På matrikelkortet fra 1816 er angivet nogle bygninger ved det sydøstlige hjørne af nuv. adresse Hvinningdalvej 80, og de er placeret på et forholdsvis lille areal, som har matr.nr. 12b.

I 1815 sælger Niels Andersen denne lille ejendom til Laurs Nielsen, som var smed og som beboede ejendommen indtil 1839. På det første GI-kort fra 1800-tallet er ejendommen angivet som "Smedje".

Laurs Nielsens navn er også anført på det område på matrikelkortet som senere blev til gård nr. 12 "Birkebakken", og dette område har matrikel nr. 12a.

Tidspunktet for "Højholts" overgang til selveje er noget usikker, men i 1817 får **Gjertrud Sørensdat**ter skøde på matr.nr. 7. Hun var enke efter **Søren Larsen**, som tidligere havde været fæster på gården, men som var død i 1815. Om han forinden var blevet selvejer af gården er usikkert.

I 1819 blev hun gift med **Niels Nielsen Bach**, som havde været tjenestekarl på gården, og de ejede derefter "Højholt" indtil 1835.

Dette år blev "Højholt" så overtaget af **Laurs Sørensen**, som var Søren Larsen og Gjertrud Sørensdatters søn. Han var enkemand.

I 1839 flyttede smeden Laurs Nielsen til Sinding, og matr. nr. 12a og 12b blev efter en periode med andre kortvarige ejere i 1841 overtaget af Laurs Sørensen, hvorefter hele området benævnt 7 på udskiftningskortet var under "Højholt".

Det blev dog også kun kortvarigt, for samme år blev gård nr. 12 "Birkebakken" oprettet ved Niels Sørensens køb af jord hos Laurs Sørensen (Se under gård nr. 12), og i 1845 blev både førnævnte matr. nr. 12b og matr. nr. 7b, som var området sydøst for gårdens bygninger, udskilt og solgt til Mads Mouritsen (Se under gård nr. 16 "Holbølgaard").

I 1845 døde Laurs Sørensen. I kirkebogen angives navnet Laurits Sørensen Bach.

Samme år blev der oprettet skøde med **Johannes Madsen**, som kom fra Kjærsgaard.

Skødet blev dog først tinglyst i 1861.

Iflg. folketællingen fra 1850 boede Gjertrud Sørensdatter på dette tidspunkt på aftægt hos Johannes Madsen.

Det vil være rimeligt at antage, at udflytningen af gårdens bygninger til toppen af Hvinningdal Bakke er sket omkring 1845, da de gamle bygninger i landsbyen nu ikke længere lå i direkte sammenhæng med gårdens jord, og at det er Johannes Madsen, som har foretaget udflytningen.

Om gårdens videre skæbne – se under afsnittet "**Hvinningdal Bakke**".

Gård nr. 8 - "Holms Gaard"

Gården er oprettet	ca. 1685
Overgik til selveje	1812
Bygninger nedbrudt	ca. 1868

Hviningdalvej/Holbøllevej

Bygningernes beliggenhed 1685-1868

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

	Ejer	Født	Død	Ejede gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Anders Laursen Johanne f. Nielsdatter	1752 1753	1831 1833	1812	?	
2	Laurs Erichsen Steenholdt Ane f. Andersdatter	1789 1790	1841 1844	?	1844	d. af 1
3	Rasmus Pedersen Kirsten f. Hansen Maren f. Christensdatter	1799 1800 1812	1872 1845	?	?	

I 1812 indgik Niels Hastrup købskontrakt med den hidtidige fæster **Anders Laursen** (nogle steder benævnt Anders Larsen).

Gården var oprindeligt tiltænkt arealet benævnt 8 på udskiftningsplanen, men som angivet under gård nr. 9 ("Gadkjær") blev godt halvdelen af den jord, som var tiltænkt gård nr. 8 i 1816 solgt til "Gadkjær".

På et ukendt tidspunkt blev gården overtaget af Anders Laursens datter og svigersøn (**Ane og Laurs Erichsen Herholdt**). Sidstnævnte navn forekommer på matrikelkortet fra 1816.

I 1837 solgtes gård nr. 8's jord nærmest landsbyen til "Lindegaarden", og gård nr. 8 var herefter stort set jordløs, men muligvis hørte det vestligste areal ved Nørhedevej stadigvæk til gården.

I 1841 døde Laurs Erichsen Herholdt og i kirkebogen er den afdøde angivet som "indsidder". Det kan meget vel betyde, at han indtil sin død har været bosat i bygningerne til den næsten jordløse gård.

I kildematerialet angives Rasmus Pedersen fra Ikast som ejer af gården efter 1844 (Ejer nr. 3).

Dette er sandsynligvis ikke korrekt, idet noget kunne tyde på, at han forveksles med Rasmus Pedersen på "Lindegaarden", hvis navn er angivet på matrikelkortets matr. nr. 8a (jf. købet i 1837).

Alle steder i kirkebogen, hvor Rasmus Pedersen (Ikast) nævnes, er han angivet som "Husmand på Hviningdal Mark".

Det ser mere sandsynligt ud, at han omkring 1844 (da Laurs Erichsen Herholdts hustru døde) har købt gård nr. 8's jord ved Nørhedevej.

Gårdens bygninger blev nedbrudt omkring 1868.

Der foreligger ingen billeder og stort set intet skriftligt materiale om gården.

Gård nr. 9 - "Gadkær"

Gården er oprettet 1816
 Overgik til selveje 1816
 Bygninger eksisterer stadigvæk delvist(2022)

Jordkærvej 11

Bygningernes beliggenhed siden ca. 1816

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1947

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1963

	Ejer	Født	Død	Ejede gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Niels Jensen (Elling) Charlotte Amalie f. Kriger	1778 1794	1861 1882	1816	1849	
2	Jens Nielsen (Gadkær) Ellen Kirstine f. Johansdatter Ane Marie f. Nielsen	1821 1829 1832	1892 1866	1849	1869	s. af 1
3	Peter Laursen (Gadkær) Petrine f. Larsen	1834 1832	1898 1911	1869	1898	
4	Jens Kristian Kjærgaard Johanne Marie f. Laursen	1870 1868	1958 1932	1898	1935	d. af 3
5	Jens Peter Kjærgaard Karen Margrethe f. Juhl Jensen	1907 1916	1989 1964	1935	1970	s. af 4
7	Jens Juhl Kjærgaard	1947		1970	1975	s. af 6

I kildematerialet er angivet følgende vedr. gård nr. 9:

"Gården som var en ½ gård brænder ved den store bybrand 10/04 – 1681 hvor hele byen brændte. Gården blev flyttet til Hvinningdal nr. III, nuværende Hvinningdal by, men flytter tilbage 1797 til sit nuværende sted, Jordkærvej 11".

Dette kan næppe være korrekt. Gård nr. 9 er ikke en af de 8 oprindelige gårde i Hvinningdal II fra 1680'erne, og på kortet fra 1796 er der ikke – bortset fra "Skrædderens hus" angivet bygninger udenfor selve landsbyen. I udskiftningsplanen fra 1797 er jorden, som senere overgik til gård nr. 9, angivet som en del af gård nr. 8. Derimod blev jorden til gård nr. 8 tilsyneladende delt ved handlerne i 1816, således at den vestlige del blev overtaget af **Niels Jensen (Elling)**.

Det forekommer derfor sandsynligt, at gård nr. 9 er oprettet i 1816, idet Niels Jensen købte jorden af de hidtidige ejere, proprietær Albert Stabell og forvalter Pedersen.

Niels Jensen var født i Funder Sogn og hans hustru Charlotte Amalie Kriger nedstammede fra kartoffeltyskerne. Sønnen **Jens Nielsen** overtog gården i 1849. En af Ellen Kirstine og Jens Nielsens sønner - Niels Jensen Gadkjær – overtog i 1881 gård nr. 14 ("Solbakken") og han var i 1900-tallet en væsentlig bidrager med oplysninger om Hvinningdals fortid, bl.a. til Dansk Folkemindesamling (Se under gård nr. 14 – "Solbakken") I Jens Nielsens ejerperiode blev jorden til de 2 ejendomme "Smedjen" og "Amalienborg" på Hvinningdal Hede solgt fra "Gadkjær", og der var således tale om en væsentlig indskrænkning i "Gadkjær's" jordtilliggende. I modsætning til arealet på "Heden" var Gadkjær's resterende arealer dog god landbrugsjord. Jens Nielsen afstod i 1869 som kun 48-årig gården, og boede derefter dels i Lysbro, hvor han var snedker, og i Skæggær, hvor han ejede et hus indtil sin død i 1892.

Gården blev overtaget af **Petrine og Peter Laursen**. Deres efterkommere ejede derefter gården i de næste godt hundrede år.

Niels Jensens enke blev boende på gården indtil sin død i 1882.

Peter Laursen opførte bl.a. nyt udhus på gården i 1880'erne og i 1893 købte han en englod i Funderholme, og herfra blev der hvert år hentet hø.

Kort tid før Peter Laursens død i 1898 blev gården overtaget af datteren **Johanne Marie** og svigersønnen **Jens Kristian Kjærgaard**, som var født på "Hvinningdal Mark".

Jens Kristian Kjærgaards oprindelige efternavn var Sørensen, men i 1905 tog han navneforandring til Kjærgaard.

Enken Petrine Laursen blev boende på gården indtil sin død i 1911.

I 1935 overtog sønnen **Peter Kjærgaard** gården incl. besætningen, som bestod af 2 heste, 10 køer, 6 kvier, 7 kalve, 12 søer og 35 grise.

Han havde i en periode sammen med andre unge fra Balle Sogn været på højskoleophold i Uldum.

I 1942 blev Peter Kjærgaard gift med Karen Margrethe Juhl Jensen, der altid omtaltes som **Musse Kjærgaard**. De fik 5 børn: Bodil (f. 1943), Hanne (f. 1944), tvillingerne Anders og Jens (f. 1947) samt Karen (f. ?).

Under den tyske besættelse 1940-45 var der flere sabotageaktioner mod Kjellerupbanen, og p.g.a. af sin nære beliggenhed ved banen blev gården inddraget i begivenhederne i april 1945, da et transporttog med tyske tropper blev afsporet ved en voldsom skinnedsprængning lidt syd for gården.

Iflg. tyskernes egne oplysninger blev 2 soldater dræbt og 20 såret ved sabotageaktionen.

Tyskerne anvendte gårdens køkken ved behandling af de sårede soldater, men iflg. Peter Kjærgaards oplysninger lå der adskillige døde soldater på gårdspladsen.

I slutningen af 1940'erne havde man i en periode både en karl og en pige på "Gadjær".

Der blev plantet frugttræer og indrettet en stor grøntsagshave ved gården, hvor der også var en ret stor fjerkræbesætning (typisk ca. 200 høns og ca. 25 haner). Der blev produceret både rugeæg og kyllinger – rugeæggene blev i en periode sendt med jernbanen til et rugeri, mens mange høns blev leveret til Lysbro Fjerkræslagteri, som dengang lå på hjørnet af Vestre Ringvej og Lysbrogade i udhusene til Dahls ejendom (Se gård nr. 11- "Møllehovedgaard").

1951 blev gårdens kvægbesætning - som adskillige andre besætninger i Balle Sogn - ramt af den alvorlige mund- og klovsyge. Musse Kjærgaard døde kun 48 år gammel i 1964.

I begyndelsen af 1970'erne var gården i en periode ejet af sønnen Jens Juhl Kjærgaard, men i 1975 blev den solgt til Silkeborg Kommune.

Ejendommen var i en periode klubhus for en motorcykelklub og var også en periode "husvildebolig". Bygningerne forfaldt efterhånden og stuehuset blev nedrevet i 2000.

Peter Kjærgaard døde på Remstruplund Plejehjem i 1989.

Gård nr. 10 - "Martsgaard"

Gården er oprettet	Se note
Overgik til selveje	1816
Bygninger nedbrudt	1972
Stuehus eksisterer stadigvæk (2022)	

Reginsvej 2

Bygningernes beliggenhed ?-1972

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1947

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1957

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Thomas Andersen Maren Sørensdatte	1735 1749	1815 1796			
2	Niels Pedersen Johanne f. Thomasdatter Karen Marie f. Ebertsdatter	1770 1776 1790	1836 1816 1870	1816	1835	d. af 1
3	Niels Thomsen Karoline f. Nielsdatter	1808 1812	1855 1862	1835	1862	d. af 2
4	Niels Nielsen Petrine f. Christensen	1840 1843	1870 1918	1862	1870	s. af 3
5	Christian Nielsen Petrine f. Christensen	1845 1843	1913 1918	1870	1898	s af 3 Enke efter 4
6	Niels Nielsen ("Thamsen") Karen Marie f. Andersen	1872 1869	1955 1946	1898	1927	s. af 5
7	Alfred Olsen Kathrine Kristine f. Nielsen	1902 1899	1973 1986	1927	1955	d. af 6
8	Kristian Gantzhorn Esther	1925	2010	1955	1967	

Grundlaget for ”Martsgaard” var byens pottemagerværksted, hvortil der hørte et jordstykke benævnt ”Pottemagerens Toft” (Nuværende Reginsvej 6, 8 og 12).

Umiddelbart nord herfor var den ene af byens 2 fælles lergrave. (Nuværende Reginsvej 10).

Det er uvist, hvordan navnet ”Martsgaard” er opstået.

Det er også noget usikkert, hvornår pottemagerværkstedet er opstået, men formentlig er det i første halvdel af 1700-tallet.

I folketællingen fra 1787 angives: ”Thomas Andersen 53 år - Bonde og husmand - Har avl og er pottemager”.

Ved udskiftningen i 1797 blev de på udskiftningsplanen med ”10” angivne arealer tillagt pottemagerværkstedet. Der var, som det fremgår af kortet under afsnittet ”Udskiftningen”, tale om betydelige, men noget spredte arealer.

Thomas Andersen og hans hustru **Maren Sørensdatter** havde bl.a. en datter (**Johanne Thomasdatter**), som i 1801 blev gift med pottemagersvend **Niels Pedersen**.

I 1805 blev der oprettet købekontrakt på ejendommen mellem Niels Pedersen og Niels Hastrup, men skødet blev først tinglyst i 1816.

I 1812 fik Johanne og Niels Pedersen en datter (**Karoline Nielsdatter**) som i 1835 blev gift med **Niels Thomsen** fra Balle Kirkeby, og året efter overtog de ejendommen ved Niels Pedersens død. Han var blevet enkemand i 1815, da hans hustru Johanne døde i barselsseng, men senere samme år blev han gift 2. gang. Formentlig ophørte pottemagervirksomheden senest ved Niels Pedersens død.

Niels Thomsen døde i 1855 – kun 47 år gammel – og gården blev videreført af enken med hjælp af bl.a. de 2 sønner Niels Nielsen f. 1840 og Christian Nielsen f. 1845.

En yngre søn (Thomas Nielsen) overtog i 1873 gård nr. 16 ”Lundegaard” (se under denne).

Karoline Nielsdatter døde i 1862 – kun 49 år gammel og gården blev overtaget af den 22-årige søn **Niels Nielsen**.

Han deltog i krigen i 1864 og pådrog sig i denne forbindelse tuberkulose og andre sygdomme.

I 1865 blev han gift med **Petrine Christensen** fra Gl. Balle (kaldt **Trine**) og de fik 2 sønner.

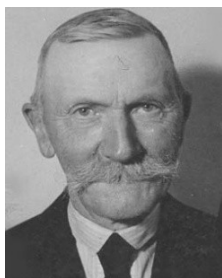
Deres ældste søn Niels Peter Nielsen førte en noget omflakkende tilværelse, men vendte tilbage til Hvinningdal og boede i aftægtsboligen ved ”Martsgaard”, da han døde i 1955 – 87 år gammel.

Niels Nielsen døde i 1870 – kun 30 år gammel – og samme dag døde hans yngste søn knap 1 år gammel.

Niels Nielsens bror **Christian Nielsen** overtog derefter ”Martsgaard” og han giftede sig også med enken Trine. De fik efterfølgende 5 børn, og det ældste barn (født 1872) fik som så mange andre i familien navnet Niels Nielsen, men han blev altid omtalt som Niels ”Thamsen”.

Christian Nielsen var ivrig skytte, og i 1873 blev festen ved indvielsen af Balle/Hvinningdal Skytteforenings fane afholdt på ”Martsgaard” med deltagelse af ca. 100 personer – vistnok kun mænd.

Det var formentlig Christian Nielsen, som i 1880’erne byggede det ”nye” stuehus, der stadig eksisterer – om end i stærkt ombygget og renoveret udgave.

I 1898 blev gården overtaget af sønnen **Niels Thamsen** og hans hustru **Karen Marie** (som var datter af smed Niels Andersen på Hvinningdal Hede).

Christian Nielsen byggede et lille husmandssted på gårdens jord ved Langsøen (gård nr. 17), men i 1910 blev denne ejendom solgt til Vilhelm Vium, hvorefter Christian Nielsen og hustruen Trine flyttede tilbage til en aftægtsbolig på ”Martsgaard”.

I 1919 solgte Niels Thamsen ca. 18 tdr. ld. af gårdens jord til Øllegaard Andersen, som ejede gård nr. 16 (”Holbølgaard”). Det var arealet lige nord for Eidervej ved ejerlavsskallet til Kjærsgaard, hvor de østlige sideveje til Rudbølvej i dag er beliggende. Herefter omfattede ”Martsgaard” kun ca. 22 tdr. ld.

Karen Marie og Niels Thamsen havde kun 1 barn, nemlig datteren **Kathrine** som i 1927 blev gift med **Alfred Olsen**, der var søn af Niels Olsen på ”Hvinninggaard”.

De overtog ”Martsgaard”, hvorefter Niels Thamsen og hans hustru flyttede over i den nybyggede aftægtsbolig Hvinningdalvej 75, hvor de boede til deres død.

Såvel Niels Thamsen som hans halvbror Niels Peter Nielsen døde i midten af 1950’erne og jeg erindrer, at ved en af begravelserne blev den gamle tradition med at lægge gran på Hvinningdalvej foran indkørslerne holdt i hævd.

Det har formentlig været i forbindelse med Niels Thamsens begravelse, og det var vistnok sidste gang traditionen blev fulgt.

Vagn Lihn har skrevet følgende om Kathrine og Alfred Olsen:

”Alfred Olsen overtog gården i 1927 efter sin svigerfar Niels Thamsen. Besætningen var i 1950 ca. 10 køer + opdræt, 2 heste, 2 søer, og der fedes ca. 30 svin årlig, der holdes 200 høns. Alfred Olsen havde altid en konfirmeret dreng på gården. Da der hørte en del godt granskov til gården blev der om vinteren fældet en del træer, som blev solgt til tømmer. Alfred Olsen fik indlagt lys og kraft i 1940, men ellers har han ikke udover maskinindkøb forbedret gården.

Alfred Olsen kunne godt være lidt ”galsindet”, men var ellers en flink mand, og han var ivrig jæger. Han passede i mange år Hvinningdal vandværk, og da man fik et frysehus som lå ved siden af vandværket, var det også ham der passede og stod for det. Han har haft mange forskellige bestyrelsesposter, han var bl. andet formand for Balle Gødningsforening og formand for Øster Bording Foderstof.

I flere omgange i bestyrelsen og formand for Hvinningdal forsamlingshus.

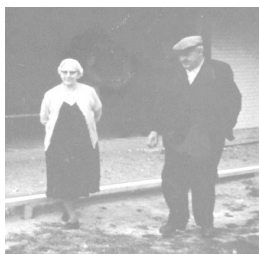
Alfred Olsen gik ind for andelsbevægelsen. Han købte altid sine kolonialvarer i Øster Bording Brugsforening, men kom daglig hos købmanden i Hvinningdal for at få sig en snak og dagens sladder.

Efter 2. verdenskrig, sommeren 1946/47 fik Alfred Olsen mange læs latriner fra den tyske flygtningelejr på Silkeborg Bad kørt på sine marker, og det var noget der vakte stor opsigt og forargelse i Hvinningdal.

En stor grav blev gravet på hans yderste mark på sydsiden af Eidervej, og her blev latrinen opbevaret, indtil den blev kørt ud på markerne som gødning.

Alfred Olsen havde i 1940 – 1950’erne en stor flok gæs, og ofte forvildede de sig ud på landevejen. Han havde også en del høns.

Nytårsaften var alle byens børn henne for at ”drille” Alfred Olsen, men for det meste skete der det, at de kom ind og fik lidt mundgodt.

Da Alfred Olsen solgte gården i 1955 flyttede de ind i Kathrines fars hus, Hvinningdalvej 75, og her boede de til deres død.

Han ville ikke kaldes rentier, eller pensionist, derfor havde han nogle høns gående i et udhus og kaldte sig i stedet for hønseriejer.

Da Alfred Olsen blev 60 år fik han en globus i fødselsdagsgave. Han havde netop fået en ny bil, og Tyra Nielsen (Rytter) udbrød ”Hvor er det da dejlig med sådan en globus, nu da du har fået ny bil og rigtig skal ud og køre”

På deres lidt ældre dage var det en fast tradition, at Kathrine og Alfred Olsen nytårsaften var nede hos Malle og Niels Haurbak i Højholtgaard.

1.ste nytårsdag var Malle og Niels Haurbak så til gengæld hos Kathrine og Alfred Olsen og spise hønsekødssuppe. Engang sidst i 1960’erne da Kathrine og Alfred Olsen var kommet hjem nytårsaften og gået i seng, var Hans Haurbak (Niels’ søn), købmand Henry Sørensen, og et par stykker mere nede i Henry Sørensens kælder, hvor der stod nogle mørklægningsgardiner fra krigens tid, og med dem lukkede de alle vinduerne til hos Kathrine og Alfred Olsen, samtidig med at de bandt dørene. Næste formiddag kunne Kathrine og Alfred Olsen ikke forstå at det stadig var mørkt, til sidst var Kathrine stået op, og opdagede hvad der var sket. Med de kunne ikke komme ud da dørene var bundet. Da Malle og Niels Haurbak kom til middag var suppen ikke færdig, noget der aldrig før var sket”.

I 1955 blev gården solgt til Esther og Kristian Gantzhorn, som kom fra Skræ ved Thorning.

Gården blev drevet som landbrug indtil ca. 1967, men i midten af 60’erne begyndte udstykningen af parcelhusgrunde på gårdens marker syd for Eidervej, og arealet nord for Eidervej (”strimmelen” mellem gård nr. 12 og gård nr. 14) blev solgt til Edmund Thygesen (Gård nr. 14).

I 1967 solgte Gantzhorn resten af gården incl. bygningerne og købte i stedet ”Dalsminde”, Jordkærvej 2.

Udhusene blev nedrevet i 1971-72, og Reginsvej-kvarteret opstod.

Ved salget af gården i 1955 sluttede 150 års besiddelse af gården i den samme slægt.

Se også under Hvinningdalvej 75.

Gård nr. 11 - "Møllehovedgaard"

Gården er oprettet ???
 Overgik til selveje 1812?
 Bygninger nedbrudt ca. 1970

Lysbrohøjen

Bygningernes beliggenhed ca. 1830-1970

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

"Møllehovedgaard"

1947

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

Ejendommen på hjørnet af Lysbrogade og Vr. Ringvej

1960

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	?			1802	1829	
2	Christen Pedersen Ane f. Pedersdatter	1801 1794	1888 1865	1829	1854	
3	Hans Nikolaj Andersen Winther Ane f. Christensdatter	1814 1830	1900 1904	1854	1883	s. af 1 gård 4 d. af 2
4	Anders Peter Hansen Winther Marie Kristine f. Jensen	1855 1858	? ?	1883	1897	s. af 3
5	Niels Christian Lund Johanne f. Christensen	1850 1851	1943 1947	1897	1910	
6	?			1910	1936	
7	Henry Christian Dahl Gudrun Elinor f. Petersen Lydia Marie f. Hansen	1904 1898 1909	? 1945 ?	1936	1960	

Gård nr. 11 "Møllehovedgaard" var beliggende i den del af Hvinningdal, som i 1941 blev en del af Silkeborg Kommune, og den lå lidt "af sides" i forhold til de andre gårde i landsbyen.

Årstal og ejerforhold for gården er noget mangelfulde og usikre.

Det oplyses, at der i 1802 blev tinglyst skøde på ejendommen, men ikke til hvem. Forholdene i forbindelse med teglværkerne på matr. nr. 11 er også uklare, og det angives, at ejer nr. 3 (Hans Winther) i 1871 solgte arealet matr. nr. 11d, hvor Lysbro Teglværk opførtes, til enken efter Christoffer J. Steinicke.

Det kan imidlertid ikke være korrekt, idet Christoffer Steinicke, som grundlagde Lysbro Teglværk, først døde i 1898. Formentlig har Steinicke påbegyndt teglbrænding allerede i 1860'erne, idet han jo var læremester for Pe' Rask, som grundlagde Bøgild Teglværk i 1873.

Måske har Steinicke været bosat i ejendommen, som ses på ovenstående luftfoto?

I kildematerialet sker der tilsyneladende også nogen sammenblanding mellem ejendommene gård nr. 11 og gård nr. 17 (Se under sidstnævnte).

Bl.a. angiver kildematerialet, at Peder Frandsen Dahl skulle have ejet "Møllehovedgaard" og at Henry Dahl skulle være hans søn.

Det er åbenlyst ukorrekt – se nedenfor og under gård nr. 17.

Nr. 3 og 4 var hhv. søn og sønnesøn af "Den kloge mand" Anders Sørensen Winther i Hvinningdal, og de udøvede begge teglbrænding på ejendommen.

Om de har ejet gården, og i hvilket omfang de drev landbrug sammen med teglbrændingen, er lidt uklart.

Nr. 5 Niels Christian Lund var ligeledes teglbrænder, og han drev i en periode gården.

Om han også var ejer af gården er lidt usikkert. Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2021 side 26](#).

Kradsmøllen og Errboes fiskedamme havde medført små indgreb i de arealer, som oprindeligt hørte til Møllehovedgaard. (Se [Lysbrohistorier – Historier om Lysbro](#)) "Errboes fiskedamme".

I 1922 blev ejendommens jord gennemskåret af Kjellerupbanen og omkring 1950 af Vestre Ringvej.

På et tidspunkt (formentlig i 1920'erne) blev der opført et par små huse ved adgangsvejen fra Lysbrogade til Møllehovedgaard. Vejen kom senere til at hedde Skolevej.

I et af dem boede Eva og Kaj Trebbien, og her kunne man helt til 1961 få røget kød og fisk og også få repareret sine sko! I 1950'erne gjorde min mor meget brug af Trebbiens ekspertise.

Henry Christian Dahl, der overtog gården i 1936, var født i København (Frederiksberg) som søn af snedkermester Jens Axel Dahl.

Han havde arbejdet på forskellige gårde og taget en landbrugsuddannelse, samt aftjent værnepligt og været løjtnant i Gardehusarregimentet.

Endvidere havde han i nogle år haft en ejendom i Sepstrup.

Han var almindeligt kendt som "Løjtnant Dahl"/"Ritmester Dahl", og hans interesse for heste holdt sig hele livet.

Den 5. maj 1945 omkom hans hustru Gudrun Elinor, da hun blev påkørt af en bil på hjørnet af Grønnegade og Vestergade – midt i kaosset og den jublende menneskemængde på befrielsesdagen.

Dahl stod herefter alene tilbage med 3 drenge på 5 – 12 år.

I december 1946 blev han gift med Lydia Marie Hansen fra Hammel, og de fik efterfølgende 2 piger (Kirsten og Hanne).

Fra 1959 til 1967 gik jeg i klasse med Kirsten på Th. Langs Skoler.

I slutningen af 1940'erne købtes den ovenfor nævnte ejendom på hjørnet af Vr. Ringvej og Lysbrogade.

Udhusene blev udlejet til Lysbro Fjerkræslageri, og så vidt jeg husker beboede Henry Dahls far i 1950'erne stuehuset i sine sidste år.

Møllehovedgaard var efter 1941 beliggende i Silkeborg Kommune, og i 1960 blev Møllehovedgaard solgt til kommunen, men Dahl drev den videre som forpagter indtil 1967.

I 1969 opførte Dahl huset på Lysbrohøjen 30 som aftægtsbolig.

Lydia og Henry Dahl hørte til mine forældres nærmeste omgangskreds fra sidst i 1940'erne til begyndelsen af 1970'erne, og mine forældre satte stor pris på dem begge. Dahls fremtoning var helt sikkert påvirket af hans tid i gardehusarregimentet: Veltalende, klar og tydelig i sin tale, men altid på en venlig måde.

Ved min fars begravelse i Funder i 1973 holdt Dahl en smuk mindetale.

(Se [Lysbrohistorier – Historier om Lysbro](#)) "Møllehovedgaard".

Gård nr. 12 - "Birkebakken"

Gården er oprettet 1841
Bygninger nedbrudt 1990

Rudbølvej

Bygningernes beliggenhed 1837-1990

Areal 1934 ca. 26 tdr. land

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1957

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1972

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Niels Sørensen (Lihn) Mette f. Laursdatter	1813 1812	1867 1874	1841	1867	
2	Christen Nielsen (Lihn) Kirsten Bolette f. Nielsen	1830 1840	1905 1905	1867	1901	d. af 1
3	Niels Lihn Christensen Andrea f. Mikkelsen	1868 1872	1952 1926	1901	1934	s. af 2
4	Aage Kristensen Klara Lihn	1910 1909	1970 1998	1934	1972	d. af 3

Gårdens jord blev fraskilt fra gård nr. 7 ("Højholt") i 1841.

Den har aldrig haft noget officielt navn, men er benævnt både "Birkehuset" og "Birkebakken".

Niels Sørensen (Lihn) var efterkommer af flere generationer af fæstebønder i Balle Sogn, og gård nr. 12 var i ca. 130 år ejet af Niels Sørensen og hans efterkommere i en direkte linje, indtil den i 1972 blev solgt til Silkeborg Kommune.

Nedenstående billeder viser de 4 generationer i slægten.

Mette f. Laursdatter
1812 - 1874

Kirsten Bolette f. Nielsen
1840 - 1905

Christen Nielsen (Lihn)
1830 - 1905

Niels Lihn (1868 – 1952) og Andrea (1872 – 1926)

Aage Kristensen (1910 – 1970) og Klara Lihn (1909-1998)

I begyndelsen af 1960'erne påbegyndtes frasalg af parcelhusgrunde, og i midten af 1980'erne var parcelhusområdet fuldt udbygget. Gårdens bygninger blev derefter nedbrudt i 1990.

På Silkeborg Arkiv findes et helt ringbind med meget detaljerede oplysninger og mange billeder, hvorfor der henvises til dette materiale.

Se også f.eks. Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2017 side 37.

De 2 sidste børn, som blev født og havde deres barndom på Birkebakken, blev omtalt i fyldige artikler i Midtjyllands Avis hhv. i 2015 og i 2024.

(De ses begge på klassebillederne fra Hvinningdal Skole i 1950'erne):

Vagn Lihn (f. 1940) hvis kolossale arbejde med Balle Sogns lokalhistorie bl.a. omtales i artiklen, og Lissy Lihn (1943 – 2024), hvis nekrolog og avisens leder samme dag er en rigtig god fortælling om en person, som levede ”et jævnt og muntert, virksomt liv på jord”.

○ Vagn Lihn Kristensen bor i dag i en hyggelig lejlighed i Lindeparken i Silkeborg, som han flyttede til efter i mange år at have boet i hus på Anemonevej sammen med sin hustru Birthe. Det var også her parrets to børn, voksede op. Igennem mange år har han forsket ivrigt i både slægtshistorie og lokalhistorie, men nu er han efterhånden stoppet med det. Men han er stadig engageret i Alderslyst Y's Men's Club, hvis virke og hjælpearbejde passer godt sammen med hans kristne livssyn.

TEKST: MICHAEL TVERSTED LUNDGAARD
mlunds@mj.a.dk
FOTO: MARTIN BALLUND
ballund@mj.a.dk

En del af historien

Hvad Vagn Lihn Kristensen ikke ved om Balle Sogns historie, er nok ikke værd at vide. I rigtigt mange år har han udforsket lokalhistorien, og nu, hvor han selv fylder 75 år, er han ved at være færdig

Alle mennesker på jord er jo en del af historien. Måske i højere eller mindre grad. Men **Vagn Lihn Kristensen** er i hvert fald en del af lokalhistorien, siden han for 75 år blev født i Hvinningdal. Som dengang så fuldstændigt anderledes ud end i dag, hvor parcelhuse ligger tæt.

Dengang for 75 år siden lå Hvinningdal langt væk fra byen - helt ude på landet med landbrug og gårde. Og det var netop på sådan en på Eidervej 36, Vagn blev født op voksede op. En slægtsgård, der daterede sig tilbage til før 1790, og som gennem alle årene var blevet videreført af Vagns mors slægt. Indtil Vagn kom til. For med en tidligt konstateret sukkersyge havde han hverken helbred eller lyst til at blive landmand, ligesom også morens bror, Holger Lihn valgte at gå andre veje, idet han blev journalist.

Min mors største sorg

- Så det var min mors største sorg, at jeg ikke kunne overtage gården, fortæller Vagn Lihn Kristensen.

Dermed var han også med til at ændre historien i Hvinningdal, idet jorden omkring gården i stedet blev

udstykket i 10 grunde, hvor nogle af de første parcelhuse senere begyndte at skyde op. Og dermed efterhånden ændrede området fuldstændigt frem til den bydel, vi kender i dag.

Så sådan kan det gå i lokalhistorien, som for Vagn Lihn Kristensen altid har været fantastisk spændende at grave sig ned i. Som han har gjort det i mange år med lokalhistorien, som den har udviklet sig og udspillet sig i Balle Sogn.

Om han ved alt? Det tør han ikke sige.

- Men jeg ved meget - tør han godt sige.

Spændende papkasser

Interessen trækker lange tråde tilbage gennem historien, idet det var i Vagns barndom, den blev vakt. Nemlig lige efter hans bedstefars død. Han havde drevet slægtsgården for Vagns mor og far og boede på aftægt i en ejendom ved gården. Under hans skrivebord stod to-tre store papkasser fyldt med papirer, som Vagns mor nu glædede sig over endelig at kunne få smidt ud. Men Vagn ville da gerne have al papiret. Han kunne jo skrive på den

anden side, mente han. I stedet fik han hurtigt interesse for det, bedstefaren havde skrevet. Det var meget mere spændende. For omhyggeligt havde han gennem årene beskrevet landbruget og hændelserne på slægtsgården og nabogårdene. Hvor mange fold, der blev høstet på de enkelte gårde, hvor mange køer der var, hvor meget mælk de gav, hvordan vejret havde været, hvor meget det frost et år. Kort sagt lokalhistorie.

En bog ligger klar

Det kom til at danne grundlaget for den dengang 11-årige drengs interesse for lokalhistorie - og faktisk også grundlaget for en omfangsrig bog på 200 sider om Balle Sogns historie, som til Vagn Lihn Kristensens beklagelse stadig kun ligger på hans pc. Han havde ellers rejst penge til at få teksterne og de mange fotos, han har, udgivet som bog. Men det er ikke lykkedes, og nu synes han selv, han er blevet for syg og gammel til at gøre mere ved det. Men han håber stadig, at én derude i nutiden kunne have mod på at se nærmere på det omfangsrige og omhyggeligt ordnede materiale, så der måske alligevel kan komme en bog ud af det.

Ganske som da han i 2009 fik udgivet bogen »Livet på Vester Kejlstrup Mark».

Nået dertil han ville

Det er i morgen, Vagn Lihn Kristensen, fylder 75 år, og det kan måske for

mange synes at være »ingen alder«.

Men det er det nu for Vagn Lihn Kristensen, der i dag er plaget af følgerne efter sukkersygen, idet han har fået smertefuld nervebetændelse i benene. Derudover er der noget med hjertet, og den demens, der har ligget i hans familie gennem hele historien, er nu også så småt begyndt at indhente ham.

Men han er nået dertil, han ville, nemlig at blive 75. For han har altid gerne villet leve så længe, at han kunne se sine børn vokse op. Og det er Lene, der blev født i 1966, og Jørgen, der blev født i 1969. Tilmeldt er kommet et barnebarn, der i dag er 21 år gammel.

For tre år siden oplevede Vagn Lihn Kristensen den store sorg at miste sin elskede hustru, Birthe, der døde af kræft. Så nu her for 75 års-dagen synes Vagn Lihn Kristensen ikke, at han behøver at gå så meget længere i livet. Han har ikke noget håb om at blive gammel, han er tilfreds med det, han har haft og opnået i sine år her på jord.

En tidlig pension

Han og Birthe drev gennem mange år servicestation i Aabyhøj ved Aarhus, hvor de fik en stor og god forretning. Sideløbende forpagtede de en nærliggende station, så konkurrencen på den måde blev afskaffet. Samtidig kunne Birthe her indrette en forretning med blomster, som interesserede hendes så meget.

Alt i alt gav det rigtigt godt med penge, men da Vagn Lihn Kristensen

er af den overbevisning, at man ikke skal have noget med sig herfra, valgte han allerede som 56-årig at stoppe - også af helbredsmæssige årsager.

Samtidig fik han nu tid til for alvor at hellige sig sine altoverskyggende interesser, slægtshistorie og lokalhistorie, og han grundlagde Balle Sogns Lokalhistoriske Forening, hvor han gennem 18 år sad som formand.

Historier til eftertiden

Samtidig gravede han godt og grundigt i historien ved sine hyppige besøg i både Landsarkivet i Viborg og Lokalhistorisk Arkiv i Silkeborg, som i dag har fået et godt udbytte af hans grundrige arbejde. Her står 25-30 ringbind med alle de spændende, sjove, sørgelige og dramatiske historier fra Balle Sogn, som Vagn har fundet frem til og nedskrevet i årenes løb. Blandt andet gennem sit arbejde med at besøge samtlige gamle gårde og husmandssteder i sognet, hvor han har fået alle historierne med og taget billeder af alle husene.

Så det er et enormt og omfangsrigt arbejde, Vagn Lihn Kristensen her har gjort, og som kan være til stor glæde og inspiration for eftertiden. Også når han og alle vi andre er væk. Så lever historien videre i kraft af dem, der har været her, og dem - som Vagn Lihn Kristensen - der har haft interesse og overskuddet til at registrere det hele.

Artikel i Midtjyllands Avis d. 15. marts 2024

Lissy Else Lihn Skov, Vestervangen, Kjellerup, er død, 80 år.

Et virksomt liv er slut: Lissy ville hyggen og samværet

Ugget: 15. marts 2024, 11:00 Lavet af: 4 minutter

Lissy Skov, født 30. september 1943, voksede op på en mindre gård i Hvinningdal med sine forældre, storebror og storesøster. Efter skolegangen i Hvinningdal kom hun ud at tjene ved et nabolandbrug og senere som ung pige i huset i Silkeborg.

Lissy gik til gymnastik og hun kom på Salling Ungdomsskole. Som 18-årig fik hun læreplads som syerske på Dansk Kjøleindustri i Søgade i Silkeborg, hvorfra hun blev udlært to år senere. Tidligt i livet mødte hun sit livs kærlighed. Bare 15 år gammel mødte hun ved årsskiftet 1958-1959 Børge Skov fra Øster Bording til nytårsballet i Funder Forsamlingshus.

Børge var 20 år og samme dag netop kommet hjem fra aftjeningen af sin værnepligt. De to blev kærestere. Børge kom på landbrugsskole og parret

blev gift i 1963, hvorefter de flyttede sammen på husmandsstedet »Nørreholm« i Frausing.

De arbejdede sammen om den lille bedrift. Familien voksede, da Lars kom til verden i 1964, efterfulgt af Karsten året efter og Henrik i 1972. I foråret 1973 flyttede familien til en gård på Stegsdalvej i Nørskovlund. Og i 1975 kom så den sidste søn, Torben, til verden.

Her havde de fire drenge en god og tryk opvækst med frihed og pligter på det lille landbrug med grise og køer og de 15-16 hektar. Lissy satte en ære i at holde hus og hjem. Da børnene blev store nok begyndte Lissy omkring år 1989 at tage deltidsarbejde som rengøringsassistent på Nørskovlund Skole og siden som ægsamler på Frausing Hønseri.

Ferierejser i Europa

Efter cirka 25 års ægteskab begyndte parret, efter en prøvetur til Bornholm, at tage på ferierejser med Søren Rejser i Kjellerup. Det var af passende længde og til at betale, for også afløseren på gården skulle honoreres for de fem-seks dage. Turene gennem 23-24 år gik til smukke egne i Østrig, Schweiz, Tyskland, Norge og Sverige og overflødhedshorn af de dejligste blomster i Holland.

Lissy og Børge hyggede sig i mange år med at danse moderne i først Voel og Grauballe og siden med folkedans i Nørskovlund og Ans. Lissys store interesse var syning, strikkesøj og perlesyning. Alt tøj til børnene lavede hun selv, og haven var hendes eget domæne. Hun fik her dannet en lille oase af sprudlende og varierede blomsterbede, springvand og havedam med guldfisk. Alt holdt hun til perfektion.

Efter mange års knokkel i et slidsomt erhverv gik Børge i 2000, knap 62 år gammel, på efterløn, Lissy et par år senere. Gården solgtes og i 2005 flyttede ægteparret i hus på Vestervangen i Kjellerup.

Som pensionist opretholdt Lissy sin store haveinteresse, gymnastik og kreative udfoldelser i AI-huset. Parret var også faste deltagere i Mandagsklubben i Nørskovlund. Lissy elskede at høre dansktop og slager-musik og læse en velvoksen portion ugeblade. Det var en verden af spændene føljetoner, opskrifter og et indblik i verden udenfor.

Lissy var god til at gøre det hyggeligt. Hun elskede at glæde andre. Hun var udadvendt, snakkende og en samlende faktor, som børn og børnebørn altid kunne komme til. Det bedste var, når de kom hjem, og hun kunne lave mad til dem alle sammen.

Faldt på trappen

I 2011 faldt Lissy på trappen ned til kælderen og fik nogle alvorlige brud. I årene efter blev hun ramt af yderligere sygdom. Børge tog sig af alt. Og med støtte fra kommunen lykkedes det ham, trods egne fysiske skavanker, trofast at opretholde en selvstændig tilværelse for ægteparret, der sidste år kunne fejre diamantbryllup.

1. februar kom Lissy på Plejecenter Sandgårdsparken, hvor hun fik en god og kærlig pleje. Hun døde 3. marts og blev tidligere i denne uge bisat fra Hørup Kirke. Lissy Else Lihn Skov efterlader sig fire børn, svigerbørn, 11 børnebørn og fire oldebørn.

Leder

Lissy og historien om det moderne Danmark

Hans Krabbe

Chefredaktør

Jeg kendte ikke Lissy Else Lihn Skov, mens hun levede.

Men jeg kom til at kende hende, da jeg læste nekrologen om hende i dagens avis.

Lissy Else Lihn Skov døde 3. marts på Plejecenter Sandgårdsparken, 80 år gammel. Tidligere i denne uge blev hun bisat for Hørup Kirke. Med var familien, Lissys mand Børge, samt børn, svigerbørn, en sværm af børnebørn og de fire oldebørn.

Nekrologen fik mig til at tænke på, at hver gang et menneske i Lissys alder dør, så forsvinder et lille stykke Danmarkshistorie. En lille bid af det Danmark, der var engang.

Lissy blev født i 1943 under 2. verdenskrig og tilhører den generation, som med hårdt arbejde, disciplin og vedholdenhed støbte fundamentet til det velfærdssamfund, vi nyder godt af i dag.

Beretningen om hendes liv kunne være læst op af Paul Hammerich og have været et kapitel i en Danmarkskrønike.

Ungdomsskole i Salling, læreplads som syerske på Dansk Kjøleindustri i Søgade i Silkeborg. Møder Børge som 15-årig. Han er samme dag kommet hjem efter endt værnepligt. De køber et husmandssted, fire drenge kommer til gennem årene. Lissy syr alt tøj selv, og gør haven til sin egen, lille park. Snuden i sporet. Ingen luksus. Men masser af kærlighed og tryghed.

Langsomt kommer velstanden også til Lissy og Børge. Sørensen Rejser i Kjellerup hjælper dem til at opleve verden. De skulle lige teste udlængslen med en tur til Bornholm for at se, om den vide verden nu også var noget for dem. Det var den.

Parret bliver en aktiv del af deres lokalsamfund og sætter pris på nærværet og hyggen. Lissy bliver syg. Børge passer hende trofast, selv om han selv har noget at bøvl med.

Og så dør Lissy ...

Den slags beretninger om levet liv rammer mig.

Tænk, hvor meget og hvor godt liv, man kan få, selv om fordringerne er små. Desto større er glæderne og tilfredsheden nogle gange. Jeg bliver rørt over den kærlighed og udholdenhed, der har været mellem dem gennem 65 års samliv. Her er ingen hast med at blive skilt på nettet via MitID.

Ja, faktisk kan jeg blive misundelig på Lissy og Børges liv. Det var hårdt. Men det var også enklere. De var forskånedde for mange af de luksus-bekymringer, vi tumler med i vores komplekse og krævende dagligdag.

Med Lissys død forsvinder en lille bid Danmarkshistorie.

Vi står i gæld til hende og hendes generation for vores velstand og overflod.

Måske vi burde adoptere mere af Lissy og Børges ydmyge måde at leve liv på, så vi for alvor kunne nyde al rigdommen?

Der er kun os selv til at lave om på det.

Gård nr. 13 - "Kildevæld"

Gården er oprettet Muligvis før 1681
 Overgik til selveje 1820
 Bygninger eksisterer stadig

Odinsvej

Bygningernes beliggenhed fra ???? til nu

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1957

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1963

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Mourits Andersen Ane f. Christensdatter	1776 1805	1838 1859	1820	1840	1. selvejer
2	Christian Andersen Mette f. Kjeldsdatter	1804 1820	1845	1840	1845	
3	Niels Peter Nielsen Mette f. Kjeldsdatter	1818 1820	1882	1845	?	
4	Hans Christian Nielsen	1851		?	1886	s. af 3
5	Heinrich Christian Rahn Ana Cæcilia f. Nielsen	1840 1848	1933 1934	1886	1926	d. af 3
6	Otto Sørensen Nelly Petrea f. Rahn	1881 1881	1962 1972	1926	1947	

Gårdens historie går sandsynligvis langt tilbage i historien, idet den er beliggende på det sted, hvor "Møllededet" er angivet på kortet fra 1797, og "Møllestedet" overlevede branden i 1681.

Der er nogen usikkerhed om ejerforholdene før 1850, idet Mette Kjeldsdatters far Kjeld Christensen nævnes i forbindelse med både gård nr. 6, 13, 15 og 17.

I 1886 blev gården overtaget af Heinrich Rahn, der var gift med Ana Cæcilia, som var datter af ejer nr. 3 - Niels Peter Nielsen og Mette Kjeldsdatter.

Heinrich Rahn blev født i 1840 i Angel (Sydslesvig), og i sin ungdom lærte han møllebyggeri hos sin fader.

I 1862 blev han udskrevet til soldat og i 1863 indkaldt til artilleriet.

Da krigen udbrød i 1864 var han blandt de første soldater, der sendtes mod fjenden, og han var med i det store tilbagemøg 5. februar fra Dannevirke til Dybbøl, men kom uskadt hjem.

Efter krigen virkede han nogle år dels som møllebygger og dels som møllersvend.

Omkring 1870 kom Rahn til Silkeborg-egnen og blev møllersvend på Kjærsgaard Mølle, hvor han traf sin tilkommende hustru Ane Cæcilie Nielsen, som tjente i møllen.

1873 fejrede de deres bryllup, og de forpagtede en vandmølle ved Bryrup og senere ved Thyregod.

Efter at have været ved møllen en del år overtog Rahn svigerfarens gård i Hvinningdal (Kildevæld), men selv efter at han var blevet landmand, gik han ofte ud og bildede møllesten og udførte andre reparationer ved møller i omegnen.

Han deltog ikke meget i det offentlige liv, men var en dygtig landmand og fulgte med i tidens spørgsmål.

I ægteskabet var der 5 børn:

Mette Andrea Marie Rahn (kaldt Meta)	f. 1874 d. 1965
Kristian Eiler Kjeld Rahn	f. 1880 Udvandrede til USA og er formentlig død i 1950'erne.
Nelly Rahn	f. 1881 d. 1972
Niels Peter Rahn	f. 1884 Udvandrede til USA og er formentlig død i 1950'erne.
Thorvald Rahn	f. 1886 d. 1963 - Slagtermester

Heinrich Rahn døde som 93-årig i 1933. Han var den næstsidste overlevende i Silkeborgkredsen af veteranerne fra 1864, og der var fanevagt ved begravelsen, som foregik ved Balle Kirke

I 1926 blev Nelly Rahn gift med Otto Sørensen - en bror til Karl Frederik Sørensen (Gård nr. 1- "Vestergaard"). Omkring 1910 havde Otto været medhjælper på "Vestergaard".

Nelly og Otto overtog gården i 1926 og havde den derefter til 1947, hvor de flyttede til huset på Hvinningdalvej 85. De havde ingen børn.

"Kildevæld" skiftede i de kommende år ofte både ejere og lejere.

Det gamle stuehus (som ses på luftfotoet og nedenstående fotos) nedbrændte i 1960 og blev erstattet af det nye hus, som ses på luftfotoet fra 1963.

Heinrich og Ane Cæcilie Rahn foran stuehuset (1914)
Silkeborg Arkiv nr. B4789

Børn og svigerbørn foran stuehuset

? Mortensen (Metas mand)   Otto Sørensen   Thorvald Rahn
Meta g. Mortensen   Nelly   Laura (g.m. Th. Rahn)

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2017 side 19.](#)

Gård nr. 14 - "Solbakken"

Gården er oprettet 1837
Bygninger nedbrudt 2005

Eidervej 42

Bygningernes beliggenhed 1837-2005

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1947

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1963

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Anders Hansen Kloborg Kirsten Marie f. Eriksen	1787 1793	1866 1860	1837	1850	
2	Erik Andersen Kloborg Ane Johanne f. Jensdatter	1820 1823	1880 1896	1850	1880	s. af 1
3	Niels Jensen Gadkjær Kirsten Marie f. Eriksen	1850 1855	1942 1916	1880	1916	s. af 2 gård 9 d. af 2
4	Gunnar Jensen Gadkjær Nielsine Marie f. Kristensen Bolette f. Pedersen Nørregaard	1885 1886 1901	1954 1912 1966	1916	1942	s. af 3
5	Aage Jensen Gadkjær Johanne Elisabeth f. Poulsen	1887	1943	1942	1943	s. af 3
6	Edmund Thygesen Johanne f. Johansen	1921 1923	2007 2013	1943	1989	

I 1837 blev gård nr. 5 "Højgaard" delt i 2 ejendomme (se under denne).

Den hidtidige fæster **Anders Hansen Kloborg** overtog "Højgaards" arealer nærmest landsbyen og formentlig også gårdens gamle bygninger, som lå på den nuværende adresse Hvinningdalvej 79, 81, 83 og 85.

Denne del af den tidligere "Højgaard" fik i 1901 navnet "**Solbakken**".

GI-kortet fra 1882 viser bygninger med ovennævnte beliggenhed i selve landsbyen, mens der ikke er vist bygninger på gårdens marker nord for den nuværende Eidervej, hvor "Solbakkens" bygninger senere vises.

Dette kan dog næppe tages som bevis for, at bygningerne på marken ikke har eksisteret før 1882, og måske er de opført omkring 1850, hvor mange af de gamle, små bygninger iflg. Niels Gadkjær blev erstattet af "større og tidssvarende bygninger".

Indtil 1850 var "Solbakken" ejet af Anders Hansen Kloborg, som dette år afstod gården til sin søn **Erik Andersen Kloborg**, der havde gården til sin død i 1880.

Enken beholdt gården, men i 1881 blev den overtaget af **Niels Jensen Gadkjær**, der var født på gården "Gadkjær" og som i 1881 blev gift med datteren **Kirsten Marie** på "Solbakken".

Om Niels Jensen Gadkjær skriver Vagn Lihn:

"Niels Jensen Gadkjær, tog navneforandring 10/07 - 1905 til Niels Gadkjær. Han var korporal i Viborg og var på mange måder foregangsmand i Hvinningdal. Stifter af Hvinningdal skytteforening, og fortaler for et forsamlingshus i Hvinningdal, som han var formand for igennem 21 år. Den 05/03 - 1917 blev Niels Gadkjær æresmedlem af Hvinningdal forsamlingshus, det første og eneste æresmedlem i foreningens levetid. Han modtog også en sølvbeslået merskumspibe for at have kørt mælk i 25 år.

Han var en dygtig og ivrig gymnast og underviste i begyndelsen af 1900-tallet i gymnastik på Karenslund, Øster Bordingvej 20, Øster Bording, hvor man havde lånt laden. I 1905 blev Øster Bording Gymnastikforening oprettet.

Niels Gadkjær gennemgravede i sine yngre år nogle af gravhøjene ved Højgaard, på hans ejendoms jordarealer, noget han senere ikke gerne snakkede om. Niels Gadkjær brugte noget af den opgravede jord fra gravhøjene til fyld i et mosehul lige foran stuehuset. Han samlede på sten og små flintestykker, som han fandt på sine marker, i det hele taget var han historisk interesseret.

Niels Gadkjær var en fortræffelig fortæller. Han havde en stor viden om gamle dage i Hvinningdal og Balle sogn, og han sluttede gerne sine beretninger med ordene "således fortalte de gamle".

I en stue med vindue ud til gårdspladsen havde han sit skrivebord stående. Der sad Niels Gadkjær på sine gamle dage i 1937 og 1938 og skrev forskellige beretninger og sagn fra Hvinningdal og Balle sogn til Dansk Folkemindesamling. (Kopi på Lokalhistorisk Arkiv, Silkeborg).

Niels Gadkjær havde datteren Ingrid hjemme som husholderske. Hun var ikke særlig proper, så der så ofte forfærdelig ud hos dem. I stuen stod der en kakkelovn, men det kneb med at få askeskuffen tømt, så når det ikke trak så godt i kakkelovnen blev der raget lidt aske ud på gulvet, så til sidst kunne der ligge en hel dyngede foran kakkelovnen.

Niels Gadkjær røg meget pibe, han havde to æsker tændstikker foran sig på sit skrivebord, en til de ubrugte tændstikker, og en til de brugte tændstikker. Det er meget praktisk, så er man fri for at have de her brugte tændstikker liggende på gulvet, som Niels Gadkjær udtrykte det.

Ejendommen var de sidste år meget forsømt. Det var nogle dårlige, forsømte bygninger, og der var ingen brønd, så alt vand blev hentet i mosehullet syd for ejendommen, eller hos naboen Niels Lihn på "Birkebakken"

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2010 side 49](#).

I 1916 døde Niels Gadkjærs hustru Kirsten Marie, og samme år overtog sønnen **Gunnar Gadkjær** gården, men faderen og søsteren Ingrid blev boende på aftægt.

Gunnar Gadkjær var et par år forinden blevet enkemand, men i 1927 blev han gift med **Bolette Pedersen Nørregaard**.

De blev imidlertid ramt af landbrugets meget dårlige økonomiske forhold i 1930'erne, så de rejste på et tidspunkt fra gården og overlod driften til en datter, men også i den periode var økonomien elendig.

Efter Niels Gadkjærs død i 1942 blev gården overtaget af en anden søn (**Aage Jensen Gadkjær**), men han var mejeribestyrer på Samsø, hvorfor hans datter og svigersøn blev indsat som bestyrere.

I 1943 døde Aage Jensen Gadkjær, så hans enke gav op, og solgte i efteråret 1943 gården til **Edmund Thygesen**, som var en ung, nygift mand fra Serup på 22 år.

Han blev – også i 1943 – gift med den 20-årige **Johanne Kristine Johansen**, som var datter af murermester Laurits Johansen og dermed søster til murermester Kresten Johansen (se under afsnittet om ejendommene på Hvinningdal Hede – ”Grusgraven”)

Prisen var 21.000,- kr. incl. besætningen, der bestod af 2 islænderheste, 2 køer og 1 kvie.

Ejendommen var sikkert heller ikke mere værd, for alt var i en sørgelig forfatning, så der var rigeligt at tage fat på for de 2 unge mennesker.

Edmund Thygesen lejede de første år et omkringkørende tærskværk til tærskning af høsten.

I 1946 fik han etableret elforsyning til ejendommen, og i de kommende år blev der anskaffet landbrugsmaskiner.

I 1960'erne købte han den strimmel jord øst for ejendommen, som hidtil havde hørt under gård nr. 10 ”Martsgaard”, og i 1968 købte han det areal vest for ejendommen, som hidtil havde hørt under gård nr. 6 ”Winthers Gaard”.

I begyndelsen af 1960'erne kørte han mælk til Silkeborg Andelsmejeri i Nygade, og han var den sidste mælkekusk inden mejeriets lukning i 1965.

At få bygningerne gjort anvendelige og at drive gården krævede en stor indsats, men på trods heraf var Edmund Thygesen også meget aktiv på andre områder.

Bl.a. var han aktiv i Øster Bording Husmandsforening, i Øster Bording Foderstofforening, i Hvinningdal Forsamlingshus og i Hegnssynet.

Han var også medlem af Midtjysk Elforsynings bestyrelse i 12 år.

Ved det første kommunevalg i Silkeborg ”storkommune” i marts 1970 blev han valgt til byrådet som repræsentant for Det Radikale Venstre, og han sad i byrådet indtil 1978.

På trods af stærk modstand fra Edmund Thygesens side besluttede Silkeborg byråd i midten af 1970'erne at placere den kommende Hvinningdalskole på hans jord.

At han var modstander af skolebyggeriet må betegnes som fuldt forståeligt. Ved en stor og dygtig indsats og ved opkøb af naboarealer var det lykkedes Johanne og Edmund at få den forsømte ejendom frem blandt de bedste i Hvinningdalområdet, men i løbet af få år måtte de se den inddraget til andre formål.

På ejendommens arealer blev der efterfølgende bygget skole og børnehaver i flere etaper, og Hvinningdalskolens sportsplads blev også anlagt her.

Noget af parcelhuskvarteret ved Dybbølvej er også beliggende på gårdens tidligere arealer.

I 1989 blev den resterende ejendom solgt til Silkeborg Kommune.

Johanne og Edmund fik bygget huset på ejendommens sydøstligste ”spids” (Rudbølvej 11), og her flyttede de ind i 1991.

Edmund var stadigvæk aktiv i foreningslivet, bl.a. som formand for Pensionistklubben, men i 2007 svigtede helbredet for dem begge, og de fik ophold på plejehjemmet ”Søparken” i Ans.

Huset på Rudbølvej blev overtaget af barnebarnet Louise Rønbøg.

Edmund Thygesen døde i 2007 (86 år gammel) og Johanne døde i 2013 (90 år gammel).

Bygningerne til ”Solbakken” blev nedrevet i slutningen af 1990'erne/begyndelsen af 2000-tallet. Dog er det nuværende ”udhus” vest for Hvinningdal Børnehus formentlig en rest af gårdens tidligere udbygninger.

Den ældste datter Tove gik ligesom jeg selv på den gamle Hvinningdal Skole i sidste halvdel af 50'erne.

Tove blev senere gift med Torben Rønbøg (Murer udlært hos Kresten Johansen), hvis forældre boede i huset Bjarkesvej 2 på Hvinningdal Bakke – det første hus som blev bygget på bakken.

Tove og Torben Rønbøg har i mange år boet i Hvinningdal – først på Dybbølvej og senere på Christiansfeldvej.

Gård nr. 15 - "Lundegaard"

Gården er oprettet 1851
Bygninger nedbrudt 2010

Buskelundhøjen

Bygningernes beliggenhed 1851-2010

Areal 1952 ca. 30 tdr. land

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1947

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1963

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Rasmus Jensen			1851	1852	
2	Jens Christian Hansen Karen f. Thomsen	1813 1810	1898 1892	1852	1873	s. af 1 gård 6
3	Thomas Nielsen Nikoline Kristine f. Andersen	1847 1853	1905 1903	1873	1905	s. af 3 gård 10
4	Kristian Peter Nielsen Anne f. Pedersen	1879 1884	1918 1913	1905	1918	s. af 3
5	Poul Jensen Bak Mette Marie f. Jensen Lemminger	1881 1890	1958 1983	1918	1952	
6	Jens Egon Bak Ellen Margrethe f. Pind	1921 1924	1990 2013	1952	1990	s. af 5

Gård nr. 15 "Lundegaard" omfattede den nordligste del af arealet som i h.t. udskiftningsplanen var forudsat tillagt gård nr. 6 ("Winthers Gaard"), og indtil 1851 hørte jorden under gård nr. 6.

I 1851 blev arealet udskilt fra gård nr. 6, og i en meget kort periode var det ejet af **Rasmus Jensen**.

I skødet fra 1851 er der en passus som fortæller, at Rasmus Jensen har nedbrudt en del af de eksisterende bygninger på området. Stuehuset på gården, som var beliggende her indtil langt op i 1900-tallet, er iflg. gårdens papirer fra 1848.

Rasmus Jensen havde som nævnt kun gården i en meget kort periode, og i 1852 blev den overtaget af **Jens Christian Hansen**. Han var væver og søn af den første ejer af gård nr. 6 (Hans Jensen Elling), og Jens Hansen (Gård nr. 17) var hans 2 år ældre bror.

Iflg. kilderne boede Jens Christian Hansen indtil 1852 som lejer hos ejeren af hans fødegård (Gård nr. 6).

I 1873 blev gården overtaget af **Thomas Nielsen** som var født på gård. Nr. 10 ("Martsgaard"). Thomas Nielsen var i en periode i 1890'erne medlem af Balle Sogneråd.

I 1888 tilkøbte han ca. 8 tdr. land. fra nabogården "Højgaard".

Pris 2.360, - kr.!

I 1905 døde Thomas Nielsen, hvorefter gården gik i arv til hans søn, **Kristian Peter Nielsen**, men denne fik en lidt sørgelig skæbne, og døde i 1918.

Derefter købte **Poul Jensen Bak** gården. Han var født på Balle Nørremark og tjente som ung på øerne, var soldat i København og var derefter på Langeland (på Hjortholm). Først et år som landbrugselev og derefter fra 1906 et halvt år som forvalter.

Han var også et smut i Tyskland inden han vendte tilbage til Skæggær, og boede på Hvamborg, Sindingvej. Han kørte taxa- og rutebil.

I 1913 købte Poul Bak og hans bror Niels en gård i Nørre Lie, Vendsyssel, som de havde til 1915, da Niels skulle ind til sikringsstyrkerne. Poul Bak var blevet syg og boede hjemme. Han begyndte igen med taxakørsel og køreskole ind til 01/10 – 1918 da han købte Lundegaard.

Han blev i 1919 gift med **Mette Marie f. Jensen Lemminger**.

I midten af 1930'erne blev der bygget ny lade og stald på ejendommen.

Poul Bak var medlem af adskillige nævn og kommissioner, og i 1930'erne var han medlem af Balle Sogneråd, hvor han var stærkt medvirkende til, at Hvinningdal Skole ikke blev nedlagt og erstattet af skolen i Lysbro.

Poul Jensen Bak kører taxa

Poul og Mette Marie Bak

I 1952 blev gården overtaget af sønnen **Egon Bak**, som sammen med sin hustru **Ellen** drev gården indtil 1990/1993, hvor den blev overtaget af bygmester Preben Kjeldsen.

En del af jorden blev solgt til Silkeborg Kommune, og her blev den nye, flotte Hvinningdal Kirke opført i 2019.

På den gamle skole i Hvinningdal gik jeg i klasse med Ellen og Egon Baks ældste søn Poul Erik.

Han var en af de meget få fra 1940'erne generationen i Hvinningdal, som fortsatte indenfor landbruget (Lemming).

I 70'erne nedskrev Mette Marie sine erindringer om livet på gården.

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2020 side 5.](#)

Gård nr. 16 - "Holbølgaard"

Gården er oprettet 1845
Bygninger nedbrudt 1978

Holbølvej

Bygningernes beliggenhed 1845-1978

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1947

1963

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

Ejer		Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Mads Mouritzen Birthe Marie f. Jensdatter	1816 1816	1895 1880	1845	1877	s. af 1 gård 1
2	Jens Christensen (Abildskov) Ane Madsen	1841 1847	1884	1877	1886	d. af 1
3	Morten Peter Thomsen Marie Kirstine f. Sørensen	1863 1863	1897 1911	1886	1911	s. af 3 gård 3
4	Jens Peter Jensen			1911	1914	
5	Øllegaard Andersen Marie Magdalene f. Poulsen Augusta Sophie f. Møller	1884 1891 1905	1976 1925	1914	1943	
6	Ejner Olesen Husbestyrerinde Herdis Nielsen	1907	1994 1975	1943	1963	Bror til 12(m) gård 3
7	Asger Justesen			1963	1975	

Gård nr. 16 har aldrig haft noget navn, men jeg har selv vurderet at navnet ”**Holbølgaard**” kunne være passende i relation til beliggenheden!

I 1845 købte **Mads Mouritsen**, som var søn af Mourits Madsen på ”Vestergaard”, matr.nr. 7b, som havde hørt under gård nr. 7 ”Højholt” (se under denne).

I handlen indgik også det lille areal (matr.nr. 12b) hvor der på dette tidspunkt lå en smedje.

Muligvis flyttede Mads Mouritsen og hans hustru ind i den gamle smedje, og det var sandsynligvis først på et senere tidspunkt, at der blev opført bygninger med den placering, som de havde indtil 1978.

Af brandforsikringen for ejendommen fremgår, at der i 1859 var tale om 2 bygninger: 1 stuehus mod vest og et udhus i bindingsværk og med lynntag. Bygningsantal og -placering passer med det man kan se på kortet fra 1816 vedr. matr. nr. 12b.

Det er oplyst, at i 1853 bestod besætningen på ejendommen af 2 stude, 2 køer og 4 får, mens der af redskaber var 1 vogn, 1 plov og 2 harver.

Det giver vel et meget godt billede af de beskedne forhold på en lille ejendom i Hvinningdal i midten af 1800-tallet.

Mads Mouritsen og hans hustru **Birthe Marie** fik kun 1 barn, nemlig datteren **Ane Madsen**.

Hun blev i 1872 gift med **Jens Kristensen Abildskov** fra Funder. Han havde som korporal deltaget i krigen i 1864.

Ane og Jens Kristensen Abildskov overtog ejendommen i 1877. Anes forældre blev boende på aftægt, men i 1880 døde Birthe Marie, og i 1884 døde Jens Kristensen Abildskov – kun 42 år gammel.

Enken beholdt ejendommen til 1886, hvor den blev solgt for 5.000,- kr. til **Morten Peter Thomsen**, som var søn af den tidligere ejer på ”Lindegaarden” (Thomas Jensen Hull).

Morten Thomsens hustru **Marie Kirstine** var datter af Mads Mouritsens søster Mette Marie og dennes mand ”pramdrageren” Søren Andersen Winther, der boede i det gamle hus som lå, hvor ”Damgaarden” tidligere havde ligget (Hvinningdalvej 84).

Hun var således Mads Mouritsens niece, og han blev da også boende på gården indtil han som 79-årig døde i 1895.

Morten Peter Thomsen døde i 1897 – kun 34 år gammel.

Efter hans død sad enken tilbage med 5 børn i alderen 1-9 år, men hun beholdt gården indtil sin død i 1911.

Formelt var det dog de 5 børn der stod som ejere af gården efter 1902.

I 1905 solgte Marie Kirstine for 825,- kr. grunden, hvor Hvinningdal Skole skulle bygges, til Gødvad-Balle Sogneråd.

I en kort periode var **Jens Peter Jensen** ejer af ejendommen, men i 1914 blev den overtaget af **Øllegaard Andersen**. (Øllegaard var hans fornavn iflg. kirkebogen, selv om det lyder lidt ejendommeligt!).

Ejendommen blev købt for 9.500,- kr., og i 1919 blev yderligere ca. 18 tdr. land erhvervet fra gård nr. 10 (”Martsgaard”). Jorden var den del af udskiftningsplanens område 10, som er vist lige vest for ejerlavsskellet mod Kjærsgaard, og prisen var 4.250,- kr.!

*Øllegaard Andersen og hans 2. hustru Augusta.
Billedet er formentlig fra 1950'erne.*

I 1943 solgte Øllegaard Andersen ejendommen for 48.000,- kr. og flyttede ned i huset på Vestre Ringvej 20 i Lysbro. Han arbejdede derefter en del år hos Errboe i Lysbro.

Ejner Olesen blev den nye ejer af ”Holbølgaard”.

Han var født i 1907 i Them sogn, og var bror til Henry Olesen, som 4 år senere overtog ”Lindegaarden”.

Ejner Olesen var ugift hele livet, men han havde allerede ved købet af ”Holbølgaard” **Herdis Nielsen** ansat som husbestyrerinde. Hun havde loftsværelserne på gården, og var altid med som ledsager for Ejner, når der var nabo- eller familiesammenkomster.

I årene inden overtagelsen af gården i Hvinningdal havde han ejet et af husmandsbrugene på Kejlstrup Mark.

Umiddelbart efter at han var flyttet til Hvinningdal, solgte han den nordlige del af de 18 tdr. land, som forgængeren Øllegaard Andersen havde erhvervet i 1919. Arealet blev solgt til naboen Aage Kristensen på "Birkebakken".

I 1951 solgte han ca. 1 tdr. land med lidt skov og lyngbakker, som var en del af gårdens østligste jorder (Nuv. adresse Sønderborgvej 11).

På arealet byggede de 2 brødre Henning og Gunnar Bøgild, som var født på "Lindegaarden", et træsommerhus som kaldtes "Sprut". Fra stedet var der en utrolig flot udsigt over Silkeborg, men få år efter opførelsen nedbrændte "Sprut" og grunden blev i slutningen af 50'erne solgt videre. Her blev der så i begyndelsen af 1960'erne bygget nogle af de første helårsboliger i området.

Ejner Olesen var en rar og ligefrem mand. Han var i nogle år mælkekusk, og med sin traktor og lidt specielle 2-hjulede anhænger kørte han hver dag mælk til og fra Silkeborg Andelsmejeri i Nygade.

Anhængeren var med ret store baghjul, lav bund og høje, hængslede sider, hvilket gjorde, at det var noget lettere at på- og aflæse mælkejunger end det var, hvis man anvendte de mere traditionelle, højere landbrugsvogne, ligesom mælkejungerne ikke så let væltede.

Jeg tror, at adskillige børn i Hvinningdal på et tidspunkt blev tilbudt at køre med på en tur til mejeriet.

Det skete for mit eget vedkommende, og jeg tilbragte turen siddende på vognladet mellem mælkejungerne.

Uforsvarligt? Ja, sikkert, men dengang kunne man ikke se, at der skulle være noget galt i det!

Selvfølger var det også interessant at se, hvordan den leverede mælk blev afleveret og behandlet på mejeriet, og at mælkejungerne i stedet blev fyldt med skummet mælk eller syrnet mælk og derefter taget med retur til landmændene.

På mejeriet kunne man også få kogt kartofler til foderbrug!

Ejner Olesen var ivrig jæger, og det fortælles, at han en gang forsøgte at aflive en syg hest med sit jagtgevær. Det krævede dog flere forsøg før det lykkedes, og det var nok ikke den mest humane måde at aflive et sygt dyr på!

Børn havde stor fornøjelse af Ejner Olesens skov sydøst for ejendommen. Min bror Anders har fortalt, at drengene fra Hvinningdal i begyndelsen af 1950'erne her førte "krig" mod drengene fra Lysbro.

Det var en mere afdæmpet udgave af tidligere tiders "krig mellem karle" som kan læses på

[Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2011 side 30.](#)

Holger Madsen fra "Vestergaard" var anfører for drengene fra Hvinningdal, fordi han var den ældste, den højeste og den stærkeste af drengene!

Krigen blev udkæmpet med træsværd og stokke og under højlydte råb.

Så vidt vides medførte "krigen" dog ikke væsentlige skader på de implicerede!

I 1963 solgte Ejner Olesen ejendommen til direktør **Asger Justesen** for 195.000,- kr., og købte i stedet et hus på Rønne Allé i Alderslyst.

Så vidt jeg husker ophørte den traditionelle landbrugsdrift efter Justesens overtagelse af ejendommen.

Der var en del juridisk tovtrækkeri, men i 1975 blev ejendommen overtaget af Silkeborg Kommune for 640.000,- kr.

Bygningerne blev nedbrudt i 1978, og på gårdens jord byggedes parcelhusene Holbølvej 3-11 samt en del af husene ved Baldersvej.

Ejner flyttede i 1967 til Funder Kirkeby, hvor han og husbestyrerinden Herdis Nielsen boede på Skærskovvej. Her blev han i 1970 og 1972 igen nabo med Doris og Johannes Madsen fra "Vestergaard" samt med mine forældre.

Herdis døde i 1975, og Ejner kom i slutningen af 1980'erne på Funder Plejehjem, hvor han døde i 1994.

Gård nr. 17 - "Drejergaardsvej 128"

Gården er oprettet
Bygninger eksisterer stadig

1844

Drejergaardsvej 128

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1961

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1963

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Jens Hansen	1811	1893	1844	1881	s. af 1 gård 6
	Mette f. Jensen	1821	1893			
2	Christen Jensen	1851		1881	1886	s. af 1
3	Peder Frandsen Dahl	1853	1925	1886	1918?	d. af 1
	Ane Jensen	1859	1917			

Jens Hansen, som var væver, overtog i 1844 område 6 ved Drejergaardsvej (jf. udskiftningsplanen fra 1797). Hans far Hans Jensen (Elling) havde ejet gård nr. 6 i Hvinningdal by. Matr. Nr. 11b blev i 1844 udskilt fra Møllehovedgaard og tillagt gård nr. 17. Formentlig blev de første bygninger på ejendommen samtidig opført, men der lå muligvis tidligere et lille hus på området. (Se under gård nr. 13 "Kildevæld")

I 1886 overtog Jens Hansens datter og svigersøn (**Peter Frandsen Dahl**) gården (husmandsstedet) incl. besætningen, som bestod af 1 hest, 2 søer, 1 ungvæg, 2 får og 2 svin – så der har været tale om en meget lille ejendom!

Peder Frandsens svigerforældre blev boende på gården til deres død.

I 1888 blev Frands Frandsen, den senere ejer af Bøgild Teglværk i Lysbro, født på ejendommen.

(Se [Lysbrohistorier – Historier om Lysbro](#)) "*Bøgild Teglværk*".

I 1922 blev ejendommens i forvejen sparsomme arealer gennemskåret af Kjellerupbanen (se billedet).

Jeg erindrer, at der i 1950'erne boede et søskendepar på ejendommen (Katrine og Bertel Nielsen).

Katrine var noget uligevægtig, og jeg ved, at Bertel i begyndelsen af 1960'erne flyttede til Als, men ellers har jeg ikke noget kendskab til gården i 1900-tallet.

Gård nr. 18 - "Bækkelund"

Gården er oprettet 1865

Bygningen fra 1949 eksisterer stadig

Slejpnersvej 29

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

Ca. 1935

2023

Luffoto fra 1950'erne

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2007 side 54](#).

Ejendommen blev oprettet på arealet "5" (jf. kortet over udskiftningen 1797).

Arealet hørte til "Højgaard", men lå lidt afsides i forhold til "Højgaards" øvrige jord.

I 1865 købte **Rasmus Jensen** (1822 - ?) og hans hustru **Bolette f. Hørdum** (1825 - ?) arealet og opførte bygninger til et lille husmandsbrug.

Rasmus Jensen var tillige murer og omkring 1880 var han også uofficiel postbud i Hvinningdal.

Der var ikke ordinær postomdeling i Hvinningdal, men da Rasmus Jensen arbejdede i Silkeborg tog han posten med ud til beboerne.

De havde ejendommen indtil 1895, men i de næste godt 40 år var der adskillige skiftende ejere, da ejendommen - lige som andre mindre landbrug - var alt for lille til, at nogen kunne leve af det, så fælles for alle var, at man var nødt til at have arbejde udover landbruget.

Bygningerne gik efterhånden i forfald.

I 1939 overtog **Søren Sørensen** (1916 - 2002) ejendommen.

Han tog senere navneforandring til **Søren Sommer**, og det navn anvendes i det følgende.

Søren Sommer, der var udlært gartner, var ugift og 23 år gammel, da han købte Bækkelund, og han boede de første 5-6 år alene på den forsømte ejendom.

I 1944 blev Søren Sommers mor Dora enke, og hun flyttede sammen med sine tvillingepiger på 12 år ud til Søren Sommer.

Da bygningerne var forfaldne enedes Dora og Søren om at opføre et nyt stuehus - med plads nok til at Dora kunne have en kaffestue, hvor gæster kunne komme forbi og købe en kop kaffe og få et stykke hjemmebagt kage.

Åbningen af Vestre Ringvej gjorde det også muligt for gæster, der kom langvejs fra, at aflægge besøg på Bækkelund.

Cafeen/restauranten åbnede i 1952 og blev hurtigt en stor succes, som blev meget positivt omtalt langt omkring - selv i udlandet.

I 50'erne var Bækkelund et populært sted bl. a. pinsemorgen, hvor ungdommen kunne få sig en kop kaffe og måske en øl eller to.

Selv har jeg desværre ikke oplevet dette (mindreårig!), men en enkelt gang (1961) var jeg med mine forældre til en 80-års fødselsdag på Bækkelund.

Dora kom på plejehjem i 1965 og døde i 1966.

Restauranten lukkede i 1966, men Søren Sommer blev boende og blev gift efter moderens død.

Han købte senere den del af "Hvinningdal Hede" som Kristian Brøgger havde beholdt ved salget af "Meldgaard" i 1946, og anvendte jorden til juletræsproduktion (Se under gård nr. 2).

Bækkelund fik en kort men glørværdig karriere!

Fra Silkeborg Arkiv – B14242
Søren Sommer i restauranten

Uddrag af Bækkelunds gæstebog
Fra Midtjyllands Avis 25.09.2015

Gård nr. 19 - "Viums Gaard"

Gården er oprettet 1898

Bygninger nedbrudt 1972

Frejasvej

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1961 Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

Flyfoto 1966

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Christian Nielsen Petrine f. Christensen	1845 1843	1913 1918	1898	1910	Tidl. Ejer af gård nr. 10
2	Andreas Vilhelm Vium Ane Johanne f. Jørgensen	1877 1877	? ?	1910	1940	
3	Svend Aage Vium Tinna f. Jakobsen	1910 1913	1994 1987	1940	1972	s. af 2

Ane Johanne og Vilhelm Vium

Tinna Vium

Ejendommen blev oprettet på arealet "10" (jf. kortet fra 1797 over udskiftningen) og hørte efter 1941 til Silkeborg Kommune.

Arealet hørte oprindeligt til gård nr. 10 "Martsgaard", men lå lidt afsides i forhold til "Martsgaards" øvrige jord. I 1898 afstod **Christian Nielsen** "Martsgaard" til sin søn Niels "Thamsen", og byggede i stedet et lille husmandssted som "aftægtsbolig" på arealet ved Langsøen.

I 1910 flyttede han tilbage til "Martsgaard" og ejendommen blev solgt til **Vilhelm Vium**, som var født i Aalborg.

Foruden at drive ejendommen arbejdede han på teglværket.

I 1940 blev ejendommen overtaget af sønnen **Svend Vium**, som havde et hus på Kærvej i Lysbro helt ned til Langsøen. Prisen for ejendommen var i 1940 kr. 14.000.

I stedet flyttede Vilhelm og Ane Johanne (kaldet Hanne) hen i huset på Kærvej 1.

Når der var besøgende fra den anden side af Langsøen roede Vilhelm i sin båd over på den anden side og hentede gæsterne. (Det var før "Den røde bro" blev opført over Lyså).

(Se [Lysbrohistorier – Historier om Lysbro](#)) *Sommerferie på Kærvej 1*

Svend Vium arbejdede på Lysbro Fabrikker og hans hustru **Tinna Vium** gik bl.a. ud som kogekone, og assisterede, når der var fester på Bækkelund og i Hvinningdal Forsamlingshus.

Den yngste af deres 2 sønner (Aksel) var jævnaldrende med mig.

Omkring 1960 uddelte han Silkeborg Avis i Hvinningdalområdet, og hvis jeg var hjemme, når Aksel kom med avisen, spurgte han gerne, om vi lige skulle spille lidt fodbold på gårdspladsen!

Som det kan ses på ovenstående flyfoto fra 1966 lå der flere huse ved Langsøvej, som indtil ca. 1950 var den eneste - om end til tider vanskeligt fremkommelige – mulighed for at komme fra Lysbro til Kjærsgaard/Alderslystområdet.

Der var ingen direkte vejforbindelse over de engarealer, hvor Hotel Scandic og Langsøhus i dag er beliggende, så man måtte omkring gården Kjærsgaard ad det hjulspor som var beliggende, hvor Udgårdsvej nu er.

Husene var opført i 1920'erne og var beboet af arbejdere på Lysbro Fabrikker eller på teglværkerne.

På flyfotoet fra 1966 kan disse huse ses nederst på fotoet sammen med Lysbro Fabrikkers store lagerhal, som var nyopført på dette tidspunkt.

Da Vestre Ringvej blev anlagt omkring 1950 skete det tværs over ejendommens engarealer.

I 1972 blev ejendommens bygninger nedbrudt og i midten af 80'erne blev Frejasvej ført igennem.

Området blev herefter i løbet af få år bebygget med parcelhuse.

Gård nr. 20 - "Blikhuset"

Gården er oprettet
Bygninger eksisterer stadig

ca. 1880

Jordkærvej 1

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

1955

1973

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Niels Sørensen Malling Severine f. Rasmussen	1845 1853	? 1921	1882	1897	
2	Kresten Haraldsen Jakobine Marie Karoline f. Grumstrup	1856 1857	1917 1936	1897	1910	
3	Anton Marius Nielsen (Træholt) Kirstine Træholt	1871 1881	? ?	1910	1920	
4	Marius Nielsen Smed Karen Margrethe f. Olsen Laura Marie f. Dalsgaard	1879 1888 1880	1960 1929 1957	1920	1957	
5	Svend Nielsen Sigrid Nielsen Knud Lysthauge	1914 1912	1989 1988	1957	1989	s. af 4 d. af 4 Svigerson af 4

Gården blev oprettet omkring 1880, da den vestlige del af "Vestergaards" areal blev solgt fra gården. Det drejede sig om i alt ca. 50 tdr. land, som dog gennemgående var "mager" jord, og en stor del var lymbeklædt.

I kildematerialet angives, at ejendommen, som fra 1920-erne blev kaldt ”Blikhuset”, i perioden 1877 til 1882 skulle have været ejet af hhv. Niels Kristensen (”Træsko-Niels”) og en lærer Nygaard fra Virklund. Om dette er korrekt er vanskeligt at afgøre, men i 1883 fik **Niels Sørensen Malling** skøde på arealet, der blev udskilt fra ”Vestergaard”, og det er formentlig ham, som foretog opdelingen af arealet i 2 ejendomme: Ejendommen Nørhedevej 26 (”Grusgraven – se under denne ejendom) samt ejendommen ”Blikhuset”. Fra 1883 til 1897 var ejendommen beboet af Niels Sørensen Malling, hans hustru Severine og efterhånden i alt 11 børn. Det må antages, at det er ham som opførte bygningerne på ejendommen. I 1897 overtog Niels Sørensen Malling ”Lindegaarden” i Hvinningdal.

”Blikhuset” blev derefter overtaget af pensioneret lærer **Kristen Haraldsen** og han flyttede ind sammen med sin hustru Jakobine Marie og deres 7 børn, men i 1912 flyttede de til ejendommen på Nørhedevej 24 (”Købmandsforretningen”), hvor Kristen Haraldsen døde i 1917.

Den næste ejer var **Anton Nielsen (Træholt)** som købte ejendommen incl. 4 køer og 1 kalv for 1.750,- kr.!

I 1920 blev ejendommen overtaget af **Marius Nielsen (Smed)** fra Sejling, og han havde nye planer for ejendommen, så i de kommende år blev igangsat en omfattende udvinding af sand og grus i området.

I 1924 overtog han også naboejendommen mod vest (”Vinterlyst”), hvor der ligeledes var store forekomster af sand og grus. Ved samme lejlighed fik nærværende ejendom navnet ”Sommerlyst”, men den blev altid omtalt som ”Blikhuset”.

Ved opdelingen af ”Vestergaard” omkring 1880 kom engen, som på kortet er benævnt ”Vester Skov Eng”, til at høre under ”Blikhuset”, men da Kjellerupbanen blev anlagt i begyndelsen af 1920’erne kom banen til at danne skel mellem de 2 ejendomme, og ”Vester Skov Eng” blev ført tilbage til ”Vestergaard”.

Ved anlægget af Kjellerupbanen fra 1920 til 1924 blev der leveret store mængder materialer fra grusgraven. Fra ca. 1920 til ca. 1970 var der til tider beskæftiget helt op til 25-30 mand med grusgravning, harpning og transport, og der blev efterhånden inddraget et stort areal til denne virksomhed.

1972

1954

I 1947 forårsagede gnister fra et damplokomotiv på Kjellerupbanen en stor brand i lyngbakkerne, som ses nederst på ovenstående luftfotos.

Det store areal blev derefter delvis beplantet – på forsikringsselskabets regning.

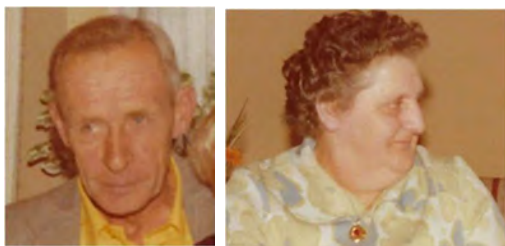
Bygningerne og den del af jorden, som ikke anvendtes til grusgravning, var forpagtet ud i perioden efter 1920. Der var var adskillige forpagtere og lejere gennem tiden.

Fra 1934 til 1947 var Henry Olsen forpagter af ejendommen.

Han købte derefter et hus i Øster Bording og var derefter i næsten 25 år vejmand ved Balle Kommune. (Se under afsnittet ”Kommunen”).

Fra ca. 1954 til 1962 boede arbejdsmand Ove Svendsen og hans hustru Gunhild på ejendommen. Gunhild var tit syg, og mange gange kom Ove Svendsen cyklende op til os på "Meldgaard" om aftenen for at låne telefonen og ringe efter vagtlægen.

I 1957 blev ejendommen overtaget af Marius Smeds søn, datter og svigersøn, og de havde den indtil 1989.

Fra 1962 til 1974 boede Sigurd og Astrid Jensen på ejendommen.

P.g.a. grusgravningen var det kun en mindre del af jorden, som kunne dyrkes, og især på den del, som lå vest for jernbanesporet til banegrusgraven, var der meget langt mellem kornstråene! Sigurd arbejdede i adskillige år på Skægkær Karrosseriværksted (Emil Øgaard Jensen) og derefter i en del år hos anlægsgartner Pauli Jespersen i Skægkær.

I årene 1963-65 kørte jeg adskillige gange på vores traktor ned til "Blikhuset" for at hjælpe Sigurd, som ikke selv havde traktor. (Se under gård nr. 2 "Meldgaard").

Astrid og Sigurd flyttede i 1977 fra ejendommen til en lejlighed på Ørnsøvej, og efter deres tid herskede der temmelig rodede forhold på "Blikhuset":

Der var "åben lejr" á la Thylejren, hvor folk flyttede til og fra efter forgodtbefindende, men i 1989 satte myndighederne en stopper for lejren.

Efter 1989 ejedes ejendommen af efterkommere efter Marius Smed, bl.a. 2 af hans børnebørn, og der blev igangsat en omfattende reovering og ombygning af ejendommen, ligesom adskillige tilbygninger blev opført.

I dag fremstår ejendommen som en flot og værdifuld lystejeendom med en idyllisk og fredelig beliggenhed.

Såfremt de mangeårige planer om at forlænge Vestre Højmarksvej til Funder virkeliggøres, vil det dog uden tvivl være slut med freden og idyllen!

Hus - Hvinningdalvej 75

Hus opført 1927

Eksisterer stadig

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

	Ejer	Født	Død	Ejer af huset		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Niels Nielsen ("Thamsen") Karen Marie f. Andersen	1872 1869	1955 1946	1927	1955	Tidl. Ejer af gård nr. 10
2	Alfred Olsen Kathrine Kristine f. Nielsen	1902 1899	1973 1986	1955	1986	Tidl. Ejer af gård nr. 10

Se også under gård nr. 10 "Martsgaard".

Huset blev opført i 1927 som aftægtsbolig for ejeren af gård nr. 10 ("Martsgaard").

I 1927 afstod Niels Nielsen ("Thamsen") "Martsgaard" til sin datter og svigersøn Kathrine og Alfred Olsen, og han flyttede sammen med hustruen Karen Marie over i aftægtsboligen.

Niels Thamsens halvbror, den 6 år ældre Niels Peter, boede også i huset.

Karen Marie døde i 1946 og efter at både Niels Thamsen og Niels Peter døde i midten af 1950'erne solgte Kathrine og Alfred Olsen "Martsgaard" og flyttede i 1955 over i aftægtsboligen.

Alfred Olsen var på daværende tidspunkt kun 53 år gammel, så han ville ikke kaldes pensionist eller rentier. I sit udhus havde han en del høns, så i skattebøgerne fra 1950'erne er han anført som "hønseriejer".

Alfred Olsen fortsatte sine mange gøremål i Hvinningdals foreninger også i pensionisttilværelsen.

Som fortalt af Vagn Lihn under afsnittet om "Martsgaard" var Alfred Olsen ofte mål for de unge menneskers drillerier nytårsaften. Min bror fortalte bl.a. en gang sidst i 1950'erne, at der var blevet hejst en halvfyldt lokumsspand op i flagstangen på Hvinningdalvej 75!

Kort før Alfred Olsens død i 1973 blev der bygget parcelhuse på området, hvor "Martsgaards" udhuse havde ligget, og på dette billede besøger Alfred og Kathrine byggepladsen.

Kathrine blev boende i huset efter Alfreds død, men den sidste tid tilbragte hun - som så mange andre fra Hvinningdal- på "Remstruplund", hvor hun døde i 1986.

Hun var den sidste person med tilknytning til Hvinningdal, som var efterkommer i direkte linje efter pottemager Thomas Andersen (født i 1735) – altså slutningen på min. 250 års uafbrudt samhørighed mellem slægten og landsbyen Hvinningdal.

Kathrine og Alfred Olsen havde ingen børn.

Hus - Hvinningdalvej 80

Hus opført 1948
Eksisterer stadig

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

	Ejer	Født	Død	Ejer af huset		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Kristian Brøgger Mary f. Pind	1900 1904	1994 1976	1947	1961	Tidl. Ejer af gård nr. 2
2	Ludvig Malik			1961	1964	
3	Alfred Hørmann Agnes Hørmann	1899 1904	1967 1993	1964	1993	Tidl. Ejer af Jordkærvej 25 (Øster Bording)

I 1946 solgte Kristian Brøgger og hans hustru Mary "Meldgaard" (Se under gård nr. 2).

De var imidlertid på dette tidspunkt kun hhv. 46 og 42 år gamle, så det var jo lidt tidligt at gå på pension.

De flyttede midlertidigt hen i huset på Hvinningdalvej 83, hvor Kristian Brøggers mor Mette Marie boede alene efter Palle Brøggers død i 1943.

På den anden side af Hvinningdalvej lå nr. 84, og dette hus var beliggende på en meget stor grund, idet den omfattede hele jordstykket, hvor de nuværende huse Hvinningdalvej 80, 82 og 84 nu er beliggende.

Overfor nr. 80 lå Hvinningdal gamle købmandshandel, og købmand Verner Christensen havde planer om at opføre en ny, konkurrerende købmandsbutik lige overfor den gamle købmandshandel.

Kristian Brøgger kom imidlertid Verner Christensen i forkøbet, og han købte i 1947 grunden Hvinningdalvej 80 for 3.787,- kr.

Brøgger fik derefter muremester Kresten Johansen til at opføre huset, men det var nok ikke nogen let byggeopgave, når bygherren boede lige på den anden side af vejen.

Kristian Brøgger havde bestilt en stor bred fortrappe, som skulle være halvcirkelformet, men Kresten Johansen var lidt for hurtig med sit arbejde, og fik lavet en noget defekt trappe, som bestemt ikke var rund. Der blev en stor sag ud af den skæve trappe, og trappen blev lavet om flere gange, men den blev aldrig, som Brøgger ønskede sig den.

Han inspicerede byggepladsen hver dag, og meget blev ændret under byggeriet. Huset kom til sidst til at hedde "Sparekassen", idet Kristian Brøgger sparede meget væk.

Mary og Kristian Brøgger flyttede ind i huset inden deres sølvbryllup, som var d. 1. april 1950.

Huset var med fuld kælder og her fremstillede Brøgger massevis af træsko op gennem 1950'erne. Nogle blev leveret til videresalg i købmandsbutikken overfor, men egnens folk kunne også gå ned i kælderen og købe et par træsko. Allerede i slutningen af 1930'erne havde Brøgger anskaffet en bil, men under besættelsen var den opklodset, og i slutningen af 1940'erne anskaffede han i fællesskab med Johannes Madsen på "Vestergaard" den bil, som kan ses i baggrunden på billedet.

Som det fremgår af billedet fra begyndelsen af 1950'erne blev grunden intensivt udnyttet til avl af bær og grønsager. Der var hvert år en stor jordbærhøst, som blev solgt fra "staldøren".

Han var en af tilhængerne af den gamle købmandshandel i Hvinningdal, hvor han hjalp lidt til i forretningen under sygdom m.v., og han var fortaler for forretningens fortsatte eksistens, men tilføjede gerne en bemærkning om købmanden: "*Hun er nu "satme" dyre*".

Som nævnt i beskrivelsen vedr. gård nr. 2 "Meldgaard" beholdt Brøgger i 1946 ca. 20 tdr. i "Heden". Arealet var udskilt i 1916, og havde sit eget matr.nr. 2ax.

En del af jorden var beplantet med juletræer, mens et par agre i 1950'erne var udlejet til hhv. min far og til Johannes Madsen på "Vestergaard" med henblik på kornavl.

Jorden var dog stort set kun egnet til dyrkning af rug, og det var meget bøvlet at få transporteret en selvbinder op i området. Da der tillige var lidt langt mellem kornstråene ophørte lejemaalene i slutningen af 1950'erne. Efterfølgende var området i nogle år udlejet til Anders Conradi på "Højgaard", som udnyttede jorden til kartoffelavl, der var en mere hensigtsmæssig afgrøde.

I 1950'erne blev arealet med juletræer også udvidet, og Brøgger havde bl.a. eksport af juletræer til Tyskland. Juletræerne blev kørt ned til Hvinningdal Trinbræt og læsset på jernbanevogne, eller de blev afhentet af lastbiler.

Sidstnævnte transportform gav adskillige gange anledning til "spektakel" mellem Brøgger og Peder Riis på "Hvinninggaard" (se under denne). Den oprindelige vej op i "Heden" var uegnet til anden færdsel end med små heste- eller traktortrukne vogne, hvorfor der i 1916 var blevet tinglyst en deklaration, som gav ejeren af matr.nr. 2ax ret til "enhver form for færdsel" på Peder Riis' adgangsvej. Denne deklaration henholdt Brøgger sig til, selvom ingen i 1916 formentlig havde forestillet sig, at der en dag ville køre store lastvogne, som ødelagde vejen.

Kristian Brøgger ville gerne have en kaffepunch, en øl, og sin snus. Han var kendt for at prale, men han gjorde det på sin egen måde, og alle forventede og vidste, at han gjorde det.

I alle årene kom Mary hver dag med sin lille 2-liters aluminiumsspand for at hente mælk hos os på "Meldgaard". Det var en del af købsaftalen fra 1946.

I 1961 blev huset solgt til familien Malik, som var fra Polen. De havde kun huset i få år, og det blev herefter solgt til Agnes og Alfred Hørmann (Anders Conrads svigerforældre), som indtil da havde haft ejendommen Jordkærvej 25b (Øster Bording). Alfred Hørmann døde pludseligt i december 1966 – kun 3 uger efter, at naboen Anders Thomassen på den gamle skole også pludseligt døde. Agnes Hørmann boede i huset til sin død i 1993.

Mary og Kristian Brøgger flyttede ned på Toldbodgade i en lejlighed, men Brøgger aflagde stadig ofte besøg på "Heden", indtil den på et tidspunkt i 1970'erne blev solgt til Søren Sommer på "Bækkelund".

Senere overgik området til Skov- og Naturstyrelsen, og i 2012-2016 blev motorvejen anlagt tværs over området.

I 1976 døde Mary, og i de kommende år boede Kristian Brøgger flere forskellige steder, indtil han i 1994 døde på plejehjemmet "Skrænten" i Linå.

Mary og Kristian Brøgger havde ingen børn.

Hus - Hvinningdalvej 83

Hus opført 1921

Eksisterer stadig

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

	Ejer	Født	Død	Ejer af huset		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Palle Kristensen Brøgger Mette Marie f. Poulsen	1867 1872	1943 1953	1921	1953	Tidl. Ejer af gård nr. 2
2	Karl Andersen Maren f. Brøgger	1893 1898	1973 1987	1953	1987	Tidl. Ejer af gård nr. 4

Indtil 1908 var de 4 grunde, hvor husene Hvinningdalvej 79 og 81, 83, 85 og 85B i dag ligger, ubebyggede. De tilhørte ejeren af "Winthers Gaard" (Moust Winther) men i 1908 solgte han grunden Hvinningdalvej 79 og 81, og her blev den gamle Hvinningdal Købmandshandel opført.

I 1921 solgte Moust Winther grunden Hvinningdalvej 83 til Palle Brøgger på "Meldgaard" for 1180,- kr.

Palle Brøgger lod derefter det stadig eksisterende hus opføre, og samme år blev Palle Brøgger som 54-årig pensionist ("rentier"), og han flyttede hen i huset sammen med hustruen Mette Marie.

Huset var åbenbart en slags "typehus" eftersom de senere opførte huse på Hvinningdalvej 75 og 85 minder meget om huset på Hvinningdalvej 83. Både Palle og Mette Marie Brøgger boede i huset til deres død i hhv. 1943 og 1953.

I 1947 og 48 boede sønnen Kristian Brøgger og hans hustru Mary hos Mette Marie Brøgger, mens huset på Hvinningdalvej 80 blev opført (se under dette hus).

Efter Mette Maries død blev huset overtaget af datteren Maren og hendes mand Karl Andersen, som samme år havde afstået gård nr. 4 "Damgaarden" til deres datter og svigersøn (se under "Damgaarden").

Efter at de var flyttet hen i huset gik Karl ofte en tur ad vejen mod Øster Bording med stok i hånden og iklædt kasket og en sandfarvet lærredsjakke.

Han hilste altid ved at løfte stokken, og når man mødte ham, havde han altid en kvik bemærkning. Ved passage af huset på Hvinningdalvej 83 kunne man dog flere gange se Karl sidde indenfor karnappen med et noget sørgmodigt blik. Selvfølgelig kendte jeg dengang ikke noget til baggrunden herfor, men ud fra fortællingen om familiens sørgelige skæbne er det jo fuldt forståeligt. (Se under gård nr. 4 "Damgaarden"). Karl Andersen døde i 1973 på Hvinningdalvej 83 knap 80 år gammel, men Maren blev boende helt indtil sin død i 1987 i en alder af 89 år.

Hus - Hvinningdalvej 84

Hus opført formentlig ca. 1840
Nedbrudt 1990

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

	Ejer	Født	Død	Ejer af huset		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Anders Sørensen Winther Marie Kjerstine f. Larsdatter	1778 1783	1849 1859	1837	1859	Tidligere ejer af "Damgaarden"
2	Søren Andersen Winther Mette Marie f. Mouritsdatter	1809 1820	1879 1879	1859	1879	s. af 1 d. af 1 gård 1
3	Mogens Peter Sørensen "Moust Winther" Margrethe f. Andersen Nyhus	1852 1869	1929 1939	1879	1939	s. af 2
4	Martin Jensen Hansine Marie f. Them (Sine)	1879 1882	1962 1962	1940	1953	
5	Viggo Andersen Marie f.	1891	1973	1953	1973	

Huset lå på det jordstykke hvor bygningerne til gård nr. 4 "Damgaarden" var beliggende indtil ca. 1840, og er formentlig bygget efter at gården blev udflyttet.

Det kan dog også tænkes, at der er tale om det gamle stuehus fra "Damgaarden" og at huset i virkeligheden var ældre.

Indtil skolen blev bygget i 1905 var Hvinningdalvej 84 den eneste bygning i landsbyen bortset fra de gamle gårde.

Huset optræder første gang i folketællingen fra 1845, og det bebos da af den tidligere ejer af "Damgaarden" Anders Sørensen Winther, dennes hustru Marie Kjerstine og deres 3 ugifte sønner Hans Andersen Winther (29 år og pramkarl), Poul Andersen Winther (27 år og smed) samt Daniel Andersen Winther (23 år og skrædder). Alle 3 sønner blev indenfor de næste 10 år gårdmænd i Hvinningdal.

Ved folketællingen i 1850 bebos huset stadigvæk af Marie Kjerstine samt af de 2 ugifte sønner Søren Andersen Winther (41 år og pramfører) og Poul Andersen Winther (31 år og smed).

Anders Sørensen Winther var død i 1849.

I 1851 blev Søren Andersen Winther gift med datteren fra "Vestergaard" og de blev boende i huset sammen med deres efterhånden 5 børn. Moderen Marie Kjerstine ejede fortsat huset og blev også boende indtil sin død i 1859.

Dette år overtog Søren Andersen Winther ejerskabet af huset. I 1851 blev han i kirkebogen betegnet som "indsidder", men efter 1859 blev han betegnet som "gårdmand".

I 1879 solgte Søren Andersen Winther huset til sin ugifte søn Mogens Peter Sørensen Winther (kaldt Moust Winther) med den klausul, at Søren og hans hustru stadigvæk måtte bo i huset: De døde imidlertid begge samme år, og fra 1879 til 1891 beboedes huset af Moust Winther, der arbejdede på teglværket i Lysbro.

I 1891 overtog Moust Winther også nabogården "Winthers Gaard", som siden 1851 havde været ejet af medlemmer af Winther-familien (se under gård nr. 6).

Formentlig i 1840'erne var området vest for Hvinningdalvej, hvor gård nr. 5 "Højgaard" tidligere havde ligget, overgået til Winther-familien. Det menes, at Poul Andersen Winther da havde smedje på området, og overgangen til Winther-familiens ejerskab er muligvis årsagen til, at Søren Andersen Winther i kirkebøgerne herefter betegnes som "gårdmand".

Fra 1891 og til Moust Winthers død i 1929 var huset lejet ud i hele perioden, men i 1929 flyttede enken Margrethe over i huset og boede her til sin død i 1939.

Hun var det sidste medlem af Winther-familien med tilknytning til Hvinningdal, som slægten gennem mere end 200 år havde været med til at præge.

I 1940 blev huset købt af Martin og Sine Jensen for 3.500,- kr. og de boede her til 1953.

Huset var beliggende på en meget stor grund, idet den omfattede hele jordstykket, hvor de nuværende huse Hvinningdalvej 80, 82 og 84 nu er beliggende.

I 1947 solgte Martin Jensen den sydligste halvdel af grunden til Kristian Brøgger, som her byggede huset Hvinningdalvej 80 (se under denne).

Jeg erindrer meget svagt Martin Jensen som en tynd mand med langt hvidt skæg, som altid gik klædt i blå arbejdstøj og med en blå hue på hovedet. Han var sommetider ovre for at se til vandværket, og han hjalp til med forefaldende opgaver her - under behørigt tilsyn af formanden Alfred Olsen.

I 2013 skrev Bodil Skov, som havde sin barndom på nabogården "Winthers Gaard", en utrolig fin og kærlig artikel om Sine og Martin. Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2013 side 42](#).

I 1953 blev huset solgt for 10.000,- kr. til Viggo Andersen, som samme år havde solgt sin gård i Gødvad, og han flyttede ind i huset sammen med hustruen Marie og sønnen Niels.

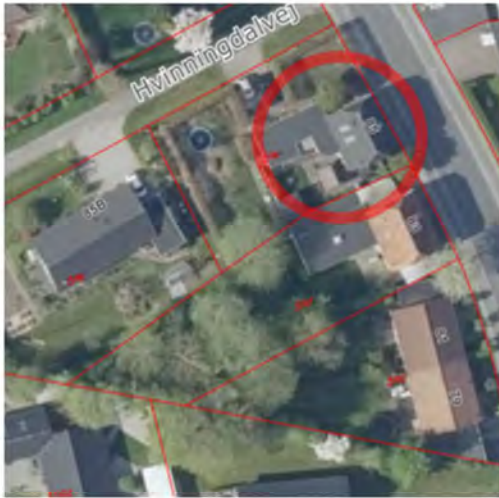
Man så ikke så tit Viggo Andersen ude i byen, og jeg erindrer faktisk ikke nogensinde at have set hustruen Marie, som var svagelig og jeg mener, at hun døde i begyndelsen af 1960'erne.

Sønnen Niels var en lidt spøjs fyr, der kørte rundt i en BMW Isetta kabinescooter som den der ses her ved siden af.

Efter 1973 var huset ejet af Viggo Andersens søn Egon Andersen, og senere af sønnesønnen Henrik Andersen. (Silkeborg Isoleringsforretning).

Huset blev nedrevet i 1990.

Hus - Hvinningdalvej 85

Hus opført 1936
Eksisterer stadig

"Indeholder data fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur, GeoDanmark ortofoto 2021".

	Ejer	Født	Død	Ejer af huset		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Martin Bøgild Marie Albertine f. Jensen	1872 1873	1945 1949	1937	1947	Tidl. Købmand
2	Otto Sørensen Nelly Petrea f. Rahn	1881 1881	1962 1972	1947	1972	Tidl. Ejer af gård nr. 13

Indtil 1908 var de 4 grunde, hvor husene Hvinningdalvej 79 og 81, 83, 85 og 85B i dag ligger, ubebyggede. De tilhørte ejeren af "Winthers Gaard" (Moust Winther) men i 1908 solgte han grunden Hvinningdalvej 79 og 81, og her blev den gamle Hvinningdal Købmandshandel opført.

I 1921 solgte Moust Winther grunden Hvinningdalvej 83 til Palle Brøgger og samtidig solgte han nabogrunden Hvinningdalvej 85 til købmand **Martin Bøgild** (Se under Hvinningdal Købmandshandel, gård nr. 1 "Vestergaard og gård nr. 3 "Lindegarden"). Mens Palle Brøgger straks opførte et hus på Hvinningdalvej 83 gik der flere år inden der blev bygget på nr. 85. Iflg. de foreliggende oplysninger skete det i 1936, og i 1939 flyttede Martin Bøgild og hans hustru **Albertine** ind i huset.

Martin Bøgild døde i marts 1945 og samme år solgte enken Albertine huset til **Otto og Nelly Sørensen**, som da havde gård nr. 17 – "Kildevæld". Pris 12.500,- kr.

Albertine kom på Alderslyst Alderdomshjem, hvor hun døde i 1949.

Otto og Nelly flyttede ind i huset i 1947 og i en kort periode forinden var huset lejet ud til en ungarsk kunstner. Da "Kildevæld" blev solgt beholdt Otto et stykke skov og et lille stykke agerjord ved "Furtvejen" ca. ½ km vest for Hvinningdal By.

På det jordstykke som Otto beholdt, er der på kortet fra 1796 vist et hus.

Der er sandsynligvis tale om "Skrædderens Hus", som sammen med "Kildevæld" (tidligere møllested) var den eneste bygning, der var tilbage af "Hvinningdal II" efter branden i 1681.

Skoven var Ottos et og alt, ikke et træ stod forkert, og alt blev passet og plejet i hans skov. Han hentede træ i sin skov og savede det til brænde, som blev omhyggeligt stakket, noget af det på et lille område lige vest for vandværket.

Det skete en gang imellem at Nelly blev sur på Otto, og så sagde han altid: *"A goer lie hæss nier"*.

Det betød, at han gik ned i sin skov og blev der, indtil det blev "godt vejr" igen!

Otto blev ved med at arbejde hele livet, og i 50'erne var han mange gange ovre hos os på Meldgård for at hjælpe til.

Nelly gik meget op i at haven altid var i orden, så mange gange stod hun meget tidligt op og gik i gang i haven. Og så kunne hun jo også lige holde lidt øje med, om nogle af byens unge mennesker måske kom lidt sent (eller tidligt!) hjem!

Slagtermester Thorvald Rahn, som var bror til Nelly, havde igennem nogle år en salgsbod (et lille træhus) stående ved Hvinningdalvej lige syd for Rolf Krakesvej ved den gamle kommunegrænse.

Da han i slutningen af 50'erne ophørte med at sælge kød fra skuret blev det flyttet op i Otto og Nellys have, så det kunne bruges som havehus.

Her stod det så helt indtil 2005, hvor det blev fjernet i forbindelse med renovering af Hvinningdalvej 85.

Otto døde i 1962 mens Nelly blev boende på Hvinningdalvej 85 helt indtil sin død i 1972.

De blev begge begravet på Balle kirkegård.

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2017 side 19](#).

Ejendommene vest for motorvejen(”Heden”)

Arealerne i den vestlige del af Hvinningdal Ejerlav var ved udarbejdelsen af udskiftningsplanen i 1797 forudsat tillagt gårdene nr. 1, 2, 3, 4, 5 og 8 i Hvinningdal.

Arealerne henlå på dette tidspunkt stort set som lyngbevokset hede af ringe værdi, men blev for størstedelens vedkommende tillagt gårdene i overensstemmelse med udskiftningsplanen.

Dog blev arealet ved ”Gurmosen”, som var tiltænkt gård nr. 5 ”Højgaard” i stedet solgt til Nørskovgård omkring 1835, og størstedelen af det område, som var tiltænkt gård nr. 8 ”Holms Gaard” blev i stedet tillagt gård nr. 9 ”Gadkjær”.

Allerede fra omkring 1850 begyndte gårdmændene i Hvinningdal at sælge ud af arealerne i den vestlige del af Hvinningdal.

Anders Sørensen Winther, der havde overtaget ”Damgaarden” i 1805, fraskilte gårdens areal på Hvinningdal Hede til sin søn Daniel Winther, og gården ”Vinterlyst” blev oprettet som den første i området.

I perioden indtil 1901 blev der oprettet adskillige mindre gårde og små husmandsbrug på Hvinningdal Hede og gårdene i Hvinningdal by fik deres jordtilliggende tilsvarende reduceret.

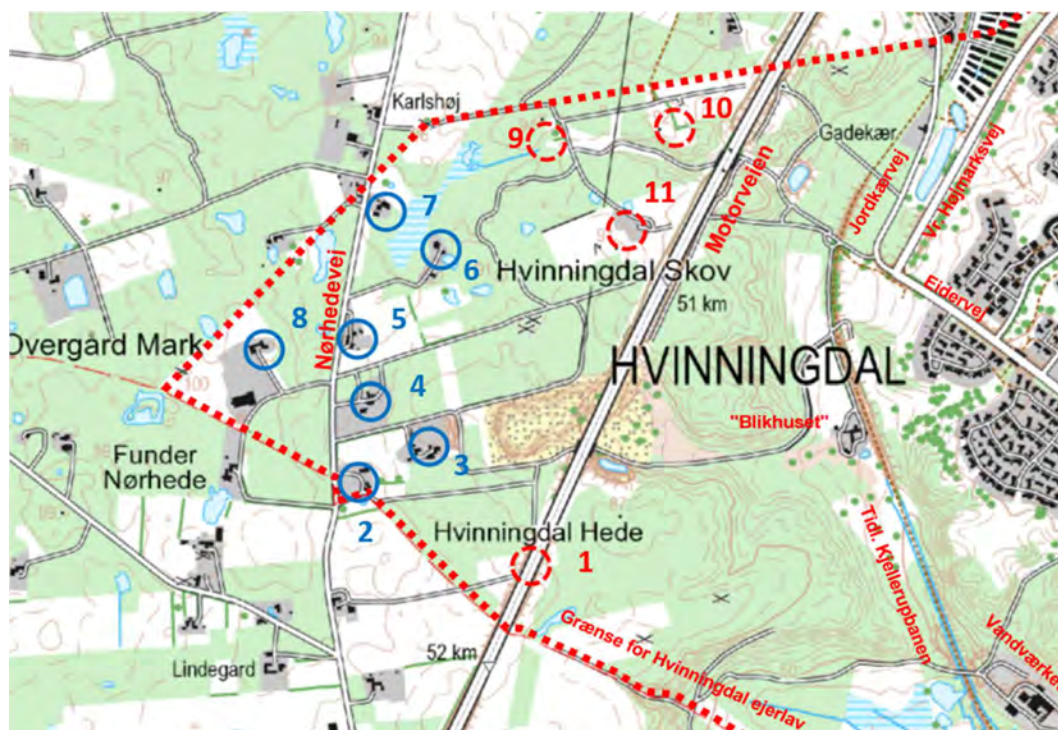
Især var Niels Sørensen Malling, som i en kort periode ejede ”Lindegaarden” aktiv, idet han mellem 1878 og 1901 oprettede hhv. ”Blikhuset” og 2 nye ejendomme på heden (se oversigten).

Så sent som i 1920’erne udskiltes ca. 10 ha fra ”Meldgaard”, men der blev ikke opført bygninger på arealet.

Fælles for alle de nye ejendomme var, at der forestod et kæmpearbejde med at gøre jorden egnet til dyrkning af afgrøder, og flere af ejendommene var så små, at det var umuligt at forsørge en familie, hvorfor stort set alle også måtte prøve at klare sig med andet forefaldende arbejde, herunder som daglejere hos gårdmændene eller - efter ca. 1920 - ved arbejde i grusgraven.

Selv om ejendommene ”på papiret” hørte til Hvinningdal, var tilhørsforholdet til enten Funder eller Øster Bording formentlig større, og efter at Hvinningdal Skole var opført i 1905, fik nogle af beboerne lov til at lade børnene gå i Øster Bording eller i Funder Skole.

Efterfølgende oversigtskort viser placeringen af ejendommene indtegnet på det aktuelt gældende grundkort for området, mens skel og ejernavne fra midten af 1950’erne er angivet på luftfotoet fra 1954.

Nørhedevej 22 - "Vinterlyst"

Oprettet 1856

Nedbrudt 2010

1955

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1961

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Daniel Andersen Winther Christine Andersdatter Marie Cathrine f. Jensdatter	1822 1818 1818	1887 1863 1884	1856	1879	s. af 1 Gård 4
2	Anders Danielsen Winther Ane Katrine f. Kristensen	1858 1861	1946 1939	1879	1906	s. af 1
3	Jørgen Nielsen (Hvam) Mette Cathrine f. Michelsen	1846 1835	1909 1901	1906	1908	
4	Peder Jørgen Pedersen Ane Kirstine f. Pedersen	1875 1877		1908	1910	
5	Jakob Hentzel	1886		1918	1919	
6	Johannes Hansen			1922	1924	
7	Marius Nielsen Smed Karen Margrethe f. Olsen Laura Marie f. Dalsgaard	1879 1888 1880	1960 1929 1957	1924	1936	
8	Herluf Jensen Elna Petrea f. Nielsen	1912 1909	1998 1991	1936	1949	d. af 7
9	Laurits Sørensen Inger Elisabeth f. Møller	1920 1919	2004 1992	1950	1987	

Den første ejer af den selvstændige ejendom "Vinterlyst" var **Daniel Andersen Winther** (1822 – 1887), der var født i Hvinningdal som yngste søn af "Den kloge mand" Anders Sørensen Winther på "Damgaarden". Gårdens jord hørte oprindeligt til "Damgaarden", men i 1856 fik Daniel skøde på ejendommen, og den fik formentlig sit navn fra familien Winther.

Ved folketællingen i 1845 er han noteret som skrædder og boende hos forældrene i ejendommen/aftægthuset på Hvinningdalvej 84. "Damgaarden" var formentlig på dette tidspunkt netop udflyttet til sin nye placering ved branddammen i Hvinningdal.

Daniel Winther blev gift i 1845 og muligvis begyndte han opdyrkningen af jorden på "Vinterlyst" allerede midt i 1840'erne. Han deltog i krigen 1848 – 1851 mod slesvig-holstenerne og fra den tid foreligger der en dramatisk historie:

"Thor kny Nielsen, Kragelund har fortalt, at under en våbenhvile, hvor de lå i skyttegravene, var der en tysker der skød efter dem. Daniel skulle have sagt, at hvis han skyder igen, så skyder jeg ham en kugle for panden. Tyskeren skød igen og Daniel sigtede og skød, men lige højt nok, for han ramte tyskerens hue og denne har siden været i Thor knys families eje og opbevares nu på Klosterlund Museum."

De ca. 30 tdr. land jord, som Daniel Winther overtog på Hvinningdal Hede, henlå som et lyngbegroet areal, der blev afgræsset af får, som blev passet af en hyrde.

Daniel gik i gang med det hårde arbejde, som kultivering af jorden var, og herunder skulle han iflg. en ret hårdnakket fortælling have fundet en meget stor sølvskat.

Der er dog mig bekendt aldrig ført bevis for, at historien er sand, men den kan ses her: [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2007 side 45.](#)

Stuehuset, som kan ses på ovenstående billeder, er fra 1877, og det fortælles, at det var et hus fra Sinding, der blev flyttet til Vinterlyst.

Daniel Winther og hans første hustru, som døde i 1863, fik først 6 piger og til sidst en søn – Anders Danielsen Winther f. 1858.

Anders Danielsen Winther overtog gården i 1879, idet Daniel og hans 2. hustru blev boende på gården til deres død.

I 1906 mageskiftede Anders Danielsen Winther ejendommen med **Jørgen Nielsen (Hvam)** fra Kragelund.

Værdien af "Vinterlyst", som Jørgen Hvam overtog, blev ansat til kr. 3.200,- og værdien af ejendommen i Kragelund, som Anders Danielsen Winther overtog, blev ansat til kr. 1.700,-, så der var jo ikke tale om en voldsom stor ejendomshandel!

Jørgen Hvam havde kun "Vinterlyst" i ganske kort tid, men han nåede dog at fraskille den lille ejendom, som er benævnt "Købmandsforretningen" (se under denne).

Han flyttede så til "Hvamborg" på Nørhedevej 37, men døde allerede i 1909.

I de følgende år var ejerforholdene noget rodede, og der var også tale om tvangsauktioner.

I 1924 blev ejendommen overtaget af **Marius Nielsen (Smed)** fra Sejling, der altid blot blev omtalt som Marius Smed.

Han havde i 1920 købt "Blikhuset", som også fik navnet "Sommerlyst", så det passede jo fint sammen, at han nu også overtog "Vinterlyst".

Marius Smed havde øje for, at der på begge ejendomme kunne udvindes store mængder grus, og sønnen Hans Christian Nielsen har fortalt følgende:

"Der var nok lidt spekulation med købet af de ejendomme, her var grus og far havde i perioder op til 25 - 30 mand i grusgraven på Vinterlyst med grusgravning og med at slå sten. På hestevogne blev noget af materialet kørt til Skægkær. På en dag kunne man nå at køre to læs grus på denne afstand.

På den anden ejendom "Blikhuset" blev der også harpet grus, men ikke så meget som på Vinterlyst. Under opførelsen af Kjellerup - Rødkjær bro banen blev der lagt et spor op i grusgraven. Far mageskiftede også noget af jorden på de to naboejendomme".

Fra 1924 til 1931 var Vinterlyst forpagtet ud til Mads Kristian Rasmussen Lysdahl (1882 -?) som var bror til Kresten Rasmussen Lysdahl på "Dybdalsgaard".

I 1931 flyttede de i et hus i Øster Bording, og Mads Kristian arbejdede i grusgraven og som vejmand.

Når han cyklede rundt på vejene opsamlede han de løse tørv, der ofte lå i vejkanterne og lagde dem i en kasse bag på cyklen.

Hans hustru Margrethe Lysdahl (1884-?) gik ud som kogekone, og bl.a. stod hun for madlavningen hos mine forældre, da mine 2 søskende blev konfirmeret i midten af 1950'erne.

I 1936 blev "Vinterlyst" overtaget af Marius Smeds datter **Elna** og svigersønnen **Herluf Jensen**, og de havde den indtil 1948, hvor de i stedet overtog Marius Smeds ejendom "Balle Kirkegaard" i Balle By.

Fra 1948/1950 og til 1987 var "Vinterlyst" derefter ejet af **Laurits Sørensen** og hans hustru **Inger**.

Der var i denne periode ca. 24 tdr. land mark og 8 tdr. land skov, og besætningen bestod omkring 1950 af 2 heste, 6 køer, nogle ungkreaturer samt svin og høns.

Gården hørte under Hvinningdal skoledistrikt, men børnene fik tilladelse til at gå i skole i Funder.

Der var dog en vis relation mellem "Vinterlyst" og Hvinningdal, og der var også en direkte vejforbindelse gennem grusgraven, forbi "Blikhuset" og hen til Jordkærvej.

I 1988 blev det gamle stuehus fra 1877 brudt ned af den nye ejer, og der blev bygget et nyt stuehus.

Det fik dog en relativ kort levetid. Silkeborgmotorvejen besejlede ejendommens skæbne og i 2013 blev bygningerne fjernet, da motorvejen blev anlagt.

Der foreligger tilsyneladende ikke noget om, at der i denne forbindelse skulle være fundet sølvting på ejendommen, så måske har der blot været tale om en god og spændende historie?

Nørhedevej 24 - Købmandsforretningen

Oprettet 1906

Nedbrudt 2006

1955

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1989

Det Kgl. Bibliotek; Danmark set fra luften

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Jørgen Nielsen (Hvam) Mette Cathrine f. Michelsen	1846 1835	1909 1901	1906	1909	
2	Niels Jensen			1909	1912	
3	Kristen Haraldsen Jakobine Marie Karoline f. Gramstrup	1856 1857	1917 1936	1912	1916	
4	Laust Nielsen Fisker			1916	1930	
5	Frederik Jensen Anna Dagny f. Skaarup	1895 1899	1986 1997	1930	1964	
6	Sorine Jensen			1964	1967	

Ejendommen blev oprettet i 1906 af **Jørgen Nielsen (Hvam)**, som på daværende tidspunkt ejede naboejendommen "Vinterlyst".

Der blev udskilt ca. 28.000 m² fra "Vinterlyst og nogle mindre arealer fra naboejendommene, men i alt udgjorde ejendommen kun ca. 7 tdr. land, hvilket naturligvis var alt for lidt til, at nogen kunne leve af det. I 1918 bestod besætningen af 1 hest, et par køer, lidt ungvæg og 1 gris samt 5 høns og 1 hane!

I 1906 blev bygningerne på ejendommen opført, og de blev placeret således, at sogneskillet mellem Balle og Funder gik tværs igennem bygningerne. Man sagde, at ejeren sov med hovedet i Balle Sogn og med fødderne i Funder Sogn – eller måske var det omvendt?

I 1909 købte **Niels Jensen** fra Funder ejendommen, der var et dødsbo, for 150,- kr. på auktion!

Den 3. ejer **Kristen Haraldsen** var pensioneret lærer, og han havde tidligere boet i "Blikhuset" (Gård nr. 20).

I 1914 fik han bevilling til at drive detailhandel på ejendommen, men det er lidt uklart, om han udnyttede denne bevilling, og han døde i 1917.

Ejendommen blev overtaget af **Laust Nielsen Fisker**, der er noteret som værende købmand.

I 1930 blev ejendommen overtaget af **Frederik Jensen** (1895 – 1986) og hans hustru **Dagny** (1899 – 1997), som efterfølgende havde købmandsbutik på stedet i 34 år.

Vagn Lihn fortæller følgende om købmandsforretningen:

"Frederik Jensen var født på Drewsensvej i Silkeborg, men havde sin barndom i Sejs, hvor hans far var træskomager.

Han kom ud at tjene som 8-årig, men inden da havde han hjulpet sin far med at fremstille træsko. Frederik gik ham til hånde ved at bære træ ind til sin far, og bar de færdige træsko til tørring i gården, for senere at stille dem på plads. Inden Frederik blev konfirmeret lavede han sine egne træsko.

Frederik blev konfirmeret i 1909 i Linå kirke, og han tjente da ved sognefoged Christian Sørensen i Hårup. Efter nogle år på landet kom Frederik i lære som mejerist på Gjern mejeri, og her var han i 7 år. Efter endt soldatertid var han flere forskellige steder som mejerist, han rejste bl. andet rundt som mejerikonsulent, inden han blev bestyrer for mejeriejer Anders Madsen, Silkeborg Mælkeforsyning i Nygade. (Mejerigården)

I 1926 blev Frederik gift med Anna Dagny Skaarup (1899 – 1997) og de købte ejendommen Nørhedevej 24.

I den vestlige ende af stuehuset var der en købmandsbutik, som bestemt ikke var ret stor.

Butiksdøren var mod syd, og for enden af butikken mod vest gik der en dør ind i stuen, hvor Frederik havde sit skrivebord stående lige inden for døren. I butikken ved siden af døren ind til stuen stod den gamle håndtrukne kaffekværn. Mod nord var der en købmandsreol med skuffer og hylder. Til højre for reolen gik en dør ud i baggangen, og til venstre en dør ind til et lille lager med gennemgang til hestestalden. I butikken stod der i næsten hele butikkens længde en købmandsdisk. Der var et vindue mod syd, og et mod vest, imellem døren og vinduet mod vest var isenkramafdelingen.

Fra baggangen/bryggerset gik der en trappe op på loftet som var fuldt udnyttet. Her var der nogle værelser, bl. andet var her soveværelse, og deres plejesøn Anker havde også værelse her. Loftet blev brugt som lager, og der stod stabler af sække med alverdens købmandsvarer. Det var spændende at smage på sækkenes indhold som var rosiner, svesker, koraner, kaffebønner, mel, sukker, og meget mere. Her var der også stabler af isenkram, kopper, tallerkener, fade, bestik, m.v. Her stod også honningslyngen og den færdige honning fint stablet i krukker med Frederik Jensens navn påtrykt på honningkrukkerne. Der var en duft af købmandsvarer på hele loftet.

Det var både Dagny og Frederik der ekspederede i købmandsforretningen. For Frederik var det ikke ukendt, idet hans forældre selv havde haft en købmandsforretning i Sejs. Frederik var meget vellidt, han forstod at tale med befolkningen, som alle var bønder, og hvor mælk dengang var en vigtig indtægtskilde, og her var Frederik på hjemmebane som gammel mejerist. Han forstod at give dem gode råd, han var kasserer igennem mange år for Funder Kirkeby Andelsmejeri. Frederik blev valgt ind i Funder mejeris bestyrelse, på generalforsamlingen i 1939 og sad i 18 år indtil 1957. I 1956 var han således med til at fejre mejeriets 25-års jubilæum.

Dagny kunne godt være noget bestemt, hun havde en lidt gennemtrængende stemme, og ofte var jeg lidt bange for hende. Da der var mangel på varer under besættelsen og årene derefter kunne Dagny godt sige til en kunde: "Do hår no fot dit, dær ska jo væ til vos olle". Man Dagny havde bestemt også mange gode sider. Således gik hun hvert år til jul selv over til den børnerige familie Korsbakke, der boede ved siden af, med en stor kurv købmandsvarer, småkager og bagværk som hun selv havde bagt.

I julen 1948 havde sønnen Anker pyntet i købmandsforretningen med gran og nisser hen over købmandsdisken. Han havde hængt en elektrisk lyskæde op, og det var første gang jeg så sådan en, men da han tilsluttede strømmen sprang pæren efter nogle få minutter, og lige meget hvad han ændrede på kæden så gentog det sig hver gang den blev tændt. Dagny ærgrede sig over at pæren sprang, og det var endda Anker der havde hængt den op.

Frederik mumlede noget om, at de nok skulle få hele huset brændt af.

Dagny måtte til jul bage småkager to gange, idet alle kunderne kom ind og fik kaffe eller spiste til aften, når de kom og gjorde deres juleindkøb.

Når de til jul skulle have kaffebønner, sagde Frederik gerne:

"Do ska no li ha lidt å di gur bønne a ho gjemt, de æ så svær å fo fat po."

Frederik havde en stor indsamling af æg, han kørte langt omkring og i mange år foregik det med hestevogn. Senere fik han en gammel lastbil, og med Anker som chauffør, da han aldrig selv havde kørekort. Frederik havde også bier, det var hans store interesse så han tog langt omkring og hentede bisværme.

Landbruget var nok så som så, for der hørte ikke så meget jord til, og den var ikke af det bedste. Han havde gerne et par køer, nogle få grise, høns, ænder, gæs og så naturligvis hestene, der også blev brugt til den livsvigtige indsamling af æg. Når jeg besøgte Dagny og Frederik skulle jeg altid skære hakkelse til hestene, det foregik i et baglokale imellem hestestalden og købmandsforretningen. I samme baglokale stod der kolonialvarer, grutning, og hønsefoder side om side. Når Frederik var i stalden gik han i det samme tøj som i købmandsbutikken, det betød ikke så meget om hans tøj var lidt beskidt, og der var langt imellem, at han vaskede hænder. Han havde altid en hvid rund hue på hovedet, også når han var inde. Han talte meget jysk, og havde bestemt sine egne ideer.

Det var altid spændende, når jeg skulle hente en kurv købmandsvarer hos Frederik. Vel var der langt at gå helt fra Hvinningdal, men jeg fik altid et kræmmerhus bolsjer med i kurven - stor eller lille alt efter hvilket humør Dagny var i. Derfor lærte jeg hurtigt at sige noget pænt om dem, specielt om Anker (som var enebarn), for så vidste jeg, at det blev en stor pose bolsjer. Lige inden jeg skulle gå hjem, kom Frederik med en stor pose bolsjer som han stak i lommen på mig, og sagde: "No ska do æ sijet te noven".

Mine egne erindringer om købmandsbutikken og Frederik er begrænsede, da butikken jo lå i den absolutte yderkant af Hvinningdal, men en gang så jeg Anker og Frederik komme kørende i den gamle bil rundt i vejgafflen i Hvinningdal.

Der var åbenbart for meget fart på bilen, for da de svingede rundt, lattede venstre forhjul og baghjul fra vejen, men Anker fik den dog rettet op uden at der skete en ulykke!

Dagny og Frederik Jensen solgte ejendommen i 1964 til Sørine og H. Jensen for kr. 40.000,-, heraf varelager kr. 3.500,-.

De flyttede til Svejlbæk, hvor Frederik nogle år forinden havde købt sine forældres hus,

Her havde de nogle gode år, Frederik passede sine bier, og sin have, og Dagny sørgede for sønnen Anker og for maden, begge ting som betød så meget for Dagny.

Frederik døde i 1986, 91 år gammel.

Sønnen Anker døde på Remstruplund Plejehjem i 1995, 67 år gammel, og samme sted døde Dagny i 1997, 98 år gammel.

Sørine Jensen, som købte ejendommen i 1964, fortsatte et par år med købmandsbutikken, men som så mange andre små købmandsbutikker kunne den ikke løbe rundt.

Bygningerne blev nedbrudt i 2006, og efterfølgende blev der opført en ny, flot ejendom længere væk fra vejen.

Nørhedevej 26 - "Grusgraven"

Oprettet ca. 1880. men bygningerne er fra 1877.

Eksisterer stadig

1955 *Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.*

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Niels Sørensen Malling Severine f. Rasmussen	1845 1853	? 1921	1880	1898	
2	Rasmus Nielsen Malling Birgithe f. Nielsen			1898	1900	s. af 1
3	Karl Kristian Jensen			1900	1901	
4	Jens Jensen (Knækkenborg) Jakobine f. Holmslykke	1875 1871	1909	1901	?	
5	Anders Madsen Rasmine Margrethe f. Andersen	1894 1897	1925	?	?	
6	Sigurd Jensen			1928	1928	
7	Poul Deichmann Hansen			1928	1929	
8	Christian Pedersen Olga Elisabeth f. Jensen	1892 1896		1929	1958	
9	Johannes Larsen			1958	1965	
10	Kresten Johansen Anne Magrethe f. Pedersen	1920 1922		1965	1970	Muremester
11	Vagn Østergaard	1923	2003	1970	1994	Silkeborg Sten og Grus

Ejendommens ”navn” er en helt uofficiel betegnelse, som stammer fra nyere tid.

Jorden hørte oprindeligt til gård nr. 1 i Hvinningdal (”Vestergaard”), og henlå hovedsageligt som lyngbegroet hedearal.

Ca. 1880 blev den vestlige halvdel af ”Vestergaards” jord solgt til **Niels Sørensen Malling**, som var involveret i en del handler med ejendomme i Hvinningdal.

Det fra ”Vestergaard” udskilte areal blev delt i 2 ejendomme: ”Blikhuset” og ejendommen på Nørhedevej 26.

Fra ca. 1900 til 1965 var der mange forskellige ejere, som stort set alle kun havde ejendommen i få år bortset fra **Christian og Olga Pedersen**, som ejede den i 29 år.

På ejendommen var der i alle årene en beskeden besætning. F.eks. var der i 1958 2 heste, 4 køer, 3 kvier, 1 kalv, 12 polte og 120 høns.

Ejendommens tilknytning til Hvinningdal var mere formél end reel.

I 1965 gik ejendommen på tvangsauktion og blev købt af muremester **Kresten Johansen** (1920 – 2012).

Han var søn af muremester Laurits Johansen på Jordkærvej og var almindeligt kendt som ”Lynmureren”.

Laurits og Kresten Johansen havde siden ca. 1920 været de foretrukne murere i Hvinningdal og omegn.

Kresten Johansen startede med grusgravning i området.

Der havde siden ca. 1920 været en grusgrav ved ”Blikhuset” med stor aktivitet, men fra slutningen af 1960’erne var aktiviteten her i aftagende.

I 1970 blev ejendommen overtaget af **Vagn Østergaard** (1923 – 2003) (Silkeborg Sten og Grus), og han fortsatte og øgede grusudvindingen på området.

Man så ham ofte komme kørende i sin store personbil – det var nødvendigt med en stor bil, for han var omkring 2 m høj!

Hverken Kresten Johansen eller Vagn Østergaard boede på ejendommen.

På ovenstående luftfoto fra 1999 kan man se grusgravningens omfang, da det var på sit højeste.

Fra 2012 til 2016 blev Silkeborgmotorvejen ført gennem området og grusgravningen ophørte i denne forbindelse.

Landskabsbroen ligger midt i den tidligere grusgrav, og som det kan ses på nedenstående aktuelle luftfoto er naturgenopretningen så småt startet, men der er nok lang vej endnu.

De oprindelige bygninger på ejendommen ligger her stadigvæk, men i gennemrenoveret tilstand.

I 1980’erne og 90’erne blev der opført en del nybyggeri på ejendommen, således at det samlede bebyggede areal i dag andrager ca. 700 m².

Nørhedevej 27 - "Dybdalsgaard"

Oprettet 1856?

1955

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

Eksisterer stadig

1961

Ejer		Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Bengt Nielsen Bartholine Nielsdatter f. Hørdum	1833 1830	? ?	1856?	1897	
2	Anders Henriksen Dorthea Marie f. Petersen	1863 1867	1901	1897	1902	
3	Anton Gustavussen Ingrid Katrine f. Jensen	1875 1873	1958 1928	1902	1916	Se også Nørhedevej 30
4	Kresten Rasmussen Lysdahl Otilde Marie f. Mikkelsen	1879 1883	1962 1966	1916	1945	Se også Nørhedevej 28
5	Hans Kristian Rasmussen	1910	?	1945	1981	s. af 4

Gården blev oprettet i 1850'erne på arealerne vest for Nørhedevej, som tidligere havde tilhørt "Vestergaard", "Meldgaard" og "Lindegården".

Gården er nok det mest udprægede eksempel på en ejendom, som "på papiret" hørte til Hvinningdal, men i realiteten havde sit tilhørsforhold til Funder og Øster Bording.

Så vidt jeg ved, har børn fra ejendommen altid fået lov til at gå på Øster Bording skole, selv om de hørte til Hvinningdal skoledistrikt.

Ejer nr. 2 (Anders Henriksen) overtog gården i 1897 incl. besætning og her ses et eksempel på de beskedne besætninger, som normalt fandtes på de små ejendomme på Hvinningdal Hede: 1 hest, 2 køer, 1 kalv, 6 høns!

I 1902 måtte han lade gården gå tvangsauktion, idet han i 1901 havde mistet sin hustru ved en tragisk ulykke. Hun blev i Lysbro skov ramt af lynet, hvorefter Anders Henriksen stod alene tilbage med 5 mindreårige børn. Og dengang var der stort set ingen mulighed for hjælp udefra!

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2008 side 5. Dræbt af lyn](#)

Kresten Rasmussen Lysdahl opdyrkede i 1920'erne og 30'erne en del af gårdens jord, som hidtil havde været lyngbevokset.

Nørhedevej 28 - "Korsbakke"

Oprettet 1872

Eksisterer stadig

1955

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1961

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Hans Nielsen Maren f. Christensen	1841 1850		1872	1908	
2	Kresten Rasmussen Lysdahl Otilde Marie f. Mikkelsen	1879 1883	1962 1966	1908	1916	Se også Nørhedevej 27
3	Carl Peter Mikkelsen Ane Kristensen f. Nordbjerg	1883 1884		1916	1939	
4	Peder Emil Brinch Korsbakke Hulda f. Madsen	1913 1910	1973 1986	1945	1986	

I 1872 solgte ejeren af "Meldgaard" (Andreas Andreasen) den vestligste del af gårdens jord på Hvinningdal Hede til **Hans Nielsen**, som gik i gang med at opdyrke de lyngbegrøede arealer, så både han og de kommende ejere måtte lægge meget arbejde i at skaffe "det daglige brød".

Hans Nielsen deltog bl.a. ved opførelsen af Hvinningdal Forsamlingshus, idet han omlagde vejen til Balle forbi forsamlingshuset til en pris af 15 kr.!

Kresten Rasmussen Lysdahl, som ejede ejendommen fra 1908 til 1916 overtog derefter Nørhedevej 28 ("Dybdalsgaard").

Carl Peter Mikkelsen var i utallige år fodermester på Balle Overgaard, og han fik fortjenstmedaljen for lang og tro tjeneste, og han var også mælkekusk i mange år.

Fra 1939 til 1945 havde ejendommen flere kortvarige ejerforhold.

I 1945 blev ejendommen overtaget af **Peder Korsbakke** og hans hustru **Hulda**. Der var tale om en børnerig familie, idet de havde – eller fik – følgende børn:

Møller Urskov Mortensen (navneændring til Møller Korsbakke) f. 1930

Leif Urskov Madsen f. 1934

Alex Korsbakke f. 1939

Erling Korsbakke f. 1941

Gurli Korsbakke f. 1943

John Korsbakke f. 1945
Tonny Brinch Korsbakke f. 1948
Bruno Brinch Korsbakke f. 1949
Irma Brinch Korsbakke f. 1953.

Ejendommens jord gav ikke mulighed for det store udbytte, så det gav sig selv, at Korsbakke måtte have arbejde ved siden af, og Hulda havde et lille rugeri med salg af daggamle kyllinger.

På trods af de svære vilkår voksede en stor børneflokk op under små, men gode kår.

Børnene gik på Hvinningdal Skole, og de måtte hver dag cykle de 3-4 km hver vej ad smalle markveje og ad en stejl grusvej ("Den store dumpbakke") for at komme til og fra skole.

Min storebror gik i klasse med Gurli og John, og jeg selv gik fra 1956 til 1959 i klasse med Tonny og fra 1957 til 1959 med Bruno.

Hulda satte en ære i, at børnene altid var rene og velklædte.

Læg f.eks. mærke til klassebillederne fra Hvinningdal Skole, hvor John har slips og Tonny har butterfly på!

Jeg var et par gange til børnefødselsdag hos Tonny, og så blev der serveret lagkage og rigtig chokolade - ikke noget med kakao - som ellers var normalt.

Som det kan ses på luftfotos var der tale om en lille nydelig ejendom med velholdt have og marker.

Det kunne man godt finde ud af dengang, selv om man levede under vanskelige vilkår!

John Korsbakke arbejdede i 1970'erne som kirkegårdsgartner på Balle Kirkegård, men i 1990'erne købte han planteskolen på Balle Bakke og udviklede den, inden han sammen med sin søn Steen i 2010 byggede Korsbakkes Planteskole på F.L. Smidts Vej.

Den udviklede sig til en stor, velanskrevet og succesrig virksomhed, og er vel et eksempel på, at man godt kan få succes i livet, selv om man ikke er født med en guldskæ i munden!

(Korsbakkes Planteskole blev i 2023 solgt til Plantorama).

På [Lysbrohistorier – Historier om Lysbro](#) fortæller Erling Korsbakke om sine 60 aktive år i Lysbro.

Den yngste datter Irma overtog i 1973 sammen med sin mand Evald Jensen forpagtningen af mit fødehjem "Meldgaard" efter at mine forældre havde solgt gården til Silkeborg Kommune.

Nørhedevej 30 - "Gustavussen"

Oprettet Muligvis ca.1870

Eksisterer stadig

1955

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1969

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	?	?	?	?	?	
2	Morten Sørensen Kjerstine f. Nielsen	1869 1869	?	1899	1906	
3	Carl Unger Olsen	?	?	1911	1916	
4	Anton Gustavussen Ingrid Katrine f. Jensen	1875 1873	1958 1928	1916	1945	Se også Nørhedevej 27
5	Svend Larsen	?	?	1945	1947	
6	Marius Pedersen Marie Katrine f. Dittmer	1887 1890	1964 1980	1947	1949	"Bi-Marius" Se også Nørhedevej 31
7	Niels Johan Pedersen Mary Birgitta f. Lauritsen	1923 1923	? ?	1949	1961	s. af 5
8	Svend Aage Johansen	?	?	?	?	

Ejendommen er formentlig oprettet omkring 1870 på jord, som tidligere tilhørte gård nr. 3 ("Lindegaarden). Navnet på ejendommen er et fiktivt navn introduceret af Vagn Lihn!
Ejendommen kan karakteriseres på samme måde som Nørhedevej 26: Lidt eller ingen tilknytning til Hvinningdal, og der foreligger kun få notater og oplysninger.

Anton Gustavussen havde tidligere ejet Nørhedevej 27 – "Dybdalsgaard".

Som det kan ses, ejedes ejendommen i en kort periode af "Bi-Marius" (se under Nørhedevej 31/36), men den blev ret hurtigt overtaget af sønnen **Niels Johan Pedersen**.

Stuehuset på billederne ovenfor er fra 1948, hvor det blev opført som erstatning for det oprindelige stuehus, som nedbrændte samme år.

Nørhedevej 31 og 36 - "Bigård og frugtplantage"

Oprettet Formentlig ca. 1880

Eksisterer stadig

1961

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1989

Det Kgl. Bibliotek; Danmark set fra luften

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Jens Klode	?	?	?	?	
2	Søren Nielsen Sidsel f. Jensen	1833 1835	1918 1914	1893	?	Kaldt Søren Klintrup
3	Søren Klode	?	?	?	?	
4	Dorthea Kirstine Andersen	?	?	1925	1925	
5	Anders Peter Sørensen	?	?	1925	1935	
6	Marius Pedersen Marie Katrine f. Dittmer	1887 1890	1964 1980	1935	1961	Kaldt "Bi-Marius"

Ejendommen blev oprettet omkring 1880 på jord, som formentlig tidligere havde tilhørt den hedengangne gård nr. 8 i Hvinningdal By.

Nørhedevej 31 og 36 hørte sammen, men nr. 31 var beliggende i Overgaard Ejerlav. Mærkværdigvis hørte man til Hvinningdal skoledistrikt, så børnene måtte i sin tid gå den lange vej til Hvinningdal Skole (som beskrevet under Nørhedevej 28)

Den sagnomspundne kampestensmurer **Søren Klintrup** boede omkring år 1900 i et hus, der var beliggende på Nørhedevej 36. Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2011 side 18](#).

I 1935 blev ejendommen købt af **Marius Pedersen**, der i min barndom altid blev omtalt som **"Bi-Marius"** eller **"Frugt-Marius"**.

Marius plantede frugttræer på begge sider af Nørhedevej, men de mere sarte frugttræer blev plantet i en lukket plantage mellem ejendommen og skoven mod vest.

Han kørte ud og beskar og sprøjtede frugttræer. Sprøjten havde han på en løber spændt efter sin cykel.

Han havde også en bigård med 15 - 20 bistader.

Marius byggede et udhus syd for ejendommen, og ca. 1940 byggede han det røde hus øst for Nørhedevej som ses på luftfotoet ovenfor.

Han havde gerne 1-2 køer, nogle grise, en hest, nogle høns og ænder/gæs.

Marius Pedersen havde gerne noget løst arbejde i tørvemosen, og de sidste år var han ved Kjellerupbanen.

I en periode boede datteren Nanna og hendes mand Verner Bødker også på ejendommen.

Verner Bødker gik ud som arbejdsmand, men han havde også nogle høns og kyllinger på ejendommen.

I 1953 havde han en del kyllinger på ejendommen, og der blev anvendt gasopvarmede ”kyllingevarmere”.

En aften de kom hjem skulle han se til kyllingerne. Da han åbnede døren skulle Nanna lige til at sige, at det lugtede af gas, men Verner Bødker tændte det elektriske lys og det hele eksploderede.

De blev slemt forbrændte og de fleste af kyllingerne blev dræbt ved eksplosionen, ligesom gavlen mod Nørhedevej og taget blev blæst ud.

Nanna og Verner Bødker byggede derefter et hus i Funder Kirkeby og flyttede hertil.

I 1962 blev grunden med det røde hus fraskilt og solgt til gartner **Karl Lassen**, som var en lidt forhutlet eneboertype.

I de senere år er der opført nye bygninger på Nørhedevej 36, og også ejendommen Nørhedevej 31 er både i 1970'erne og senere renoveret, så hele området i dag fremstår pænt og velholdt.

Karlshøjvej 3 - "Den gamle smedie"

Oprettet 1856

Nedbrudt 2008

1955

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1989

"Danmark set fra luften-Det Kgl. Bibliotek."

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Rasmus Andersen Marianne f. Nielsdatter	1819 1818		1856	1862	
2	Søren Christensen Ane Marie Knudsen	1794 1833	1870	1862	1870	
3	Niels Andersen (Smed) Karen Marie f. Sørensen Ane Marie f. Sørensen	1832 1837 1844	1918 1866 1922	1870	1901	
4	Hans Jensen (Knækkenborg) Ane Sorine f. Nielsen	1877 1875	1961 1962	1901	1943	d. af 3
5	Ejner Jensen Sigrid f. Kunnerup	1908 1911	1994 1971	1943	1943	s. af 4
6	Anders Døssing Mogensen			1943	1946	
7	Karl Knudsen			1946	1948	
8	Anders Peder Jensen Jenny Petrea f. Pedersen	1896 1899		1948	1958	
9	Kristen Jensen	1929	2000	1958	2000	

Ejendommen omfattede den vestligste del af det areal, som i 1816 blev solgt af Stabell og forvalter Pedersen til Niels Jensen (Elling) – gård nr. 9 "Gadkjær".

Sønnen Jens Nielsen overtog i 1849 "Gadkjær" efter sin far, og noget kan tyde på, at han måske på et tidspunkt er kommet i økonomiske problemer.

Omkring 1860 blev både jorden til "Den gamle smedje" og jorden tættere på "Gadkjær" frasolgt og i 1869 solgte Jens Nielsen også gården "Gadkjær" og blev tømrer (Se under gård nr. 9 – "Gadkjær").

Under de 2 første ejere var forholdene tilsyneladende noget rodede på ejendommen, og ejer 2, som døde i 1870 i en alder af 77 år, efterlod sig 2 børn på 1 og 3 år!

Nogle steder er anført, at ejendommen i en periode var ejet af Peder Nielsen, som kom fra Overgaard. Stuehuset er i 1859 beskrevet som en bindingsværksbygning med lynntag.

I 1870 blev ejendommen overtaget af smed **Niels Andersen**, der kom fra ejendommen "Hvamborg" (Nørhedevej 37).

I de følgende ca. 45 år var der smedje på ejendommen.

Niels Andersen og hans 2. hustru **Ane Marie** fik bl.a. døtrene Karen Marie og Ane Sørine.

Karen Marie blev "gårdmandskone" i Hvinningdal, idet hun blev gift med Niels Thamsen på "Martsgaard".

Ane Sørine blev gift med **Hans Jensen** fra Vinderslev, og de overtog "Den gamle smedje" i 1901.

Niels Andersen og hans hustru blev dog boende på ejendommen, og han fortsatte i flere år med sin smedevirksomhed.

Hans Jensen, der blev omtalt som Hans Knækkenborg, var tækkemand sideløbende med landbrugsdriften, og han tog også rundt og "bildede" kværnsten.

Bildning blev udført med en "møllestenshakke", og skulle udføres for at sikre, at den "grutning" som kværnen producerede ved maling af korn var af god kvalitet.

Mellem 1910 og 1925 blev der opført flere nye bygninger på ejendommen, herunder nyt stuehus i 1922, som kan ses på luftfotografierne.

Hans Jensen (1877 – 1961) og hans hustru Ane Sørine (1875 – 1962) fik 8 børn.

En af deres sønner (Ejner Jensen) bestyrede ejendommen fra en gang i 1930'erne til 1943.

Den yngste søn Otto Jensen (1914 – 1990) var murer, og sammen med sin hustru Ester f.

Mortensen bestyrede han i mange år telefoncentralen i Skægkær.

Otto Jensen var medlem af Balle Sogneråd fra 1954 til 1970.

Hans og Sørine døde begge på Gjern Plejehjem.

Efter 1943 var der kortvarigt 2 andre ejere, inden ejendommen i 1948 blev solgt til **Anders Peder Jensen**, som kom fra Sejlgaard Mark i Funder.

Ved salget i 1948 bestod besætningen af 2 heste, 8 køer, 2 kvier, 5 kalve, 5 grise, 35 høns og ca. 50 kyllinger.

Nogle landbrugsmaskiner var ejet i fællesskab med naboer.

Sælgeren beholdt de på ejendommen stående tørv.

Anders Peder Jensen (altid kaldt Peder Jensen) gik også ud som daglejer, og han assisterede bl.a. nogle gange ved høsten på "Meldgaard".

Da han solgte ejendommen i 1958 flyttede Peder Jensen og hans hustru **Jenny** til en af de gamle arbejderboliger på Lysbrogade. Deres datter Birthe Jensen gik i klasse på Hvinningdal Skole sammen med min bror Anders, og hun blev student fra Th. Langs skole i 1961.

Kristen Jensen, som overtog ejendommen i 1958 var ungkarl hele livet, og han fik en lidt trist skæbne.

Han solgte ejendommen i år 2000 og flyttede til Alderslyst, men havde stadig noget kvæg gående på ejendommen.

Den 24. december ringede Kristen Jensen til en tidligere nabo og bad ham om at se til kvæget, da han var blevet dårlig og havde ringet efter en læge.

Lægen fandt ham død da han ankom og får Kristen Jensen, der bor alene, overført til lighuset på Silkeborg sygehus.

I begyndelsen af januar 2001 opsøgte den tidligere nabo Kristen Jensen, men uden at finde ham. Naboen kontaktede politiet som igen kontaktede Silkeborg sygehus, hvor han stadig lå i lighuset uden at de vidste hvem han var.

I år 2000 blev ejendommen overtaget af Skov- og Naturstyrelsen og i en periode boede nogle af styrelsens elever på ejendommen.

Bygningerne blev nedbrudt i 2008 i forbindelse med skovrejsningsprojektet i området.

Karlshøjvej 1 - "Amalienborg"

Oprettet 1861

1955

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

Nedbrudt 2010

1969

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Peder Mikkelsen Marianne f. Laursen	1816 1828	1888	1861	1880	
2	Anders Dynesen Kikkenborg Ane Marie f. Pedersen	1854 1855	1931 1937	1880	1924	d. af 1
3	Jens Jensen Lemminger Mette Marie Andrejette f. Jensen	1866 1859	1945 1923	1924	1930	
4	Niels Hansen			1930	1933	
5	Henry Andersen Amalie Marie f. Sørensen	1905 1904	1972 1980	1933	1972	

Navnet "Amalienborg" er et "kaldenavn" som først opstod i 1970'erne, se nedenfor.

Ejendommen blev ligesom Karlshøjvej 3 udskilt fra gård nr. 9 ("Gadkjær") i begyndelsen af 1860'erne. Den første ejer **Peder Mikkelsen** havde ejendommen indtil 1880, hvor den blev overtaget af datteren **Ane Marie** og svigersønnen **Anders Dynesen Kikkenborg**.

Såvel Peder Mikkelsen, der var teglbrænder i Alderslyst, som hans hustru blev boende på ejendommen indtil deres død i hhv. 1888 og 1909.

Udover at drive ejendommen gik Anders Dynesen ud som arbejdsmand.

Om aftenen "bandt han hoser" (strikkede strømper), og han gik rundt på egnen med sin pose og solgte sine varer. Anders Dynesen hjalp hver år til i høsten på Gludbjerggaard hos Thorkild Vad, med at høste hjørnerne af kornmarkerne, hvilket naturligvis foregik med le.

Anders Dynesen plantede ca. 6 tdr. land skov af det mest bakkede areal, og i en slugt i skoven syd for ejendommen havde han en frugt- og grøntsagshave.

Ane Marie kunne godt være noget nærig og påpasselig, om hvilket der fortælles flere historier.

I 1924 solgte de ejendommen til **Jens Lemminger** og byggede huset på Øster Bordingvej 33.

Anders Dynesen fik koldbrand i et ben og kom på Silkeborg sygehus, hvor han døde i 1931.

Ane Marie var de sidste år meget dement.

Jens Lemminger, som var far til Anker Lemminger på ”Mosegaarden” i Øster Bording, samt den næste ejer **Niels Hansen** havde kun ejendommen i få år.

I 1933 blev ejendommen overtaget af **Henry Andersen**, der kom fra Funderholme og var landbrugsmedhjælper. Han blev samme år gift med **Amalie f. Sørensen**, som arbejdede på Silkeborg Papirfabrik (dengang hed det ”papirarbejderske”).

Amalie og Henry Andersen fik ingen børn.

Vagn Lihn fortæller følgende om Amalie:

”Amalie Andersen var meget speciel, hun snakkede utrolig meget og så havde hun en fugl, (due) der ofte sad på hendes skulder. Når Amalie tog noget mad i munden spiste fuglen af hendes mund.

Amalie kunne godt være glad for mænd uden at hun mente noget med det. Ved fester i Hvinningdal forsamlingshus kunne Amalie godt jage en bestemt mand, og hun gav ikke sådan op, uden dog at få noget ud af det. Alle var frygtelig trætte af hendes jagen.

Amalie fik engang den idé at hun ville have et kørekort. Hun begyndte at tage køretimer i Silkeborg, og hun havde gerne pandekager og syltetøj med til kørelæreren. Hun fik kørekortet.

Amalie og Henry Andersen levede i deres egen lille verden. Engang var Henry Andersen juleaftensdag, 24. december kommet over til sin nabo, Peder Riis. Han var ved at malke og måtte til sidst sige til Henry Andersen, der havde god tid, at nu skulle han altså ind og holde jul. Dagen efter kom Henry Andersen igen over til Peder Riis, men denne gang for at undskylde, at han sådan havde opholdt ham dagen før, men han havde troet, at det først var den 23. december”.

Henry Andersen kørte i en del år mælk til Silkeborg Andelsmejeri i Nygade, og indtil 1965 så jeg ham adskillige gange komme langsomt trillende op ad ”Den store Dumpbakke” med nogle mælkespande på sin lille arbejdsvogn, der var forspændt hans 2 små gulbrune islænderheste, som havde nok at gøre med at trække vognen.

Synet mindede - bortset fra hestenes antal og farve - meget om dette 50 år tidligere optagne foto (udsnit af hestevogne foran Hvinningdal Købmandshandel).

Jeg syntes dengang, at Henry Andersen så utrolig gammel, træt og forslidt ud, selv om han faktisk kun var i slutningen af 50’erne.

Men det har uden tvivl også været meget anstrengende, når man hver dag skulle køre ad små markveje for at indsamle mælkejungerne, derefter ad bakkede grusveje til sogneskellet mod Alderslyst og videre ad Kærsgaardsvej, Vestergade, Hostrupsgade og Nygade til mejeriet – og retur igen.

Det var jo nok et oprin, som i dag ville vække voldsom opsigt i bybilledet, men dengang forekom der stadigvæk hestevognskørsel på de nævnte gader, og heldigvis kunne biltrafikken slet ikke sammenlignes med vore dages trafik.

Henry Andersen var også i en periode kommunal rottefænger, og han kom rundt på ejendommene for at lægge rottegift.

Det var Amalie der kørte med ham, da Henry aldrig selv fik kørekort.

Henry Andersen døde i 1972 og Amalie solgte herefter ejendommen til Jens Schrøder, som gik i gang med ombygning og renovering, men han videresolgte kort efter ejendommen, som i 1973 blev overtaget af Palle Rømer Westh (en bror til minister Bjørn Westh) og hans hustru Jytte. Da de i 1974 fik deres fjerde barn (en dreng) skal Palle Rømer Westh have sagt: ”Han skal hedde Christian d. 4., for vi bor jo på Amalienborg!”.

Skov- og Naturstyrelsen overtog ejendommen i 2006, og bygningerne blev nedrevet i 2010, efter at Silkeborgmotorvejens forløb var fastlagt.

Jordkærvej 9 - "Hvinninggård"

Oprettet 1901

Nedbrudt 2014

1968

"Dansk set fra luften-Det Kgl. Bibliotek."

1989

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Niels Sørensen Malling Severine f. Rasmussen	1845 1853	? 1921	1898	1902	
2	Jens Jensen (Knækkenborg) Jakobine f. Holmslykke	1875 1871	1909	1901	1902	
3	Johannes Valdemar Frederik Hansen Ane f. Nielsen Malling	1865 1872	1946	1902	1916	d. af 1
4	Sivert Sørensen Bomholt Jakobine Marie f. Kærgaard	1885 1891		1916	1918	
5	Sigurd Ditlevsen			1918	1919	
6	Anton Fisker			1919	1920	
7	Niels Olsen Ane Kirstine f. Sørensen	1875 1876		1920	1939	
8	Peder Nielsen Riis Gerda f. Olsen	1905 1909	1992 1977	1939	1981	d. af 7

Navnet "Hvinninggård" opstod ikke førend i slutningen af 1900-tallet og navnet fik således en kort levetid. Gårdens jord hørte oprindeligt til gård nr. 3 ("Lindegaarden"), og i slutningen af 1800-tallet havde denne gård en forfalden lade placeret på arealet.

Niels Sørensen Malling, som ejede "Lindegaarden" i årene 1898 – 1902 udskilte i 1901 arealet i "Heden" til "Hvinninggård" og solgte det til **Jens Jensen Knækkenborg**, som havde planer om at opføre bygninger på arealet, men allerede i 1902 overgik arealet til Niels Sørensen Malling's datter og svigersøn, **Ane Malling** og **Valdemar Hansen**.

I 1912 blev den gamle lade nedbrudt, og der blev bygget et nyt stuehus, som ses på luftfotoet fra 1968. Tidspunkt for opførelsen af udbygningerne er lidt usikker, men det angives, at der i 1929 blev opført en udbygning på 107 m².

Ejer nr. 4, 5 og 6 havde kun ejendommen i ganske få år.

I 1916 blev der oprettet en tinglyst deklARATION om færdselsret over ejendommen for ejeren af gård nr. 2 ("Meldgaard") som på daværende tidspunkt var Palle Brøgger. Denne tinglysning gav mange år senere anledning til en del stridigheder (Se under Kristian Brøgger – Hvinningdalvej 80).

I 1920 blev gården overtaget af **Niels Olsen**, som flyttede hertil fra Funder.

Ane Kirstine og Niels Olsen havde 4 børn, hvoraf de 2 bibeholdt tilknytningen til Hvinningdal hele livet.

Sønnen Alfred Olsen (f. 1903) blev i 1927 gift med datteren Katrine på gård nr. 10 ("Martsgaard").

Datteren **Gerda** (f. 1909) blev i 1931 gift med **Peder Nielsen Riis** fra Sejling (som altid blev kaldt Peder Riis).

De overtog i 1939 gården fra Niels Olsen, men formentlig har de allerede fra begyndelsen af 1930'erne stået for driften, idet alle deres 6 børn er født på "Hvinningdal Mark":

Erling Nielsen Riis (1931 - ?).

Inga Nielsen Riis (1932 – 1988).

Vagner Nielsen Riis (1934 - ?).

Erik Nielsen Riis (1936 - ?).

Villy Nielsen Riis (1937 - ?).

Egon Nielsen Riis (f. 1943).

Ved en dygtig indsats, bl.a. jordforbedring med kalk og mergel, lykkedes det for Peder Riis at opnå et stærkt forbedret udbytte af de ca. 24 tdr. land agerjord.

Det ses bl.a. af oplysningerne om husdyrbestanden på gården. I 1910 bestod besætningen af 1 brun hoppe, 3 køer, 1 kvie, 4 grisepolte og 1 får, men i 1955 var der 2 heste, 10 køer, ungkreaturer, grise og høns.

I midten af 1950'erne lod Peder Riis opføre en ny stald på ca. 250 m² og senere et nyt maskinhus. Begge disse bygninger ses på luftfotoet fra 1968. Han havde maskiner i fællesskab med naboerne, men anskaffede i 1964 en traktor – en Ferguson.

I 1902 var englodden i Lysbro (ca. 4000 m²), som hidtil havde hørt under "Lindegaarden", blevet tillagt "Hvinninggård", men den blev ikke udnyttet af Peder Riis.

Både Gerda og Peder Riis var til tider medlemmer af forskellige bestyrelser og kommissioner, og Peder Riis kørte i et par år mælk til Silkeborg Andelsmejeri.

Deres yngste søn Egon Riis var i midten af 1960'erne med på Øster Bordings succesfulde håndboldhold.

I 50'erne og 60'erne så man ofte Gerda Riis cykler ad den lange, bakkede grusvej fra gården til og fra Hvinningdal Frysehus for at hente eller aflevere kød i frysehuset.

Efter at Gerda var død i 1977 ophørte den traditionelle landbrugsdrift på gården, og jorden blev lejet ud til Anders Conradi på "Højgaard" og til Erik Drejer på "Vesterbordinggaard".

I 1981 solgte Peder Riis gården, og herefter var der i begyndelsen nogen svineavl, men senere mest hesteopdræt og stutteri. I slutningen af 1980'erne blev der opført en 468 m² stor ridehal ved ejendommen (ses på luftfotoet fra 1989).

Da Silkeborgmotorvejen blev ført igennem området skete det ret tæt på gårdens bygninger.

Disse var formentligt påregnet at skulle bibeholdes, eftersom adgangsvejen fra svinget på Eidervej/Jordkærvej blev opretholdt, og der blev etableret en tunnel for kørende trafik under motorvejen.

Men på trods heraf blev de nydelige, ensomt beliggende bygninger jævnet med jorden i 2017 – uvist af hvilken grund!

I midten af 1900-tallet var gården et godt eksempel på, hvorledes en ejendom med lidt under 30 tdr. land jord ved målrettet og hårdt arbejde kunne skaffe føden til en familie bestående af 2 voksne og 6 børn.

Hvinningdal Bakke

”Højholt”

Indtil ca. 1920 var gården "Højholt" den eneste ejendom i området mellem Hvinningdal By og Lysbro. Gårdens bygninger havde oprindeligt været beliggende i Hvinningdal By lige ved siden af den stadig eksisterende ejendom Hvinningdalvej 88, men omkring 1845 blev gården udflyttet mod syd til toppen af Hvinningdal Bakke. Det var formentlig **Johannes Madsen** (ejer af gården fra 1845 til 1865) der foretog udflytningen.

"Højholt" ejede hele området mellem landsbyen og Lysbro, og den var byens største gård.

Fra gården var der en eventyrlig udsigt over hele Silkeborg og Lysbro, og i den sydøstlige horisont kunne man se tårnet på Himmelbjerget.

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek

1957

Fra 1865 til 1894 var gården ejet af Johannes Madsens søn **Mads Johansen** (1840-1924), som var en af byens betydende, afholdte og respekterede mænd.

Han var Hvinningdals største skatteyder i 1880'erne.

Da han døde i 1924 skrev Silkeborg Avis i nekrologen:

"Mads Johansen fødtes i Hvinningdal d. 12. juni 1840 og overtog allerede som ganske ung fødegården. I 1863 blev han indkaldt som soldat og lå dels i Rendsborg, dels i Altona og Slesvig. Han var med i alle kampene i 1864, men slap fra det med liv og førligheden i behold. I 1867 blev han gift med Marie Bøndergaard, en datter af sognefoged Bøndergaard i Lemming.

Med hende levede han et lykkeligt samliv, indtil hun døde en årstid efter deres guldbryllup.

I 27 år boede de i Hvinningdal, og Mads Johansen beklædte i den tid forskellige offentlige tillidshverv. En tid var han således formand for sognerådet og sad i bestyrelsen for Lysbro Mejeri og Sinding Sygekasse.

I 1894 afstod han gården til sin svigersøn, Jens Pind, og købte en lille ejendom på Silkeborg Mark (Ørnsøvej). Mads Johansen var altid en politisk og kirkelig interesseret mand, der ved sin redelige og støtte optræden vandt sig mange venner, som nu vil modtage meddelelsen om hans bortgang med vemod".

Fra midten af 1890'erne og de næste ca. 30 år var der desværre tale om tilbagegang for "Højholt".

I 1910 var der dog stadigvæk tale om en betydelig gård: 73 tdr. land agerjord, 12 tdr. land skov og 12 tdr. land eng. Besætningen bestod af 20 køer, 20 stk. ungvæg og kalve, 1 tyr og 4 heste samt plage og føl. Den årlige produktion af slagtesvin var ca. 70 stk.

I begyndelsen af 1920'erne blev ejendommen overtaget af 2 handelsmænd fra Silkeborg, som i folkemunde - med et lidt nedsættende udtryk - blev kaldt "gårdslagtere".

Der blev så oprettet 6 nye husmandsbrug med hver ca. 10 tdr. land., hvilket var alt for lidt til, at en familie kunne leve af landbruget alene, hvilket adskillige også på forhånd gav udtryk for.

Selve "Højholt" lå tilbage med alt for lidt jord og for store bygninger, og i de kommende 15 år var der flere forskellige ejere.

Mads Johansen døde som nævnt i 1924, og man kan forestille sig, at det har voldt ham stor sorg at se, hvordan hans tidligere så stolte gård blev splittet ad i atomer!

I 1939 overtog **Niels Haurbak** og hans hustru **Amalie (kaldt "Malle")** resterne af "Højholt". Niels, der arbejdede som kirkegårdsgartner, var en utrolig rar mand og "Malle" var en meget slagfærdig dame, som røg cigarer.

Det fortælles at Malle en gang åbnede døren for en mand, som ville tale med Niels. Hun svarede: *"Det kan du ikke komme til. Han ligger ude på kirkegården!"* (Han var på arbejde!)

Deres søn **Hans Haurbak** og hans hustru **Hanne** havde i nogle år gartneri på "Højholts" jord ved Odinsvej, hvor de boede i et træhus. I 1960 byggede de huset på Odinsvej 4, og her boede de, indtil de i 1964 opførte huset på Hvinningdalvej 67 og flyttede ind her.

Niels Haurbak er nævnt i Bendte Seidelins fortælling sidst i dette afsnit.

De 6 familier, som i 1922 overtog de nye husmandsbrug, kunne se frem til en meget slidsom tilværelse.

Det var nødvendigt for alle at supplere de sparsomme indtægter fra landbruget med indtægter fra andre jobs, så alle de nye husmænd påtog sig arbejde på teglværkerne, på Lysbro Fabrikker eller med kørsel af ler fra lergravene til teglværkerne.

I slutningen af 1940'erne og begyndelsen af 50'erne medvirkede nogle også ved anlægget af Vestre Ringvej med kørsel af jord, sand og grus med egen hestevogn.

Flere af ejendommene skiftede da også - både ret hurtigt og ofte - ejere i de næste 50 år, og kun 2 (**Mogens Mogensen** og **Marinus Niebuhr**) blev boende på ejendommene i ca. 50 år.

I 1922 blev huset "Bakbo" bygget lige syd for den senere kommunegrænse, og her lå det helt for sig selv indtil 1950, da der igen blev bygget huse på Hvinningdal Bakke.

Gunnar Hvam, som ejede Hvinningdalvej 49 (nu Sagasvej 9), fik i 1950 tilladelse til at udstykke den sydligste del af ejendommen til parcelhusgrunde, og kvarteret på Rolf Krakesvej (oprindeligt navn Højmarksvej) opstod "på gravens rand" (kanten af Lysbro Teglværks lergrav).

I 1953 blev der bygget et par huse længere oppe ad bakken, idet Marinus Niebuhrs datter og svigersøn **Ruth og Kurt Nielsen** opførte huset Bjarkesvej 2, mens **Marie og Georg Skøtt** opførte huset Odinsvej 1, hvor de etablerede et gartneri på "trekanten" mellem Hvinningdalvej og Odinsvej (se under Odinsvej 1).

Ellers skete der ikke så meget på Hvinningdal Bakke indtil ca. midten af 1960'erne, men derefter begyndte det til gengæld at gå hurtigt, og parcelhusene begyndte at skyde op i området.

Fra 1959 til 1967 anvendte jeg ofte Hvinningdal Bakke som skolevej og kunne med egne øjne se, hvordan området på begge sider af vejen efterhånden skiftede karakter. 50'ernes markarbejde med heste eller en lille grå Ferguson traktor blev afløst af rendegravere og byggefolk, som efterhånden i en lind strøm udspyede nydelige (men efter nutidens smag nok lidt kedelige) parcelhuse.

I 1967 blev der endelig etableret afløbsanlæg fra Hvinningdal til Lysbro. Den stejle og grusbelagte Hvinningdal Bakke blev reguleret og udvidet lidt, og der blev lagt asfalt på vejen, men netop da var min skolegang i Silkeborg afsluttet, så desværre fik jeg ikke selv ret megen fornøjelse af de skete fremskridt!

I 1995 nedskrev **Bendte Seidelin** sine erindringer om livet på Hvinningdal Bakke fra midten af 1960'erne. Historien er tidligere bragt i årshæfter udgivet af Balle Sogns Lokalhistoriske Forening, men den giver en så levende beskrivelse af fortidens Hvinningdal Bakke, at jeg synes den fortjener at bringes igen, hvorfor den er indsat sidst i dette afsnit.

På efterfølgende luftfoto ses området som det så ud i 1954. På luftfotoet er ejendommens skel angivet og de på daværende tidspunkt gældende ejernavne er påført.

Hvinningdal Bakke 1954

Hvinningdalvej 62

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Marinus Niebuhr Mathilde f. Dideriksen	1883 1884	1967 1972	1922	1953	
2	Holger Evald Sørensen Edel Marie f. Niebuhr	1922 1924	1994 2001	1953	1995	d. af 1

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek. 1957
I baggrunden til venstre ses "Holbolgaard" - Ejnar Olesens gård

Marinus Niebuhr - Billede fra 1930'erne

Marinus Niebuhr var i 1930'erne og indtil 1941 medlem af Balle Sogneråd, og han var et af de sognerådsmedlemmer, som var lidt skeptiske overfor Silkeborgs "overtagelse" af Lysbro og Alderslyst. Ud over at drive landbruget arbejdede han også på teglværkerne, og han gjorde igennem fagforeningerne en stor indsats for at være med til at forbedre forholdene for de almindelige arbejdere, som oftest havde nedslidende og dårligt betalte jobs.

Han var en af de første, der indså mulighederne for at Hvinningdal Bakke med tiden kunne udvikle sig til et parcelhusområde som erstatning for de urentable husmandssteder.

I slutningen af 1940'erne solgte han den nordligste spids af sin jord til købmand Verner Christensen, som her opførte "Hvinningdal Ny Købmandshandel", og i 1953 blev huset på Bjarkesvej 2 og på Odinsvej 1 bygget på jord, der var udstykket fra Hvinningdalvej 62.

Datteren **Edel** og hendes mand **Holger Evald Sørensen** overtog ejendommen, men jeg mener, at både Marinus og **Mathilde** blev boende her indtil deres død.

Holger Sørensen, som var smed, var kendt i Hvinningdal som en utrolig hjælpsom mand, der kunne ordne næsten alt. De unge mennesker (dem der var nogle år ældre end jeg selv!) havde stor fornøjelse af Holgers tekniske kunnen, når knallerten skulle fixes.

I skolen var Edel og Holgers ældste dreng Jørn i 1950'erne min sidekammerat i "Bette klasse" og vi mødtes flere gange hos Bo Thomassen på skolen til "legeaftaler".

I Silkeborg opkaldte barnebarnet Jakob Niebuhr her i det 21. århundrede sin restaurant ved Papirfabrikken efter sin farfar: "Café Evald".

Hviningdalvej 46

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Johan Johansen Jensen			1922	1923	
2	Mogens Mogensen	1898	1976	1923	1973	Ejendommen nedbrudt 1975
	Helga Olivia f. Jensen	1903	1928			
	Anna Kirstine f. Christensen	1895	1982			

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek. 1957

Mogens Mogensens ejendom set fra luften 1957. Bygningerne lå på toppen af bakken mellem de nuværende huse Hviningdalvej 50 og 58. I billedets venstre side ses det rybyggede hus på Bjærkesvej 2, lidt til venstre i baggrunden Hviningdalvej 62 og i midten i baggrunden ses Verner Christensens købmandsforretning.

Mogens Mogensen er beskrevet som en meget arbejdsom, men noget "hård" mand (Jeg kendte ham ikke selv.) De havde bl.a. en datter (Helga) som var svært handicappet, og fra Mogens Mogensens første ægteskab var der en søn (Henry), som havde en meget svær barndom, men han udvandrede til Canada, hvor han skabte en stor entreprenørforretning.

I Bendte Seidelins historie er **Anna og Mogens** beskrevet.

Hvinningdalvej 44a

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Anton Nielsen Korsbakke Kirstine f. Fillies	1883 1886		1922	1923	Forældre til Peter Emil Korsbakke, Nørhedevej
2	Peder Christian Pedersen	1883				
3	Hans Christian Nielsen					
4	Andreas Julius Petersen Andrea Kristine Sorine f. Nielsen	1894 1893	1935		1929	
5	Christen Berg Jensen			1929	1941	
6	Hermann Vammen Astrid Kirsten f. Nielsen	1918 1916	1989 1987	1941	1948	
7	Marius Sørensen Vindum Maren			1948	1953	
8	Niels Peter Kristensen			1953	1985	

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1957

Niels Peter Kristensens ejendom set fra luften 1957. I billedets venstre side ses transformatoren, som i mange år stod ved Hvinningdalvej, og i baggrunden fra venstre ses Skotts gartneri, "Højholt", hus på Bjarkesvej 2 og Mogens Mogensens ejendom. I baggrunden skimtes Hvinningdalvej 62 og bagest til højre ses Verner Christensens købmandsforretning.

Der foreligger kun sparsomme notater om ejendommens ejere gennem tiden, og om **Niels Peter Kristensen** erindrer jeg kun, at folk i Hvinningdal benævnte ham som "Niels Hesel", hvilket han vistnok var noget utilfreds med!

Hviningdalvej 32

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Karl Kristian Mikkelsen Petrea f. Albertsen	1892 1892	1979 1981	1922	1940	
2	Ejnar Thomsen Anna f. Kristensen	1912 1910	1996 1995	1940	1946	
3	Kristian Hansen Anna Jensine f. Jensen	1905 1904	1978	1946	1981	

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

1957

Ejendommen set fra vest. Træbygningen i forgrunden var opført på hjørnet af Gunnar Hvams ejendom, og husede en trævirksomhed indtil slutningen af 1960'erne. Ca. i midten af billedet ses Hviningdalvej mens vejen til højre for træbygningen er Rolf Krakesvej. I baggrunden ses den hvide gavl på Svend Vitums ejendom, og i øverste venstre hjørne ses restaurant "Bækkelund". I løbet af 1980'erne blev Frejasvej ført over ejendommens jord som blev udstykket til parcelhusgrunde. Lige uden for billedets højre kant var kommunegrænsen, hvor Thorvald Rahns slagterskur var placeret i 1950'erne.

Anna og Kristian Hansen hørte til mine forældres bekendtskabskreds. De blev fra nogle sider betegnet som meget missionske, men i min barnlige verden var de rare mennesker, som ikke forsøgte at omvende andre.

Hvinningdalvej 49 (Nuv. adresse Sagasvej 9)

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Knud Aksel Sørensen Anna Augusta			1922	1923	
2	Ingemann S. Mikkelsen			1923	1923	
3	Jens Jensen (Post)			1923		
4	Peder Christian Pedersen	1883				
5	Karl Nielsen Marie Kirstine f. Petersen	1913 1918		1937	1940	
6	Gunnar Hvam Elly f. Mikkelsen Märcher	1910 1908	1965 1999	1940	1969	

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek. 1957
Ejendommen set fra sydøst.

Elly og Gunnar Hvam omkring 1960

Gunnar Hvam overtog ejendommen i 1940 og i slutningen af 40'erne kørte han bl.a. med egen hestevogn jord til opfyldningen ved anlægget af Vestre Ringvej mellem Kærsgaardsvej og Lysbro.

Han kørte også i en periode mælk til mejeriet.

Gunnar Hvam var meget intelligent, og han så som en af de første mulighederne for at udstykke området til parcelhusgrunde. I 1950 udstykkede han grundene langs Rolf Krakesvej og samme år købte han ca. 5 tdr. land af naboen mod nord (Thorvald Rytter).

I midten af 60'erne kom der alvor gang i byggeriet på Hvinningdal Bakke, men Gunnar Hvam døde allerede i 1965- kun 55 år gammel- så han nåede desværre ikke at se sine tanker fuldt ud blive til virkelighed.

Elly Hvam udstykkede mange grunde fra ejendommen inden hun afstod den i 1969, og hun omtales mange steder i Bendte Seidelins historie som "Bedste".

Deres ældste søn Harry Hvam, som var udlært håndsætter og med egen virksomhed, byggede som en af de første hus ved Hvinningdalvej i begyndelsen af 60-erne. Det var huset som ligger mellem forældrenes ejendom og Hvinningdalvej. Han var tovholder for etableringen af fælles vandforsyning i området ("Højholt Vandværk"). Den mellemste søn Tage Märcher Hvam var i en periode i 80'erne og 90'erne direktør for Geoteknisk Institut. Min bror Anders gik i "Store klasse" på Hvinningdal Skole sammen med den yngste søn Jørn Märcher Hvam, som tog studentereksamen fra Th. Langs Gymnasium i 1963 med årets højeste karaktergennemsnit. Jørn Hvam blev senere professor dr. scient. og en internationalt anerkendt kapacitet indenfor fysikkens verden.

Hviningdalvej 51

	Ejer	Født	Død	Ejer af gården		Bemærkninger
				Fra	Til	
1	Valdemar Thorvald Nielsen (Rytter) Thyra Nielsine f. Jensen	1889 1895	1951 1973	1922	1953	
2	Therkel Nissen Grethe			1953	1968	

Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek. 1957

Ejendommen set fra sydøst over den grusbelagte Hviningdalvej.

Sidevejen i nederste venstre hjørne går over til Niels Kristensens ejendom, og sidevejen fra transformatoren går mod højre op til Mogens Mogensens ejendom.

Thorvald og Thyra Rytter i slutningen af 1940'erne

Thorvald Rytter døde i 1951, så jeg har af gode grunde aldrig kendt ham, men Vagn Lihn har nedskrevet følgende:

"Thyra og Thorvald Rytter var nogle dejlige mennesker, men begge noget specielle.

Thorvald Rytter ville gerne have en øl eller to, men måtte ikke for Thyra, hvorfor han ved købmanden i Hvinningdal fik de købte øl noteret som søm i købmandsbogen. Thorvald Rytter gemte øllene i et rør i vejgrøften, men vi drenge opdagede det og flyttede øllene lidt fra røret, hvor vi gemte dem i græsset. Thorvald Rytter lovede os, at vi måtte få en pose bolcher, hvis vi ville fortælle ham, hvor øllene var. Når vi drenge mødte Thorvald Rytter hos købmanden, vankede der altid bolcher.

Thyra var en skrap dame, hun vidste alt om alle, hun ville have sin ret, og hun fik det. Engang i ca. 1946 kom Thyra cyklende i venstre side af vejen, og jeg kom, som jeg skulle i højre side. Omtrent imellem mit hjem og Hvinningdal by på Eidervej tørnede Thyra og jeg sammen på vore cykler. Lige meget hvordan og hvor meget jeg forklarede mig, så fik Thyra vendt det, så det var mig der kørte i den forkerte side af vejen.

I slutningen af 1940'erne var Thyra til udsalg og stod i kø foran forretningen. En betjent var der for at holde ro og orden. Da der blev lukket op og kunderne stormede frem, bliver betjenten væltet omkuld og Thyra træder hen over ham til stor morskab for de tilstedeværende kunder.

Thorvald Rytter overtog jorden, inden der var bygninger på ejendommen, han stod selv for byggeriet, som var af røde sten og tegltag, fra teglværket i Lysbro. Der var gerne 3 røde køer på ejendommen, han har aldrig haft mere end én hest.

Thorvald gik på arbejde på Lysbro teglværk, hvor han var brænder. Dengang var det sådan, at "spritterne", de hjemløse, gerne boede og sov på ovnene, som var varme, når der blev brændt tegl. Thorvald var på god talefod med de hjemløse og kunne godt stikke dem en øl i ny og næ.

Engang en vinter, var Thorvald faldet på sin nattevagt, og om brændingen lykkedes, afhang af om han kunne holde ovnene under konstant varme. Da han nu havde forstuvet/brækket en fod, var brændingen i stor fare for at mislykkes, da Thorvald ikke selv kunne fyre i ovnen på grund af sin tilskadekomne fod.

De hjemløse var klar over, hvad det betød, så næste morgen, da direktøren kom for at tilse brændingen, lå Thorvald i en dyngse sække og gav sine ordrer, medens de hjemløse udførte arbejdet. Brændingen lykkedes.

Thorvald Rytter solgte (ca. 1950) 5 tdr. land af jorden som lå længst mod vest ud til Fundervej (Odinsvej) til sin nabo Gunnar Hvam.

Thorvald Rytter omkom efter et fald fra et læs hø i Funderholme engene den 05/08 - 1951, han døde 07/08 - 1951 på Silkeborg sygehus 61½ år gammel og blev begravet 10/08 - 1951 på Vestre kirkegård, Silkeborg.

Da kisten blev ført ud på kirkegården for at blive gravsat, stod de hjemløse på den nærliggende skrænt mod vest med bøjet hoved og med deres huer i hånden. Der fortælles, at ikke et øje blandt begravelsesgæsterne var tørt, bl. a. på grund af de hjemløse."

Efter Thorvald Rytters død solgte **Thyra** ejendommen til kriminalassistent **Th. Nissen**.

Jeg fik en gang som barn fortalt, at Nissen var en af de danske politibetjente, som blev sendt i tysk KZ-lejr efter 19. september 1944, men om det er korrekt har jeg desværre ikke kunnet opklare, da der tilsyneladende ikke eksisterer en liste over disse politibetjente.

Efter Nissens overtagelse af ejendommen ophørte landbrugsdriften, og i løbet af 1970'erne blev området bebygget med parcelhuse.

Se [Historier fra Balle Sogn – Silkeborg Arkiv HBS 2008 side 54](#).

Odinsvej 1

I 1953 lod **Marie** (1930-2012) og **Georg Christian Skøtt** (1925-1970) opføre et parcelhus, det første hus af en stor udstykning i starten af 1950'erne. Udover parcelhuset med en storslået udsigt ud over Lysbro og Langsø, blev der også anlagt et gartneri og opført drivhuse af Marie og Georg C. Skøtt.

Mange i Hvinningdal, her i blandt min mor, købte altid tomater og agurker hos Marie Skøtt, og jeg var adskillige gange i 1960'erne derhenne for at hente grønsager.

I 2008 nedskrev Marie Skøtt sine erindringer, og de var egentlig planlagt som en artikel i "Historier fra Balle Sogn", men uvist af hvilken grund blev historien tilsyneladende aldrig bragt i bladet.

Det rådes der så bod på her!

I Marie Skøtts erindringer forekommer flere sammenfald med nogle af de øvrige afsnit i denne bog, men heldigvis kan der konstateres god overensstemmelse!

Marie Skøtt fortæller i sine erindringer:

"Da vi blev gift, flyttede vi til Hvinningdal i 1953 på en grund udstykket fra Marinus Niebuhrs (1883-1967) statshusmandssted, Hvinningdalvej 62, som i 1922 var udstykket fra Højholtgaard.

Vi var de første, der byggede hus på Hvinningdal Bakke. Ganske vist havde Gunnar Hvam (1910-1965), Hvinningdalvej 49, solgt enkelte grunde på Rolf Krakesvej, som dengang hed Højmarksvej. I øvrigt kaldte man vejen Smedestræde, idet flere havde arbejde på Lysbro Fabrikker. Jeg husker, at flere af dem, som byggede her, var selvbyggere.

I 1960'erne kom der virkelig gang i byggeriet, det var næsten hver dag, at et nyt hus blev opført. Normalt var det professionelle håndværkere, der stod for opførelsen, medens folk selv malede og anlagde have og terrasse.

Vi flyttede på Hvinningdal Bakke i 1953 og vi nåede, måske som de sidste, at få den oplevelse, at komme med i fællesskabet med de øvrige landsbyboere og landmænd i Hvinningdal. Det var noget af et fællesskab, som jeg nødigt ville have undværet. Vi var med til de forskellige arrangementer i forsamlingshuset, kaffegilder, barselsbesøg og nytårsaften som jeg husker osv. Og så havde vi naturligvis også en fryseboks i Hvinningdal by. Var med i den fælles vaskemaskine, som vi selv skulle hente, og da vi var de sidste, var det drøjt at hente den helt ude på Eidervej i den anden ende af Hvinningdal, end hvor vi boede.

Hvinningdal kom under Silkeborg Kommune.

Da vi flyttede fra Silkeborg kommune, var skatteprocenten der 13 %, men i Balle Sogn kun 5,32 % + 0,6 % i kirkeskat. Der var ingen kommunekontor i Balle kommune, alt foregik hos dem, der blev valgt ved kommunevalgene. Da den nye centralskole i Skægkær blev bygget og taget i brug i 1964, blev de gamle skoler overflødig. Øster Bording Skole blev indrettet til kommunekontor, Johannes Skoubo blev ansat som kæmner.

Vores skat skulle vi indtil 1970 ved kommunesammenlægningen betale på kæmnerkontoret. Inden da skulle skatten betales hos kommunekasserer Magnus Jensen, kaldet Magnus Forpagter på Jordkærvej 14 i Øster Bording. Magnus Forpagter var en stovt bonde, der godt kunne spørge en, som skyldte i skat, hvordan om manden havde arbejdet m.v.

Vi cyklede naturligvis til Øster Bording og betalte skatten. Ofte havde vi en lille flok børn med, idet vi kørte ad Eidervej og Jordkærvej. Midt på Eidervej var der noget, vi kaldte "dumpen", hvor vejen faldt drastisk for derefter at stige, det var en hel rutsjebane, som for børnene var dagens "tivolitur".

Dengang udkom der en skattekort, hvor man kunne se, hvad hver enkelt skulle betale. Når skattekortet udkom, kastede vi os over kortet for at se, hvad naboen skulle betale i skat.

Alenemor.

Da mine drenge, Preben og Flemming var 9 og 10 år, blev jeg skilt, det var uhørt på den tid. Jeg fik arbejde hos A/S Kaj Neckelmann, det var på et tre holds skift og akkordarbejde. Dengang var en arbejdsuge 45 timer, og vi tjente 7-8 kroner i timen, det var på den tid Neckelmann altid manglede arbejdskraft. For at tjene lidt ekstra begyndte jeg kl. 4 om morgenen i stedet for kl. 6. Når jeg havde morgenarbejde på den tid, sov børnene jo alligevel.

Der var ingen børnepasning i Balle kommune, ej heller nogen form for børnetilskud, vi måtte klare det hele selv, det var almindeligt, at kvinderne dengang gik der hjemme og tog sig af børnene og alt det andet huslige arbejde.

Det var utroligt den hjælp, jeg fik af naboerne, Edel og Holger Sørensen, kaldt Niebuhr, Hvinningdalvej 62 og Hanne og Hans Haurbak, Odinsvej 2. Edel var datter af Marinus Niebuhr, hvis statshusmandssted de overtog i 1953. Hans var søn af Malle og Niels Haurbak, som boede i "Højholtgaard", hvor der i dag er ældreboliger. Hanne og Hans Haurbak byggede et træhus på Odinsvej 6.

Men rundt omkring os skød nye parcelhuse frem, som gav liv og småbørn på Hvinningdal Bakke.

Jeg tror ikke nogen forstår i dag, at naboer kunne hjælpe hinanden så meget, havde børnene problemer, var der altid en eller anden, der tog sig af dem. Holger Niebuhr var smed og altnuligmand, han hjalp ofte, når der var et problem, det tror jeg alle kan nikke genkendende til. Holger Niebuhr og Hans Haurbak var tillige dem, der satte liv i tingene, når der var juletræsfest og høstfest i det gamle forsamlingshus i Hvinningdal (der hvor skolen ligger i dag på Buskelundvej). De første 3-4 år af mine børns skolegang foregik i den gamle skole på Hvinningdalvej 76, ved lærerinde Gudrun Thomassen (1917-2003). Hun var enelærer, der underviste alle 7 klasser, gjorde rent, fyrede i kakkelovnen og rensede wc.

I Hvinningdal by havde vi to købmænd, den "gamle" som lå oppe i byen Hvinningdalvej 79-81 og den nye købmændsforretning der lå syd for skolen Hvinningdalvej 70. Det var Verner Kristensen, der havde ladet den opføre i 1946 og det var den forretning med det største udvalg. Vi handlede ved Verner Kristensen, som ikke lå så langt fra os og senere hos Anna og Henry Sørensen, som overtog købmændsforretningen.

Vores slagter var Thorvald Rahn (1886-1963). Han havde et hus med slagteri i Skægkær by og kørte rundt med sin slagterbil, en Ford A, Delivery 1929, hvorfra han solgte sine varer. Indtil 1941 kom han også til Lysbro, men ved indlemmelsen i Silkeborg kommune den 1. april 1941, blev det forbudt på grund af hygiejniske forhold at sælge kød fra salgsvognen, så i stedet solgte han sine varer fra et simpelt træskur, som han lod opføre på et lejet/købt areal af Gunnar Hvam, Hvinningdalvej 49, på Hvinningdal Bakke lige oven for bygrænsen. Herfra måtte beboerne i Lysbro så selv hente deres slagtervarer, som slagter Rahn, solgte herfra hver lørdag formiddag.

Man handlede hos landmændene.

Nu havde mine forældre en gård i Gjessø, så et par gange om året fik vi en halv gris. Det var dengang på landet helt normalt, men det var kun til de "gamle" fastboende, ikke de mange nye tilflyttere.

Mælk hentede vi de første år i en mælkespand hos landmand Niels Kristensen, Hvinningdalvej 44A, Hvinningdal Bakke, senere kom Poul Erik Abildgaard fra Lysbro med mælk, men det var i flasker.

Veje, vejbelysning, kloak var noget, man havde i Silkeborg, og som vi andre måtte drømme os til. I 1968 fik vi kloakeret og blev koblet til Silkeborg kommunes rensningsanlæg. Før løb alt gennem en brønd ud i vejgrøften, så på varme dage lugtede det slemt. Vejgrøfterne blev fyldt op, inden de fik et lag stabil grus.

Der gik bybus fra Lysbro til Silkeborg. Skulle man til børneundersøgelse, eller ville man til byen med barnevognen, var det et arbejde at få den skubbet op ad bakken på den stenede grusvej.

Som sagt var der ingen børnepasning, men selv om vi kun havde to børn selv, var der altid 8-9 børn i vores have, hvor der var en sandkasse, gyngestativ og et selvbygget træskur og plads på græsplænen til fodbold.

Det var ingen mønsterhave, for børnene havde første prioritet. Hos naboerne var der græsmarker, hvor de legede røver og soldater med deres hjemmelavede buer og pile, opfindsomhed manglede ikke.

Skoven lå tæt på, så det var spændende, de kravlede i træerne og fiskede i bækken. Det skete da også, en faldt ned og brækkede en arm eller forstuede et ben og fik revet skjorten og et par flængede bukser, men vi syede dem selv eller købte et nyt par hos Peter Vævefejl på Jernbanevej, der var ingen penge til Wrangler bukser. Det var først, da drengene begyndte at tjene lomme penge ved at gå med aviser, at der blev råd til mærkevarer. De gik med Silkeborg Avis, dengang skulle de selv hente den på trykkeriet på Vestergade og de skulle også kræve op for avisen. De begyndte at gå med avisen som 10-årige og det var en lang tur, hele Hvinningdal og Kjærsgård.

Spejderne.

KFUM- spejderbevægelsen var også meget udbredt, det var for det meste en lærer, der frivilligt tog sig af dem. En af dem var lærer Verner Kusk, Kornmod Skole, som boede i Lysbro. En sjov spejderhistorie – de cyklede til spejderhytten ved Hald Sø, Viborg, dengang havde de ingen gear på deres cykler. En aften ville drengene ikke falde til ro, det blev spejderførerne for meget, så alle blev gennet op og fik hver et krus og lommelygte og måtte så trave frem og tilbage mellem hytten og søen, indtil de havde fyldt en spand vand, en oplevelse rigere som de kunne fortælle om.

Børnenes leg.

Om vinteren lavede de selv et skihop. Var der frost i længere tid, anlagde landmand Edmund Thygesen (1921-2007), Eidervej 42, en skøjtebane på sin græsmark, hvor der blev sat elektrisk lys op, og så morede børn og voksne sig herligt. Skulle der ske lidt ekstra om søndagen, cyklede vi til Indelukket og, spillede minigolf. Der var flest drenge heromkring, men pigerne holdt sig bestemt ikke tilbage, de var alle lige og mobning kendte de ikke til. Spørger man dem i dag, synes de selv, at de havde en rigtig god barndom.

Nye tider.

Først i 1950'erne kom fjernsyn, mange kvinder kom på arbejdsmarkedet, der blev bygget mange huse. Blev man syg, var der en sygeforsikring, hvor man kunne få ca. 7 kr. om dagen. Blev man syg over en længere periode, var der ikke penge til de faste udgifter og skat, så var der kun et at gøre - at tale med kommunekassereren om henstand med skatten.

Vores postadresse var indtil 1970 Hvinningdal Bakke, men da vi kom med i Silkeborg kommune fra den 1. januar 1970, fik alle vejene på Hvinningdal Bakke gudenavne som f.eks. Odinsvej, der tidligere bare havde været vejen til Funder.

Besøg.

Jeg synes selv, det er hyggeligt, når de børn, der dengang legede her ude og inde, nu over 50 år efter stadig kommer og får en god snak. Jeg er blandt de ældste, der har kendt Hvinningdal, da mælkekusken med sin mælkevogn med to heste kom kørende igennem Hvinningdal by dengang med vejgrøfter i hver side og uden fortov. Den forandring, der er sket gennem en generation, er utrolig stor.”

Hvinningdal Bakke 2022

Bendte Seidelin (1938-2018) gift med maleren Willy Seidelin (1923-2016) skrev i 1996 om sin/deres tid på Hvinningdal Bakke.

Det er en meget levende fortælling om områdets forvandling fra "åbent landskab" til tæt byområde, og jeg har vurderet, at historien fortjener at blive bragt i sin helhed. Dette sker hermed - efter aftale med Bendte og Willys datter Maria Seidelin.

Bendte og Willy Seidelins hus på Mimersvej

I 1966 købte vi vores hus i Hvinningdal 5 kilometer uden for Silkeborg i Balle sogn, Viborg amt. Egentlig var vi på jagt efter et nedlagt landbrug, men de steder vi så på, var alle mere eller mindre faldefærdige, og de lå langt fra alfarvej. Ganske vist kom vi lige fra Grønland og var vant til primitive forhold, men alligevel fandt vi disse ejendomme for dårlige.

En formiddag kørte ejendomsmægleren ud til Lysbro med os. Han forstod, at vi var glade for naturen og gerne ville bo på landet. Nede på Ringvejen drejede han fra, og vi kørte op ad Hvinningdal Bakke, som dengang kun var en smal grusvej. Vejen slyngede sig opad med en række nyere huse på den ene side og Lysbro Fabrikker på den anden, "*Lysbro-Jordens bedste*" var deres slogan.

Så kom vi op til en åben mark, hvor der lå en 2-3 husmandssteder langs med vejen. Kønne røde murstenshuse med hvidkalkede længer.

I et af dem boede Elly Hvam, Hvinningdalvej 49, (Sagasvej 9). Hun havde lige mistet sin mand, netop som de skulle til at begynde at udstykke deres jord. Vi troede nu, at ejendomsmægleren ville foreslå os at bygge på en af grundene, men han fortsatte op ad vejen helt op til Hvinningdal By, hvor han drejede fra og kørte ned ad Fundervejen (Odinsvej), som ligeledes var grusvej. Det var i november måned, og marken vi kørte langs med, så temmelig trist ud. Men udsigten nedover Silkeborg by med skovene i baggrunden var helt vidunderlig smuk, og langt ude i horisonten kunne vi se Himmelbjerget.

Vi fortsatte nedad vejen forbi hundekennelen på Odinsvej, hvor nogle små arrige bidske djævle gøede hysterisk i lang tid efter, at vi havde passeret dem. Så drejede vi til venstre ud på marken. Der var ikke en vej, men derimod to dybe hjulspor, som vi skrumpede igennem. Et stykke nede på marken var lige opført et stort hvidt hus med fladt tag. Det fyldte ikke ret meget på den kæmpemæssige tomme mark, og haven var endnu ikke anlagt. Huset så indbydende ud, og jeg følte et sug i maven. Her ville jeg gerne bo.

Drømmehuset med naturen som nabo.

Men vi fortsatte endnu 100 meter nedad vejen og kom helt ned til skovbrynet, og der lå huset. (Mimersvej 9). Lige bestemt for os. Tæt op ad skoven og med hele den store vide mark foran sig. Øde og alligevel nyt og lækkert. Huset var et gult murstenshus med det for dengang så almindelig brugt grimme eternittag og lav rejsning. Men huset var kønt alligevel og bygget solidt og godt af en murermester fra Kjellerup. Der hørte en køn lille tilbygning til, som var beregnet til garage, selvom der var indlagt centralvarme derinde.

Omkring hele huset var et sirligt bygget raftehegn af mørkebrunt trykimprægneret træ. Dette hegn omkransede hele grunden på trods af, at huset lå fuldstændig ugenert. Døren mellem tilbygning og hus var låst, så man kunne være fuldstændig uforstyrret i haven. Det viste sig, at dette var lavet pga. de tidligere ejere, som holdt hund. Huset var meget velholdt og duftede af renhed, som om der aldrig havde boet nogen før os.

I soveværelset var der en smuk blyindfattet rude, som lukkede for nysgerrige blikke, men som også lukkede for udsigten udover markerne. Badeværelset var med lysegrå fliser og et meget specielt japansk klinkegulv i hvide, sorte og grå sten. Inventaret var holdt i lysegult, og der var to store fritstående håndvaske samt bidet og toilet, foruden et dejlig stort badekar. Stuen og de to andre værelser lå med udsigt imod en herlig, stor skov.

Der var ingen tvivl. Det var simpelthen stedet for os. Al den moderne komfort og den vidunderlige uberørte natur lige uden for, det var her, vi ville bo. Handelen gik hurtigt i orden.

Huset var bygget i 1963 af en kaptajn i Karup, som nu skulle forflyttes og derfor måtte sælge det hus, som han holdt meget af. Han forlangte en uhyrlig pris, 175.000 kroner. Da vi lige var kommet hjem fra Grønland, havde vi sparet en del penge op, og kunne tilbyde ham en god udbetaling. Derved fik vi presset prisen ned til 156.000 kroner. Willys løn var ikke stor, 9 kroner i timen, men da jeg var jordemor, ville jeg kunne hjælpe med at betale til terminerne.

Vores første barn

Den 1. december 1966 overtog vi så huset. Jeg valgte at føde vores førstefødte Maria på Rigshospitalet i København, hvor jeg havde arbejdet, før jeg rejste til Grønland. Desuden boede hele min familie på Sjælland, så jeg ville også gerne blive der, indtil fødslen var overstået. Maria blev født den 23. januar 1967. Sidst i februar rejste vi to piger så til Jylland.

Min mor insisterede på, at Maria først skulle døbes hjemme på Stevns, før vi tog hende ud på så lang en rejse, og dernæst insisterede hun på, at hun kørte med os til Jylland i hendes Opel Rekord i stedet for i min lille Fiat 600. For at glæde min mor og for at vise hende den storslåede natur, hvor vi nu skulle bo, drejede jeg af i Funder og kørte over markerne på grusvejen (Drejergårdsvej). Min mor blev mere og mere chokeret, og glemte fuldstændig at nyde naturen. Hun troede jo at vi skulle bo i Silkeborg, og hun havde set frem til at skulle promenerer med barnevogn og stilethæle. Nu så hun kun marker og skove og bakker og dale.

Endelig nåede vi over markerne, og jeg drejede ned imod vores lille nye hus, som jeg havde fortalt så begejstret om. Men der var jo ingen vej, kun to hjulspor, og min mor fortsatte sin undren. Da hun fik øje på det store hvide hus, lavede hun dog en lille smule op, snart kunne hun også se vores pæne gule hus, så hun kunne dele vores begejstring for stedet.

Da foråret kom, og skoven begyndte at grønnes, fjernede Willy hele raftehegnet omkring stedet, og hele den hvide skovbund dækket af anemoner voksede lige ind i stuerne. Det var et pragtfuldt syn. Aldrig har vores hus taget sig kønnere ud. Der var tillige en duft af muld og skovbund og en vidunderlig fuglesang hele dagen. Sjældne fugle, som jeg ikke var vant til at se på Sjælland, fløj rundt dernede i skoven. Der var bl.a. flagspætten og grønspætten med det særprægede skrig i deres prægtige farver, og første gang jeg så dem, troede jeg, at det var undslupne papegøjer. Skovskaden holder også til dernede sammen med en masse andre spurvefugle. Om natten tuder uglen i trætoppene, og på visse dele af året kunne vi høre dens skrig. Ude på marken slog lærken sine triller højt oppe mod skyerne, og det varede ikke længe, før marken var forvandlet til en stor blomstereng med margueritter og valmuer og kornblomster.

Kærlighedsstien

Når vi gik tur ned gennem skoven og kom ud på marken, plukkede vi de vidunderligste markbuketter med tjærenelliker, engelsk træs og blå knapper og margueritter samt klokkeblomster og mange kønne græsarter. På den anden side af skoven var der en sti, som vi kaldte for "Kærlighedsstien". Der var sat små primitive bænke, som senere viste sig at være bygget til teglværksdirektørens kone, som havde haft børnelammelse, og derfor havde behov for at hvile sig, når hun gik tur i det smukke område. Johannes Errboe, Lysbrohøjen 26, (Skolevej 10) havde plantet kirsebærtræer rundt omkring i skoven, og de lyste kridhvidt i deres blomstringstid.

Selvom vi kom lige fra Grønlands storslåede natur, hvor vi var vant til at se isfjelde sejle forbi vores huse og høre og se dem kælte under øredøvende larm, se spækhuggere svømme rundt i havet, var vi alligevel så betaget af denne smukke plet herhjemme i Danmark. Vi syntes, at vi havde været så heldige at finde dette sted, og nød meget vores lille fredelige idyl på marken.

Hver dag hørte vi toget, der kørte til Kjellerup og Rødkærsbro. Når det kørte over Fundervejen (Odinsvej-Drejergårdsvej), tudede det forebyggende, da der ingen led var sat op. Maria lærte hurtigt at sige dut – dut, når toget kom tøffende nede på marken, i det fjerne kunne vi sommetider høre bilerne summe nede på Ringvejen, og sommetider kunne vi svagt høre toget til Herningovre på den anden side af Herningvejen. Hyggelige velkendte lyde i det ellers så fredelige område.

Misse og Henning Frandsen, naboerne i det hvide hus kom ret hurtigt ned for at byde os velkommen. De blev vores bedste venner herovre. Misse kom med en fin buket fresier og var iklædt en lys frakke med minkkrave. Henning, der var major i flyvevåbnet i Karup, kom i sin flotte uniform, og de var så nydeligt et par. Vi har fulgt hinanden gennem tykt og tyndt i de snart 35 år, der nu er gået. Henning var meget ihærdig og startede en grundejerforening, da her hverken var veje, kloakering eller gadelys. Der var så rigeligt at tage fat på, og han var meget foretagsom. Desværre døde Henning allerede i 1984, men Misse blev boende alene i det store hus.

En forårsaften, da Maria var lagt til ro, gik Willy og jeg hånd i hånd over marken til Bedste - Elly Hvam, Hvinningdalvej 49. Jeg var i min lyseblå spadseredragt og fodformede sko, da der jo ikke var nogen vej at gå på. Da Willy fremsagde sit ønske om at købe sidegrunden til vores hus, blev Bedste betænkelig. Grunden kostede 9.000 kroner. Havde vi mon også råd til den, da vi lige var flyttet ind? Forståeligt nok var hun ængstelig for at sætte penge på spil, og vi enedes om at mødes i banken, så hun kunne få vished om vores økonomi, før hun solgte til os.

Børnene fik en legeplads

Vi købte grunden, og Bedste fik sine penge kontant. Det er måske noget af det bedste vi har gjort. Børnene fik en dejlig opvækst med plads til at tumle sig på og spille bold. De har holdt kaniner og ged og haft det herligt på sidegrunden, som vi blot plantede til med lidt graner i udkanten.

Drengene nede fra Højmarksvej (nu Rolf Krakes Vej) kom en dag og beklagede, at de ikke længere havde deres fodboldbane, fordi grunden var blevet solgt. Så lod vi dem spille herude på sidegrunden, så længe de havde behov. Som tak kvitterede de med en 25 meter lang ranke af mælkebøtter, som de bandt til os en formiddag, vi var inde i byen for at handle. Selvfølgelig rystede vi op med penge til is. Willy hængte ranken op med de kønne lysende gule blomster, og som en hel æresport hængte den på garagen til den visnede. Det blev i øvrigt den eneste æresport, som vi har haft på vores hus i de forløbne år.

Hvinningdal by var dengang blot en lang vej med et par enkelte gårde og husmandssteder samt huse på begge sider foruden en nedlagt skole og en købmandshandel, Hvinningdalvej 70, som Anna og Henry Sørensen passede. De gamle smukke gårde i udkanten af byen er for længst revet ned, og der er bygget parcelhuse og andelsboliger, som rummer en masse familier. Niels Haurbak's store gård "Højholtgaard" er ligeledes revet ned, og der er nu ældreboliger. Heldigvis nåede Willy at tegne de gamle gårde, mens de endnu var i drift og levende.

Jeg handlede naturligvis hos købmand Anna, Hvinningdalvej 70 og skubbede den store tunge barnevogn op ad bakken. Hos Anna fik vi de sidste nyheder og en sludder med beboerne i byen, og vi lærte befolkningen at kende. Nede i Lysbro boede mælkehandler Poul Abildgaard, Vestre Ringvej 22 og hans kone. Hun passede butikken, og han kørte hver dag ud med mælk, smør og ost. Vi blev hurtigt tilsluttet hans kundekreds, og hver morgen stod der to flasker med frisk mælk ved vores dør. Een gang om måneden betalte vi så mælkerengningen.

Der boede også en bager nede i Lysbro, og hver søndag gik vi gennem skoven eller cyklede ned til Orla og købte friske rundstykker. Der var tillige en del småkiosker i Lysbro, mens teglværkerne endnu var i drift, og et par købmandshandler. Slagter var der også, og jeg gik ofte med barnevognen ned for at handle med den ældre mand. Over for slagteren lå renseriet, som jeg også benyttede. Nede på Ringvejen fandt jeg en rullekone, og det var dejligt at aflevere og hente mine nyvaskede duge hos hende.

Men supermarkederne begyndte at dukke op og lokkede med helt andre priser, end vores små selvstændige købmænd kunne hamle op med. Vi forbrugere kunne købe alt på et sted, og derved blev vi selv årsag til at måtte se på, at de små handlende drejede nøglen om. Desværre forsvandt en del af hyggen samtidig med dem.

Barn nummer to.

Allerede året efter, den 14. februar 1968, fødte jeg vores andet barn, en lille pige, som vi kaldte Randi. På det tidspunkt kunne kvinder kun føde på sygehuset, hvis der var komplikationer eller på Fødeklinikken i Silkeborg. Men da den var privat drevet, var det for dyrt for os at føde der, så jeg fødte Randi herhjemme i soveværelset. Jordemor Gerda Nielsen kom ud klokken tolv om aftenen, og tre timer senere fødte jeg endnu en lille pige, "let og smertefrit". Jordemoderen sørgede for husmor afløser de første par dage, indtil min mor kom rejsende herover, og tog fat med at passe familien. Mor var rystet over, at vi allerede fik et barn mere, da Maria jo stadig var så lille, kun lige et år.

Nu havde jeg to barnevogne ude i gården, når børnene sov til middag. Når jeg så skulle ud at handle, puttede jeg børnene sammen i den store barnevogn, og så traskede jeg nedad Hvinningdal Bakke ned til Lysbro. Det blev nogle temmelig anstrengende ture, men efterhånden kunne vi skifte barnevognen ud med en trækvogn, og så gik det lettere. Vi fandt også på at lave en sti nederst i haven, så jeg kunne komme den vej ned på Rolf Krakesvej, som dengang hed Højmarksvej, og derfra lige ud på Hvinningdalvej. Derved sparede jeg hele den lange tur op ad markvejen til Fundervejen op forbi Marie (Marie Skøtt), Odinsvej 1, som solgte jordbær hver sommer.

Det blev en stor lettelse for mig, og efterhånden blev pigerne så store, at de af og til kunne begynde at gå ved siden af trækvognen. Sommetider gik vi ned til åen og fodrede ænder, når vi alligevel var nede i Lysbro. Bag ved den store boligblok ved siden af mælkehandleren var der oprettet en legeplads med gyngestativer og vipper, og Maria og Randi morede sig altid lidt på denne plads.

Sidst i tresserne begyndte folk at bygge på Bedstes grunde, og i nogle år kom vi til at leve på en kæmpemæssig byggeplads. Heldigvis vendte bagsiden af huset ud mod marken, og havde hele haven ugenert ned imod skoven. Den ene store larmende lastbil kom kørende efter den anden, og gravkøer begyndte at mase og rode i jorden. De kørte fast i mudder og ler og Falck kom næsten dagligt for at hjælpe dem fri. Dengang var der ikke mobiltelefoner, og stadigvæk måtte vores telefon være til rådighed. Til sidst blev det for meget for Henning, og sammen med Mogens Storgaard, som var arkitekt og Johannes, som var tømrer, oprettede de grundejerforeningen og optog lån til først og fremmest veje herude i området. Senere kom kloakering og efter endnu mange år vejbelystning. Fortovene fortsatte med at ligge med grus på, så vi stadig havde fornøjelsen af at skuffe og rive dem hver sommer, i øvrigt gik folk sjældent på dem, men valgte at gå på den asfalterede vej. Sluttelig fik vi gadenavne, mytologiske navne, og hver lille vej hernede i området fik sit eget navn, selvom der kun var omkring 10 huse på hver vej. Højmarksvej blev således omdøbt til Rolf Krakesvej, Fundervejen kom til at hedde Odinsvej, og vores vej fik navnet Mimersvej.

Efterhånden lå husene spredt som paddehatte rundt omkring på marken. Gule, røde og et enkelt hvidt etplanshus. Der var ikke noget system i byggeriet, og husene blev lagt, som de forskellige bygherrer fandt rigtigst. Men der kom liv på marken, og alle de vilde blomster blev afløst af fine friserede haver. Vores børn fik jævndrende legekammerater, og havde en god og tryk opvækst i frie kår herhjemme i haverne. De skulle ikke vækkes hver morgen og anbringes i institution og tilbringe adskillige timer i indelukkede trange rum.

Nogle af mødrene havde selvfølgelig arbejde, men det var som regel halvdags arbejde. Een enkelt var dagplejemor og havde derfor også sine egne børn hjemme. Så der var altid børn at lege med. De skolesøgende børn gik i skole helt ude i Skægkærskolen 7 km herfra, og de blev hentet af skolebus, som holdt på Hvinningdalvejen. Misses lille dreng John, blev fulgt over pløjemarken og fik skiftet gummistøvler ud med rene sko, før han steg på skolebussen.

Der gik slet ikke bybusser herude på landet dengang, så når vi skulle ind til byen, måtte vi selv transportere os på cykel eller i bil, hvis ikke vi valgte at gå den kønne tur ned gennem Lysbro over den sorte bro og ad Herningvejen. Der kørte dog busser nede på ringvejen, som vi også kunne tage med.

Have party og støv

En varm sommerdag i 1971 holdt jeg et party om eftermiddagen. En dame nede fra Lysbro, som hed Birthe Larsen, demonstrerede urtecremer. Agurk, jordbær, fersken, papaya og mange flere pastelfarvede cremer medbragte hun i sin hvide kuffert. Selv var hun meget elegant klædt i lange hvide støvler og mørkeblå kjole med hvide prikker. Hendes makeup var naturligvis gennemført og hun var så nydelig.

Jeg havde samlet pigerne fra strikkeklubben, som vi mødtes i hver torsdag aften hos hverandre i de forskellige hjem. Da det nu var så varmt, besluttede vi at dække op ude i haven på et langt bord. Birthe bredte sort plastik udover bordet og begyndte at lægge muddermasker i de forskellige ansigter. Derefter gik pigerne ind og vaskede mudderet af i badeværelset, renscreme blev smurt på og fjernet før make-up. Der duftede som i en hel urtehave, og min mand gav da også Birthe tilnavnet, "Grøntsagsdamen". Bedst som vi sad derude i haven med hver sit fine ansigt mere eller mindre færdigt, begyndte en stor lastbil at køre grus over til nabogrunden, som var ved at blive gjort byggeklar.

Det var tørkeperiode, og en let brise rørte sig, så alle kan nok forstå, hvordan det gik med Birthes fine cremekrukker og vores polerede ansigter. Mor var her i denne periode, og hurtigt fik hun låg på alle krukkerne, så de ikke støvede til. Efterhånden som Birthe fjernede krukkerne, dannede der sig et fint mønster på det sorte plastik. Alt var gråt af støv undtagen de sorte felter, hvor krukkerne havde stået.

Nede ved ørreddammene stod vi, og så ørrederne springe i store buer over vandet. Bror Errboe, Lysbrohøjen 26, (Skolevej 10) brød sig ikke om for meget trafik i skoven, men vi boede så nær og elskede naturen, ligesom han gjorde, så vi kunne altid gå dernede i disse pragtfulde skove, som er fyldt med gamle krogede træer og slanke bøge og graner, samt et helt område med knudrede egetræer og kristtjørn. Et sted, som vi kaldte for "Troldekskoven", hvor vi altid hentede grønt og mos til vores "juledepressioner". Willy har også malet mange smukke motiver fra denne del af skoven.

Frugttræer podet med mistelten

Bror Errboes far Ivan Johannes Errboe (1884-1968), Lysbrohøjen 26, (Skolevej 10), har indpodet flere mistelten i frugttræerne nede i skoven, og lige neden for vores have vokser der bl.a. en stor flot mistelten, som vi passer meget på. Engang kom Willy ned og opdagede, at en lidt for ivrig dreng havde moret sig med sin dolk og skåret hele den grønne snylter ned af æbletræet. Men mærkværdigvis er den nu vokset ud igen og sidder nok så flot på det gamle æbletræ med de sure æbler.

Der er naturligvis meget vildt i sådan en skov, og ikke sjældent ser vi egern i haven, ligesom der af og til drister sig en fasan op på plænen. Ræven lusker også omkring, men den ser vi kun poterne af i sneen om vinteren.

I 1973 skulle Maria i skole. Hun blev meldt ind i Skægkærskolen sammen med flere af de små piger herfra, som hun dagligt legede med. Nogle måneder før skolestart fik vi brev om, at skoledistriktet var omlagt, og at Maria som den eneste herude fra skulle begynde sin skole i Silkeborg på Søndergadeskolen.

Der var ikke skolebus, men bybussen var nu begyndt at køre op ad Hvinningdalvej, så hun skulle sendes med den hver dag. Jeg var betænkelig, og vi drøftede at søge om dispensation, så Maria kom med til Skægkærskolen. Men året efter skulle Randi begynde i skole, og hun skulle til Silkeborg, hvilket så betød, at vi ville få vores børn i to forskellige skoler, og det syntes vi var upraktisk.

Derfor valgte vi at lade Maria begynde i 1. klasse i Silkeborg. Randi og jeg kørte Maria i skole på hendes 1. skoledag. Hun var så fin med hvid lægget nederdel og mørkeblå blazer og rød skoletaske. Læreren, fru Brøbech sagde til os forældre, at vi trygt kunne køre hjem. Hun skulle nok følge børnene til det nærliggende busstoppested og tage imod dem de følgende dage. Jeg undrede mig over, om Maria mon ikke helst ville have, at vi blev i byen og tog hende med hjem, men Maria ville gerne tage hjem sammen med de andre børn fra området omkring Eidervej i den vestlige ende af Hvinningdal. Da Maria kom hjem, smed hun tasken i hængesofaen og lagde sig på maven. "Der sætter jeg aldrig mine ben mere" udbrød hun. I 14 dage kørte Randi og jeg så med i skole og blev i klassen, men lige meget hjalp det. Maria græd, så snart vi ville gå og var ked af at være der. Heldigvis var skoleinspektør Flemming Johansen meget forstående. Ganske stille lagde han Marias skolepapir til side, og så blev vi enige om, at vi kørte igen til næste år med dem begge to.

Og der gik det problemfrit. Maria begyndte i 1. klasse, og Randi kunne begynde i børnehaveklasse. Men hun sagde "Nej tak" ville hellere lege herhjemme og have et år fri, ligesom Maria havde haft, og det fik hun. Så derfor kom begge vores piger først i skole, da de var 7½ år gammel. Men Søndergadeskolen stod for at skulle nedlægges, og Maria nåede lige at gøre 9. klasse færdig derinde, hvorimod Randi blev flyttet til Vestre skole.

Vores skole her i Hvinningdal (på Buskelundvej) blev opført, mens vores piger gik inde i byen, så de nåede aldrig at få glæde af den.

I 1970 blev der kommunesammenlægning, og amtet ændrede grænsepæle. Vi havde hidtil været det yderste østlige hus på Hvinningdal Bakke i Viborg amt, idet amtsgrænsen gik lige neden for vores have.

Betale skat og til sygekasse

Hvert kvartal betalte vi sygekasse hos kassereren Knud Pedersen, Øster Bordingvej 11, der boede på "Guldborghus" en højtbeliggende gård i Balle Huse, og kommuneskat betalte vi også ude i Øster Bording på skolen, Øster Bordingvej 60.

Den gamle landsbypost, som kørte ud til os på sin knallert, døde, og Willy post overtog hans rute. Willy kom ofte ind og drak en kop kaffe, og om sommeren når vi var i Norge, samlede han posten til os og sendte den op i en kuvert, når han syntes, at der var hobet nok sammen. Altid var der skrevet en kærlig hilsen til os fra Willy.

I dag 30 år senere kommer der mange forskellige postbude, og vi ved slet ikke, hvem der egentlig er vores faste post.

Mælkehandler Poul Abildgaard sluttede med at bringe mælk ud og blev pedel på Lysbro skole, Lysbrohøjen 14, som er skole for psykisk handicappede børn. Hans kone fortsatte i butikken nogle år endnu, til hun døde af sygdom. Nu er ismejeriet lukket, og de er begge to døde. Jørgen købmand, som overtog forretningen nede på ringvejen efter Demuth, har også måtte dreje nøglen om og lukket, hvorimod benzintanken har udvidet sin døgnbutik, hvor du kan købe næsten alt, til overpris naturligvis.

Rullekonen lukkede. Slagteren lukkede, og bageren ophørte, og Børge solgte sit røgeri og flyttede ind til Silkeborg, hvor han åbnede noget så kedeligt som en butik, der solgte herrebukser. Ostehandleren og fiskemanden kommer heller ikke. Derimod kommer Hjem-IS bilen drønende og ringende på en klokke hver anden onsdag aften.

Der er sket store forandringer

Elly Hvam, som var med i hele denne udvikling, bor i dag i en af ældreboligerne på Ægirsvej, som er opført på Niels Haurbak's store gård "Højholtgaard". Niels endte sine dage på et ældrehjem Silkeborg. Jeg besøgte ham og havde altid lidt mundgodt med til ham. Vi sludrede om gamle dage i Hvinningdal, som det var, da Niels kom hertil. Niels nåede at fejre sin 90-års fødselsdag, før han lukkede sine øjne. I mange år havde han levet alene i stuehuset på sin store gård, nu blev det opdelt i flere lejligheder og udlejet i nogle år, før det blev "brækket ned" og jævnet med jorden. Det gjorde ondt i mig at se det bare stykke jord, så goldt så dødt.

Men så blev ældreboligerne bygget, og de virker meget attraktive. Ovre på den modsatte side af Hvinningdalvej lå Anna og Mogens Mogensens husmandssted Hvinningdalvej 46. Højt oppe og med en vidunderlig udsigt ned over Silkeborg. Jeg besøgte ofte de gamle mennesker og købte æg hos dem. Om sommeren plukkede vi bær til saft og syltning, og sommetider gik vi bare op for at sludre med dem. Hvert år til jul gik vi ned i marken og udvalgte et juletræ, som vi slæbte hjem på kælk eller trækvogn.

Anna Mogensen serverede mælk fra kostalden til vores børn, men det brød de sig ikke om. Derimod kunne de bedre lide hendes saftvand. Men også denne gård er revet ned, og der er bygget en forfærdelig masse huse på Mogensens mark. Faktisk er det hele området omkring Frejasvej, vi gik rundt på dengang. Folk skulle bare vide, hvordan Anna og Mogens har levet der med deres store børneflokk, hvordan de har slidt med kreaturer og med jorden, samtidig med at Mogens gik på arbejde på teglværket nede i Lysbro.

Jernbanen til Kjellerup og Rødkærsgade ophørte i 1968, og i dag er der anlagt natursti, da bønderne ikke kan have alle os til at vandre over deres marker og i deres skove, som vi kunne for 30 år siden. Nede på marken bag skoven, hvor vores børn legede, byggede huler i skrænterne, sejlede med skibe i vandløbene og udviklede deres fantasi, er der opsat klatrestativer og lavet cross-bane med forhindringer, selvom naturen uberørt og i sig selv giver naturlige forhindringer. Der er opsat fodbold-mål, og der bliver afholdt sankthansbål hver sommer. Det sidste nye er, at man nu er ved at finde et passende navn til marken, et civiliseret navn, velsagtens?

Dengang marken bare var en mark, tumlede børnene sig lige så lykkeligt dernede, som de forhåbentlig også gør i dag, selvom den nu får et eller andet navn. Men sommetider kan man ikke se skoven for bare træer, vel -?

Anna købmand i Hvinningdal er for længst holdt op. Hun blev afløst af en døgnkiosk, men den måtte også lukke. Varene var for dyre, og da vi alle kommer ind til byen hver dag, er det billigere at handle derinde. Heste-Gretes hus er revet ned ligesom de gamle gårde, og det gamle forsamlingshus er faldet sammen, men vi har fået en skole og en børnehave og en sportshal, og i 1995 fik vi en flot hvid vandrekirke i stedet.

Vi er ikke længere et sted langt uden for Silkeborg.

Vi er en del af Silkeborg.

Vi bor i "De Smukke Attraktive Hvinningdal Bakker."